Bronnie Ware

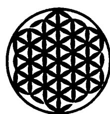
5 DAŽNIAUSIOS APGAILESTAVIMŲ PRIEŽASTYS MIRŠTANT

Kaip išeinantieji permaino mūsų gyvenimus

Bronnie Ware

5 DAŽNIAUSIOS APGAILESTAVIMŲ PRIEŽASTYS MIRŠTANT

Kaip išeinantieji permaino mūsų gyvenimus



Mijalba

Kaunas 2013

UDK 821.111(94)
Va286

Versta iš leidinio:
Bronnie Ware
THE TOP FIVE REGRETS OF THE DYING
A Life Transformed by the Dearly Departing

ISBN 978-1-84850-999-3
Hay House

Iš anglų k. vertė
Tadas Jurevičius

Šios knygos autorė nesiūlo jokių medicininio pobūdžio patarimų ar kitokių metodikų, kuriomis galėtumėte spręsti fizines ar medicinines problemas be tiesioginių ar netiesioginių gydytojo konsultacijų. Autorė tik pateikia bendro pobūdžio informaciją, galinčią padėti jums siekti emocinės ir dvasinės gerovės. Jei praktiškai pasiremsite knygos medžiaga – o tai yra jūsų konstitucinė teisė – autorė ir leidėjai neprisiima už jūsų veiksmus jokios atsakomybės.

ISBN 978-609-8050-62-2

Turinys

Įvadas

Viename mažame miestelyje malonų vasaros vakarą vyko smagus pokalbis, kokių kiekvieną akimirką netrūksta mūsų Žemės rutulyje. Plepėjo ir pasakojo vienas kitam įvairias istorijas du žmonės. Ypatingas šis pokalbis buvo nebent tuo, kad vėliau jis pakeitė vieno iš pašnekovų gyvenimą. Mano gyvenimą.

Cesas dirbo žinomo australų liaudies muzikos žurnalo „Tradicija ir dabartis" (*Trad and Now*) redaktoriumi. Meile australų liaudies muzikai Cesas garsėjo ne mažiau nei plačia šypsena. Tauškėme apie muziką ir darėme tai visiškai vietoje, nes tuomet miestelyje vyko liaudies muzikos festivalis. Palietėme ir kai kuriuos sunkumus, su kuriais tuo metu man teko susidurti. Ieškojau rėmėjo, kuris man būtų padėjęs įgyvendinti gitaros ir dainavimo programą moterų kalėjime.

– Jei pavyks įsukti šią programą, būtinai man pranešk, išspausdinsime straipsnelį, – padrąsinamai tarė Cesas.

Man iš tikrųjų pavyko tai padaryti. Po kiek laiko aprašiau savo įspūdžius ir nusiunčiau tą rašinį į žurnalą. Ir tada susimąsčiau, kodėl neaprašau kitų savo išgyvenimų. Juk visada rašydavau. Dar būdama strazdanota mergaitė, susirašinėdavau su dideliu būriu draugų iš viso pasaulio. Tai buvo laikai, kai žmonės laiškus rašydavo ranka, užklijuodavo vokuose ir nešdavo į artimiausią pašto dėžutę.

Suaugusi, žinoma, rašyti nesilioviau. Toliau siunčiau draugams ranka suraitytus laiškus, daug metų vedžiau dienoraštį. Paskui ėmiau rašyti dainų žodžius. Taigi rašymo jokiu būdu nebuvau užmetusi. Tačiau pasitenkinimas, kurį pajutau ant popieriaus lapo dėstydama savo paskutinį kūrinį apie dainavimo programą kalėjime (tai dariau su senovišku parkeriu prie virtuvės stalo), iš naujo man įžiebė meilę rašytam žodžiui. Nusiunčiau Cesui padėką ir neilgai trukus nusprendžiau užvesti savo tinklaraštį. Šis sprendimas nepaprastai praturtino mano gyvenimą.

„Įkvėpimas ir arbata“ (*Inspiration and Chai*) – taip pavadinau tinklaraštį – prasidėjo mažoje ir jaukioje trobelėje Žydruosiuose kalnuose. Turbūt jau atspėjote, kad tą darbą pradėjau prie puodelio kvapnios arbatos. Viename pirmųjų savo straipsnių papasakojau apie mano slaugytų mirštančių žmonių apgailestavimus. Slaugytoja dirbau kelerius metus prieš imdamasi kalėjimo muzikos programos, todėl įspūdžiai dar nebuvo išblėsę. Per keletą mėnesių straipsnis tapo labai populiarus. Mano pašto dėžutę užpylė elektroniniai laiškai. Visiškai nepažįstami žmonės domėjosi šiuo ir kitais mano straipsniais.

Maždaug po metų apsigyvenau kitoje mažoje trobelėje, tik šįkart jau dirbamuose laukuose. Vieną pirmadienio rytą sėdėjau prie stalo verandoje, buvau pasirengusi rašyti, ir tada į galvą dingtelėjo mintis pasitikrinti savo tinklaraščio lankomumo statistiką. Kai pamačiau rodiklius, net nustėrau. Kitą dieną vėl užmečiau į juos akį ir taip kelias dienas iš eilės. Be jokių abejonių, vyko nuostabus dalykas. Mano straipsniui (jis vadinosi „Penki dalykai, dėl kurių žmonės apgailestauja prieš mirtį“) išaugo sparnai.

Iš viso pasaulio plaukė elektroniniai laiškai, kiti autoriai prašė leidimo cituoti šį straipsnį savo pačių tinklaraščiuose ar versti jį į kitas kalbas. Žmonės skaitė jį važiuodami traukiniais Švedijoje, autobusų stotyse Amerikoje, Indijos kontorose, per pusryčius Airijoje ir daugybėje kitų vietų. Aišku, ne visi sutiko su straipsnio turiniu, bet jo sužadintos diskusijos nesiliovė ristis per visą pasaulį. Norintiems ginčytis tiesiog atsakydavau: „Aš tik perduodu žinią.“ Ir išties straipsnyje aš tik pasidalijau tuo, ką man kalbėjo mirštantieji. Vis dėlto devyniasdešimt penki procentai atsiliepimų buvo labai teigiami. Tai buvo akivaizdus įrodymas, jog visi mes turime daug bendra, nors ir gyvename įvairiose kultūrinėse terpėse.

Visą tą laiką gyvenau trobelėje, mėgavausi paukščių giesmėmis ir stebėjau gyvūniją, kurią traukė netoliese tekantis upelis. Ir dirbau. Atsivėrė daug naujų galimybių. Per kelis mėnesius straipsnį perskaitė daugiau nei milijonas žmonių. Po metų šis skaičius patrigubėjo.

Dėl šios priežasties temą nusprendžiau išplėtoti.

Kaip ir daugelis, visada svajojau parašyti knygą. Supratau, kad gautas mirštančių žmonių slaugymo pamokas deramai išaiškinti pajėgsiu tik pasakodama savo pačios istoriją. Taip atsirado knyga, kurią dabar jūs turite rankose.

Kaip sužinosite ją skaitydami, niekada nebuvau iš tų, kurie laikosi tradicinės gyvensenos, jei toks dalykas apskritai egzistuoja. Gyvenu taip, kaip man liepia vidinis balsas, ir dalijuosi savo patirtais bei suprastais dalykais. Esu australė, tad nors stengiausi rašyti kuo universaliau, kalboje atsispindi mano šalies braižas.

Siekdama išsaugoti savo herojų šeimos narių ir draugų privatumą, pakeičiau beveik visų jų vardus. Tikri yra tik pirmojo mano jogos mokytojo, priešgimdyminio centro vadovės, kempingo savininko, kalėjimo programos patarėjo bei visų muzikantų vardai ir pavardės. Knygoje ne visada laikausi chronologinės įvykių sekos, nes kai kuriuos įvykius labiau sieja bendra idėja ar pamokymas, o ne artumas laiko tiesėje.

Nuoširdžiai dėkoju visiems, kurie man įvairiausiais būdais padėjo parašyti šią knygą. Štai šie žmonės: Marie Burrows, Elizabeth Cham, Valda Low, Rob Conway, Reesa Ryan, Barbara Gilder, Pablo Acosta, Rruce Reid, Joan Dennis, Siegfried Kunze, Jill Marr, Guy Kachel, Michaeil Bloeme, Ana Goncalvez, Kate ir Col Baker, Ingrid Cliff, Mark Patterson, Jane Dargaville, Jo Wallace, Bernadette, mano Tėvas ir kiti.

Taip pat dėkoju dideliam būriui žmonių, kurių dėka įvairiu metu turėjau stogą virš galvos. Štai jie: Mark Avellino, Auntie Jo, Sue Greig, Helen Atkins, Di ir Greg Burns, Dusty Cuttell, Mardi McElvenny, dėde Fredas ir visi, prašiusieji manęs prižiūrėti jų namus – ten jaučiausi išties „kaip namuose“ Taip pat padėkos žodį tariu kiekvienam geros širdies žmogui, kuris mane kada nors pamaitino.

Už asmeninį palaikymą ilgame ir vingiuotame kelyje dėkoju visiems toli ir šalia esantiems ir buvusiems dabarties bei praeities draugams. Ačiū jums – jūs nepaprastai praturtinote mano gyvenimą pačiais

įvairiausiais atžvilgiais. Ypatingą padėką reiškiu šiems žmonėms: Mark Neven, Sharon Rochford, Julie Skerrett, Mel Giallongo, Angeline Rattansey, Kateea McFarlane, Brad Antoniou, Angie Bidwell, Theresa Clansy, Barbra Squire ir visiems, padėjusiems man rasti ramybę kalnuose įsikūrusiame meditacijų centre. Taip pat dėkoju savo partneriui. Visi buvote atrama, kai man labiausiai reikėdavo atsikvėpti.

Žinoma, dėkoju savo Mamai Džojai* – ji gavo patį tinkamiausią vardą Žemėje. Kokią šventą meilės pamoką man davei savo pačios pavyzdžiu! Mano dėkingumas šiai nuostabiai moteriai yra išties begalinis!

Jaučiu pareigą padėkoti visiems puikiems šį pasaulį jau palikusiems žmonėms, kurių istorijos ne tik sudaro šią knygą, bet ir stipriai paveikė mano gyvenimą. Ši knyga yra duoklė jums. Taip pat dėkoju jų šeimoms – kartu praleidome daug mielų ir įsimintinų akimirkų. Ačiū jums visiems.

Galiausiai dėkoju šarkai, kuri, kai rašiau šią knygą, tarškėjo medyje šalia upelio. Taip pat ir aibė kitų paukščių bei paukštelių. Ir ačiū Dievui už visokeriopą palaikymą ir visą grožį, kurį Jis leidžia man patirti.

Kartais tik gerokai vėliau suprantame, kad koks nors nutikimas jau pakeitė mūsų gyvenimo kryptį. Ačiū tau, Cesai, kad uždegei mano aistrą rašyti. Ačiū jums, mano skaitytojai, kad esate. Jaučiu su jumis ryšį.

Su meile
Broni

Veranda, saulėlydis
Antradienio vakaras

* Joy (angl.) – džiaugsmas (vert).

Nuo tropikų iki sniego

– Negaliu rasti savo dantų... negaliu rasti savo dantų... – pasiekė mane pažįstami žodžiai, kai bandžiau išnaudoti teisėtai man priklausančias poilsio valandas.

Padėjusi skaitytą knygą ant lovos, iššlepsėjau pasižiūrėti, kas nutiko.

Kaip ir tikėjausi, išvydau sumišusią Agnesę visiškai nekalta veido išraiška. Plati šypsena buvo apnuoginusi jos tuščias dantenas. Abi prapliupome juoktis. Tiesą sakant, tokios situacijos jau turėjo liautis mus juokinusios, nes dantis ji pamesdavo bent kas kelios dienos. Na, bet buvo linksma, ir tiek.

– Aišku, šitaip elgiatės vien tam, kad su jumis pabūčiau, – pasakiau jai, nusijuokiau ir ėmiau ieškoti jos dantų gerai žinomose vietose.

Už lango vis krito snaigės, dėl to namuose atrodė dar jaukiau ir šilčiau.

Agnesė papurtė galvą ir paprieštaravo:

– Visiškai ne, brangioji! Išsiėmiau juos prieš užsnūsdama, o prabudusi niekur negaliu rasti.

Moteriškė buvo visai guvaus proto, nors jos atmintis – nusilpusi.

Pas Agnesę atkeliavau prieš keturis mėnesius. Tada radau skelbimą su pasiūlymu gyventi jos namuose ir padėti jai tvarkytis. Atvykusi iš Australijos į Angliją, iš pradžių dirbau bare, o gyvenau pagalbinėse patalpose. Tarpais ten būdavo visai smagu, be to, pavyko susidraugauti su kai kuriais darbuotojais ir nuolatiniais svečiais. Įgūdžių dirbti bare turėjau iš seniau, tad pradėjau iš karto atvykusi į šalį. Man tai patiko, tačiau paskui atėjo laikas keisti aplinką.

Prieš iškeliaudama užjūrin dvejus metus praleidau tropikų saloje – tokioje vaizdingoje, kokias jas matome atvirukuose. O dar anksčiau daugiau nei dešimtmetį prakiurksojau banke ir dabar man reikėjo gyvenimo, kuris ištrintų iš mano atminties nuo pirmadienio iki penktadienio ir nuo devynių iki penkių trukusią sunkią nuobodybę.

Tuo metu su viena iš savo seserų nuvykome paatostogauti į salą šalia šiaurės Kvinslando pakrantės. Ten užsirašėme į nardymo kursus. Kol ji vaikščiojo į pasimatymus su mūsų instruktoriumi (tai, žinoma, labai padėjo mums išlaikyti nardymo egzaminą), aš iškylavau po kalnus. Kartą, kai sėdėjau ant milžiniškos į dangų įsirėžusios uolos, mane aplankė apreiškimas. Supratau, jog turiu apsigyventi kokioje nors saloje.

Po keturių savaičių paskutinį sykį užvėriau paskui save banko duris. Nuosavybę jau buvau spėjusi išparduoti, o kas liko, išsiunčiau į tėvų ūkį, į sandėlį. Paskui vien dėl patogios geografinės padėties žemėlapyje išsirinkau dvi salas. Išsiaiškinau apie jas tik vieną dalyką – jose rasiu, kur apsistoti. Priminsiu, kad tai vyko tada, kai dar nebuvo interneto, kuris dabar mums akimirksniu suteikia žinių apie bet ką. Iš pradžių paštu išsiunčiau informaciją apie save, tada ir pati pajudėjau šiaurės kryptimi į nežinomybę. Beje, 1991 metais mobilieji telefonai Australijoje irgi dar nebuvo labai išplitę.

Vos pradėjau kelionę, gavau rimtą perspėjimą, kad turiu būti atsargesnė. Važiavau autostopu ir staiga susivokiau, jog visiškoje dykynėje gruntkeliu mes dardame tolyn nuo man reikalingo miesto. Vairuotojas pasakė, jog nori parodyti, kur gyvenąs, tačiau visi namai išnyko tolumoje, brūzgynai vis tankėjo, pakelėje nesimatė jokių ženklų, kad čia apskritai kas nors gyventų. Laimei, likau tvirta ir ryžtinga, tad sugebėjau apsiginti, ir jis pasitenkino tik keliais seilėtais bučiniais. Išlipau iš jo automobilio ten, kur man ir reikėjo. Po šio įvykio mano kelionės autostopais baigėsi. Nuo to laiko nykščio į viršų pakelėse nekeliu.

Paskui važiavau tik viešuoju transportu. Neskaitant šio nesmagaus nutikimo, viskas klojosi nuostabiai, nors ryte nežinodavau, kur apsistosiu vakare. (Beje, keliaudama sutikau nemažai įdomių žmonių.) Po kelių savaičių paskambinau Mamai ir sužinojau, jog mano vardu atėjo laiškas su žinia, jog vienoje iš pasirinktų salų mane priėmė į darbą. Tačiau pasirodė, kad beprotiškai trokšdama išsigelbėti nuo banko rutinos padariau tiesiog nedovanotiną klaidą: pasiskelbiau, jog ieškau bet

kokio darbo... Todėl po kelių dienų gyvenau nuostabioje saloje ir vietiniame bare uoliai šveičiau riebaluotus puodus ir keptuves.

Vis dėlto gyvenimas saloje buvo nuostabus. Čia ne tik išsilaisvinau nuo dusinančios pirmadienio – penktadienio rutinos, bet apskritai lioviausi skaičiuoti savaitės dienas. Man tai patiko. Metus pasidarbavusi „indų kiaule“ (pavadinimas, tiesa, skamba ne itin žaviai), prasiskyniau kelią į barą. Iš tikrųjų darbas virtuvėje buvo visai linksmas ir išmokė mane įvairių kulinarijos gudrybių, tačiau be oro kondicionieriaus čia buvo tvanku ir aš nesustodama braukdavau nuo kaktos prakaitą. O laisvadieniais klaidžiodavau po didingus atogrąžų miškus, nuplaukdavau į gretimas salas, nardydavau ar tiesiog džiaugdavausi šiuo rojumi.

Pati pasisiūliusi pereiti į barą, gavau ilgai geistą naują vaidmenį. Kai matydavau ramiai vilnijančius tobulo grožio žydrus vandenis, baltą smėlį ir nuo švelnaus vėjelio siūbuojančias palmes, dirbti būdavo visai nesunku. Bendraudama su laimingais klientais, atvykusiais čia gyvenimo atostogų, ir maišydama pačius nuostabiausius koktelius, gyvenau visai kitame pasaulyje nei tas, prie kokio buvau pratusi banke.

Kartą plakdama kokteilį susipažinau su vienu europiečiu, kuris pasiūlė man darbą savo spaustuvėje. Visada troškau keliauti, o dvejus metus pragyvenusi saloje spėjau išsiilgti pokyčių, norėjau vėl atsidurti vietoje, kur manęs niekas nepažįsta. Dieną iš dienos gyvendama ir dirbdama toje pačioje bendruomenėje, ėmiau labai vertinti asmeninio gyvenimo privatumą.

Bet kas, grįžęs į žemyną po kelerių saloje praleistų metų, būtų patyręs kultūrinį sukrėtimą. Tačiau trenktis į užsienį, kur, kaip žinojau, vargiai galėsiu net susikalbėti, buvo dar didesnis iššūkis. Tačiau čia man trūko bendraminčių (nors turėjau kelis gerus pažįstamus ir buvau visai patenkinta gyvenimu), tad galiausiai išskridau į Europą. Išlipusi iš lėktuvo Paryžiuje, nusipirkau traukinio bilietą į Londoną, kur gyveno vienas pažįstamas. Turėdama tik svarą ir šešiasdešimt pensų, atverčiau naują savo gyvenimo puslapį.

Nevas buvo plačiai besišypsantis šviesus garbanius ir didelis vyno žinovas. Jis dirbo vyno skyriuje *Harrods* prekybos centre. Čia kaip tik prasidėjo vasaros išpardavimas. Atėjusi čia tiesiai iš naktinio kelto per kanalą prašmatnioje ir žmonių pilnoje parduotuvėje atrodžiau kaip benamė.

– Labas, Nevai. Esu Bronė. Buvome kartą susitikę, aš Fionos draugė. Tu prieš kelerius metus miegojai ant mano sėdmaišio, – linksmai pareiškiau jam, stovinčiam už prekystalio.

– Žinoma, atsimenu tave, Brone, – tarė jis ir aš lengviau atsidusau. – Kas nutiko?

– Man labai reikėtų vietos, kur galėčiau praleisti keletą dienų, – viltingai pasakiau.

Rausdamasis po kišenes ir ieškodamas rakto, jis atsakė:

– Gerai, štai.

Gavau pastogę su sofa ir nurodymus, kaip ten patekti.

– Ar negalėčiau taip pat pasiskolinti kokių dešimt svarų? – optimistiškai paklausiau.

Jis nė nesusvyravo, ir mano delne atsirado dešimties svarų banknotas. Iš širdies padėkojusi ir džiaugsmingai nusišypsojusi, išėjau iš krautuvės. Turėjau kur pernakvoti ir už ką pavalgyti.

Kitą rytą nusipirkau naują kelionių žurnalą (jame tikėjausi rasti darbo skelbimų), nuėjau pas Nevą į namus ir paskambinau trimis numeriais. Mane pakvietė pakalbėti dėl darbo vieno Sarėjaus grafystės miestelio bare. Pažadėjo būstą. Vakare jau buvau ten.

Ten praslinko keleri metai, susiradau draugų, įsimylėjau. Su malonumu atsimenu tuos laikus. Gyvenimas miestelyje man tiko, o geri žmonės aplinkui šiek tiek priminė salos bendruomenę. Be to, ta vieta buvo ne per toliausiai nuo Londono, tad dažnai ten nuvykdavau ir tai mane išties džiugino.

Tačiau kelionių ilgesys kvietė neužsisėdėti. Norėjau pažinti, koks gyvenimas Vidurio Rytuose. Ilgos Anglijos žiemos man buvo labai neįprastas ir įdomus reiškinys, visiška priešingybė nei ilgos ir karštos

Australijos vasaros. Pragyvenau jas dvi, o kai teko spręsti, likti dar vienai ar ne, pasirinkau pirmąjį variantą, pasiryžusi susitaupyti šiek tiek pinigų kelionei. Bet kad padaryčiau tai, turėjau mesti darbą bare ir taip atsikratyti pagundų kiekvieną vakarą iki vėlumos sėdėti su draugais. Niekada per daug nemėgau alkoholio, o galiausiai iš viso jo atsisakiau, tačiau kasdienis murksojimas bare vis viena šiek tiek kainavo. Už tuos pinigus būčiau galėjusi pakeliauti.

Vos tik taip nusprendžiau, netikėtai aptikau jau minėtą skelbimą, kviečiantį padėti Agnesei, kuri gyveno gretimoje grafystėje. Šį darbą gavau iš karto, nes Agnesės sūnus Bilas, kuris rūpinosi tuo reikalu, buvo fermeris ir kai jis sužinojo, kad esu iš fermerių šeimos, daugiau nieko neklausinėjo.

Agnesė buvo devintą dešimtį metų baigianti žilaplaukė senutė linksmu balsu ir apvaliu pilvu, kurį beveik kiekvieną dieną dengė tas pats raudonai pilkas megztinis. Jų ferma buvo vos per pusvalandį kelio nuo dabartinės mano gyvenamosios vietos, tad laisvomis dienomis galėjau nesunkiai aplankyti draugus. Vis dėlto persikėlusi pas Agnesę atsidūriau visiškai kitame pasaulyje. Būdama ten nuo sekmadienio vakaro iki penktadienio vakaro, jaučiausi izoliuota. Tiesa, kiekvieną popietę turėdavau dvi laisvas valandas, bet tai buvo nedaug, nors retkarčiais per tą laiką spėdavau aplankyti savo naują draugą.

Dinas buvo labai mielas žmogus. Ryšį tarp mudviejų pirmą susitikimo minutę nutiesė humoras. Taip pat mus susiejo meilė muzikai. Susipažinome tą pačią dieną, kai atvykau į šį kraštą, tiesiog po pokalbio dėl darbo bare, ir netrukus tapo aišku, jog ši pažintis praturtina ir pralinksmina mus abu. Deja, pakeitusi darbą, laiką daugiausia leidau ne su juo. Paprastai būdavau užsnigta pas Agnesę ir dažniausiai abi kartu ieškodavome jos dantų. Tiesiog nuostabu, kokioje begalėje vietų gali atsidurti žmogaus dantys nedideliuose namuose.

Kartu su Agnese gyveno jos šuo, dešimties metų vokiečių aviganių veislės kalė Princesė, kuri visur drabstė nusišėrusių plaukų kuokštus. Ji

buvo šuniškai lipšni ir sunkiai vaikščiojo dėl artrito, įsimetusio į užpakalines kojas. Sužinojau, kad šios veislės šunims taip nutinka neretai. Kilstelėjau jos pasturgalį ir patikrinau, ar po juo nėra ponios dantų. Ne, šiandien nepasisekė. Vieną kartą Princesė buvo pritūpusi ant jų, dėl to ieškodama niekada neatmesdavau šios galimybės. Princesė pamaskatavo savo didžiule uodega ir akimirksniu pamiršusi, jog buvo sutrukdyta, vėl užsnūdo prie židinio. Ieškodamos dantų su Agnese mudvi painiojomės viena kitai po kojomis.

– Jų čia nėra, – šūktelėjo ji iš miegamojo.

– Nėra jų ir čia, – atsakiau iš virtuvės.

Paskui nuėjau į miegamąjį, o Agnesė – į virtuvę. Dantys šiuose nedideliuose namuose galėjo būti begalėje vietų ir visas jas apžiūrėti gerokai užtrukdavo.

Šį sykį juos pagaliau radau krepšelyje šalia kušetės.

– O, tu tikras turtas, brangioji, – tarė ji man, dėdamasi juos į burną. – Kad jau esi čia, eime pažiūrėti televizoriaus.

Tokia būdavo jos strategija, ir aš nusišypsojusi išpildžiau prašymą. Senoji ponia ilgą laiką gyveno viena ir dabar mėgavosi galimybe pabendrauti su manimi. Šiaip darbas tikrai nebuvo sunkus. Tereikėjo draugauti su ja, o jeigu ji užsinorėdavo to mano poilsio valandomis, nieko tokio.

Anksčiau dantis rasdavome po jos pagalve, vonios spintelėje, virtuvės bufete puodelyje, jos rankinuke ir daugybėje kitų bent truputį tikėtinų vietų. Tačiau kartais jie atsidurdavo už televizoriaus, židinyje, šiukšlių dėžėje, ant šaldytuvo, bate. Ir, kaip sakiau, po galingos vokiečių aviganės Princesės užpakaliu.

Rutina daugumai žmonių visai tinka. Nors aš pati labiau mėgstu permainas. Rutina turi savo paskirtį ir daugeliui vyresnio amžiaus žmonių ji, aišku, naudinga. Agnesė laikėsi ne vien dienos, bet ir savaitės režimo. Kiekvieną pirmadienį eidavome pas gydytojus, nes Agnesei reikėjo reguliariai tikrinti kraują. Turėdavome pasirodyti poliklinikoje

tiksliai tuo pačiu laiku kiekvieną savaitę. Tačiau vienos tokios užduoties per dieną jai visiškai pakakdavo, nes kitaip būtų sutrikdyta nusistovėjusi jos popiečio tvarka – ilsėtis ir megzti.

Ir lyjant lietui, ir krintant krušai, ir šviečiant saulei, visur mus lydėdavo Princesė. Jei kur važiuodavome, ją reikėdavo įkelti į pikapą. Pradžioje nuleisdavau galinį bortą, o sena kalė, žavi būtybė, vizgindama uodegą kantriai laukdavo. Nuleidusi bortą, užkeldavau ant jo priekines jos letenas, tada greitai griebdavau už užpakalinių ir nespėjus nuslysti priekinėms visą ją įversdavau į kroviniui skirtą vietą. Žinoma, likdavau aplipusi smėlio spalvos šuns plaukais.

Nušokti žemyn Princesei būdavo lengviau, nors be pagalbos ji vis tiek neapsieidavo. Princesė strykteldavo apačion, bet vos tik jos priekinės letenos pasiekdavo žemę, sustingdavo ir laukdavo, kol iškelsiu užpakalines. Jeigu tuo metu turėdavau padėti Agnesei, kalė nepajudėdavo, kol mes nebaigdavome. Atsidūrusi ant žemės, ji laiminga nubidzendavo prie mūsų vizgindama didžiulę uodegą.

Antradieniais pirkdavome maisto produktus kaimyniniame miestelyje. Dauguma senyvų žmonių, su kuriais paskui man teko dirbti, buvo labai taupūs. Tačiau Agnesė buvo kitokia. Ji vis bandydavo man ką nors nupirkti, o aš atsisakydavau. Nepalikusios neapžiūrėtos nė vienos prekių lentynos, mes, dvi moteriškės, viena vyresnė, kita jaunesnė, nuolat ginčydavomės. Abi šypsodavomės, kartais juokdavomės, tačiau būdavome tvirtai pasiryžusios nenusileisti. Galiausiai sutardavome, jog paimsiu tik pusę to, ką ji man norėdavo nupirkti. Tai būdavo įvairūs vegetariški gardėsiai, importiniai mangai, plaukų šepečiai, marškinėliai ar siaubingo skonio dantų pasta.

Trečiadieniais žaisdavome bingą. Agnesės rega buvo gerokai nusilpusi, taigi atstojau jai akis. Ji sugebėdavo įžiūrėti skaičius ir gana neblogai girdėjo, tačiau išbraukdama kiekvieną skaičių perklausdavo manęs. Pamilau visus ten susirinkdavusius senukus. Man dar nebuvo nė trisdešimties ir daugiau tokio amžiaus žmonių ten neateidavo. Agnesė dėl to jausdavosi išskirtinė ir pristatydavo mane kaip „savo draugę“

– Žinote, mes su drauge vakar buvome parduotuvėje... nupirkau jai porą naujų kelnaičių, – paskelbdavo ji rimtai ir išdidžiai visiems bingo žaidėjams.

Visi linksėdavo galvomis ir šypsodavosi man. „O, Dieve!“ – sakydavau sau tokiomis minutėmis.

Bet ji pasakodavo toliau:

– Šią savaitę jai parašė motina iš Australijos. Šiuo metu ten labai karšta. Ak, be to, ji susilaukė dar vieno sūnėno.

Klausytojų galvos vėl linksėdavo, veidai nušvisdavo.

Netrukus supratau, kokias naujienas apie save Agnesei pranešti galiu, o kokių geriau jai neskelbti. Tikrai nenorėjau, kad šie žmonės žinotų, kiek ir kokios spalvos apatinio trikotažo man iš Australijos atsiuntė Mama. Tačiau Agnesė visa tai darydavo nekaltai ir su meile. Todėl kantriai kenčiau, net jei kartais tekdavo nurausti ar susigūžti.

Ketvirtadienis būdavo vienintelė diena, kai pietaudavome ne namuose. Tai būdavo tikra šventė mums trims, turiu omenyje Agnesę, save ir, žinoma, Princesę. Važiuodavome į Kentą pas senutės dukrą. Trisdešimt mylių Anglijoje yra nemažas kelio gabalas, o Australijoje tai niekingas mažmožis. Skirtingas atstumų supratimas byloja ir apie mūsų kultūrinius skirtumus.

Anglijoje nuvažiavę dvi mylias nuo namų atsiduriate visiškai kitoje vietoje. Ten jūs nieko nepažįstate, net gyventojų akcentas gali skirtis nuo jūsiškio. Australijoje žmonės neretai trenkiasi penkiasdešimt mylių, kad nusipirktų kepaliuką duonos. O žmonės, gyvenantys už pusvalandžio kelio automobiliu, laiko jus kaimynais. Vienu metu dirbau Šiaurinėje Teritorijoje*, tai ten žmonės į artimiausią barą skrisdavo lėktuvais. Nedidelis oro uostas vakarais būdavo pilnas vienviečių ar dviviečių lėktuvėlių, o paryčiais jis visiškai ištuštėdavo – visi išskrisdavo į savo galvijų fermas prisikrovę dėžių su alkoholiu.

Taigi ketvirtadieniai Agnesei išties būdavo didžioji išvykų diena, o man – ramus pasivažinėjimas. Susitikimai su romia jos dukra bū-

* Administracinis Australijos vienetas (vert.).

davo malonūs. Jiedvi visada valgydavo „artojo pietus“: jautieną, sūrį ir raugintus agurkus. Net keista, kaip labai anglai mėgsta raugintus agurkus. Šiaip ar taip, šioje šalyje galima buvo maitintis ir vegetariškai, tad ir aš turėdavau iš ko rinktis. Kadangi oras dažniausiai būdavo gana šaltas, paprastai pasimėgaudavau karšta sriuba ir didele porcija makaronų.

Mes gyvenome galvijų fermoje (jai vadovavo du Agnesės sūnūs), kuri turėjo skerdyklą ir mėsos parduotuvę.. Ten lankydavomės penktadieniais. Nors Agnesė kiekvieną savaitę pirkdavo lygiai tuos pačius produktus, jis vis primygtinai reikalaudavo, kad duotume jai laiko atidžiai apžiūrėti visą mėsinės asortimentą. Mėsininkas netgi siūlydavo atsiųsti tuos produktus tiesiog į namus, tačiau jai tai netikdavo.

– Ačiū, bet turiu pati ateiti ir pasirinkti, – mandagiai atsakydavo ji.

Tomis dienomis maitinausi vegetariškai. (Dabar esu veganė.) O gyvenau galvijų fermoje. Tačiau man tai buvo ne naujiena. Panašioje aplinkoje aš užaugau. Nors ir nepalaikau mėsos valgymo, šį verslą ir su juo susijusią gyvenseną suprantu. Viskas man čia, Anglijoje, buvo pažįstama.

Apsipirkusios mėsinėje užsukdavome ir į pačią fermą, vaikščiodavome po ją kalbindamos samdinius ir karves. Agnesė sunkiai kėblindavo, pasiremdama lazdele, aš eidavau pašonėje, o paskui mus bidzendavo Princesė. Ir taip – kiekvieną penktadienį, net jei ir būdavo šalta. Tada tiesiog šilčiau apsirengdavome.

Atkreipiau dėmesį, kad Anglijoje žmonės su gyvuliais elgiasi kitaip nei Australijoje. Anglijoje pastatyti šilti tvartai, gyvuliai susilaukia daugiau dėmesio. Tiesa, Australijos karvėms nereikia kęsti Anglijos žiemų. Vis dėlto man buvo baisiai liūdna pažinti galvijus, juos šnekinti ir žinoti, jog neilgai trukus mėsinėje pirksime gabalais sukapotus jų kūnus.

Kai tapau vegetare, mano namuose tai sukėlė daug diskusijų, nors stengiausi apie tai per daug nekalbėti ir gerbiau tėvų gyvenimo būdą. Tačiau gyvendama jų fermoje prisižiūrėjau pakankamai, kad suprasčiau, kodėl kai kurie vegetarai taip aistringai pasisako prieš mėsos val-

gymą. Bene baisiausią įspūdį gyvenime man padarė mokyklos ekskursija į skerdyklą. Kai sukaupę drąsą pažiūrime, kas vyksta už skerdyklos sienų, iš skausmo gali plyšti širdis.

Šiaip esu linkusi gyventi tyliai ir paprastai, gerbdama kiekvieno teisę tvarkyti savo būtį taip, kaip jam atrodo prasminga. Apie savo įsitikinimus prabylu tik tuo atveju, jei kas nors paklausia – tada ir pasakoti daug smagiau. Todėl net keista, kaip dažnai mane užsipuola beveik nepažįstami mėsos valgytojai dėl mano pasirinkimo *nevalgyti* gyvūnų. Kaip tik dėl to ir dabar vengiau skelbtis, jog esu vegetarė. Norėjau ramybės.

Ir kai Agnesė paklausė, kodėl nevalgau mėsos, susvyravau, ką atsakyti. Juk pagrindinis jos šeimos pajamų šaltinis buvo galvijų ferma. Iš tikrųjų ir aš gyvenau iš tų pačių galvijų fermos duodamų pajamų, nors ne iš karto tai įsisąmoninau. Ėmiausi šio darbo norėdama susitaupyti kiek pinigų ir praskaidrinti senosios ponios dienas.

Tačiau ji neatlyžo. Todėl galiausiai išklojau, kaip mane vaikystėje yra sukrėtę skerdžiamų galvijų ir avių vaizdai. Papasakojau, kaip mylėjau gyvūnus ir kaip pastebėjau, jog karvės nujausdavo galą. Siaubo ir panikos kupinas jų mūkimas iki dabar persekioja mane.

To užteko. Agnesė tučtuojau paskelbė nebevalgysianti mėsos. „O dangau! – tariau sau. – Kaip man reikės pasiaiškinti jos šeimai?“ Netrukus pakalbėjau apie tai su Agnesės sūnumi. Jis pageidavo, kad jo motina ir toliau valgytų mėsą. Pasakiau apie tai jai. Pradžioje Agnesė nė neketino nusileisti, tačiau galiausiai sutarėme, jog kartą per savaitę ji suvalgys raudonos mėsos patiekalą, kartą – vištienos, ir kartą – žuvies. Savaitgaliais jai maistą gamindavo šeima, taigi su jais, kaip sutarėme, ji irgi valgys mėsą.

Laikui bėgant, mano įsitikinimai tvirtėjo ir aš nebeapsiimdavau jokio darbo, jei reikėdavo gaminti mėsos patiekalus. Vis dėlto gyvendama pas Agnesę turėjau tai daryti, nors man šis vaidmuo labai nepatiko. Kai virdavau ar kepdavau mėsą, manęs neapleisdavo slogios mintys, kad dar neseniai tai buvo nuostabi gyva būtybė, turinti jausmus ir teisę

gyventi. Todėl nauja tvarka Agnesės namuose mane pradžiugino, net jei žuvis ir viščiukas, mano supratimu, irgi gyvos būtybės.

Tačiau netrukus paaiškėjo, kad Agnesė sutiko su sūnaus reikalavimais tik tam, kad išvengtų barnių. Išties ji nė neketino valgyti mėsos kurią nors savaitės dieną. Todėl visą likusią žiemą ir pavasarį gaminau skanias vegetariškas vaišes: kepiau riešutų duoną, pyragus ir gurmaniškas picas, viriau dieviškas sriubas, aliejuje skrudinau kvapnias daržoves. Jei ne šie mano patiekalai, Agnesė būtų galėjusi maitintis virtais kiaušiniais ir keptomis pupelėmis. Ji galų gale buvo anglė, o visi anglai labai mėgsta pupeles.

Nutirpo sniegas, atėjo pavasaris, pražydo geltonieji narcizai. Dienos tapo ilgesnės ir dangus dažniau būdavo giedras. Fermos gyventojai buvo išleisti į laukus, plonutėmis kojomis svirduliuodami į šalis šen bei ten lakstė naujagimiai veršeliai. Sugrįžę paukščiai giesmėmis sveikino mus su kiekviena nauja diena. Princesė ėmė dar labiau šertis. Mudvi su Agnese numetėme šalin paltus ir besidžiaugdamos pavasario saulute dar porą mėnesių gyvenome įprastinį gyvenimą. Nors priklausėme labai skirtingoms kartoms, dieną iš dienos vaikščiojome įsikibusios viena kitai į parankes ir linksmindavomės pasakodamos įvairiausias istorijas.

Vis dėlto mane traukė keliauti. Aš ir Agnesė iš pat pradžių žinojome, kad teks išsiskirti. Be to, aš ilgėjausi Dino. Savaitgalių mums jau nebeužteko ir mes degėme nekantrumu kartu kur nors išvykti. Netrukus Agnesės sūnūs paskelbė, kad ieško man pamainos, taigi mūsų laikas kartu ėmė tirpti. Per tuos mėnesius, praleistus su Agnese, patyriau daug nuostabių dalykų. Nors iš esmės atvykau čia tikėdamasi susitaupyti kelionėms, draugės pareigos man visai patiko. Tai buvo daug mieliau, nei nešioti alaus bokalus bare. Padėdama vos paeinančiam senukui ar ligoniui visada jausdavausi kur kas geriau, negu tampydamasi su girtutėliais baro lankytojais, net ir jaunais. Tokių dalykų man į valias užteko ir tropikų saloje, ir čia, Anglijoje. Ieškoti senosios ponios dantų man patiko labiau nei rankioti nuo stalų nešvarias pelenines ir tuščius bokalus.

Su Dinu nukeliavome į Vidurio Rytus. Sužavėjo visiškai kitokia nei vakarietiška kultūra. Be to, suvalgėme kalnus skanaus maisto. Po gerų metų grįžau aplankyti Agnesės. Mano vietoje dirbo kita mergina iš Australijos. Agnesei užsnūdus savo krėsle, mes labai smagiai paplepėjome. Papasakojusi visą aibę istorijų ji prisipažino, jog ją gerokai suglumino pirmas Bilo klausimas, kai tik ji atvyko pakalbėti dėl šio darbo. Pasidomėjau, ko jis paklausė, ir kai išgirdau atsakymą, pratrūkau kvatotis.

Bilo klausimas buvo toks: „Ar tu ne vegetarė?"

Netikėti karjeros posūkiai

Po Anglijoje ir Vidurio Rytuose praleistų kelerių metų galų gale grįžau į mylimą Australiją ir apsistojau Perte, vakarinėje šalies dalyje. Buvau visiškai kitas žmogus, kaip dažniausiai atsitinka po ilgų kelionių. Vėl pradėjusi dirbti banke greitai supratau, kad toks darbas niekada manęs nebepatenkins. Nenustygau vietoje ir kankinausi.

Taip pat pajutau poreikį kurti. Kartą atsisėdau Svano upės pakrantėje ir sudariau du sąrašus. Viename surašiau visus savo sugebėjimus, o kitame – pomėgius. Peržvelgusi juos turėjau pripažinti, kad mano viduje slypi menininkė, nes į abu stulpelius pateko tik punktai, susiję su kūryba.

„Nė nemaniau, jog kada nors tapsiu menininke", – tariau sau. Nors augau tarp muzikantų, nuo mažens man kalė į galvą, kaip svarbu gauti gerą darbą. Tačiau šilta ir viskuo aprūpinta būtis banke nuo devynių ryto iki penkių vakaro varė mane iš proto. „Gerų darbų" buvau radusi nemažai, bet visi jie mane palengva žudė.

Ėmiau labai rimtai gilintis į save, analizavau, ką sugebėčiau atlikti gerai ir kartu patirčiau malonumą. Išgyvenau asmeninių pokyčių laiką, todėl susiprasti, tiesą sakant, buvo nelengva. Galų gale priėjau išvadą, jog į darbą turėtų būti įtraukta mano širdis, nes dirbdama vien inte-

lektu jausdavau didžiulę tuštumą ir nepasitenkinimą. Todėl pradėjau ugdytis kūrybinius įgūdžius – rašyti ir fotografuoti. O vėliau, įveikusi ilgą ir vingiuotą kelią, tapau dainų kūrėja ir atlikėja. Tiesa, kurį laiką dar dirbau banke, nors daugiausia ėjau tik laikinas pareigas. Tiesiog nebepajėgiau iškęsti visos darbo dienos, nes to darbo nemėgau.

Pertą nuo visų kitų Australijos miestų skiria didžiuliai atstumai, tad nors gyventi čia man buvo gera, nusprendžiau grįžti į rytines valstijas, kur turėjau daugiau galimybių matytis su brangiais žmonėmis. Kirtau milžinišką Nalarboro lygumą, Flinderso kalnagūbrį, važiavau Didžiuoju vandenyno keliu, vėliau – Naujosios Anglijos greitkeliu, kol mano namais kuriam laikui tapo Kvinslandas. Įsidarbinau skambučių centre, į kurį skambindavo žmonės, norėdami užsisakyti suaugusiems skirtą naktinį televizijos kanalą. Dirbti čia bent jau buvo smagiau nei banke.

Būdavo taip:

„E..." Ir tyla. Paskui drovus moters balsas: „Paskambinti manęs paprašė vyras." – „A, vadinasi, norite užsisakyti naktinių filmų programą?" – atsakydavau draugišku ir drąsinamu balsu, o tai visada padėdavo moterims atsipalaiduoti. Vaikinai dažnai klausdavo: „O kokie ten filmai? Na, suprantat... ar ten rodo *viską*?" – „Atleiskite, pone, bet pati aš jų nežiūriu. Tačiau galiu jums pasiūlyti vienos nakties bandomąją peržiūrą už 6,95 dolerio. Jeigu filmai patiks, galėsite vėl paskambinti ir užsisakyti bent mėnesiui." Buvo ir keli tokie ar panašūs skambučiai: „Kokios spalvos kelnaites dabar esi užsimovusi?" Padėdavau ragelį.

Tačiau kai tokios situacijos nustojo linksminti, supratau, jog tai eilinis darbas kontoroje, ir tiek. Dienas kiek praskaidrindavo užsimezgusios draugystės su kai kuriais bendradarbiais, tačiau iš vidaus mane vis viena graužė nepasitenkinimas.

Grįžau į savo gimtąją valstiją, Naująjį Pietų Velsą. Į Australiją atvyko Dinas, vyras, su kuriuo draugavau Anglijoje ir keliavau po Vidurio Rytus. Tačiau neilgai trukus mūsų santykiai ėmė griūti. Kelerius metus mes labai mylėjome vienas kitą ir buvome puikūs draugai. Išties ne-

pakeliama buvo stebėti, kaip mūsų draugystė žlunga. Tačiau nebegalėjome dangstyti daugybės mūsų skirtumų ar paversti jų juokais, kaip seniau darėme.

Aš buvau vegetarė. Jis valgė mėsą. Aš visą savaitę dirbau patalpose ir savaitgalius troškau leisti lauke. Jis visą savaitę dirbo lauke ir savaitgaliais norėjo pabūti namuose. Tokių skirtumų sąrašas su kiekviena savaite vis ilgėjo. Dalykai, kurie iki šiol džiugino mus abu, kurį nors vieną liovėsi džiuginę. Tiesa, mus vis dar siejo ir palaikė meilė muzikai. Bet ilgainiui bendravimas galutinai prarado žavesį ir mus abu apėmė praradimo skausmas.

Laikas buvo sunkus. Santykių džiaugsmą pakeitė netekties sielvartas. Susirietusi į kamuolį ilgai kūkčiojau, troškau, kad mūsų santykiai atsigautų, tačiau žinojau, kad viskas baigta. Gyvenimas šaukė mus į priešingas puses, ir santykiai, užuot padėję, abiem tik kliudė.

Ėmiau dar intensyviau ieškoti gyvenimo prasmės, opesnis tapo darbo klausimas. Pamačiau, kad menininkui anaiptol nėra lengva sudurti galą su galu, kol jo darbai dar nėra išgarsėję, tad turėjau rasti naują veiklos kryptį. Žinoma, tikėjausi, jog ateis toks laikas, kai galėsiu išgyventi ir iš kūrybos. Jei galiu svajoti apie tai, galėsiu ir įgyvendinti.

Tačiau turėjau rasti, kaip užsidirbti pragyvenimui dabar. Nemielo širdžiai darbo jau nenorėjau. Reikalavimai ir krūviai bankuose vis didėjo, o aš keičiausi į kitą pusę ir jau visiškai nebetikau tam pasauliui (gal ir apskritai niekada nebuvau jam skirta). Pasiryžusi tęsti kūrybinę kelionę, nusprendžiau vėl imti slaugyti žmones namuose. Šiuo atveju bent jau nereikės nuomotis būsto, nes kaip tik poreikis susimokėti už nuomą mane dažnai versdavo dirbti beprasmiškus darbus.

Lemiamą sprendimą priėmiau bemaž atsainiai ir lengvabūdiškai, nors, žinoma, prie to ėjau ne vienus metus. Būsiu, tariau sau, ligonių kompanionė – tada galėsiu ir kurti, ir dirbti iš širdies, ir nereikės nuomotis būsto.

Nė neįtariau, kad būsimi metai taps labai reikšmingi mano gyvenime.

Po poros savaičių persikrausčiau į namus viename pačių prašmatniausių Sidnėjaus priemiesčių netoli uosto. Vyresnis Rūtos brolis rado ją be sąmonės ant virtuvės grindų. Po daugiau nei mėnesį trukusio gydymo ligoninėje ji buvo išleista į namus su sąlyga, jog bus prižiūrima dvidešimt keturias valandas per parą.

Vienintelė mano patirtis slaugos srityje buvo draugystė su Agnese. Niekada neslaugiau ligonių ir atvirai pasakiau tai slaugymo paslaugas teikiančioje agentūroje. Vis dėlto jiems tai nepasirodė kliūtis. Slaugytojai, pasirengę gyventi slaugomo žmogaus namuose, buvo labai paklausūs, ir agentūra nenorėjo paleisti manęs iš savo tinklo. „Tiesiog apsimesk, jog išmanai, ką darai, ir skambink mums, jeigu prireiks kokios pagalbos", – paaiškino man agentė.

„O dangau! Sveikinu, kad tapai slauge, Brone", – tariau sau.

Įgimtas sugebėjimas įsijausti į kitą žmogų padėjo man atlikti savo pareigas gana neblogai, bent jau kaip naujokei. Prižiūrėjau Rūtą taip, kaip būčiau prižiūrėjusi mylimą senelę. Tenkinau visus jos poreikius ir šiaip ne taip tvarkiausi. Kas keletą dienų ateidavo medicinos sesuo ir klausinėdavo manęs apie dalykus, kurių iš viso nesupratau. Kadangi nė nebandžiau to nuo jos slėpti, ji man nepaprastai padėjo. Greitai jau ėmiau šį tą nutuokti apie vaistus ir asmeninės higienos produktus, net pramokau slaugytojų žargono.

Retkarčiais užsukdavo mano darbo agentė. Išgirdusi, kad jos klientai manimi patenkinti, ji ramiai išvažiuodavo. Žinoma, jos nė kiek nedomino, kokių emocinių ir fizinių pastangų reikalavo šis darbas.

Rūtos šeima buvo patenkinta, nes šokinėjau apie Rūtą, kiek tik pajėgiau. Dariau pėdų ir veido masažą, manikiūrą, be to, tapau puikia jos drauge ir mes labai dažnai maloniai šnekučiuodavomės ar prie jos lovos gerdavome arbatą. Kaip jau sakiau, elgiausi su ja kaip su savo senele. Neįsivaizdavau, kaip kitaip būčiau galėjusi ją slaugyti.

Rūta paskambindavo varpeliu net viduryje nakties, o aš tada tučtuojau šlepsėdavau laiptais žemyn ir padėdavau jai atsisėsti ant šalia lovos pastatytos naktipuodžio kėdutės. „Tu žavinga!" – sakydavo ji man,

kai įeidavau į jos kambarį. Jai patiko, kad dažnai naktį būdavau neiš-sileidusi plaukų, ji žavėjosi mano „nuostabiais“ naktiniais marškiniais. Beje, juos man įdavė Mama, kai kėliausi gyventi pas Rūtą.

– Negali tos ponios namuose miegoti nuoga ar su kokiais nutrintais naktiniais, – tada pasakė ji. – Imk ir pažadėk, kad jais naktį apsirengsi.

Iš pagarbos brangios Mamos norams į lovą guldavausi užsivilkusi atlasinius naktinius marškinius. Tikriausiai išties būdavau „žavinga“ – juk per naktį šokdavau iš lovos keturis ar penkis kartus ir ištisai jausdavau miego stygių. Dienomis Rūtai taip pat manęs nuolat reikėdavo, tad nusnausti laiko nelikdavo. Taip pat man priklausė tvarkyti namus ir tą darbą bandydavau atlikti, kai Rūta užsnūsdavo popiečio miego.

Atsisėdusi ant naktipuodžio, ji pajusdavo įkvėpimą pasikalbėti. Apskritai po ilgų vienumoje praleistų metų ji dabar stengėsi gauti kuo daugiau dėmesio. Mane taip pat mūsų draugystė džiugino, išskyrus tuos atvejus, kai trečią ryto apsnūdusi turėdavau klausytis jos pasakojimų (ji tada sėdėdavo ant naktipuodžio) apie tai, kokius puodukus ir padažines ji dėdavo ant stalo per šventes prieš trisdešimt metų.

Rūta daug kalbėjo apie laikus, praleistus šalia įlankos, apie uoste žaidusius vaikus, kalbėjo apie arklius ir lėtus vežimus ramiose gatvėse – jais anuomet išveždavo pieną ir duoną. Sekmadieniais visa kaimynystė išsipuošdavo geriausiais drabužiais ir eidavo į bažnyčią. Dar ji pasakojo apie savo vaikus, kai jie buvo jauni, ir apie seniai mirusį vyrą. Jos dukra Hetera, kuri man pasirodė labai maloni moteris, užsukdavo kas dieną ar dvi ir šios minutės man būdavo lyg gaivaus oro gurkšniai. Rūtos sūnus su šeima gyveno kaime. Mes, ko gero, būtume užmiršusios, kad jis apskritai egzistuoja, tačiau kartais apie jį mums primindavo Hetera. Jis nevaidino jokio svarbesnio vaidmens savo motinos gyvenime.

Hetera buvo uola, į kurią per visus našlystės dešimtmečius rėmėsi Rūta. Taip pat jai padėjo vyresnysis brolis Džeimsas. Jis kiekvieną vakarą punktualiai tuo pačiu laiku atpėdindavo iš savo namų, kurie

buvo už mylios. Tiesą pasakius, pagal jo apsilankymus būdavo galima nusistatyti laikrodį. Jis pasirodydavo kiekvieną dieną apsivilkęs tą patį megztinį. Jam jau buvo aštuoniasdešimt aštuoneri metai ir visus juos jis praleido nevedęs. Išsaugojęs visiškai aiškų protą, šis įdomus žmogus mane džiugino ir stebino gyvenimo paprastumu.

Vis dėlto praėjus mėnesiui Rūtos būklė nė trupučio nepagerėjo, ji ir toliau gulėjo lovoje. Gydytojai atliko daugiau tyrimų ir po kurio laiko man buvo pranešta, jog jos būklė kritinė.

Žingsniavau uosto link su ašaromis akyse ir viskas atrodė kaip sapne. Sekliame vandenyje dūko vaikai. Virš įlankos kabantis pėsčiųjų tiltas šiek tiek siūbavo nuo žmonių žingsnių. Į krantinę miesto centre plaukė keltai. Aplink skambėjo iškylaujančių žmonių juokas.

Sėdėdama šalia smiltainio uolos, beveik pamerkusi pėdas į vandenį, žiūrėjau į žydrą dangų. Buvo viena iš tų gražių žiemos dienų, kai saulės šiluma lyg balzamas glostė odą. Sidnėjuje žiema visiškai kitokia nei žiemos Europoje – šalčio čia niekada nebūna. Diena pasitaikė nuostabi ir man visiškai užteko lengvo švarkelio. Kadangi jau buvau spėjusi susigyventi su Rūta, mintis apie jos artėjančią mirtį buvo skausminga. Jaučiausi sukrėsta. Pro šalį plaukė jachtos, pilnos laimingų ir sveikų žmonių, o mano skruostais plūdo ašaros. Tada dingtelėjo, jog man teks slaugyti ir prižiūrėti ją, kol ji iškeliaus.

Augdama galvijų, o vėliau avių fermoje, vis matydavau, kaip žudomi gyvuliai. Tai man nebuvo naujiena, tačiau vis viena kiekvienas toks atvejis mane stipriai sukrėsdavo. Tačiau žmonės – kas kita. Vakarų kultūroje nėra įprasta matyti mirštančius savo giminės atstovus. Tuo mūsų kultūra stipriai skiriasi nuo kai kurių kitų tradicijų. Juk esama šalių, kur žmogus miršta atvirai, šis reiškinys ten yra akivaizdi kasdienybės dalis.

Mūsų visuomenė izoliavo mirtį, beveik paneigė jos buvimą. Kadangi visi esame tam tikra prasme išsižadėję mirties, tiek mirštantieji, tiek jų šeimų nariai ar draugai būna visiškai nepasirengę šiam neišven-

giamam nutikimui. Visi anksčiau ar vėliau mirsime. Bet užuot pripažinę mirties egzistavimą, bandome ją paslėpti. Įsivaizduojame, kad, užmerkę akis ir išmetę ją iš savo proto, nuo jos pabėgsime. Deja, tokia taktika tik skatina mus ieškoti paguodos materialiuose dalykuose ir bijoti.

Jeigu sąžiningai priimtume mirtį prieš jai atėjus mūsų išsivesti, spėtume laiku pakeisti savo prioritetus ir persvarstyti vertybes. Kai įsisąmoniname, kad gyvensime čia ne amžinai – nors ir nežinome, kiek metų, savaičių ar valandų mums likę – mūsų elgsena tampa ne tokia egoistiška, mažiau rūpinamės, ką apie mus galvoja kiti. Tada labiau klausomės širdies. Pripažinę neišvengiamai artėjančią mirtį, randame didingesnį tikslą ir pasitenkinimą gyvenimu.

Gerai suvokiau, kokią žalą šis neigimas daro mūsų visuomenei. Tuo metu, tą saulėtą žiemos dieną, visiškai nežinojau, kas laukia manęs Rūtos namuose ir kaip aš turėsiu ja rūpintis. Atrėmusi galvą į smiltainio sieną, meldžiau stiprybės. Jaunystėje ir vėliau buvau susidūrusi su daugybe išbandymų, tad buvau tikra, jog likimas man nebūtų davęs šio darbo, jei nebūčiau turėjusi stiprybės jį atlikti. Tačiau ta mintis ne itin numaldė mano sielvartą ir skausmą.

Žinojau, kas manęs laukia, ir buvau pasirengusi per likusias dienas ar savaites suteikti Rūtai tiek laimės ir jaukumo, kiek bus įmanoma. Jaučiau, jog širdyje turiu pakankamai atjautos ir šilumos, kad galėčiau šiomis savybėmis pasidalyti – kaip tik to iš manęs ir reikalavo aplinkybės. Pasiryžau tekusią pareigą atlikti kuo geriausiai, o išsimiegoti, kaip nusprendžiau, spėsiu paskui.

Vėliau tą dieną užsuko mano darbo agentė. Ėmiau jai aiškinti, jog niekada nesu mačiusi mirštančio žmogaus, ką jau kalbėti apie rūpinimąsi juo, tačiau pajutau, kad mano žodžiai jai buvo kaip žirniai į sieną.

– Šeima tave myli. Susitvarkysi, – atšovė.

Rūtos būklė sparčiai blogėjo. Kai turėdavau išeiginę dieną, ateidavo kiti slaugytojai, be to, kadangi priežiūra tapo intensyvesnė ir sudė-

tingesnė, mane atleido nuo naktinių pareigų. Kiti slaugytojai skambindavo man, klausdavo patarimų, nes geriausiai supratau Rūtos būklę. Tačiau dabar bent jau galėjau išsimiegoti.

Didžiąją laiko dalį su Rūta praleisdavome dviese. Kaimynai buvo ramūs ir tylą retkarčiais sutrikdydavo tik iš uosto pusėje esančio parko ataidintis juokas. Mus aplankydavo Hetera, žinoma, ir Džeimsas, taip pat būrys savo darbą dirbančių specialistų. Turėjau daug galimybių mokytis ir mano patirtis labai sparčiai augo, nors pati to tada gerai nesupratau. Tiesiog dariau, ką reikėjo daryti, ir klausinėjau daugybės dalykų.

Vieną rytą prabudau ketindama šiek tiek prasiblaškyti ir išeigines praleisti užmiestyje pas pusbrolį. Praeidama pro Rūtos kambarį užuodžiau specifinį kvapą. Naktinė slaugytoja jos nesutvarkė, gal tikėjosi, kad ligonės prausimą pavyks užkrauti dieninei slaugytojai, kuri jau turėjo pasirodyti. (Tokių dalykų paskui prisižiūrėjau apsčiai.)

Jokiu būdu negalėjau palikti savo nuostabios draugės gulėti tuose nešvarumuose. Jos žarnynas atsipalaidavo ir ji visa skendėjo išmatose. Suglebusi Rūta į mano klausimus tepajėgė atsakyti ramiai niurnėdama. Jos gyvybiniai organai buvo visiškai susidėvėję. Naktinė slaugytoja nenoriai atsiplėšė nuo paskalų žurnalo, padėjo man ją apvalyti ir pakeisti paklodes. Netrukus mane pradžiugino atvykusi dieninė slaugytoja; ji, metusi savo daiktus į kampą, tučtuojau linksmai puolė padėti. Sutvarkyta, bet išsekusi nuo procedūros, Rūta bematant kietai užmigo.

Po kelių valandų jau šnekėjausi su pusbroliu, bet mintimis likau pas Rūtą. Mane visada džiugindavo giedras pusbrolio humoras, ne kitaip buvo ir šįkart. Tačiau pajutau, jog negaliu čia ilsėtis ištisas dvi dienas. Niekaip nebūčiau galėjusi užmiršti Rūtos, juolab kad kažin kas man sakė, jog jai liko visai nedaug. Nepasibaigus nė pirmai viešnagės dienai, man paskambino darbo agentė ir pranešė, kad Rūta merdėja. Gal galiu skubiai atvykti?

Grįžau jau tamsoje ir dar neįžengusi į namą pajutau niūrią nuotaiką. Prie Rūtos buvo Hetera su vyru, taip pat ką tik atvykusi nauja naktinė slaugytoja, miela airių tautybės mergina.

Hetera paklausė manęs, ar neprieštaraučiau, jei ji važiuotų namo. Švelniai pasakiau, kad ji gali elgtis taip, kaip, jos supratimu, yra tinkama. Jie atsisveikino ir išėjo. Pradžioje man buvo sunku susilaikyti ir nepasmerkti jos. Įsivaizdavau, jog jei mirties patale gulėtų mano motina, padaryčiau viską, kad galėčiau būti šalia jos.

Sakoma, jog visa kas yra grįsta meile arba baime – visi mūsų veiksmai ir sprendimai. Padariau išvadą, kad Heteros sprendimą nulėmė baimė, ir tuojau pat iš mano širdies plūstelėjo atjautos banga. Hetera buvo labai praktiška ir gal net šiek tiek abejinga. Tačiau žinojau, kad negaliu negerbti kokio nors žmogaus vien dėl to, kad jis pasielgė kitaip, nei būčiau pasielgusi aš.

Sėdėdama apytamsiame kambaryje su Erina, kita slaugytoja, supratau Heteros poelgį ir atleidau jai. Ji pasielgė taip, kaip turėjo pasielgti, padarė viską, ką galėjo. Ilgus dešimtmečius rūpinosi savo motina ir visapusiškai jai padėjo. Dabar ji buvo visiškai išsekusi tiek fiziškai, tiek emociškai. Ji norėjo atsiminti savo motiną ramiai miegančią, kokia ji buvo jai išeinant. Pagarbiai nusišypsojau ir mintyse atsiprašiau už kritiką.

Vėliau pasikalbėjusi su Hetera sužinojau, jog Rūta pati norėjo, kad ji išeitų. Saitai tarp Heteros ir motinos buvo labai tvirti ir Hetera tą norą tiesiog pajuto. Ji taip pasielgė iš meilės, o ne baimės. Vėliau panašių situacijų mačiau ir daugiau. Ne kiekvienas mirštantysis nori, kad jo šeima būtų šalia. Jie atsisveikina dar būdami sąmoningi ir kartais mieliau renkasi, kad juos prižiūrėtų slaugytojai. Tada artimųjų prisiminimai apie juos būna šviesesni.

Tyliai kalbėjomės su Erina. Jautėme, kad čia lėtai artinasi mirtis. Erina pasakė, kad jei čia gulėtų kuris nors jos šeimynykštis, kambarys būtų sausakimšas. Žmogų išlydėti ir atsisveikinti su juo būtų atvykusios visos tetos, visi dėdės, pusbroliai, kaimynai ir visų jų vaikai.

Paskui mus apgaubė gili tyla. Žiūrėjome į Rūtą, stebėjome ją ir laukėme. Siunčiau jai savo širdies meilę. Tarpais aš ir Erina šnektelėdavome, tada vėl nugrimzdavome į tylą. Man pasisekė, kad šalia buvo ji, nes mirštančioji jai išties rūpėjo. Rūpėjo savaime.

– Ji atsimerkė, – staiga krūptelėjusi tarė Erina.

Iki šiol visą mūsų pamainos laiką Rūta buvo pusiau komos būsenos.

– Ji žiūri į tave, – pridūrė Erina.

Prisislinkau arčiau lovos ir paėmiau Rūtą už rankos.

– Aš čia, brangioji. Viskas GERAI, – pasakiau.

Ji pažvelgė tiesiai man į akis ir po akimirkos jos dvasia pradėjo skirtis nuo kūno. Ji suvirpėjo, tada viskas nurimo.

Skruostais man tučtuojau ėmė riedėti ašaros. Mintimis iš širdies padėkojau Rūtai už tai, ką kartu išgyvenome, pasakiau jai, jog myliu ją, ir palinkėjau sėkmės kelionėje. Šios akimirkos buvo kupinos pagarbos, ramybės ir meilės. Stovėdama tamsoje tyliai mąsčiau, koks palaiminimas buvo kartu su ja praleistas laikas.

Tada Rūtos kūnas netikėtai vėl giliai įkvėpė. Išsigandusi atšlijau ir šūktelėjau „Ak!..“ Širdis, regėjos, tuoj iššoks iš krūtinės.

Erina šyptelėjo.

– Taip dažnai nutinka, Brone.

– Gerai, ačiū, kad pasakei, – padėkojau nusišypsojusi.

Mano širdis smarkiai daužėsi, visa akimirkos ramybė dingo. Neryžtingai vėl palinkau prie lovos.

– Ar tai pasikartos? – pašnabždomis paklausiau Erinos.

– Galimas daiktas.

Pačios vos gaudydamos orą, tylomis palaukėme minutę ar dvi.

– Ji mirė, Erina. Jaučiu, jog mirė, – galiausiai pasakiau.

– Telaimina ją Dievas, – vienu metu ramiai tarėme mes.

Prisislinkusios kėdes arčiau, pagarbioje tyloje pasėdėjome su Rūta.

Paskui paskambinau Heterai ir savo darbo agentei. Buvo apie pusė trečios ryto. Dar vakar man buvo paaiškinta, kaip turėsiu pasielgti jai mirus. Pakviečiau gydytoją, kad išrašytų mirties liudijimą. Kai tai buvo padaryta, paskambinau į laidojimo biurą.

Kartu su Erina sėdėjome virtuvėje, kol išgabeno Rūtos kūną. Tai įvyko tekant saulei. Belaukdamos retkarčiais kartu nueidavome pažiū-

rėti į Rūtą. Iš įpročio norėjosi toliau rūpintis kūnu, nors pati Rūta jau buvo išėjusi. Man nepatiko, kad ji buvo palikta kambaryje viena. Dar apytamsiuose namuose tvyrojo ypatinga nuotaika. Tuštuma.

Kitą dieną gavau pasiūlymą prižiūrėti Rūtos namus. Hetera pasakė, kad jie kelis mėnesius su namais nieko nedarysią, tad norėtų, kad juose kas nors pagyventų. Likau Rūtos namuose ir labai tuo džiaugiausi, nes tiesiog neturėjau kur kitur eiti. Be to, gera buvo likti pažįstamoje vietoje.

Viską prisiminusi padariau išvadą, jog nenutrūkstamas darbas ir gyvenimas slaugomo žmogaus namuose labai sekina. Tad nuspren-džiau, jog jei šį darbą tęsiu kur nors kitur, turėsiu nuomotis būstą, kad galėčiau ten grįžti pernakvoti ir gerai pailsėti. Draugystė su žmogumi yra vienas dalykas, o jo slauga – visai kas kita.

Kelis mėnesius žiūrėjau, kaip Hetera tvarko ir išveža Rūtos daik-tus, o kartais ir padėdavau jai. Fizinis Rūtos pasaulis buvo pamažu ar-domas į dalis – taip, beje, nutinka kiekvienam. Aš pati, ilgai gyvenusi klajoklės gyvenimą, dideliu daiktų kiekiu apsikrauti vengiau. Dėl to atsisakiau daugumos Heteros maloniai siūlomų daiktų. Galų gale tai tik daiktai... Žinojau, kad draugės atminimas širdyje išliks ir tada, jei jos daiktų neturėsiu.

Vis dėlto man labai patiko pora senų stalinių lempų. Turiu jas iki šiol.

Vėliau nauji šios vietos savininkai seną Rūtos namą nugriovė ir čia išdygo modernus betoninis pastatas. Senas plumerijos medis, dešimt-mečius skleidęs nuostabių vasarinių žiedų kvapus, buvo akimirksniu išrautas su šaknimis ir jo vietą užėmė baseinas. Net ir aš gavau pakvie-timą į šių naujų namų įkurtuves.

Naujuosius sklypo savininkus stipriai trikdė sodo medžių šakose tinklus rezgantys milžiniški vorai. O mudvi su Rūta sėdėdavome ve-randoje ir gėrėdavomės šių gyvių darbu. Jų voratinkliai buvo labai tvirti. Kai juos pakeldavau, pralįsdavau pro apačią ir nuleisdavau atgal, jiems nieko neatsitikdavo. Stovėdama šalia žydro baseino ir dai-rydamasi į naujus madingus augalus, pakeitusius didžiąją rūpestingai

puoselėto sodo dalį, šyptelėjau, nes ant naujų augalų darbavosi tie patys vorai.

Žinojau, jog tą dieną čia kažin kokiu būdu apsilankė ir Rūta, tad nusiunčiau jai savo meilės dovaną. Jos namų nebebuvo, tačiau dvasia liko su manimi. Padėkojau naujajam šeimininkui už pakvietimą, šiek tiek paplepėjau ir nužingsniavau gatve uosto link. Atsisėdusi ten pat, kur sėdėjau sužinojusi, jog Rūtos dienos suskaitytos, jaučiau dėkingumą už visa, ką kartu išgyvenome ir ko mane išmokė mudviejų bendravimas.

Tą vasaros dieną gerai supratau, kiek daug aš iš tikrųjų gavau apsiėmusi slaugyti Rūtą. Tai buvo kur kas daugiau, nei vien galimybė gyventi ir nemokėti nuomos mokesčio. Aplinkui mačiau būrius laimingų žmonių ir su dėkingumu šypsojausi.

Jaučiau, kad pamačiusi milžiniškus vorus nusišypsojo ir Rūta.

Sąžiningumas ir atsidavimas

Po Rūtos mirties tą darbą tęsiau, bet jau kiek kitaip – dirbau pamainomis. Kai pamainos keisdavosi, susitikdavau su kitomis slaugytojomis ir mes pabendraudavome. O šiaip matydavausi tik su savo globotiniu, jo šeima ir retkarčiais apsilankančiais medikais.

Kai nebūdavau užimta slaugymu, skaitydavau, rašydavau ar medituodavau. Dauguma slaugytojų nežinodavo, ką veikti šiuo „laisvu" laiku, dėl to ryte atėjusi į darbą neretai rasdavau įjungtą televizorių. Tačiau ilgos tylos valandos ir buvimas vienumoje su savimi man kuo puikiausiai tiko. Net jeigu namuose būdavo kitų žmonių, jie šalia sunkaus ligonio ar mirštančiojo paprastai stengdavosi be reikalo nekalbėti, tuo labiau netriukšmauti.

Kaip tik tokia nuotaika buvo Stelos namuose medžiais apsodintame priemiestyje. Ir ne tik todėl, kad ji merdėjo – jos šeima buvo romūs ir švelnūs žmonės. Nors Stela sirgo ir gulėjo lovoje, kai išvydau šią mo-

terį ilgais tiesiais žilais plaukais, galvoje nuskambėjo žodis „gracinga“ Jos vyras Džordžas buvo nuostabus žmogus ir nuoširdžiai džiaugėsi mano pagalba.

Žinia, jog šeimos narys miršta, iš pagrindų pakeičia visų artimųjų gyvenimą. Kadangi Stelai šiuo metu priežiūros reikėjo jau visas dvidešimt keturias valandas per parą, nebuvo ko nė galvoti apie jos asmeninio gyvenimo privatumą. Ir apie mano, žinoma.

Slaugytojų pamainos keisdavosi ryte ir vakare. Vienos slaugytojos išeidavo, kitos ateidavo. Vienos jų čia dirbo nuolatos, o kitos pasirodydavo tik kartais, nes turėjo ir kitų globotinių. Todėl dažnai tekdavo susitikti su naujais žmonėmis, susidurti su įvairiu darbo etikos supratimu. Aš tapau nuolatine Stelos dienine slaugytoja. Kartais mus aplankydavo ligoninės medicinos sesuo, taip pat palaikomojo gydymo specialistas. Per ateinančius metus daugsyk mačiau jį, padedantį sunkiems ligoniams. Žavėjausi šiuo puikiu ir geraširdžiu žmogumi.

Po Rūtos mirties darbo agentė pagyrė mane, esą gražiai susidorojau su darbu, ir pasiūlė lankyti palaikomojo gydymo kursus, jei, žinoma, „ketinu ir toliau eiti šiuo keliu“. Priėmiau pasiūlymą, nes jaučiau, kad šia linkme mane kviečia pats gyvenimas. Laikas, praleistas su Rūta, labai stipriai mane paveikė, tad norėjau tobulėti šioje srityje ir patirti dar daugiau.

Kursus sudarė du seminarai. Viename aš ir kitos slaugytojos sužinojome, kaip tinkamai nusiplauti rankas. Kitame mums buvo trumpai pademonstruota, kaip vartyti sunkiai judantį ligonį. Pastarosios žinios pasirodė išties naudingos, bet tuo mano formalus mokymas ir baigėsi. Siųsdama mane prižiūrėti Stelos, darbo agentė prisakė neišsiduoti, kad esu slaugiusi tik vieną sunkų ligonį. Ji neabejojo, kad aš puikiai susitvarkysiu ir su šia užduotimi.

Visada stengiausi būti sąžininga ir labai vertinau šią žmonių savybę. Tačiau kai Stelos šeima pasidomėjo mano ankstesne patirtimi, pagavau save meluojančią. Neseniai buvo pasirodę nauji įstatymai dėl slaugytojų kvalifikacijos ir pagal juos aš ne visai tikau tokioms parei-

goms. Nors ir negalėjau įrodyti savo tinkamumo, norėjau, kad Stelos šeima nesijaudintų ir manimi pasikliautų. Širdimi žinojau, kad galiu gerai atlikti šį darbą, nes labiau už viską čia reikėjo švelnumo ir intuicijos. Taigi nesilioviau meluoti ir gerokai padauginau slaugytų ligonių skaičių. Tačiau meluoti buvo taip nesmagu, jog pasiryžau daugiau niekada taip nedaryti.

Stela labai mėgo švarą ir norėjo, kad paklodes jai keisčiau kiekvieną dieną. Taip pat ji turėjo labai gerą skonį ir reikalavo, kad jos naktinių marškinių spalva derėtų su visa patalyne. Kartą Džordžas nepataikė jai išrinkti paklodės. Tada aš nusijuokiau ir pasakiau žodžius, kuriuos paskui dažnai kartodavau beveik visų savo globotinių šeimoms: „Darykime viską, kas jai teikia laimę."

Taip jau nutiko, kad kartą ši aukšta gracinga moteris, gulinti dailiai suderintame mirties patale, uždavė man grynai asmeninį klausimą:

– Tu medituoji?

– Taip, medituoju, – linksmai atsakiau.

Šiaip tokio klausimo visiškai nesitikėjau.

– Kokiu keliu eini? – toliau domėjosi Stela ir išgirdusi mano atsakymą supratingai linktelėjo.

– Gal praktikuoji jogą?

– Taip, – vėl atsakiau teigiamai, – tačiau mažiau negu norėčiau.

– O medituoji kasdien?

– Taip. Dusyk.

Nesusilaikiau nenusišypsojusi, tačiau po akimirkos ji švelniu balsu pasakė dar nuostabesnį dalyką:

– Ačiū Dievui. Jau amžius tavęs laukiau. Dabar galiu numirti.

Stela keturiasdešimt metų buvo jogos mokytoja ir pradėjo šią veiklą daug anksčiau, nei joga prigijo Vakarų kultūroje. Tais laikais joga dar buvo rytietiška egzotika. Stela keletą kartų lankėsi Indijoje ir buvo labai atsidavusi savo dvasiniam keliui.

Kadangi iš pradžių joga jos aplinkoje buvo pernelyg neįprastas ir keistas užsiėmimas, Stela dirbo mankštos instruktore, o ne jogos moky-

toja. Laimė, visuomenė laikui bėgant susiprato ir Stela jogos meno bei išminties ėmė mokyti atvirai.

Jos vyras buvo pensininkas, jis dar truputį krapštydavosi namuose ir padėdavo man prižiūrėti Stelą. Jų namų bibliotekoje buvo daug dvasinės klasikos. Daugelį šių knygų jau buvau skaičiusi, o kitas seniai troškau paimti į rankas, bet iki tol nebuvau gavusi progos. Patekti į šiuos namus būtų norėjęs kiekvienas, kas domėjosi filosofija, psichologija ir dvasingumu. Ryte rijau šias knygas. Pabudusi iš miego Stela paklausdavo, kokią knygą skaitau ir kurioje vietoje dabar esu, tada duodavo kokių nors pastabų. Ji visas jas buvo perskaičiusi, kaip kurias skaitė po kelis kartus. Kai jausdavosi tiek gerai, kad pajėgtų kalbėtis (tai nutikdavo ne taip dažnai), mes imdavome aptarinėti filosofines temas. Dalydavomės nuomonėmis ir pamatėme, kad mąstome gana panašiai.

Pradėjau intensyviau užsiiminėti joga. Nebeliko jokio reikalo slapstytis ar eiti į kitą kambarį. Stelos miegamojo durys visada buvo atviros, todėl kambaryje niekada netrūko šviežio oro. Praktikuoti čia buvo gera. Baltas ramus Stelos katinas, vardu Jogas, gulėdavo jos kojūgalyje ir mane įdėmiai stebėdavo. Kadangi popietės šiame rajone būdavo itin ramios, išnaudodavau šį laiką tempimo ir kvėpavimo pratimams. Stela dažnai patardavo, kaip geriau atlikti kokią pozą ar dinamiškesnį ir sunkesnį tos pačios pozos variantą. Ji netikėtai įsiterpdavo, nors atrodydavo, kad miega.

Tada jogą praktikavau jau penkerius metus. Pradėjau gyvendama vakarų Australijoje, Perte. Dusyk per savaitę šokdavau ant dviračio ir važiuodavau į vieną priemiesčio rajoną, kur gyveno mano instruktorius Keilas. Jogą jis man pristatė nuostabiai. Pats praktikuoti pradėjo jau būdamas vyresnio amžiaus, o postūmį jam davė nugaros trauma. Gyvenimas jam buvo parengęs didelių planų ir kai jis rado savo pašaukimą, naudos iš to gavo daug ištikimų mokinių.

Paskui iš Perto išsikrausčiau. Kurį laiką gyvenau tai šen, tai ten, tačiau įkvėpimas užsiiminėti joga neatslūgo. Kad ir kur tada apsisto-

davau, ieškodavau jogos centrų. Vis dėlto tokių užsiėmimų ir tokios grupės kaip pas Keilą daugiau neradau.

Leisdama laiką Stelos miegamajame supratau, jog iš tikrųjų nepasikliaudama savo jogos praktika vis dar ieškau mokytojo, kurio autoritetas mane įkvėptų. Stelos dėka mano požiūris visiems laikams pasikeitė. Vėliau kartais vaikščiodavau į grupinius užsiėmimus, nes jie pastūmėdavo mane kiek toliau nei praktika namuose, be to, suteikdavo progą susipažinti su vienminčiais, tačiau ir praktika namuose mane visiškai tenkino. Buvau paskutinė Stelos mokinė.

Labiausiai Stela nerimavo dėl to, kad ji buvo pasirengusi mirčiai, o ši delsė ją išsivesti. Atėjusi pas ją ryte klausdavau, kaip ji jaučiasi.

– O kaip tu manai? – atsakydavo. – Vis dar esu čia, nors noriu iškeliauti.

Blogiausia buvo, kad Stela nebepajėgė medituoti. Daug metų lavinusi protą ir meditavusi ji tikėjosi, kad artinantis didžiajai kelionei ši praktika tik intensyvės. Tačiau taip nutiko ne su jos, o su mano praktika. Kiekvieną popietę, kai ji vėl imdavo snūduriuoti, sėsdavausi meditacijos poza.

– Esi tokia laiminga, – pabudusi sakydavo man Stela. – O aš negaliu nei medituoti, nei numirti. Ak, kaip gaila...

– Galbūt jūs vis dar čia, kad padėtumėte man. Galbūt aš dar turiu išmokti kai kurių dalykų ir dėl to jūsų laikas neatėjo, – kartą pasakiau jai.

– Galbūt, – palingavo galva ji.

Dažnai du žmonės susitinka tam, kad pasimokytų vienas iš kito. Taip buvo ir mums. Ji kalbėjo apie jogą, o aš, sėdėdama šalia jos lovos, pasakojau apie prabėgusias dienas, kai buvau mokoma atsiduoti įvykių tėkmei. Papasakojau jai, kaip prieš daug metų leidausi į pietus, norėdama bent kurį laiką pabūti ten, kur vėsiau. Tada teturėjau baką degalų ir penkiasdešimt dolerių. Įsidėmėjusi miestą pietinėje Naujojo Pietų Velso pakrantėje, pasukau ta kryptimi. Pakeliui aplankiau kelis draugus, gavau trumpalaikį darbą ir šiek tiek užsidirbau, tad galėjau

tęsti kelionę. Kadangi jau ir seniau gyvenau kaip klajoklė, draugų turėjau įvairiuose Australijos kampeliuose ir su didžiuliu džiaugsmu juos lankiau. Su kai kuriais iš jų buvau nesimačiusi jau beveik dešimtmetį. Galų gale pasiekiau kelionės tikslą, bet pinigų buvo likę visai mažai.

Nakčiai apsistojau turbūt gražiausioje miesto vietoje – kempinge prie pat Ramiojo vandenyno. Užpakalinė seno mano džipo sėdynė buvo išimta ir vietoje jos įtaisytas čiužinys. Sustojusi pailsėti užsitraukdavau užuolaidas ir jausdavausi kaip namuose. Žinoma, galėdavau dardėti, kur tik panorėjusi.

Paskui ėmiau dairytis kokio nors darbo ir supratau, kad gali būti riesta. Tačiau kadangi buvo ruduo, mylimiausias mano metų laikas, pernelyg tuo dalyku nesusirūpinau. Porą dienų tiesiog mėgavausi nuostabiu oru ir daug vaikščiojau pėsčiomis.

Pinigai greitai tirpo ir aš paskaičiavau, jog ilgesnį laiką mokėti už vietą kempinge neišgalėsiu (čia buvau vien dėl dušo ir patogios vietos). Nusipirkau šiek tiek maisto ir nukreipiau savo džipą keliu į krūmynus. Norėjau priartėti prie krašto gilumoje tekančios upės. Iš patirties žinojau, kad tuoj mane apims baimė, kita vertus, tikėjau, jog manimi kas nors pasirūpins.

Visuomenės įtakos suformuoti šablonai vertė mane manyti, jog šitaip gyventi negalima. Mąsčiau, kaip susiklostys mano gyvenimas, ir tada iš patamsių savo bjaurią galvą iškišo baimė. Praeityje tokiomis minutėmis man išties padėdavo tik vienas dalykas: pasistengdavau grįžti į šią akimirką. Šitaip gelbėjausi ir šįkart. Akistatai su baime, beje, nėra geresnės vietos už gamtą, kur žmogus patiria natūralų gyvenimo ritmą.

Baimei aprimus, džiaugiausi ramybe, valgiau paprastą ir sveiką maistą, maudžiausi skaidrioje kaip krištolas upėje, stebėjau neįprastus laukinės gamtos veidus, klausiausi pačių įvairiausių paukščių giesmių ir daug skaičiau. Su didžiuliu pasigėrėjimu ir pagarba atsimenu šias nuostabias dienas.

Praėjo beveik dvi savaitės, kol pirmąsyk susidūriau su žmonėmis. Grupelę sudarė trijų kartų atstovai. Jie atvyko prie upės pailsėti ir susitikimas su jais buvo visai malonus. Pamačiusi juos nusprendžiau, kad dabar tikriausiai savaitgalis. Tiesa, iš pradžių, kad jiems netrukdyčiau, palikau savo neužrakintą džipą ir leidausi žygin po krūmynus. Vakare grįžau ir su knyga išsitiesiau lovoje, plačiai atvėrusi užpakalines dureles ir langus. Pro medžių šakas stebuklingai žybčiojo besileidžiančios saulės šviesa.

Kai jie jau ruošėsi išvažiuoti, nuo grupelės atsiskyrė maždaug mano amžiaus moteris, dviejų vaikų motina, ir pasuko link manęs. Jos vyras, tėvai ir vaikai toliau žingsniavo prie automobilio. Ji ramiai priėjo prie manęs, kiek pasilenkė ir jos akys atsidūrė mano akių lygyje. Truputį išsigandusi atitraukiau žvilgsnį nuo knygos ir nusišypsojau, o ji sušnabždėjo:

– Pavydžiu tau laisvės.

Abidvi nusijuokėme, o ji, daugiau netarusi nei žodžio ir nepalikusi man laiko atsakyti, pasišalino.

Tą naktį gulėdama džipe neužtrauktomis užuolaidomis, paupyje kurkiant varlėms ir virš galvos žybsint milijonams žvaigždžių, galvojau apie šią moterį ir šypsojausi. Ji pasakė tiesą. Buvau laisva kaip vėjas. Pinigų ir maisto turėjau tik kelioms dienoms, tačiau šią akimirką mėgavausi visiškai neribota laisve.

Žmonės manęs dabar dažnai klausia, ar nebijodavau viena bastytis po krūmynus ir kitas atkampias vietas. Paprastai atsakau neigiamai, nes priežasčių bijoti pasitaiko labai retai. Tiesa, buvau atsidūrusi poroje pavojingų situacijų (apie vieną, kai važiavau autostopu, pasakojau knygos pradžioje), tačiau jos man baigėsi gerai ir aš tik pasimokiau iš jų. Žengdama kiekvieną žingsnį nežinodavau, kas manęs laukia po kelių sekundžių, bet tikėdavau, kad manimi bus pasirūpinta.

Pasiilgusi žmonių, grįžau į miestą. Paskambinau Mamai; mus siejo labai šiltas ryšys. Kaip motina, ji visada šiek tiek nerimavo dėl manęs, kita vertus, suprato, kad kelionės yra neatsiejama mano būties dalis. Ji

nesmerkė dukters gyvensenos ir išgirdusi mano balsą visada labai apsidžiaugdavo. Dabar paskambinusi sužinojau, jog vakar ji už du dolerius nusipirko momentinės loterijos bilietą, nes tikėjosi laimėti ir pinigus persiųsti man. Ji tokia kilni moteris, jog gyvenimas šį jos norą išpildė.

– Tu dalijiesi su manimi kitaip, – tada pasakė ji. – Būtinai paimk šiuos pinigus. Juk jie atėjo man dėl to, kad ketinau tau padėti.

Tad, mano laimei, pinigų atsirado dar kelioms savaitėms.

Vėl apsistojau kempinge. Kitą rytą vos pramerkusi akis nudrožiau prie uolų pasižiūrėti, kaip virš vandenyno kils saulė. Mane žavi pirmieji šviesos spinduliai, pasirodantys danguje dar neužgesus žvaigždėms. Dangus nusidažė rožine, paskui oranžine spalva, aš sėdėjau ant uolų ir žiūrėjau, kaip netoli kranto žaidžia būrys delfinų. Jie vien dėl malonumo iššokdavo aukštai į orą ir vėl nirdavo gilyn į vandenyną. Tą akimirką žinojau, jog viskas man susiklostys kuo puikiausiai.

Grįžusi prie savo džipo ilgai ir maloniai kalbėjau apie gyvenimą ir keliones su Tedu, kempingo šeimininku. Kai pokalbis baigėsi, jis kažin kur nuėjo ir grįžo rankoje maskatuodamas raktą.

– Artimiausias dešimt dienų aštunta poilsinė man nebus reikalinga, – tarė jis ir raktą įspaudė man į delną. – Gyvenk joje ir nė negalvok bent trupučio už ją mokėti. Žinai, jeigu mano dukrai kada teks miegoti ant automobilio sėdynės, tikiuosi, ir jai kas nors šitaip pagelbės.

– Būk palaimintas, Tedai, ačiū tau, – pasakiau stengdamasi suturėti dėkingumo ašaras.

Taigi dešimčiai dienų gavau stogą virš galvos ir virtuvėlę, kur gamintis maistą. Tačiau tuo metu mane vėl ėmė pulti baimė dėl ateities. Turėjau kaip nors užsidirbti pinigų. Maisto atsargos vėl pradėjo sekti. Kiekvieną dieną eidavau į miestą ir ieškodavau kokios nors galimybės. Sutikau daugybę malonių žmonių, tačiau darbo neradau. Grįždavau į kempingą giliai kvėpuodama, stengdamasi būti šioje akimirkoje ir pasiryžusi rasti išeitį.

Nekenčiau savo polinkio numoti ranka į atsargumą – dėl to vis įsiveldavau į keblias situacijas. Tačiau taip elgtis jau buvau pripratusi.

Todėl mano tikėjimas gera baigtimi kaskart tapdavo stipresnis, o kiekvienas naujas išbandymas suteikdavo daugiau išminties. Nors kartais būdavo sunku, toks gyvenimas man atrodė daug prasmingesnis už visuotinai priimtą žmogaus egzistenciją, kai visos jo pastangos nukreiptos saugumui užsitikrinti materialiomis priemonėmis. Įprastiniame visuomenės modelyje vietos sau neradau.

Žiūrėdama, kaip potvynis atsikovoja atoslūgio metu prarastą žemę, mąsčiau, kaip svarbu atsiduoti gyvenimui, paleisti iš savo rankų vadžias ir leisti gamtai austi stebuklą. Ta pati jėga, kuri išlygina potvynius ir atoslūgius, kuri nepriekaištingai keičia metų laikus ir kuri sukuria gyvybę, neabejotinai padės ir man. Tačiau visų pirma, sakiau sau, turiu paleisti iš rankų vadžias. Bandydama kontroliuoti įvykių eigą ir net jų įvykimo laiką, tik beprasmiškai eikvojau energiją. Savo norus gyvenimui jau buvau pranešusi, vadinasi, padariau viską, ką galėjau. Dabar vienintelė mano pareiga – leisti viskam tekėti savo vaga. Tą dalyką kartais užmirštu. Ramiai nusijuokiau iš savęs. Jaučiausi pakibusi ant plonytės šakos galo, teliko atsiduoti ir pažiūrėti, kur nusileisiu.

Taip, vėl atėjo laikas atsiduoti.

Atsidavimas labai skiriasi nuo pasidavimo. Atsiduoti reikia milžiniškos drąsos. Ir dažniausiai išdrįstame tai padaryti tik tada, kai skausmas, kurį mums kelia bandymai suvaldyti pasekmes, tampa nebepakenčiamas. Pasiekę šią pakopą, mes tam tikra prasme išsivaduojame, net jei ir nebūna labai linksma. Susitaikę su mintimi, jog padaryti nebegalime nieko, ir viską patikėję aukštesnei galiai, galiausiai sužadiname įvykių tėkmę.

Kitą rytą tekant saulei vėl atsisėdau ant uolų. Mane pasveikino žaidžiantys delfinai. Po baimės ir skausmo atpuolio bei pasipriešinimo jam jaučiausi tuščia ir išvargusi. Emocinė kova mane išsekino. Bet regėdama delfinus jaučiau, kaip aušta nauja aušra ir atgimsta viltis.

Po kelių dienų kempinge atsitiktinai užmezgiau pokalbį su čia apsistojusiais atostogautojais ir jie pasiūlė man darbą Melburne. Mel-

burnas buvo už septynių valandų kelio. „Kodėl gi ne?“ – paklausiau savęs. Buvau laisva ir galėjau važiuoti bet kur, be to, norėjau pagyventi vėsesnio klimato zonoje.

Netrukus visiems laikams pamėgau Melburną labiau už bet kokį kitą Australijos miestą. Keista, bet anksčiau apie jį net nepagalvodavau, nenutuokiau, kokios ten atsivers kūrybinės galimybės. Patekau ten tik todėl, kad atsidaviau įvykių tėkmei.

Kai baigiau pasakoti Stelai šią istoriją, abi nusišypsojome. Ji neatsikalbinėdama suvalgė pusę braškės. Stela bandė kontroliuoti savo išėjimo datą. Atėjo laikas atsisakyti šių bandymų. Nors tai jai ne itin patiko, ji turėjo sutikti, jog jos diena, matyt, dar neatėjo. Kūnas susiformuoja per devynis mėnesius. Kartais prireikia šiek tiek laiko ir tam, kad jis užgestų.

Dabar ji buvo labai nusilpusi ir bemaž nieko nevalgė. Tai veiklai jai stigo energijos, tačiau ji kartais nurydavo gabalėlį kokio vaisiaus vien tam, kad pajustų jo skonį. Vakar ji suvalgė dvi vynuoges. Šiandien – pusę braškės.

Sirgdama tokia liga, ji turėjo kęsti stiprius skausmus, tuo labiau kad liga buvo diagnozuota jau gerokai užleista. Tačiau Stelai skaudėjo visai nedaug, ir tai labai stebino jos gydytojus. Daugiausia ją kamavo išsekimas. Dėl ilgos dvasinės praktikos ji dabar jautė su kūnu labai stiprų ryšį ir skausmai jos beveik nevargino. Atėjus laikui, tai jai padėjo labai ramiai palikti kūną.

Prieš dvi ar tris dienas pastebėjau, jog jos pirštai labai sutinę ir vestuvinis žiedas giliai įsirėžęs į audinius. Atrodė, kad jis trukdo normaliai kraujo apytakai. Paskambinau darbo agentei patarimo ir ji, po kiek laiko perskambinusi, pasakė, kad medicinos sesuo patarė žiedą numauti. Padedama Džordžo, atsigulusio šalia Stelos į lovą, suvilgiau pirštą muiluotu vandeniu ir ėmiau švelniai slinkti žiedą piršto galo link. Tam prireikė laiko, o kai žiedą pagaliau numoviau, abu jie apsipylė ašaro-

mis. Nuplėšusi šį daugiau nei pusę amžiaus trukusios jų meilės simbolį, pasijutau kaip kokia piktadarė; padėtį nebent sušvelnino faktas, jog žliumbiau ne mažiau nei jie.

Džordžas dabar savo žmoną vadino nuo seno jiems įprastu mažybiniu meiliu vardu. Išėjau iš kambario. Leidau jiems, ko gero, paskutinį sykį pagulėti vienas kito glėbyje. Stovėdama vonios kambaryje nesilioviau verkti, bet kartu jaučiausi labai laiminga, nes pamačiau juos siejančios meilės gelmes. Prisipažinsiu, nieko panašaus iki tol neteko regėti. Šiuos švelnius žmones jungė tikra draugystė. Žinoma, buvo labai skaudu visiems laikams numauti nuo Stelos piršto vestuvinį žiedą ir matyti juos verkiančius.

Stelą vis aplankydavo jos vaikai. Kadangi laikas tirpo, jie pas tėvus pabūdavo ilgiau nei įprastai. Nors ir stipriai skyrėsi vienas nuo kito, visi Stelos vaikai buvo malonūs žmonės ir man patiko. O su viena iš dukterų itin suartėjome.

Vieną dieną netikėtai atvėso, ir atėjusi pas Stelą supratau, kad esu per lengvai apsirengusi. Džordžas pasiūlė apsivilkti vieną iš Stelos megztinių. Abu jie nusprendė, kad jis man labai tinka. Prisipažinsiu, parduotuvėje nebūčiau atkreipusi į jį dėmesio, nes paprastai rengiuosi kitaip, tačiau pamilau jį vos apsivilkusi. Vilkiu jį ir dabar. Stela turėjo skonį.

Tą pačią naktį, kai miegojau savo namuose, ją ištiko koma. Atėjusi kitą rytą, namus radau labai tylius. Jos kambaryje budėjo Džordžas su sūnumi Deividu. Pro atdaras duris dvelkė švelnus vėjelis. Džordžas gulėjo lovoje šalia savo gražuolės žmonos laikydamas jos šąlančią ranką. Stela dar buvo gyva, bet tokiais atvejais, artinantis mirčiai, kraujo apytaka labai nusilpsta. Šalo ir jos pėdos. Deividas sėdėjo ant kėdės laikydamas kitą motinos ranką, o aš nusinešiau kėdę į lovos galą ir uždėjau delnus ant pėdų. Pajutau, kad ir man reikia prisiliesti prie jos.

Daugiau nei dvylika valandų išbuvusi be sąmonės Stela atsimerkė ir nukreipusi akis į lubas nusišypsojo. Džordžas atsisėdo.

– Ji šypsosi, – tarė jis kiek nusigandęs. – Ji kažkam šypsosi.

Stela nebesuvokė, kad mes šalia. Tačiau jos šypsena, kad ir kam ji buvo skirta, paliko man neišdildomą įspūdį. Medituodama ne kartą buvau patyrusi palaimingą būseną. Ji nepanaši į niekų žmogiškoje plotmėje, dėl to niekada neabejojau pomirtiniu gyvenimu. Išvydusi nepaprastą Stelos laimę, kai ji atmerktomis akimis nusišypsojo luboms, supratau, kad absoliučiai niekas neprivers manęs atsisakyti šio įsitikinimo. Vieta, į kurią mes išeiname, tiksliau, sugrįžtame, išties egzistuoja.

Nusišypsojusi Stela tyliai atsiduso, jos akys vėl užsimerkė ir viskas nutilo. Džordžas ir Deividas pažvelgė į mane laukdami patvirtinimo. Savo akimis mačiusi tik Rūtos mirtį, dabar laukiau, kol ir Stela dar sykį garsiai įkvėps, tačiau to nenutiko.

– Ji mirė? Ji mirė? – nesiliovė klausę jie apimti širdgėlos.

Bandžiau apčiuopti jos pulsą kakle, bet mano pačios širdis taip daužėsi, kad girdėjau tik ją. Buvau baisiai įsitempusi ir nelabai suvokiau, ką darau. Jie laukė iš manęs kokio nors atsakymo. Nenorėjau paskelbti apie jos mirtį, o paskui staiga pamatyti, kaip ji darkart įkvepia ar net gyvena dieną ar dvi. Mintimis meldžiau pagalbos.

Tačiau atidžiai pažvelgusi į Stelą nusiraminau. Aiškiai pajutau, jog ji mirė. Išėjimas buvo toks sklandus, gracingas ir švelnus, jog sunku net apsakyti. Mane užliejo meilės banga, ji patvirtino, kad Stelos kūne tikrai nebėra. Linktelėjau jiems, ir Džordžas su Deividu nedelsdami išėjo iš kambario. Name dar ilgai skambėjo širdį draskantis Džordžo kūkčiojimas. Tylomis sėdėjau su Stela, skruostais man irgi ritosi ašaros.

Po poros valandų susirinko visa šeima, mes aptarėme kai kurias praktines detales ir aš su jais atsisveikinau.

Diena buvo karšta. Svarsčiau, ką nuveikus. Norėjosi tik paviršutiniškų pramogų. Vis dar važinėjau tuo pačiu džipu, kuriame miegojau tomis dienomis prie upės, bet dabar durelės iš vairuotojo pusės užsidarydavo tik tada, kai smarkiai jomis trenkdavau. Trenkiau jas ir šį kartą, bet stiklas subyrėjo į šipulius ir įsmuko į durelių vidų. Dar neatsipeikėjusi po rytinių įvykių, sėdėjau ir žiūrėjau į tuščią kiaurymę jose. Supratau, jog turbūt geriausia bus tiesiog važiuoti namo.

Naujo stiklo prireikė laukti tris dienas. Praleidau jas namuose ir krantinėje. Tuo metu tenorėjau tiesiog būti. Po poros mėnesių gavau laišką iš Terezos, Stelos dukters, su kuria aš tuose namuose susidraugavau. Pasirodo, kad tądien, kai Stela iškeliavo, ji vaikščiojo miesto gatvėmis ir galvojo apie ją. Staiga tiesiai jai virš galvos praskrido milžiniškas baltas kakadu ir beveik palietė ją sparnais. Stela buvo moteris, gebanti atsiųsti mums ženklų. Terezos laiškas man labai patiko.

Praėjus maždaug metams, Stelos šeima pasikvietė mane papietauti. Prisipažinsiu, labai laukiau šio vakaro, ypač nekantravau pamatyti Džordžą ir sužinoti, kaip jam sekasi. Atėjo ir Tereza su vyru. Susitikę greitai radome bendrą kalbą, apsidžiaugiau išgirdusi, kad Džordžas ėmė daugiau bendrauti, žaisti bridžą ir panašiai. Po kiek laiko pokalbis pasisuko man ne itin malonia linkme – apie dalykus, kuriuos jiems sumelavau. Tereza pasidomėjo, kaip jos motinos mirtis skyrėsi nuo visų kitų paskutinėn kelionėn mano išlydėtų žmonių mirties. Gavau puikią progą pasakyti visą tiesą – kad prižiūrėdama Stelą patirties turėjau labai nedaug.

Manau, šis faktas jų nebūtų labai nuliūdinęs, nes jie buvo nuoširdžiai patenkinti mano paslaugomis. Vis dėlto tiesos nepasakiau. Džordžas per daug džiaugėsi, kad mes susirinkome, todėl nesiryžau gadinti jam pakilios nuotaikos. Neabejoju, kad šis susitikimas vėl priartino jį prie Stelos. Norėjau šnektelėti su Tereza vienumoje ir tiesą pasakyti bent jai, bet tokios progos neištaikiau.

Po to vakaro aš nuo jų nutolau. Gyvenimas lyg upė nešė mane tolyn. Vis dėlto po kelerių metų susitikome dar sykį ir aš pagaliau prisipažinau, kad melavau dėl savo patirties. Pridūriau, kad labai gailiuosi. Jie ramiai priėmė tą naujieną ir nė trupučio nesupyko, pasakė, jog patirties stoką su kaupu atsvėrė mano meilė ir atjauta. Jie esą iškart pajuto, kad esu tinkama slaugytoja, beje, tą tada jaučiau ir aš pati. Buvo labai miela vėl pasimatyti ir prisiminti, ką kartu patyrėme. Kiekvieną žiemą vilkiu Stelos megztinį ir kartais ji iškyla man prieš akis. Praeitą žiemą apsivilkau jį darsyk skaitydama jos dovanotą knygą. Darbas suvedė mane su nuostabiais žmonėmis.

Maža to, gavau milžinišką pamoką apie melą ir nusprendžiau daugiau niekada nemeluoti savo globotinių artimiesiems. Svarbiausia, kad šią pamoką išmokau. Esu sąžiningas žmogus ir gerai jaučiuosi tik eidama tiesos keliu, nesvarbu, kaip sunku tai būtų. Daug sykių permąsčiusi ir suvokusi šiuos dalykus, sugebėjau sau atleisti – o tai yra be galo svarbu.

Pirmas apgailestavimas: ak, kad būčiau turėjęs drąsos gyventi savo, o ne kitų man primestą gyvenimą...

Šilti ryšiai tarp manęs ir Greisės užsimezgė beveik tučtuojau. Ji buvo maža moterėlė didele širdimi. Greisės gerumas gausiai liejosi ant jos vaikų, kurie jau patys buvo spėję tapti tėvais.

Greisė gyveno kitoje miesto dalyje nei dauguma mūsų prižiūrimų ligonių. Jos gatvėje visai nebuvo didelių namų. Man dingtelėjo, jog ši vieta tiktų filmuoti televizijos serialą apie šeimų gyvenimus, nes čia jis virte virė. Greisė ir jos šeima man patiko, jie buvo paprasti ir nuoširdžiai svetingi.

Pirmąsias dienas Greisės namuose praleidau kaip ir su dauguma kitų globotinių. Pasakojau jai savo istorijas ir klausiausi jos. Tualete išgirsdavau jau žinomų pastabų apie žlugusį orumą, kai kas nors kitas turi tau valyti užpakalį; dar Greisė pridurdavo, jog tokiai žaviai jaunuomenei nederėtų dirbti šio „siaubingo darbo“ Tačiau aš jau prie to buvau pripratusi. Dabar stengiausi palengvinti Greisės ir kitų panašaus likimo žmonių dalią nė per nago juodymą neišsiduodama, kad man tai nemalonu. Liga naikina ego. Kai susergame, ypač jei liga sunki, visas orumas ir išdidumas išgaruoja. Belieka susitaikyti su aplinkybėmis ir leisti, kad kitas tau šluostytų pasturgalį, o ligai progresuojant žmonės netrukus apskritai liaujasi rūpintis dėl tokių dalykų.

Daugiau nei penkiasdešimt metų santuokoje praleidusi Greisė gyvenimą nugyveno taip, kaip iš jos buvo tikimasi. Užaugino mielus vaikus ir dabar džiaugėsi paaugliais anūkais. Kaip sužinojau, jos vyras su ja elgėsi blogai, dėl to vedybinis Greisės gyvenimas nebuvo klotas rožėmis. Visiems, o ypač Greisei, tik palengvėjo, kai jos vyrą prieš keletą mėnesių visam laikui atidavė į slaugos namus.

Visą santuoką Greisė svajojo išsivaduoti iš vyro diktatūros, keliauti, paprastai ir laimingai gyventi. Nors jai neseniai suėjo aštuoniasdešimt dveji, iki vyro išvežimo į slaugos namus ji vis dar buvo gana sveika ir stipri, o sveikata tokiame amžiuje suteikia didesnę judėjimo laisvę.

Tačiau gavusi išsvajotą laisvę, Greisė greitai sunkiai susirgo. Gydytojai diagnozavo užleistą mirtiną ligą. Skaudžiausia buvo tai, kad ligą sukėlė senas vyro įprotis rūkyti namuose. Liga sparčiai progresavo ir po mėnesio visiškai prirakino jėgų netekusią Greisę prie lovos – su vaikštyne ir tik pagalbininko padedama ji tesugebėdavo iš lėto nuklibikščiuoti į vonią ar tualetą. Visą gyvenimą puoselėtos svajonės nebeišsipildys. Per vėlu. Ji dėl to labai sielvartavo ir kankinosi.

„Kodėl tiesiog nedariau to, ką norėjau daryti? Kodėl leidau, kad jis mane valdytų? Kodėl buvau tokia silpna?" – nuolat girdėjau jos klausimus. Ji labai pyko ant savęs už silpnumą ir neryžtingumą. Jos vaikai patvirtino, jog jų motina gyveno sunkiai. Dabar visi mes ją širdingai atjautėme.

– Neleisk, kad kiti žmonės trukdyti tau daryti, kas tau patinka, – tarė ji man. – Pažadėk mirštančiai senutei.

Pažadėjusi paaiškinau, kad esu labai laiminga, nes nuostabi mano Mama savo pavyzdžiu mokė mane būti nepriklausomą.

– Pažiūrėk į mane, – tęsė Greisė. – Mirštu... mirštu! Kokia kvaila buvau visus tuos metus laukdama laisvės ir nepriklausomybės. Dabar jau per vėlu.

Taip, Greisės situacija buvo tragiška. Ji man visada primins, kad turiu gyventi tik savo pačios gyvenimą.

Pirmosiomis savaitėmis sėdėdamos Greisės širdžiai brangiais dirbiniais ir šeimos nuotraukomis nukabinėtame miegamajame be paliovos kalbėjomės. Deja, jos sveikata sparčiai blogėjo. Greisė paaiškino, kad ji nėra nusistačiusi prieš santuoką. Nė trupučio. Jos nuomone, santuokinis gyvenimas gali būti labai gražus, jis suteikia daug galimybių augti ir kartu mokytis. Tačiau ji smerkė seną doktriną, kuri liepė saugoti santuoką bet kokia kaina. Paklususi tai doktrinai, ji paaukojo savo laimę. Greisė paskyrė gyvenimą vyrui, kuris jos meilės nė kiek nevertino.

Besiartinant mirčiai, jai nė trupučio nerūpėjo kitų žmonių požiūris į ją, ji tik sielojosi, kad nesuprato to anksčiau. Greisė ilgus metus stengėsi palaikyti normalios šeimos įvaizdį ir tenkinti kitų žmonių lūkesčius. Ji tik dabar pagaliau suprato, kad pati pasirinko tokį gyvenimą, o pasirinkti jį privertė baimė. Nors ir visaip stengiausi ją guosti, aiškinau, kaip svarbu atleisti sau, ją pernelyg smaugė gailestis, jog neišnaudojo tiek galimybių.

Mano darbas buvo slaugyti ligonius tol, kol jie atsisveikins su šiuo pasauliu. Tačiau, be nuolatinių globotinių, trumpesnį laiką prižiūrėdavau ir daug kitų – pakeisdavau jų nuolatinius slaugytojus. Daug jų kalbėjo kaip Greisė ir *apgailestavo, kad gyveno ne savo gyvenimą*. Dėl to jie liūdėjo labiau už viską.

– Nemanyk, kad troškau gyventi kaip nors prabangiai ar išskirtinai, – kalbėjo Greisė, gulėdama lovoje. – Esu geras žmogus ir niekam nenorėjau pakenkti. Norėjau daryti, kas man patinka, bet neišdrįsau.

Dabar Greisė suprato, kad visiems būtų buvę daug geriau, jei ji būtų drįsusi išpildyti savo svajonę.

– Na, visiems, išskyrus mano vyrą, – pasakė ji, skaudžiai apgailestaudama. – Būčiau gyvenusi daug laimingiau ir mūsų šeimos visus tuos dešimtmečius nebūtų nuodijusi kančia. Kodėl aš taiksčiausi su juo? Kodėl, Brone?

Apkabinau ją, o ji dar ilgai kūkčiojo.

Ašaroms nudžiuvus, ji pažvelgė į mane su nuožmiu ryžtu.

– Aš rimtai. Prisiek šiai mirštančiai moteriai, kad visada liksi sau ištikima, kad išdrįsi gyventi taip, kaip nori, nesvarbu, ką sakytų kiti žmonės.

Vėjo gūsis atskleidė užuolaidas ir mus užliejo dienos šviesa. Mes su meile ir ryžtu žvelgėme viena į kitą.

– Prisiekiu, Greise. Jau stengiuosi taip gyventi. Bet dabar prisiekiu, kad ne tik stengsiuosi, o visada taip elgsiuosi, – atsakiau aiškiai ir nuoširdžiai.

Laikydama mano ranką ji nusišypsojo, matyt, jautė, kad bent jau nenueis niekais jos išmokta pamoka. Kai papasakojau, kad daugiau nei dešimt savo gyvenimo metų vaidinau menkus bankininkės, vadybininkės ir administratorės vaidmenis, ji mane suprato ir susidomėjusi klausėsi. Pridūriau, kad banke praleistų metų skaičių papildžiau grįžusi iš užjūrio, tačiau paskui ėmiau ieškoti kitokio gyvenimo.

Pirmaisiais metais po mokyklos mano gyvenime netrūko linksmybių. Dirbau, šalia buvo kitų jaunų žmonių ir darbas suteikė daug galimybių bendrauti. Dirbome iš esmės tam, kad turėtume pinigų savaitgaliais pasilinksminti. Pats darbas iš pradžių man pasirodė visai lengvas ir toks tikriausiai būtų likęs, jeigu į tą veiklą būtų įsitraukusi mano širdis. Tačiau širdis ten būti nenorėjo. Po šių pirmųjų metų pajutau nepasitenkinimą ir ėmiau ieškoti gyvenimo prasmės. Vis dėlto dar dešimtmetį gyvenau taip, kaip iš manęs tikėjosi kiti žmonės. Visą tą laiką žinojau, kad man skirtas kitoks kelias, bet neturėjau drąsos jo ieškoti.

Labiausiai mane stabdė baimė, jog būsiu išjuokta kai kurių šeimos narių. Gyvenau svetimą gyvenimą, dažnai keičiau bankus, uniformas ir gyvenamąją vietą. Pati to nejausdama ėmiau kilti karjeros laiptais, nes turėjau įgijusi nemažai patirties, be to, buvau nuovoki. Šia prasme man sekėsi, tačiau vis tiek jaučiausi nelaiminga, nes beveik visą savo laiką atiduodavau darbui, kuris niekaip neugdė mano dvasios. Daugybė žmonių savo pareigas banke atlieka su malonumu. Džiaugiuosi dėl to.

Bankams reikia tokių darbuotojų. Tačiau aš, kaip ir Greisė, gyvenau ne savo gyvenimą. Gyvenau ne taip, kaip norėjau.

Su kai kuriais šeimos nariais sutariau sunkiai, nors visaip stengiausi patenkinti jų lūkesčius ir toliau dirbau „gerą darbą“ banke. Na, bent jau apsisaugojau nuo aštresnės jų kritikos. Taip, mane pančiojo baimė ir nenoras patirti dar daugiau skausmo, nei jau buvau patyrusi.

Juodai aviai nėra lengva jokioje baltų avių šeimoje. Juoda avis paprastai renkasi kitokį vaidmenį, nei toje šeimoje yra įprasta.

Pradėjusi slaugyti ligonius, iš vidaus pamačiau daugybę šeimų ir padariau išvadą, kad tik labai nedidelė jų dalis išvengia mažesnių ar didesnių konfliktų. Ne kitokia buvo ir mano šeima. Aišku, žinojau, kad esu ne vienintelė pasaulyje, kuri nesugyvena su artimaisiais, tačiau tas žinojimas tuo metu mano dalios nepalengvino.

Kiek tik pajėgiu atsiminti, šeima visąlaik iš manęs juokdavosi. Užsiiminėjau plaukimu, o visi kiti jodinėjo žirgais, maitinausi vegetariškai, o šeima augino gyvulius ir juos skerdė, klajojau, o visi kiti buvo namisėdos ir taip toliau. Dažnai įvairias pastabas jie paleisdavo tarsi juokais, jie net nesuvokdavo, kad jos skaudžiai mane žeidžia. Daug metų nuolat kartojami tie patys juokai tampa nebejuokingi. Deja, ne taip retai pašaipos būdavo tyčinės ir atvirai negailestingos, ant manęs net šaukdavo ir vadindavo mane „beviltiška“

Dėl šios priežasties šeima man liovėsi buvusi džiaugsmo ir pasitenkinimo šaltinis. Lengviausia išeitis iš šios padėties buvo toliau gyventi taip, kaip norėjo jie. Tačiau nuo jų ėmiau tolti. Problemą sprendžiau tokiu būdu.

Menininkai yra nesuprantami visame pasaulyje, o aš buvau menininkė. Tik dar to gerai nežinojau. Tvirtai supratau vieną dalyką: draudimo paslaugų siūlymas sąskaitų apsimokėti atėjusiems žmonėms tikrai nebuvo mano pašaukimas. Banko skyriaus, kuriame dirbau, pelnas mėnesio gale manęs nė trupučio nejaudino. Aš tik stengiausi draugiškai ir šiltai aptarnauti klientus ir tai man, beje, sekėsi puikiai. Tačiau besi-

keičiančioje bankininkystės arenoje to buvo maža. Esmė buvo parduoti, parduoti, parduoti.

Sakoma, kad žmogus daugiau padaro vengdamas skausmo nei siekdamas malonumo. Taigi drąsos keisti gyvenimą dažnai atrandame tik tada, kai skausmas tampa nebepakeliamas. Iki tol mano žaizda pūliavo, bet aš nieko nedariau.

Kai mečiau dar vieną „gerą darbą" ir iškeliavau gyventi į salą, šeimynykščiai ne juokais sutriko. „Kodėl ji taip elgiasi? Kas jai šįkart šovė į galvą?" O aš, ruošdamasi šiai kelionei, nesitvėriau jauduliu ir tryškau džiaugsmu. Kuo labiau tolau nuo bankų, tuo laimingesnė jaučiausi. Gyvenau savo gyvenimą ir jis man patiko. Su žemynu susisiekdavau tik bendraudama su motina, kuri visą laiką buvo mano ramstis ir brangiausia draugė.

Gyvendama saloje ėmiau domėtis meditacija, tiesa, kol kas gana paviršutiniškai. Vėliau atradau kelią, kuriuo eidama sugebėjau pažadinti pačias geriausias savo savybes. Aš patyriau, kas tai yra atjauta, ir buvau sužavėta jos galios.

Skausmas, kurį man teikė kiti žmonės, išties buvo į mane suprojektuotas jų pačių nepasitenkinimas savo padėtimi. Laimingi žmonės su kitais taip nesielgia. Jie nesmerkia kitų už tai, kad šie gyvena savo gyvenimus. Jie už tai kitus gerbia. Suvokusi, kiek skausmo ankstesnė karta perduoda dabartinei, gavau progą išsivaduoti nuo jo. Manau, kad pati niekada nesugebėsiu valdyti kito žmogaus, beje, visiškai to ir netrokštu. Žmonės pasikeičia, kai patys to užsinori ir kai tam pasirengia.

Išmokusi atjaučiai žvelgti į gyvenimą ir susitaikiusi su mintimi, jog galbūt niekada nesulauksiu iš kitų supratimo ar šiltų santykių, patyriau didžiulį palengvėjimą. Atjauta ir susitaikymas iš tikrųjų permainė mano gyvenimą.

Šeimos požiūris į mane per kelerius metus nelabai pakito, tačiau tai vis mažiau mane trikdė. Dabar aiškiai mačiau, kad aš pati čia niekuo dėta. Tai buvo tų žmonių problema – ne mano.

Mane įkvėpė budistų istorija, kaip pas Budą piktai plūsdamasis atėjo vienas vyras, bet Budos bjaurūs jo žodžiai nė kiek nepaveikė. Paklaustas kitų, kaip sugebėjo likti toks ramus, Buda atsakė jiems klausimu: „Jeigu kas nors jums dovanoja dovaną, bet jūs nepriimate jos, kam ji priklauso?" Dovana, savaime aišku, lieka dovanotojui. Tas pasakytina ir apie piktus žodžius. Lioviausi priimti juos ir ėmiau atjausti šių žodžių autorius. Jų širdys nebuvo laimingos.

Tačiau pats svarbiausias dalykas, kurį tada supratau, buvo tas, kad *visų pirma reikia atjausti save*. Ėmusi atjausti kitus, pradėjau gyti. Atjauta leisdavo man neįsijausti į nemalonias situacijas, nes aš aiškiai matydavau, kad kitų žmonių mano adresu liejamas pyktis yra jų, o ne mano bėdos. Žinoma, kalbu ne vien apie santykius su savo šeima. Šis dėsningumas pastebimas visada, kad ir su kuo bendrautume. Mes visi kartais kenčiame. Visi jaučiame skausmą.

Tačiau išsiugdyti atjautą sau pačiai buvo daug sunkiau. Šis procesas užtruko daug metų. Dažnai būname pernelyg griežti sau ir per jautriai reaguojame į kritiką, be reikalo dedamės ją į širdį. Galbūt mano pastangos iškart ir nepadarė manęs daug laimingesnės, tačiau mokydamasi atjautos sau bent jau ėmiau sveikti.

Kai pradėjau labiau mylėti, gerbti ir atjausti save, įsisenėję šeimos santykių modeliai ėmė netekti galios. Atrasdavau jėgų pasakyti savo nuomonę, nors anksčiau tik gūždavausi ir tylėdavau. Pagaliau mane išgirdo. Aišku, kad sugriaučiau per dešimtmečius nusistovėjusią tvarką, prireikė daug drąsos, tačiau toliau tylomis kęsti nebegalėjau.

Pirmoji ir pagrindinė nesantaikos mūsų šeimoje priežastis buvo troškimas, kad kiti mus mylėtų, priimtų ir suprastų. Todėl pirmyn pajudėti galėjome tik pamilę ir priėmę save patys. Žinoma, mus vis dar siejo meilė, nors ir labai trapi. Bendraudama su jais jausdavausi taip, lyg būčiau plaukusi ta pačia upe žemyn ir kiekvienąkart sustojusi ties tuo pačiu didžiuliu akmeniu. Jis ten dunksojo nuo neatmenamų laikų. Vieną dieną aš tai labai gerai *įsisąmoninau*. Tad užuot darsyk atsitren-

kusi į jį, pasirinkau kitokį maršrutą – be kliūčių. Juk man tikrai nebuvo būtina amžiais kapanotis ties tuo akmeniu, kuris neleido man plaukti pirmyn ir vertė kentėti.

Atėjo laikas elgtis kitaip. Atėjo laikas rinktis kitokį kelią – prabilti ir tarti „gana". Kai apie tai prabilau, šis tas pasikeitė. Pajutau sau didesnę pagarbą, ėmiau aiškiau reikšti savo jausmus ir mintis. Pagaliau pasėjau naujas ir sveikesnes sėklas. Kol kas nežinojau, kaip jas prižiūrėti, bet jos bent jau buvo įterptos į dirvą. Atėjo laikas pamažu pradėti gyventi taip, kaip norėjau aš.

Kai papasakojau visus šiuos įspūdžius Greisei, be jokių kitų pastangų mudvi labai suartėjome. Ji sutiko, kad kiekviena šeima turi išmokti savas pamokas. Šeimų be problemų, pasakė ji, nebūna. Šnekėjomės, kad mylėti galime tik tada, kai visiškai priimame žmones tokius, kokie jie yra, kai nenorime jų keisti. Nors kalbėti apie tai daug lengviau nei taip elgtis, šis požiūris yra meile grįstų santykių pagrindas.

Apmąstydama savo gyvenimą, Greisė irgi pasidalijo su manimi prisiminimais apie savo vaikus ir kaimynus. Gailėjosi, jog neišdrįso paklausyti širdies ir vadovavosi kitų lūkesčiais. Mirties akivaizdoje ji atsivėrė visiškai. Tuštiems plepalams aš ir ji laiko nebeturėjome ir visos temos buvo labai svarbios. Išsipasakojusi Greisei apmalšinau senas nuoskaudas, o klausydamasi padėjau geriau jaustis jai.

Galiausiai pokalbis pakrypo apie dabartinį mano gyvenimą, meilę muzikai, apie tai, kaip pradėjau kurti dainas ir jas dainuoti. Gurkšnodama arbatą Greisė paprašė, kad kitą dieną atsineščiau čia gitarą ir ką nors jai pagročiau. Man tai, žinoma, buvo grynas malonumas. Dainavau laimės sklidina širdimi, o Greisė sėdėdama lovoje šypsojosi ir niūniavo. Greisė žavėjosi kiekviena mano daina, lyg ji būtų buvusi gražiausia pasaulyje. Jos šeima taip pat susirinko pasiklausyti ir labai šiltai priėmė mano kūrybą. Greisei ypač įstrigo daina „Po Australijos dangumi", nes ji, kaip ir aš, visada troško keliauti.

Po šio karto ji vis prašydavo manęs padainuoti. Dar pasakė, kad gitara pritarti sau nebūtina. Taigi sėdėdavau šios žavingos ponios miegamajame ir dainuodavau, o ji užmerkdavo akis ir šypsodamasi klausydavo, traukdavo į save kiekvieną žodį. Ji prašydavo dainų labai dažnai, o aš niekada nepailsdavau jai dainuoti.

Tačiau Greisės sveikata su kiekviena diena prastėjo. Ir taip buvusi smulkutė, ji dar labiau susitraukė. Norėdami atsisveikinti, pas ją ėmė lankytis seni draugai. Šalia lovos tomis dienomis dažnai sėdėdavo ir su ja šnekėdavosi giminaičiai, jie sunkiai pajėgdavo paslėpti ašaras. Dažnai ateidavo jos vaikai. Man tai patiko. Jų švelnumas paliko labai gerą įspūdį. Tačiau jiems išėjus vėl likdavome su Greise ir vėl išgirsdavau prašymą padainuoti. Niekada nepamiršiu tų dienų.

Judėti Greisei pasidarė dar sunkiau, tačiau ji vis viena užsispyrė vaikščioti į tualetą – kad man nereikėtų plauti naktipuodžio. Ji nenusileido, net kai pabandžiau ją įtikinti, kad man tai nesudarys jokių nepatogumų. Amžiai praeidavo, kol nušliauždavome į tualetą, kuris, laimei, buvo visai šalia miegamojo. O kai pradėdavome žygį atgal į lovą, Greisė atsiremdavo į vaikštynę ir į mane. Aš tipendavau iš paskos ir prilaikydavau ją už klubų. Kartą kai taip keliavome į miegamąjį, ši paskutines dienas gyvenanti moteriškė uždainavo „Po Australijos dangumi“ Keletą eilučių sumaišė vietomis, bet dėl to akimirkos tapo tik dar mielesnės. Jaučiausi labai laiminga.

Žinojau, kad dabar yra mano muzikinės karjeros viršūnė. Pamaniau, kad joks kitas įvykis nepranoks šio ir nesuteiks man didesnio džiaugsmo. Netgi galėjau nebesukurti nė vienos naujos dainos. Suteikusi šiai mielai būtybei tiek laimės, pamačiau, kad mano pastangos muzikos srityje subrandino vaisius.

Kai po poros dienų atvažiavau į Greisės namus, pamačiau, kad ši diena jai tikriausiai bus paskutinė. Kai pasakiau jai, kad ruošiuosi pakviesti jos vaikus, ji papurtė galvą. Visiškai išsekusi ji truputį kilstelėjo rankas, norėdama mane apkabinti. Kad jai būtų lengviau tai padaryti,

atsiguliau į lovą ir pati ją apkabinau. Greisei tai patiko, ji ėmė pirštais glostyti man ranką, mes šiek tiek pasišnekėjome. Paklausta, kodėl ji nenori, kad šalia jos būtų šeima, ji atsakė, jog nereikia jų skaudinti. Ji pernelyg juos mylėjo.

Paaiškinau, kad šeima nori atsisveikinti su ja, o to nepadarę jie nešiosis viduje kaltės jausmą. Ji suprato ir sutiko, dar pasakė, jog nenori, kad jie paskui jaustųsi kalti. Tad paskambinau jiems ir netrukus jie atvyko. Prieš jiems pasirodant, ji sustingusiomis lūpomis paklausė:

– Atsimeni, ką man pažadėjai, Brone?

Su ašaromis akyse linktelėjau ir atsakiau:

– Taip.

– Gyvenk, kaip tau sako širdis. Niekada nesirūpink, ką pagalvos kiti. Pažadėk, Brone, – jos balsas dabar buvo vos girdimas kuždesys.

– Pažadu, Greise, – švelniai tariau.

Suspaudusi mano ranką, ji nugrimzdo į miegą, o po kelių minučių trumpam prabudo ir pamatė šalia lovos sėdinčius artimuosius. Jie čia prabuvo iki pat galo. Po kelių valandų Greisė iškeliavo. Jos laikas baigėsi. Ramiai sėdėdama virtuvėje, vis dar girdėjau savo galvoje skambantį pažadą. Jį daviau ne tik Greisei. Daviau ir sau pačiai.

Po kelių mėnesių pristačiau savo dainų albumą ir vieną dainą skyriau Greisei. Tarp klausytojų buvo ir jos šeima. Į mane nukreipti prožektoriai neleido matyti žiūrovų veidų, bet man tai nebuvo būtina. Dainuodama dainą apie „mielą mažą moterėlę, kuri gyveno ne taip, kaip troško, bet įkvėpė tai daryti mane“, aiškiai jaučiau jų meilę.

Savo aplinkos produktai

Su Entoniu susitikau vieną šeštadienio pavakarę. Entonis buvo bebaigiąs ketvirtą dešimtį metų ir nors jo sveikatos būklė buvo bloga, atrodė šiek tiek šelmiškai. Iki tol slaugiau vien senukus, tad šis globotinis ir draugystė su juo buvo didelė permaina.

Entonis turėjo vieną jaunesnį brolį ir keturias jaunesnes seseris, o jo tėvai užėmė svarbią vietą verslo pasaulyje, tad visai ne keista, kad nuo mažens jis buvo lepinamas ir vėliau pats nuolaidžiavo visoms savo užgaidoms. Jis gaudavo viską, ko užsigeisdavo, ir nevaržomai mėgavosi gyvenimu. Žinoma, turtinga šeima iš jo tikėjosi labai daug. Tačiau spaudimas davė visiškai priešingą rezultatą, be to, nors ir buvo protingas, jis save vertino gana menkai. Žemą savivertę Entonis sėkmingai maskavo palaidu gyvenimu. Kadangi Entonis buvo kitoks, nei norėjo matyti šeima, jį draskė vidiniai konfliktai.

Brandaus gyvenimo pradžioje jis pamėgo greitus automobilius (jam ne sykį teko sprukti nuo policijos), švaistė pinigus brangiausioms kekšėms ir apskritai kėlė daug triukšmo. Taip gyveno turtingų priemiesčių jaunuomenė. Jo jaunystės žygiai tikrai buvo abejotini. Galų gale visai neseniai jis pateko į avariją, sunkiai susižalojo ir jam grėsė invalidumas. O invalidumas reiškė asmeninės laisvės praradimą.

Gydytojai išsijuosę stengėsi grąžinti jam sveikatą, tačiau padėtis daug vilčių neteikė. Po kelių operacijų jis, gavęs didelę dozę skausmą malšinančių vaistų, ilgai miegojo, o artimieji laukė stebuklo.

Tada jie nusamdė mane.

Slaugydama Entonį įpratau skaityti jam knygas. Viskas prasidėjo nuo to, kad vieną vakarą jis pasiteiravo, kokią literatūrą mėgstu. Kaip sakiau, prieš kelerius metus keliavau po Vidurio Rytus. Ir turėjau apie tuos kraštus knygų. Viena jų labai suprantamai ir nešališkai pasakojo apie šį regioną ir jo istoriją. Žinoma, ten esama savų trūkumų, pavyzdžiui, nepagarba moterims ir religinis ekstremizmas, tačiau mačiau ir daugybę teigiamų dalykų, apie kuriuos mūsų žiniasklaida nė neužsimena.

Keliaudama po tuos kraštus, sutikau daug šiltų, svetingų ir šeimos vertybes puoselėjančių žmonių. Jie priimdavo mane atvira širdimi ir labai džiaugdavosi sulaukę svečių. Tokie pat, kaip vėliau įsitikinau, yra šios kultūros žmonės, gyvenantys Australijoje. Vakariečių santykiai dabar yra labai sausi, dažnai net tarp šeimos narių nėra tikro bendravimo, o vyresnės kartos žmonės neretai leidžia savo dienas slaugos namuose.

Mane žavi kitos kultūros ir jų savitumai. Beje, gėriuosi ir kitų kultūrų kulinariniais pasiekimais. Kita vertus, nors ir skirtingi, visi žmonės panašūs. Visus mus vienija laimės troškimas. Ir visi mes bent retkarčiais kenčiame.

Entonis labai troško išgirsti apie tai daugiau. Perpasakojau jam visa, ką sužinojau iki tol skaitydama šią knygą. Tada ėmiau toliau ją skaityti, bet dabar jau garsiai. Tokiems skaitiniams kasdien skirdavome po valandą ar dvi ir abiem mums tai labai patiko. Kadangi mūsų bendravimas tęsėsi ne vieną savaitę, supažindinau Entonį su knygomis, prie kurių jis pats tikrai nebūtų priėjęs. Nors pasiūlydavau jam pačiam pasirinkti kokią nors temą, jis visada tą reikalą patikėdavo man.

Pristačiau jam šį tą iš dvasinės klasikos. Didelė dalis tų knygų skelbė idėjas, esančias už visuotinai priimtos mąstysenos rėmų, bet Entonis įdėmiai klausėsi, paskui perskaitytus dalykus aptardavome. Kalbėjomės, o aš kilnodavau jo ranką, kurios jis pats pajudinti negalėjo, ir rūpindavausi jo poreikiais: maitinau jį, šukavau jam plaukus ir panašiai.

Galų gale paaiškėjo, kad gydytojų pastangos laukto rezultato nedavė. Tiesa, jo būsena kiek pagerėjo, tačiau kūnas vis viena buvo negrįžtamai sužalotas. Grįžti namo jis negalėjo. Iki pat gyvenimo pabaigos jį turės kas nors slaugyti. Buvo nuspręsta, kad Entonis vyks į geriausius (taip skelbė reklama ir tą patvirtino paslaugų kaina) slaugos namus.

Entonį ten iš visų pusių apsupo pilkos sienos ir seni bei mirštantys žmonės. Aplinka – nė kiek nesutirštinu spalvų – buvo baisi, netgi panorau perdažyti sienas šviesesnėmis ir linksmesnėmis spalvomis. Vis dėlto pradžioje Entonis jautėsi neblogai. Čia bent jau atlėgo ilgus metus jam ramybės nedavęs šeimos spaudimas. Be to, jis kiek įmanydamas linksmino vyresnius slaugos namų gyventojus ir jie jį už tai pamilo. Tačiau laikui bėgant jo šviesa pradėjo blėsti, protas ėmė stingti – jam trūko išorės dirgiklių. Pamažu Entonis virto savo aplinkos produktu.

Iš tikrųjų visi esame lengvai formuojamos ir lanksčios būtybės. Nors turime pasirinkimą, kaip mąstyti, ir laisvą valią gyventi taip, kaip sako širdis, aplinka daro mums milžinišką įtaką, ypač jei nesame itin sąmoningi.

Esu mačiusi daug aplinkos įtakos atvejų. Pavyzdžiui, paprasti ir jau laimingi žmonės, kai tik juos perkeldavo į aukštesnes pareigas, imdavo karštligiškai siekti dar daugiau. Trokšdami neatsilikti nuo naujų draugų, gyvenančių pagal kitokius materialius standartus, jie gana greitai pasikeičia ir ima ieškoti prabangos. Kartais tai atneša laimę, bet tikrai ne visada.

Dauguma į miestą atsikrausčiusių kaimo žmonių perima miestietiškas madas bei įpročius. Ir atvirkščiai: į kaimą išsikėlę mieste užaugę žmonės pamažu sulėtina tempą ir prisitaiko prie naujų sąlygų, ima kitaip rengtis. Kad ir kur būtume, aplinka mums daro milžinišką įtaką, ypač jei tose vietose išbūname kiek ilgėliau.

Įpusėjusi trečiąją dešimtį, laiką leidau gana smagiai, bet kai perkopiau trisdešimties metų ribą, ėmė rastis sunkumų. Būdama devyniolikos metų susižadėjau ir pradėjau „rimtą gyvenimą", be to, įsipareigojau mokėti paskolas už nekilnojamąjį turtą. Deja, mano santykiai su partneriu buvo nesveiki. Pati stebiuosi, kaip man pavyko ištverti šitiek užgauliojimų, psichologinių intrigų ir įniršio priepuolių. Be kita ko, tai stipriai numušė mano pasitikėjimą savimi.

Padėtis pasiekė kritinį lygį kaip tik tuo metu, kai gavau naują darbą banke. Darbuotis komandoje man anomis dienomis labai patiko ir netrukus vėl pajutau gyvenimo džiaugsmą. Stabilus darbas taip pat leido man svajoti apie šviesesnę ateitį ir aš nusekiau paskui šias svajones. Greitu laiku persikėliau į šiaurinę pakrantę, norėdama viską pradėti iš pradžių.

Ten panirau į įvairiausias lengvabūdiškas pramogas. Alkoholis manęs per daug netraukė, nors blaivininkė aš niekada nebuvau. Būta ir narkotikų. Tais laikais sintetiniai narkotikai išplitę nebuvo ir daug mano draugų rūkydavo namuose augintas kanapes ar opijų.

Leidau sau bandyti naujus dalykus, tačiau buvau tvirtai nusprendusi, kad daugumą jų išmėginsiu tik vieną kartą. Tiesa, prie heroino neprisiliečiau nė karto (ačiū Dievui!). Po vieną kartą paeksperimentavau su opijumi, stebuklingais grybukais, LSD ir kokainu – visas šias medžiagas išbandžiau per dvylikos mėnesių periodą ir niekada bandymų nepakartojau. Ko gero, tokių beatodairiškų poelgių man, ištrūkusiai iš griežtos šeimos globos, reikėjo. Tačiau tikriausiai dar svarbesnė tokio elgesio priežastis vis dėlto buvo visiškas savigarbos stygius.

Labai greitai pajutau, kad sveika gyvensena man teikia kur kas daugiau pasitenkinimo, vis dėlto dar mane kamavo įtampa ir vidiniai konfliktai, nes juk kelis dešimtmečius mane valdė kitų žmonių nuomonės. Mano laimė vis dar labai priklausė nuo išorinių veiksnių.

Po kelerių metų, per kuriuos spėjau pagyventi saloje, apsistojau Anglijoje. Ten, kaip sakiau, iš pradžių įsidarbinau nedidelio miestelio bare. Daugelis vietinių šniaukštė metamfetaminą (čia jį vadino *spidu*), paskui apsvaigę ir išsiplėtusiais vyzdžiais jie įgriūdavo į barą. Taip jie linksminosi ir bėgo nuo nuobodulio metai iš metų. Tačiau kelias kitas dienas jie atrodydavo baisiai, tad aš suabejojau, ar verta mokėti tokią kainą už trumpas linksmybes.

Tiesa, keletą kartų nusprendėme prisijungti prie jų ir mes – aš ir Dinas. Bet neilgai trukus supratome, kad šis užsiėmimas ne mums. Pagirios po spido yra siaubingos ir aš vieną kartą netgi pajutau, jog nekenčiu savęs, kad šitaip elgiuosi su savo kūnu. Tačiau maždaug po mėnesio aplinkos poveikis nuslopino mano valią ir bandymą pakartojau.

Kartą, kai Dinas dirbo, su miestelio vaikinais įšokome į traukinį ir visai nakčiai nusibeldėme į Londoną. Ten viename klube skambant *techno* muzikai savo kompanionų įkalbėta pabandžiau ekstazio. Piliulė smogė su visa jėga, ir aš supratau, kad turiu žūtbūt išsprūsti iš šokančios minios. Mane visą išpylė prakaitas. Kai tik atsitrenkdavau į kokį nors žmogų šokių aikštelėje, apimdavo panika. Pradėjau klupinėti. Žemi garsai virpino grindis ir mano kūną. Besišypsantys šalimais šokančių

vaikinų veidai susiliejo su aplinka. Supratau, kad sparčiai netenku savikontrolės. Man reikėjo kokios nors saugios vietos.

Per triukšmą iš paskutiniųjų broviausi į rūką, moterų tualeto link. Nors ir labai norėjau, kabinoje visą naktį pratūnoti negalėjau, tad nenoromis apleidau šią erdvę, nes neapsikentusios merginos jau pradėjo belsti į duris.

Minties išeiti iš klubo atsisakiau, nes lauke per stipriai šalo, o artimiausias traukinys į namus turėjo būti tik apie šeštą ryto. Nuo triukšmo ir žmonių juoko man sukosi galva. Tada pastebėjau aukštą palangę. Tai bus mano prieglobstis – nusprendžiau. Šiaip taip ant jos užsiropščiau ir atrėmiau galvą į šaltą lango stiklą.

Mušė prakaitas, tačiau nuo lango dvelkiantis šaltis mane kiek atvėsino. Dabar likau viena su savimi ir galėjau lengviau susivokti. Vargšė mano širdis nenormaliai daužėsi ir aš be paliovos meldžiausi, kad išgyvenčiau iki ryto. Vis dėlto man nė nedingtelėjo kreiptis medicininės pagalbos. Galbūt dėl to kalta buvo baimė, kad mane apkaltins nelegalių medžiagų vartojimu. Nežinau. Tačiau atrėmusi galvą į lediniį langą jaučiau, kad to man labiausiai ir reikia – bausmės.

– Tau viskas gerai, brangute? – paklausė manęs viena mergina, timptelėjusi už džinsų apačios, kuri buvo jos akių lygyje.

Nors ir išgirdau klausimą, likau sėdėti atlošta galva, pražiota burna, akis įsmeigusi į lubas. Atsakyti tiesiog nepajėgiau. Širdis pašėlusiai daužėsi ir aš negalėjau nė pajudėti.

– Brangute, tau viskas gerai? – neatlyžo ji.

Sutelkusi visą valią pasukau galvą į jos pusę ir linktelėjau.

– Ar turi vandens? – vėl paklausė ji.

Gūžtelėjau pečiais, o ji trumpam dingo su buteliuku rankoje.

– Atsigerk, – primygtinai tarė grįžusi.

Paklusau, o paskui ji vėl pripildė buteliuką iš čiaupo.

– Ačiū, – išveblenau nežymiai šyptelėjusi.

Nors kalbėti buvo labai sunku, man to reikėjo, nes kitaip būčiau visiškai atsijungusi. Taigi trumpai šnektelėjome. Ji buvo tikras angelas!

Ant palangės prakiūtojau visą naktį. Pajudėti trūko jėgų, širdis, rodės, iššoks iš krūtinės, o šaltas nakties oras vėsino pernelyg įkaitusį kūną. Nuostabi mergina vis aplankydavo mane, patikrindavo, kaip laikausi, pripildavo buteliuką vandens ir pašnekindavo. Nežinau, ką ji dabar veikia, tačiau bijau net pagalvoti, kas man būtų nutikę, jei ji tada nebūtų man padėjusi.

Likus pusvalandžiui iki klubo darbo pabaigos ji padėjo man nulipti apačion. Vis dar buvau apsvaigusi ir nė trupučio tuo nesimėgavau, bet kalbėti jau galėjau aiškiau. Išspaudžiau šypseną ir mažumėlę paplepėjome. Nors viską pavertėme juokais, abi supratome, kokia pavojinga buvo mano būklė visą naktį. Paskui su dėkingumu ją apkabinau. Ji nulydėjo mane atgal į salę ir padėjo rasti vaikinus. Jie ieškojo manęs jau pusę nakties ir kai pamatė, baisiai apsidžiaugė.

– Prižiūrėkite ją, – tarė jiems mano gelbėtoja ir nusiuntė man oro bučinį.

Važiuodami atgal traukiniu vaikinai nesustodami juokėsi ir kalbėjo apie fantastišką naktį. Jie norėjo, kad tablečių poveikis tęstųsi amžinai. Priglaudžiau galvą prie lango ir apsimečiau mieganti, nors žinojau, kad užmigti dabar nepavyks. Širdis vis dar smarkiai daužėsi ir aš tenorėjau visiškai atsipeikėti.

Po to įvykio savo brangų kūną nuodingais chemikalais teršti lioviausi. Grįžusi miegojau dvi paras ir nubudau kaip naujas žmogus, dėkingas už didžiulę pamoką. Gulėdama lovoje žiūrėjau į lubas, buvau išsekusi nuo kelionės, kurią turėjo patirti vargšas mano kūnas, ir neapsakomai džiaugiausi, kad likau gyva. Atėjo laikas elgtis su savimi pagarbiau ir rimčiau rūpintis savo sveikata.

Po kelerių metų per vieną koncertą vėl gavau pasiūlymą išgerti tabletę ekstazio, tačiau mandagiai, bet nė trupučio nedvejodama atsisakiau. Man tai jau buvo visiškai svetima. Supratau, kad vėl tapau naujos aplinkos produktu, laimei, aplinka buvo visai pasikeitusi. Gyvenau sveikai ir laiką su draugais leisdavome valgydami sveiką maistą, gerda-

mi arbatą prie laužo, vaikščiodami gamtoje ir plaukiodami upėje. Tokia aplinka man daug labiau tiko. Žinoma, jos įtaka buvo labai teigiama.

Entonį irgi veikė jo aplinka. Ir pačiu blogiausiu būdu. Tiesa, tas poveikis pasireiškė ne iš karto. Pirmaisiais metais jis entuziastingai aptarinėdavo įvairias aktualijas, išgirstas per radiją ar pamatytas per televiziją. Pasižymėjo gera nuovoka ir kiek papokštaudavo. Jam buvo įdomu, kas vyksta mano gyvenime, ir jis susidomėjęs manęs klausydavosi.

Bet laikui bėgant jis taip apniuko, kad net nebesutikdavo išvažiuoti į lauką. Anksčiau puikiai leisdavome laiką šildydamiesi saulutėje ir kalbindami praeivius. Kartais tiesiog sėdėdavome slaugos namų sode stebėdami paukščius ir plepėdami apie bet ką.

Jei kas nors iš šeimos ar draugų pasiūlydavo jam mokytis, įgyti naujų įgūdžių ar susirasti kokį nors užsiėmimą, jis praleisdavo jų žodžius pro ausis. „Nematau jokios prasmės, – kartodavo man jis. – Priimu tokią savo dalią." Entonis manė esąs vertas šios nelaimės, nes praeityje buvo nemažai pakenkęs kitiems žmonėms.

– Tu jau sumokėjai, Entoni, – pasakiau jam. – Pasimokei iš visa to ir tai yra svarbiausia.

Tačiau Entonis sau neatleido ir net nepabandė susikurti geresnio gyvenimo. Jis prisiderino prie lėto slaugos namų tempo bei rutinos ir nė nemėgino grįžti į normalų gyvenimą. Tam tikra prasme negalia suteikė jam palengvėjimą, nes dabar nebereikėjo stengtis. Jis nenorėjo nė girdėti, kad daugybė panašioje situacijoje atsidūrusių žmonių gyvena visavertį gyvenimą. Paklaustas jis prisipažindavo, kad nenori net pabandyti. Aišku, jis labai gerai suvokė, kad nebandydamas tikrai išvengs nesėkmių. Jis pasirinko savo likusį gyvenimą pramiegoti.

Lankiau jį dar maždaug metus. Tačiau vienpusė draugystė sekina, o būtent tokie darėsi mūsų santykiai. Entonis niekam nebeskambindavo telefonu ir aš buvau ne išimtis, nors anksčiau tarp apsilankymų visad sulaukdavau jo skambučių. Mūsų pokalbiai sukdavosi apie jo žarnyno

veiklą ir atžarų slaugos namų darbuotojų elgesį. Be to, jis visiškai liovėsi rūpintis savo išvaizda.

Entonis prieš laiką paseno ir tapo panašus į daugumą kitų slaugos namų gyventojų, nors buvo bent trisdešimčia metų už juos jaunesnis. Jis tapo savo aplinkos produktu. Stebėdama, kaip gęsta šio malonaus vyriškio šviesa, darsyk supratau, kaip svarbu turėti drąsos ir gyventi gyvenimą, kurio trokšta širdis. Deja, Entonis to padaryti nesugebėjo.

Po kelerių metų man paskambino jaunesnis jo brolis ir pranešė, kad Entonis mirė. Jis, kaip sužinojau, nė kiek nepasikeitė, tūnojo savo kambaryje ir nedalyvaudavo net šeimos susibūrimuose – esą nėra reikalo vargintis. Nejučia susimąsčiau, apie ką jis galvojo prieš mirdamas, kokį matė savo nueitą gyvenimo kelią.

Entonio duota pamoka stipriai pastūmėjo mane pirmyn. Jis nesistengė ir todėl pralaimėjo. Visiškai pasidavė aplinkos poveikiui. Šio puikaus ir protingo žmogaus gyvenimas nuėjo perniek, jis neišnaudojo nė menkos dalies savo galimybių.

Jei jau mums lemta atspindėti aplinką, geriausia pasirinkti ją tokią, kuri atitiktų mūsų tikslus. Kad ir kokios būtų aplinkybės, vadovautis širdimi reikia drąsos. Tačiau suvokusi, kokią įtaką man daro aplinka, lengviau žengiau pirmyn.

Pančiai

Ne visi su globotiniais užmegzti santykiai rutuliojosi pozityviai. Nors daugiausia dirbau su mirštančiaisiais, kartais slaugydavau ir psichikos ligonius. Iš pradžių pasitaikydavo lengvesni ligoniai, o paskui man ėmė skirti sunkesnius atvejus. Supratau, kad jokia gyvenimiška patirtis nenueina veltui. Praeityje ne kartą buvau susidūrusi su iracionalia žmonių elgsena ir dabar tai man padėjo dirbti su psichikos ligoniais.

Dažniausiai manęs tokie pacientai pernelyg nesutrikdydavo. Sakau „dažniausiai“, nes pasitaikydavo ir kitokių atvejų. Kartais paciento

ramus mano įvaizdis visiškai netenkindavo. Viena tokių buvo Florensija.

Kai atvykau į jos didingus rūmus, tikriausiai vienintelius tokius mieste, buvau perspėta, kad ponia „šiek tiek keistoka" Florensija visaip įrodinėjo, kad gali pasirūpinti savimi pati ir kad jokios priežiūros jai nereikia. Tai, beje, man buvo ne naujiena. Daug senyvų žmonių labai nenoriai priima faktą, kad jau nebėra tokie nepriklausomi, kokie kadaise buvo. Jiems nelengva pripažinti, kad be priežiūros jie jau gyventi negali.

Vis dėlto nebuvau pasirengusi bendrauti su pamišėle, kuri vaikėsi mane po kiemą mosuodama šluota ir visa gerkle plūsdama. Ji nešukavo plaukų, jos panagės buvo juodos ir tikriausiai pilnos purvo, jei ne blogiau. Nors buvo įsispyrusi tik į vieną šlepetę, Pelenės ji nepriminė. O suknelės nebuvo keitusi turbūt kokius metus.

– Lauk!.. Nešdinkis iš mano namų!.. – spiegė ji. – Kitaip užmušiu!.. Lauk iš mano namų!.. Esi kaip ir jie visi!.. Nešdinkis arba užmušiu!..

Šluota švystelėjo oru vos per sprindį man virš galvos. Esu labai pakanti, tačiau tapti kankine nenorėjau. Tiesa, dar truputį pabandžiau ją nuraminti. Tačiau mano žodžiai jai nepadarė jokio įspūdžio.

– Gerai, gerai, – pasakiau. – Aš išvažiuoju, Florensija. Gerai.

Ji kaip ragana paklaikusiomis akimis ir spausdama rankose šluotą stovėjo kieme ir gynė savo teritoriją.

Nuvažiuodama tokią ją regėjau veidrodėlyje, kol ji dingo man iš akių. Nors iš šalies ši scena galėjo pasirodyti iki ašarų juokinga, man tos moters labai pagailo. Mąsčiau, kokia ji buvo praeityje ir kodėl šiandieną yra tokia, kokia yra.

Po mėnesio atsakymą į šiuos klausimus gavau, nes vėl grįžau į tuos pačius namus. Sužinojau, kad Florensija buvo nuraminta vaistais psichiatrijos ligoninėje, kur ji išbuvo apie mėnesį. Gydytojai buvo patenkinti vaistų poveikiu ir išleido ją į namus, bet rekomendavo nuolatinę priežiūrą.

Kai atvykau, manęs jau laukė medicinos sesuo.

– Ji miega, bet turėtų greitai atbusti. Iki tol pabūsiu su jumis, – tarė ji.

Atvėrusios dvigubas didžiulio namo duris, išvydome nuostabius marmurinius laiptus, prabangius sietynus ir senovinius baldus. Bet taip pat mus pasitiko pragariškas tvaikas.

– Ką tik sutvarkėme patalpas prie įėjimo, – sesuo parodė į valytojų komandą ir paaiškino, kad namą per kelias savaites apsiėmė sutvarkyti viena valymo paslaugų firma. – Aprodysiu jums visą namą.

Florensija niekam to nežinant daugiau nei dešimt metų gyveno dvokiančiame atmatų ir šiukšlių sąvartyne. Ir tik visai neseniai vienas iš kaimynų pranešė globos tarnyboms apie keistą ir nenuspėjamą jos elgesį. Kai jie nuvyko aplankyti Florensijos, išvydo siaubingą vaizdą. Florensija pati, žinoma, nieko neįsileido, tai buvo pastebėta pro jos namų langus.

Pati namų šeimininkė maitinosi vien konservuotu maistu ir maisto sandėlyje esančių atsargų būtų pakakę dar kokiems metams. Dairydamasi aplinkui neaptikau jokių ženklų, kad čia būtų valgyta kas nors šviežia ar kad kas nors būtų virta. Virtuvės grindų per šiukšles beveik nesimatė. Nustūmusi koja šiukšles į šalį, pamačiau, kad grindis dengia kelių centimetrų juodo purvo sluoksnis. Ne geriau atrodė ir Florensijos vonios kambarys – šlykšti skylė, kurioje mėtėsi nešvarūs rankšluosčiai ir sudžiuvę muilo gabalėliai. Buvo akivaizdu, kad vonioje jau labai seniai niekas nesiprausė.

Medicinos sesuo nusivedė mane laiptais žemyn, kur radome dar šešis panašiai apšnerkštus miegamuosius ir porą tualetų. Apačioje durys atsivėrė į erdvę su pridergtu baseinu, kuriame, ko gero, nebūtų galėjusios gyventi net varlės. Stovėdama šalia baseino ir žvelgdama aukštyn į didingą pastatą svarsčiau, ką papasakotų jo sienos, jei galėtų kalbėti.

Ligoninėje Florensiją nuprausė ir sutvarkė, dabar ji ilsėjosi su gražiais ir švariais naktiniais marškiniais. Jos plaukai buvo pakirpti, išplauti, visi kaltūnai iššukuoti, panagės švarios. Visai kita moteris nei ta, kurią mačiau per pirmą susitikimą.

Dabar ji gulėjo specialioje grotuotoje lovoje. Grotas atidaryti buvo galima tik iš išorės. Man buvo griežtai prisakyta neleisti jai išlipti, kai būsiu su ja viena. Po dvi valandas rytais ir popiet ateidavo padėti kita slaugytoja. Tada mes ją išleisdavome. Rytais Florensija būdavo prausiama duše, vedama į tualetą, maitinama. Popietėmis bandydavome išvesti ją į sodą ar balkoną, kad ji pakvėpuotų šviežiu oru. Jai buvo duodami stiprūs raminamieji vaistai ir ji visą laiką buvo šiek tiek apsvaigusi. Žinoma, tvarkytis su ja dabar buvo daug lengviau.

Praėjo mėnuo ir rūmai, kuriuose gyvenome, ėmė tviskėti. Valytojai galiausia baigė darbą, bet gavo užduotį lankytis kiekvieną savaitę. Kartais Florensijos protas nuskaidrėdavo ir ji net imdavo pasakoti man šį tą iš savo gyvenimo. O jis buvęs didingas ir jaudinantis. Ji plaukiojusi po pasaulį ištaigingais laivais ir aplankiusi daug pasakiškų vietų. Kartais ji ranka parodydavo į komodos stalčių, kad ištraukiau iš jo kelis nuotraukų albumus, paskui imdavo pasakoti apie kiekvieną nuotrauką. Sunku buvo patikėti, kad nuotraukose žaviai besijuokianti graži jauna dama yra ta pati Florensija.

Geromis draugėmis mes netapome, tačiau bent jau pamėgome viena kitą tiek, kad įstengėme susitaikyti su situacija, kurioje abi buvome atsidūrusios. Ji ne kas dieną būdavo tokia „sunki“, tačiau kartais su ja būdavo tiesiog neįmanoma, pavyzdžiui, ji iš paskutiniųjų priešindavosi vedama į dušą (man tada padėdavo dar viena slaugytoja) ir aš bijodavau dienos, kai jai reikėdavo plauti galvą. Bet vos išėjusi iš dušo ji atsipalaiduodavo, imdavo staipytis prieš veidrodį ir juoktis kaip ta puošni moteris iš senų nuotraukų.

Florensija buvo kilusi iš senos ir turtingos giminės. „Seni, seni pinigai“, – kaip ji tai pavadino. Ji ištekėjo už turtingo vyro, bet jo kilmė buvo kur kas žemesnė. Už nesąžiningus verslo reikalus jį keleriems metams uždarė į kalėjimą. Vienintelis Florensijos giminaitis, kurį ji įsileido į savo gyvenimą, papasakojo man, kad būtent nuo tada ji ėmė darytis perdėtai įtari ir paranojiška.

Išėjęs iš kalėjimo po metų vyras mirė. Todėl galimybių išsigydyti ar bent apsigydyti paranoją jai tiesiog neliko ir jos psichikos būklė vis prastėjo. Ji įsikalė į galvą, kad prieš jos vyrą buvo įvykdytas sąmokslas ir kad visi nori pasigvelbti jos pinigus. Manęs visai nedomino, ar jos vyras buvo kaltas, ar ne. To dalyko smulkiau aiškintis neketinau.

Dažniausiai Florensija būdavo rami. Ji džiaugėsi, kad yra savo namuose, o kartais net prisipažindavo, kad jai patinka, jog yra slaugoma. Tačiau kiekvieną popietę, prieš pasirodant kitai slaugytojai, ji visiškai pasikeisdavo ir vėl tapdavo pamišėle. Šis virsmas visada įvykdavo tiksliai tuo pačiu metu – pagal jį būdavo galima pasitikrinti laikrodį.

„Išleisk mane. Išleisk mane iš šios prakeiktos lovos. Gelbėkit! Gelbėkit! GELBĖKIT!“ – spiegdavo ji ir jos balsas, atsimušęs nuo marmurinių grindų, aidėdavo visuose didinguose namuose. Įeidavau į jos kambarį ir kartais sugebėdavau ją kelioms akimirkoms nuraminti, bet tik kelioms akimirkoms. Ilgiausiai ji nesiblaškydavo tris sekundes, tada viskas vėl prasidėdavo iš pradžių. „Gelbėkit! Gelbėkit! Gelbėkit! GELBĖKIT!“

Jeigu visa tai būtų vykę ne prabangiuose rūmuose su storomis sienomis, kuriuos, be to, nuo kaimynų skyrė didžiulis kiemas, esu tikra, kad kaimynai būtų kasdien skambinę policijai manydami, kad pas mus kas nors kankinamas. Žinoma, iš lovos aš jos neišleisdavau, kol nepasirodydavo kita slaugytoja. Nors atjaučiau šią moterį ir išties siekiau palengvinti jos kančią, rizikuoti savo pačios saugumu nenorėjau. Dar nebuvau pamiršusi, kaip ji paklaikusiomis akimis mane vaikėsi su šluota. Žinoma, puikiai supratau, kaip baisu būti supančiotai savo pačios namuose.

Florensijos pančiai tuo metu buvo grotuota lova bei psichiatrų diagnozė. Tačiau visų pirma ji pateko į paranojos pančius. Liga atėmė iš jos laisvę išeiti iš namų ir pasitikėjimą žmonėmis, ji paniškai bijojo, kad ją gali apvogti. Nors dauguma žmonių nėra įkalinti lovoje, didelė dalis mūsų problemų yra pačių susikurti pančiai.

Kartą, atsimenu, mane uždarė dėžėje. Tai vienas anksčiausių mano vaikystės prisiminimų. Išties uždaryta nesijaučiau. Vienas vyresniųjų brolių įtikino mane įlipti į didžiulę medinę dėžės, kuri stovėjo šalia namų. Kai įlipau, jis užvožė dangtį ir jį užrakino. Keisčiausia, kad sėdėdama tamsoje jaučiausi visiškai saugi ir laiminga. Būdama dar tik maždaug trejų metukų mėgau savo pačios draugiją ir ramybė ten man labai patiko. Bet po kiek laiko mane pasiekė išsigandusios Mamos balsas, tad šūktelėjau, kad man viskas gerai. Ji atrakino dėžės dangtį, ir aš vėl grįžau į šeimos gyvenimo chaosą.

Kiti pančiai mane surišo, kai jau suaugau. Tai buvo sena mąstysena. Ypač sunkiai sekėsi įveikti baimę, kurią jausdavau per viešus pasirodymus su gitara ar prieš juos.

Jei kas nors būtų pasakęs, kad fotografija ir rašymas ilgainiui nuves mane ant scenos ir aš dainuosiu žiūrovams, būčiau tik smagiai pasijuokusi. Viskas prasidėjo nuo to, kad ėmiau pardavinėti savo fotografijas turgeliuose, vėliau galerijose. Pajamų iš to buvo mažai, tačiau šiokia tokia sėkmė padrąsino mane toliau judėti šiuo keliu.

Sulaukusi tokių paramos ženklų, nusprendžiau rasti darbą fotografijos srityje ir gavau vietą profesionalioje laboratorijoje Melburne. Deja, tai buvo dar vienas nuobodus darbas kontoroje, kuri šį kartą buvo be langų. Čia jaučiausi ne geriau nei banke. Po metų susivokiau, jog man visai nebūtina dirbti fotografijos versle, kad galėčiau daryti puikias menines nuotraukas. Padedama poros naujų draugų, kurie nutuokė apie kompiuterinį vaizdų apdorojimą, sukūriau nedidelės knygelės su nuotraukomis ir gražiais tekstais eskizą. Išgirdau nemažai šiltų atsiliepimų, tačiau norint knygelę išleisti to buvo maža. O pati susimokėti už brangią spalvotą spaudą ant gero popieriaus negalėjau.

Kelerius metus bandžiau rasti rėmėjų, tačiau laiškų su neigiamais atsakymais šūsnis tik augo, nors pasitaikydavo ir nuoširdžių padrąsinimų. Apimta nevilties dėl šių pastangų nevaisingumo paėmiau į rankas gitarą. Groti mokėjau labai prastai, vis dėlto sukūriau pirmąją dainą. Tada nė neįsivaizdavau, kokia reikšminga buvo ta akimirka.

Supratusi, kaip svarbu atsiduoti įvykių tėkmei, susitaikiau su mintimi, jog fotografijos knygelė galbūt niekada nebus išleista. Mano pastangas jau apvainikavo sėkmė vien todėl, kad drįsau pabandyti. Sėkmė nepriklauso nuo to, ar koks nors turtingas rėmėjas sutinka išleisti knygą. Sėkmė yra drąsa būti savimi. Suvokusi, kad pamokos, kurias išmokau, vertingos savaime, galiausiai palikau knygelę ramybėje, tiksliau, tą idėją atidėjau vėlesniam laikui – kai būsiu geriau pasirengusi.

Turėjau imtis kokios kitos veiklos – vėl pradėti gyventi ir atsisakyti bandymų kontroliuoti rezultatus. Pusiau sukurta daina irgi bemaž nugrimzdo į užmarštį, nes tuomet ieškojau atsakymų į svarbesnius klausimus ir vis daugiau laiko skyriau meditacijai bei savigydai. Tačiau kartą ilgai meditavusi pajutau stiprų potraukį baigti tą nebaigtą dainą. Nuo tos dienos man tapo aišku, kad dainas kursiu visą gyvenimą, nes tąkart ne tik baigiau pradėtą darbą, bet ir sukūriau dar vieną dainą. Pajutusi kūrybos džiaugsmą sustoti negalėjau. Dainos tiesiog liejosi iš manęs.

Vaikystėje rengdavome nedidelius muzikinius pasirodymus giminaičiams ir draugams. Muzika buvo mano genuose. Mano tėvas jaunystėje buvo gitaristas ir kūrė dainas, o motina jas dainavo. (Paskui jie pasirinko kitą kelią.) Vis dėlto scena manęs ilgai neviliojo. Vien mintis, kad reikės atsidurti daugybės žmonių dėmesio centre, mane gąsdino. Jaučiausi laiminga ir būdama niekam nežinoma. Nesiveržiau į viešumą. Daug dainų kūrėjų patys savo dainų neatlieka, ir aš norėjau gyventi būtent taip.

Žinoma, reikėjo susirasti mėgstamą darbą. Atrodė, kad tos paieškos niekada nesibaigs. Tada man buvo nelengva. Juolab kad buvo žmonių, kurie smerkė mano naują kryptį. Troškau, kad gyvenimas pasigriebtų mane ir nusineštų su savo tėkme.

Ištisas savaites leidau vienumoje prie mėgstamiausios upės ir daug maudžiausi. Gaivus vanduo skalavo ir valė mane. Kai panirdavau po juo, šis pasaulis išnykdavo. Tylą paupyje kiek paįvairindavo tik čiulbantys paukščiai ir medžių lapus šiurenantis vėjelis. Ramybė mane gydė. Vieną dieną pamačiau ančiasnapį. Tai baikštus gyvūnas ir žmonėms

pasirodo labai retai. Šis ženklas grąžino man pasitikėjimą savo jėgomis. Apsvarsčiusi visą savo ankstesnį gyvenimą supratau, kad slapčia visada žinojau, jog kada nors turėsiu atsidurti žmonių dėmesio centre. Tačiau tam tikrą dalį gyvenimo galėsiu pasilikti tik sau. Juk pagaliau tai mano gyvenimas ir jis klostysis taip, kaip aš pasirinksiu.

Galiausiai priėmiau tokį sprendimą: jeigu muzika yra mano kelio dalis ir jeigu ją kurdama galėsiu padėti kitiems, turiu priimti šį vaidmenį ir prie jo priprasti. Buvau įsitikinusi, kad toks iššūkis padės man tobulėti. Be to, padaryti tokį sprendimą nepaprastai skatino keli draugai muzikantai.

Kai atsimenu pirmuosius savo pasirodymus, man gaila tiek publikos, tiek savęs. Pati muzika skambėdavo pakenčiamai, tačiau ir aklas būtų matęs, kad viešai dainuoti man yra kančia. Rankos drebėdavo, gitara smukdavo žemėn, pirštai nesugrabaliodavo stygų, dažnai užsikirsdavo balsas. Man tokios situacijos bjauriai nepatiko ir vien pagalvojusi, jog vėl reikės lipti ant scenos, visiškai sutrikdavau. Padėjo meditacija. Taip pat ir patirtis. Ji kaupėsi. Su praktika, jei dedame kryptingas pastangas, imame geriau atlikti bet kokį darbą. Net sunkiausiomis akimirkomis į priekį mane stūmė supratimas, kad dainavimas yra mano gyvenimo kelio dalis ir kad taip galiu įkvėpti žmones. Taip pat troškau būti išgirsta. Vieši pasirodymai suteikė man būdą pasidalyti mintimis, kurias ilgai savyje slopinau.

Pirmąją dainą parašiau būdama daugiau nei trisdešimties metų. Praėjo dar metai ar dveji, kol pradėjau rengti viešus pasirodymus. Kadangi buvau visiškai atsisakiusi alkoholio, su savo baime teko susiremti be jokios dirbtinės pagalbos. Padėjo pati muzika. Ji man dovanojo daugybę dovanų. Slaugydama Florensiją laisvadieniais koncertuodavau įvairiose miesto baruose. Negaliu pasakyti, kad tai man būtų itin patikę. Bet išties jaučiausi, kad augu ir kad veriasi mano esybė. Ir ėmiau labiau pasitikėti savimi, nes publika mano dainas vertino teigiamai.

Po kiek laiko turėjau pripažinti, kad barai, kuriuose koncertuodavau, nelabai derėjo nei su mano dainų stiliumi, nei su mano asme-

nybe. Po vieno pernelyg triukšmingo koncerto su tokiomis vietomis atsisveikinau visiems laikams. Mokymosi periodas baigėsi. Taip apsiribojau savo galimybes koncertuoti, tačiau dėl to nė kiek nesijaudinau. Kaip tik tuo metu mane ėmė kviesti į liaudies muzikos festivalius. Ten dainavau publikai, kuri ne tik labai mielai klausėsi mano dainų, bet ir visiškai jas suprato. Buvau laiminga. Toks ryšys su bendraminčiais sukelia pasakišką jausmą.

Vis dėlto prisimenu, kokia aš tada buvau trapi būtybė. Dabar grodama gitara ir dainuodama pasitikiu savimi kur kas labiau, nes darau tai tinkamoje vietoje ir manęs klausosi tinkami žmonės. Mano dainos prasmingos ir dauguma jų švelnios. Jos gali tokios būti. Joms leidžiama tokioms būti. Man nebereikia konkuruoti dėl klausytojų dėmesio su baruose esančiais televizoriais ar ten vykstančiomis loterijomis, kurių prizai – mėsos kepsniai. Jei dabar dainuodama suklystu, nusijuokiu iš savęs ir tęsiu. Pagaliau muzikantai juk irgi yra žmonės. Be to, manęs, kai dabar koncertuoju, nebando pakabinti joks apsvaigęs nuo alkoholio „nenugalimas“ vyrukas. Būdavo, stovi toks prie scenos, tiksliau, bando nustovėti, laiko rankose aštuonioliktą bokalą alaus, iš paskutiniųjų stengiasi jo neišpilti ir įsivaizduoja, kad visos moterys dėl jo kraustosi iš proto. O paskui laukia, kol nulipsiu nuo scenos, pasiruošęs išpildyti visas mano svajones. Taip, mačiau tokių daug. Laiminu juos.

Drąsos man prireikdavo ne vien tada, kai lipdavau ant scenos. Neseniai baigiau pirmus mokslo metus muzikos mokykloje. Nusprendusi daugiau sužinoti apie sritį, kuriai atsidėjau, pasiskaičiau šiek tiek teorijos, reikalingos per stojamąjį egzaminą. Paskui turėjau pagroti ir vieną iš savo dainų... ėmė drebėti rankos, balsas užlūžo. Vis dėlto mane priėmė. Sulaukusi daugiau nei trisdešimties, tapau studente ir mėgavausi kiekviena mokymosi minute.

Vis dėlto dar koncertuodama per daug jaudindavausi. Turėjau rasti priemonių, kaip tą jaudulį nuslopinti. Viena jų, aišku, buvo dažna praktika. Koncertavau vis daugiau ir ilgainiui pradėjau geriau dainuoti ir groti, vis labiau augo mano pasitikėjimas savimi. Tačiau, kaip sakiau,

labiausiai pagelbėjo meditacija (ji labai praversdavo ir kitais gyvenimo atvejais).

Kai pajusdavau įtampą, net ir dainos viduryje imdavau medituoti. Ne, nemanykite, kad sėsdavau ant scenos lotoso poza! Jokiu būdu. Toliau dainuodavau ir grodavau gitara, tačiau darydama tai sutelkdavau dėmesį į kvėpavimą, stebėdavau, kaip įkvepiu ir iškvepiu. Tuo metu visiškai pasikliaudavau kūno atmintimi, kad patys pirštai palies reikiamas gitaros stygas, o lūpos ištars reikiamus žodžius. Rezultatai visad būdavo kuo puikiausiai – aš nurimdavau ir tęsdavau dainuoti raiškiau bei labiau įsisąmonindama tą veiksmą.

Visiškai atsisveikinau su nervingumu tada, kai lioviausi galvojusi apie save ir atsidaviau klausytojams. Prieš koncertą labai paprastai pasimelsdavau ir padėkodavau savo muzikai, kad ji liejasi per mane ir džiugina auditoriją. Tada imdavau save stebėti tarsi iš šalies ir mėgautis savo dainomis drauge su žmonėmis.

Koncertuodama išmokau daug svarbių dalykų. Esu labai dėkinga, kad gyvenimas palaikė mane ir nedavė man mesti šio užsiėmimo tada, kai nejausdavau jokio įkvėpimo. Kaip sužinosime, kokios dovanos laukia mūsų, kaip išmoksime tam tikras pamokas, jeigu nesiryšime jų mokytis? Vienintelis būdas – drąsiai jas priimti, mokytis ir pažiūrėti, kas bus. Man nebėra svarbu, koncertuosiu aš ateityje ar ne. Jei tęsiu, man tai teiks didžiulį džiaugsmą. Jeigu – ne, su dideliu pasitenkinimu dirbsiu tą darbą, prie kurio atves mano kelias.

Išmokusi nurimti per koncertus, ėmiau taikyti šiuos įgūdžius ir kitais atvejais. Pamažu išsilaisvinau iš nesveikos mąstysenos pančių, kurių buvau pati prisiraizgiusi per gyvenimą. Tokie pančiai stipriau ar silpniau varžo kiekvieną mūsų. Dauguma tų pančių nėra fiziniai, o jeigu ir yra, labai tikėtina, kad jie kilo iš nefizinių, tarkime, iš nesveikos mąstysenos ir neigiamos įsitikinimų sistemos.

Deja, Florensija buvo susipančiojusi labai smarkiai. Kol nepasirodydavo kita slaugytoja, ji kalėjo uždaryta lovoje. Kai būdama šalia ne-

sugebėdavau jos nuraminti, dažniausiai neatsispirdavau pagundai išeiti ir palikti ją vieną. Retkarčiais įkišdavau pro duris galvą, tada ji porai sekundžių nutildavo, pažvelgdavo į mane, bet jos akys greitai nukrypdavo kitur ir ji vėl pradėdavo siautėti ir šaukti.

Iš čia matėsi Sidnėjaus įlanka. Mėgdavau žiūrėti, kaip ja plaukioja jachtos. Tada prisimindavau laikus, kai draugavau su keliais tolimojo plaukiojimo entuziastais. Tapdavo įdomu, kur juos dabar yra nunešusios gyvenimo bangos. Mano prisiminimus paprastai nutraukdavo durų skambutis – ateidavo kita slaugytoja.

Kai tik nuo lovos nuimdavome grotas, Florensijos riksmas akimirksniu nutildavo. Ji net nusišypsodavo.

– Sveikutės, – sakydavo mums abiem, – kaip šiandieną sekėsi?

Padėdavome jai išlipti ir su šypsena susižvalgydavome tarpusavyje.

– Kuo puikiausiai, Florensija. O kaip jums?

– Irgi neblogai. Dabar pažiūrėsime į laivelius uoste. Trečiadieniais jie visi čia atplaukia.

– Tikra tiesa, Florensija, – atsakydavome mes.

Paskui visos trys išeidavome į sodą ir žavėdavomės jo spalvomis. Ilgus metus jis augo visiškai apleistas. Tačiau Florensijos giminaitis, neseniai gavęs teisę disponuoti jos nuosavybe, norėjo, kad ši vieta būtų tvarkinga ir graži – pragiedrėjus protui ji galėsianti ja pasidžiaugti. Todėl čia ėmė lankytis sodininkas, baseinas vėl buvo švarus ir skaidrus.

– Pažvelkite, koks gražus mano sodas, – kalbėdavo ji mums. – Kaip nuostabiai jis atrodo šiuo metų laiku.

Abi mes nė nebandėme su ja ginčytis. Ilgai buvęs apleistas, sodas vėl ėmė skleistis visu savo grožiu.

– Matote, dar visai neseniai pasodinau šias gėles. Kai čia auga tiek visokiausių vijoklių, sodui reikia nuolatinės priežiūros, – kartą tarė Florensija.

Mes nusišypsojome ir sutikome su ja. Juk ši vieta dar prieš mėnesį ar du buvo įvairiausiomis žolėmis užžėlusios ir įvairiomis atliekamos prišnerkštos džiunglės, tad, žinoma, nesišypsoti buvo sunku.

O dar kitą kartą ji išrovė iš gėlių lysvės keletą šliaužiančių augalų ir pasakė:

– Turėdamas sodą žmogus niekada neaptings. Augalams reikia daug meilės ir laiko. O štai šis vijoklis gali apraizgyti, supančioti ir užsmaugti visas aplinkines gėles. Jį reikia rauti. Niekada neleisiu, kad kas nors taip pasielgtų nei su manimi, nei su mano gėlėmis.

Florensija ir toliau ardė pančius, kurie buvo apraizgę jos nuostabų sodą, o aš tylomis dėkojau, kad radau drąsos sudraskyti savo asmeninius pančius. Dabar kaip gėlė galėjau laisvai augti ir žydėti.

Antras apgailestavimas: ak, kam aš tiek daug dirbau...

Šluostydama indus išgirdau, kaip mano slaugomas Džonas kikena lyg mokinukas.

– Taip, jos amžius yra pats tas, – krizeno jis pasakodamas apie mane savo draugui. Džonui buvo jau beveik devyniasdešimt, o man – vos per trisdešimt. Atsiminusi vieno pažįstamo teiginį, esą „visi vyrai yra berniukai“, nusišypsojau ir palingavau galvą.

Šiaip Džonas atrodė labai išauklėtas ir kultūringas ponas. Tikrai niekas nebūtų galėjęs pasakyti, kad jis toks padūkęs. Kartą jis sugalvojo pakviesti mane papietauti ir jam parūpo vienas klausimas: ar aš turiu rožinę suknelę? Jei ne, ar jis negalėtų man jos nupirkti? Nusijuokusi mandagiai atsisakiau pastarojo pasiūlymo, nes tokios spalvos suknelę kaip tik turėjau. Nors tai neįėjo į mano, kaip slaugytojos, pareigas, atsakiau, jog mielai priimsiu jo kvietimą. Džono džiaugsmas buvo beribis.

Jis užsakė stalelį dviem labai brangiame restorane. Stalelis buvo geriausioje ir matomiausioje restorano vietoje, iš kurios vėrėsi puikus vaizdas į parką ir uostą už jo. Apsivilkęs karinio jūrų laivyno švarką su auksiniais apsiuvais, Džonas atrodė net dabitiškai, nuo jo sklido stiprus vyriškų kvepalų aromatas. Priglaudęs delną man prie nugaros, jis

palydėjo mane prie mūsų stalelio. Pasigrožėjusi panorama, atsigręžiau į Džoną ir išvydau jį merkiantį akį prie gretimo staliuko sėdintiems keturiems pagyvenusiems vyriškiams. Apžiūrinėdami mane, jie linksmai kikeno, bet pastebėję, kad žiūriu į juos, tučtuojau nutaisė rimtus ir abejingus veidus.

– Jūsų draugai, Džonai? – šypsodamasi paklausiau.

Truputį sumikčiojęs, jis prisipažino norėjęs, kad draugai matytų, koks jis laimingas, jog turi tokią išvaizdžią slaugytoją. Aš linksmai nusijuokiau ir tariau:

– Kiekviena mano metų moteris aštuoniasdešimt devynerių metų vyrams būtų nepaprastai išvaizdi.

Vis dėlto pripažįstu, kad jo manieros buvo nepriekaištingos. Galėjau tik pasvajoti, kad taip prie pietų stalo bendrautų mano bendraamžiai. Beje, Džonas iš anksto paskambino į restoraną ir perspėjo, kad viena viešnia bus vegetarė. Jie man patiekė skanų daržovių apkepą.

Paskui Džonas paaiškino, kad jo draugams trukdyti mūsų pietus ar net prieiti prie stalelio uždrausta. Jis mane su jais supažindino paskui. Tad jau seniai baigę savo patiekalus, jie kantriai sėdėjo ir laukė, kol baigsime valgyti mes su Džonu. Tada jis, vėl priglaudęs delną man prie juosmens, nusivedė mane prie jų stalelio, kur aš suvaidinau tobulą Džono merginą ir juos visus sužavėjau; aišku, daugiausia dėmesio skyriau Džonui. Su savo munduru jis man priminė spalvotas plunksnas papūtusį gaidį, atliekantį tuoktuvių ritualą. Žodžiu, buvo linksma.

Vis dėlto Džonui artinosi paskutinės kelionės laikas. Tai suprasdama, lengvai pradėjau šį nekaltą žaidimą ir tapau paskutine moterimi, kurią jis pakvietė į pasimatymą. Kai grįžome namo, rožinę suknelę išmainiau į daug praktiškesnius darbo drabužius ir padėjau Džonui atsigulti į lovą. Išvyka, nors ir buvo maloni, jį smarkiai išvargino.

Mirštančiųjų jėgos taip išsenka, kad nedidelis pasivaikščiojimas tampa lyg aštuoniasdešimties valandų darbo savaitė statybose. Net menkos pastangos visiškai juos išsunkia. Panašiai ligonį išvargina ir geranoriška jo šeimos ar draugų viešnagė. Ilgesnis nei penkių ar dešimties

minučių bendravimas yra sunkus darbas žmogui, kuriam liko gyventi gal savaitė, tačiau būtent tada pas jį ima plūsti lankytojai.

Tą vakarą namuose tebuvome aš ir jis. Džonas giliai įmigo. Sulanksčiau rožinę suknelę ir pasidėjau ją į lagaminą. Pietūs jį pradžiugino. Džiugu buvo ir man pačiai, kad galėjau jam padaryti šią paslaugą.

Džonas gavo ir kitokios naudos iš mano jaunystės. Kadangi mokėjau gerai dirbti kompiuteriu, sutvarkiau jo elektroninį archyvą, kurį sudarė šimtai įvairiausių dokumentų. Džonas ir pats šiek tiek dirbo kompiuteriu, nors jo amžiaus žmonės šia veikla visiškai nesižavi.

Kitą savaitę Džono sveikata ėmė stipriai blogėti, tad apsidžiaugiau, kad neatidėjome pietų vėlesniam laikui. Supratau, kad iš namų jis daugiau nebeišeis. Galbūt jis dar pratemps kelias savaites, galbūt – ne, tačiau jo jėgos sparčiai tirpo. Jis ir pats tai žinojo bei jautė. Sėdėdami jo balkone vėlyvą popietę žiūrėjome, kaip virš uosto tilto ir operos leidžiasi saulė. Džonas buvo apsisiautęs chalatą, įsispyręs į šlepetes, bandė šį tą suvalgyti iš priešais jį padėtos lėkštės, bet jam sekėsi sunkiai.

– Nesijaudinkite, Džonai, valgykite, ką galite ir ką norite, – pasakiau jam.

Linktelėjęs jis padėjo šakutę atgal į lėkštę ir stumtelėjo ją man. Nukėliau padėklą nuo stalo ir toliau žiūrėjome į saulėlydį.

Ramybę sudrumstė netikėti Džono žodžiai:

– Kam aš tiek daug dirbau, Brone? Ak, koks kvailas buvau!

Pasukau galvą ir pažvelgiau į jį. Nė nelaukdamas mano padrąsinimo kalbėti toliau, jis tęsė:

– Dirbau velniškai sunkiai, o dabar mirštu vienišas. Blogiausia, kad vienas praleidau visus tuos metus, kai išėjau į pensiją, o taip būti neturėjo.

Paskui jis papasakojo savo istoriją.

Džonas ir Margareta užaugino penkis vaikus ir keturi iš jų sulaukė savo vaikų. Kitas mirė jaunystėje. Visiems vaikams suaugus ir palikus namus, Margareta paprašė Džono išeiti į pensiją. Jie abu dar buvo

sveiki, stiprūs ir turėjo pinigų likusiam gyvenimui. Bet jis atsakydavęs jai, kad ne pro šalį užsidirbti daugiau. Margareta vis sakydavo, kad prireikus jie galės parduoti savo didžiulį ir beveik ištuštėjusį namą bei nusipirkti mažesnį būstą – tada liksią nemažai pinigų. Tokia kova tarp jų vyko penkiolika metų, kol jis dirbo.

Margareta jautėsi vieniša ir norėjo atgaivinti santykius su juo, juolab kad šalia jau nebuvo vaikų. Tad kam eikvoti jėgas darbui? Metai iš metų ji vartė kelionių žurnalus ir siūlė jam aplankyti įvairias šalis. Džonas irgi norėjo pakeliauti, jis netgi sutikdavo su visais Margaretos pasiūlymais. Deja, taip pat jis mėgavosi padėtimi, kurią jam teikė einamos pareigos. Jis jautėsi svarbus žmogus. Tai buvo kaip kokia priklausomybė.

Vieną vakarą, kai Margareta su ašaromis akyse eilinį kartą ėmė maldauti, kad jis galiausiai baigtų visus darbus, Džonas suprato du dalykus. Pirma, jo žmona baisiai ilgėjosi jo draugijos, ir, antra, jie abu jau buvo nejauni. Ši nuostabi moteris kantriai laukė, kol jis jai skirs daugiau laiko. Jam ji atrodė tokia pat graži, kokia buvo tada, kai jie susipažino. Džonas pirmą kartą susimąstė, kad jie gyvens ne amžinai. Ir jis nenoromis sutiko atsistatydinti. Margareta pašoko ir apkabino jį, verkdama jau ne iš sielvarto, o iš džiaugsmo. Tačiau viltinga šypsena neilgai puošė jos veidą ir pranyko tą pačią akimirką, kai jis pridūrė: „Dar po metų." Tuo metu Džono kompanija pradėjo naują projektą ir jis norėjo jį užbaigti. Margareta jo laukianti jau penkiolika metų, taigi tikrai palauks dar metus. Toks buvo jo kompromisas, bet sutiko su juo ji labai nenoriai. Džonas pridūrė, kad jis suprato, jog pasielgė savanaudiškai, tačiau nebaigęs to projekto atsistatydinti nepajėgė.

Daug metų svajojusi apie tą akimirką, Margareta ėmė kurti konkrečius planus, skambinti į kelionių agentūras ir aiškintis įvairius kelionių maršrutus. Kiekvieną vakarą grįžęs namo Džonas rasdavo ją laukiančią su vakariene. Prie stalo ji svajingai dalijosi su juo savo mintimis ir sumanymais. Džonas ir pats jau norėjo pokyčių, tačiau atidėjo juos metams, nors Margareta ragino jį tai padaryti greičiau.

Praslinkus keturiems mėnesiams, Margareta pasijuto blogai. Pradžioje ją ėmė truputį pykinti, bet kai tai nepraėjo per savaitę, ji užsirašė pas gydytoją.

„Esu tikra, kad čia nieko rimta", – pasakė ji grįžusiam iš darbo Džonui, stengdamasi atrodyti linksma.

Jie net neįtarė, kokia tragiška buvo situacija. Atlikus tyrimus paaiškėjo, jog Margareta serga mirtina liga.

Kaip dažnai savo laimę mes nukeliame į ateitį... Manome, kad turime begales laiko, nors išties tikri galime būti tik dėl šiandienos. Nesunku suprasti, kaip tada graužėsi Džonas. Žinoma, nėra nieko bloga mylėti savo darbą ir jį dirbti. Aš juk irgi mėgau savo darbą, nors dirbdama jį patiriu visokių dalykų, ne tik malonių.

Paklaustas, ar būtų džiaugęsis savo darbu be šeimos palaikymo, Džonas papurtė galvą.

– Darbas man patiko, – atsakė, – ypač jo teikiamas statusas. Tačiau kas man dabar iš visų statusų? Verčiau būčiau skyręs daugiau laiko Margaretai, savo mielai Margaretai. Ji visada mane mylėjo ir rėmė. O aš jos lūkesčių neišpildžiau. Kartu keliaudami mes būtume nuostabiai praleidę laiką...

Margareta mirė, kai iki Džono numatytos atsistatydinimo dienos buvo likę trys mėnesiai, nors iš tikrųjų jis dėl jos sveikatos tai padarė anksčiau. Jis neslėpė, kad ir dabar jaučiasi kaltas, kam tada taip delsė. Dabar jis jau susitaikė su šia savo klaida, tačiau savo žmonos ilgėjosi labai.

– Mane gąsdino mintis, kad atsisakęs darbo būsiu niekas. Tai mane stabdė. Man buvo svarbus mano vaidmuo. Žinoma, dabar jau suprantu, kad gyvenime pakanka būti geram, ir viskas. Kodėl savo vertės patvirtinimo ieškome materialiame pasaulyje? – garsiai mąstė Džonas. Jam buvo liūdna, kad žmonės yra vertinami tik pagal nuosavybės kiekį ar profesinius pasiekimus. Jis kalbėjo, kad reikia išlaikyti pusiausvyrą tarp dvasios ir materijos.

Pritariau jam ir tyliai linktelėjau. Buvo vėlus vakaras. Virš mūsų užsižiebė kelios žvaigždutės, įlankos vandenyje atsispindėjo spalvotos miesto šviesos. Pagalvojau apie save. Man visad būdavo nelengva išlaikyti pusiausvyrą. Arba griebdavau viską, arba nieko – net dirbdama šį darbą. Dvylikos valandų pamaina man buvo visiškai įprasta, o kai globotiniai jausdavosi visai blogai, paprastai jie ir jų šeimos norėdavo, kad slaugytojai keistųsi kuo rečiau. Tad dažnai man tekdavo dirbti šešias dienas per savaitę, kartais net pasilikti slaugomo žmogaus namuose per naktį, o tai reikšdavo, kad viena slaugymo pamaina trukdavo net trisdešimt šešias valandas. Aštuoniasdešimt keturių darbo valandų savaitė niekam neprideda sveikatos, net jei ir mylime savo darbą.

Kartais mano globotiniai didžiąją laiko dalį miegodavo, bet man vis viena reikėdavo budėti šalia. Be to, laukė daugybė kitų pareigų. Jaučiausi taip, tarytum mano pačios gyvenimas yra atidėtas, nors vėliau pažvelgusi atgal supratau, kad taip, žinoma, nebuvo. Kai slaugomas žmogus galiausiai mirdavo, būdavau visiškai išsekusi. Paprastai kitas nuolatinis globotinis atsirasdavo ne iš karto. Tada man būdavo atostogos, vėl susitikdavau su draugais, grįždavau prie muzikavimo ir rašymo, o paskui – viskas iš pradžių. Žinoma, tokios atostogos būdavo neapmokamos. Kai nedirbdavau, pinigų negaudavau.

Maždaug tuo metu man pasiūlė vieną dieną per savaitę dirbti administratore priešgimdyminiame centre. Darbas buvo nuolatinis ir man patiko. Centras rengė kursus nėščiųjų ir jaunų mamų grupėms. Pasitaikydavo savaičių, kai vieną dieną slaugiusi mirštantį žmogų kitą dieną sėdėdavau centro biure ir žaisdavau su kūdikiais. Seilėti jų bučinukai primindavo, kad gyvenimas yra džiaugsmingas ir kad jis sukasi ratu. Mirus vienam mano globotiniui, centre pasirodydavo naujas kūdikis. Negalėjau atsižavėti, kokie neįtikėtinai gležni ir gražūs yra mažieji. Centro vadovė Merė buvo nuostabi moteris. Dar ir dabar jaučiu jai labai šiltus jausmus. Be kitų dalykų, man reikėjo papildyti nėščiosioms skirtų kursų medžiagą, taigi didžiąją dienos dalį praleisdavau skaitydama apie įvairių kultūrų moterų požiūrį į nėštumą ir gimdymą. Vakaruose moterys pa-

prastai gimdymo laukia su baime, nors daugelis kultūrų dalykus mato visai kitaip ir gimdydamos moterys nepatiria jokių skausmų. Ten nėštumas ir gimdymas nuo pat pradžių iki galo yra džiugi šventė.

Buvo labai sveika matyti aplinkui ką tik gimusius kūdikius. Nuolat leisdama laiką su mirštančiais žmonėmis, kartais pasijusdavau nukamuota. Taip, visame pasaulyje yra žmonių, kurie dirba tokį darbą, kokį čia dirbau aš. Tačiau galbūt jie sugeba labiau atsiriboti nuo savo veiklos? Galbūt geriau išlaiko pusiausvyrą? Nežinau. Kad ir kaip būtų, gerbiu juos visa širdimi. O aš, matydama ne vien gyvenimo ciklo pabaigą, bet ir jo pradžia, jaučiau didžiulį palengvėjimą. Tarytum kas būtų atvėręs langą ir įleidęs į kambarį šviežio ir gaivaus oro.

Taip, mano slaugomi mirštantieji taip pat kitados buvo kūdikiai. Kai naujos mamytės išdidžiai man rodydavo savo brangius naujagimius, pabandydavau įsivaizduoti, kaip jie užaugs ir nugyvens jiems skirtą laiką.

Ėmiau dar labiau atjausti visus žmones, nes labai aštriai supratau, kad jie kažkada buvo gležni kūdikiai, o atėjus laikui turės mirti. Į savo tėvus, brolius ir seseris, draugus ir nepažįstamuosius pradėjau žvelgti kaip į kūdikius ir vaikus, kurie pasitiki gyvenimu su šiam amžiaus tarpsniui būdingu nekaltumu ir viltimi. Mąsčiau, kokie jie buvo, kol jų nesužalojo kiti – šeima, bendraamžiai ar visuomenė su savo priekaištais ir reikalavimais, apribojimais ir dogmomis. Man atsiskleidė žmonių širdies gerumas, mylėjau juos tarsi globojanti motina. Supratau, kad jei jie man pasakydavo kokį skaudų žodį, tas žodis sklisdavo ne iš jų širdies. Nemalonius žodžius kalbėjo jų žaizdos. Jų viduje vis dar glūdėjo gležni kūdikiai, gimę prieš kelis dešimtmečius. Ir vieną dieną apžvelgę savo gyvenimus jie įgaus išminties, kaip dažnai nutinka mirštantiesiems.

Anksčiau maniau, kad nemyliu kai kurių žmonių, bet dabar supratau, kad iš tikrųjų nemielas man tik tam tikras jų elgesys ir žodžiai. Dabar pamilau nekaltas jų širdis, kurios kadaise tikėjo, kad pasaulis suteiks jiems laimę ir jais pasirūpins. Kai taip neatsitiko, jie ėmė kentėti. Skausmas ir neviltis privertė juos elgtis nesveikai. Ne kitaip buvo

ir man. Kentėdama ir nusivylusi, kad gyvenimas nesiklosto taip, kaip tikėjausi, skaudinau aplinkinius. Maža mergaitė, kurios pasitikėjimą sudaužė kitų skausmas, savo veiksmus grindė nuosavu skausmu.

Mano brangių šeimos narių ir visų kitų žmonių širdyse slypi pirminis tyrumas. Tačiau dabar jį lyg debesys yra uždengęs skausmas. Dabar jau nebebuvo taip svarbu, ar susidraugausiu su jais ir ar mūsų santykiai vėl taps džiugūs. Aiškiai mačiau, kad visi jie buvo nuostabūs kūdikiai ir žvelgė į pasaulį su kūdikišku pasitikėjimu bei nekaltumu. Bet koks nemielas kitiems jų ištartas žodis tik byloja apie jų kančią, kokią jaučia mažas vaikas, kai pasiklysta minioje. Todėl juos reikia net dar labiau mylėti.

Kai sėdėjau su Džonu balkone, šalia savęs irgi regėjau trapų vaiką, berniuką, kuris paveiktas visuomenės nuomonės nusprendė, jog jei dirbs savo darbą, bus vertingesnis ir laimingesnis, nei keliaudamas su žmona. Nors jis buvo labai senas, vis tiek man priminė mažą nekaltą vaiką. Jis giliai dūsavo ir jo skruostais lėtai riedėjo ašaros. Palikusi jį su savo mintimis, įnešiau į vidų indus ir išploviau juos. Grįžusi užklojau jo kojas pledu ir pabučiavau į žandą, tada vėl atsisėdau greta.

– Jei paprašytum manęs, kad pasakyčiau vieną dalyką apie gyvenimą, Brone, tarčiau štai ką. Gyvenk taip, kad paskui nereikėtų gailėtis, jog per daug dirbai. Niekada nemaniau, kad dėl to gailėsiuos, kol nepriėjau liepto galo. Vis dėlto jaučiau, kad dirbu per daug. Nuskriaudžiau ne tik Margaretą, bet ir save patį. Ak, kad būčiau mažiau paisęs, ką apie mane pagalvos ar pasakys kiti... Dabar visų jų nuomonė man nieko nereiškia. Kodėl turime laukti mirties, kad mums atsiskleistų tokie dalykai?

– Taip, Džonai. Jau esu gavusi tokią pamoką, todėl stengiuosi nedaryti klaidų, – sąžiningai prisipažinau.

Jis žinojo, ką turėjau omenyje. Spėjau jam apie save šį tą papasakoti. Po kiek laiko jis ėmė juoktis, lyg kažin ką prisiminęs. Paraginau jį pasidalyti nauja mintimi.

– Na, ką tik minėjau, kad pasakysiu tau vieną patį svarbiausią dalyką, ir jį pasakiau. Bet dabar į galvą man atėjo dar vienas, ne mažiau svarbus už pirmąjį.

– Klausau, Džonai, – nusišypsojau.

Jis pažvelgė į mane su šelmiškomis kibirkštėlėmis akyse ir tarė:

– Niekada neišmesk tos rožinės suknelės!

Juokdamasis Džonas parodė pirštu į mano kėdę, tada patapšnojo per savosios kraštą, duodamas ženklą prisislinkti arčiau. Aš tai ir padariau, o jis vėl nusijuokė. Mums taip besėdint šalia vienas kito su pledais ant kelių ir žvelgiant į uostą praėjo dar kelios valandos. Pokalbis retkarčiais ištirpdavo jaukioje tyloje, kurią tarpais sutrikdydavo gilūs Džono atodūsiai. Paėmiau jo ranką, o jis atsakydamas spustelėjo manąją.

Dirstelėjęs į mane su liūdna šypsena, jis tarė:

– Jei galiu palikti šiam pasauliui ką nors gera, neskaitant savo šeimos, tegul tai būna šie žodžiai. Nepersidirbk. Pasistenk išlaikyti pusiausvyrą. Neleisk, kad visas gyvenimas būtų vien darbas.

Švelniai jam nusišypsojusi, pakėliau jo ranką ir pabučiavau.

Džonas mirė neilgai trukus po šio vakaro. Paskui labai panašius žodžius ne kartą girdėjau ir iš kitų savo globotinių. Niekada jų neužmiršiu.

Tikslas ir ketinimas

Gyvenamąją vietą man neretai padėdavo susirasti žmonės. Nuo tada, kai slaugiau Rūtą ir pas ją gyvenau, praėjo nemažai laiko, bet taip jau nutiko, kad didelis tarpusavyje bendraujančių puikių žmonių tinklas nusprendė, jog ir jiems, ir man bus naudinga, jei aš prižiūrėsiu jų namus, kai jie bus išvykę. Nors nuolatinis kraustymasis iš vieno būsto į kitą kas kelias savaites ar mėnesius vargino, gavau progą pagyventi daugybėje nuostabių vietų. Kartą netgi gyvenau turtingiausio Australijos žmogaus kaimynystėje.

Neretai į mano prižiūrimus namus ateidavo valytoja, sodininkas, o kartais net langų plovėjai. Man tereikėjo gyventi ten tarsi savo namuose ir džiaugtis. Nėra ko ir sakyti, kad sunku nebuvo. Atkreipiau dėmesį, kad tarp šių labai turtingų žmonių, pas kuriuos teko pagyventi, buvo ir neįtikėtinai kūrybingų. Jų namai buvo šviesūs, spalvingi ir malonūs.

Perlą slaugyti manęs paprašė vienų mano prižiūrėtų namų savininkų draugai. Perlos namuose tvyrojo linksma nuotaika, tokia buvo ir ji pati, bent jau tiek, kiek linksmas gali būti sunkus ligonis. Pamėgome viena kitą akimirksniu. Ji laikė tris šunis ir vienas jų buvo neįprastai baikštus šalia nepažįstamųjų, bet ir jis po kelių minučių jau tupėjo man ant kelių. (Gyvūnai greitai atpažįsta, kas juos myli.) Šio mažo juodo šunelio reakcija tučtuojau užtikrino man Perlos palankumą.

Prieš keletą mėnesių, visai prieš šešiasdešimt trečiąjį gimtadienį, Perlai buvo diagnozuota mirtina liga. Kadangi ji mylėjo namus, o ypač šunis, pasiryžo mirti savo lovoje. Viena jos draugė pasisiūlė atėjus laikui priglausti visus tris šunis, tad Perlai buvo ramu, jog visi jie ir toliau gyvens kartu. Su besiartinančia mirtimi ji buvo bemaž susitaikiusi.

Didelė dalis mano slaugytų žmonių pradžioje kategoriškai neigdavo savo padėtį. Prieš susitaikydami su neišvengiama baigtimi, jie išgyvendavo platų emocijų spektrą. Kai kurie jų patirdavo didžiulį sukrėtimą, nes jiems tą tragišką naujieną pranešdavo labai netinkamai, netgi atsainiai. Kartais taip pasielgdavo šeima. Kartais medikai. Tokiais atvejais būtinas nuoširdus švelnumas ir atjauta.

Tačiau Perla lengvai susitaikė su mintimi, kad jos laikas baigiasi. Ji jau buvo praradusi vyrą ir vienintelę dukrytę, kurie mirė vienas po kito prieš trisdešimt metų. Širdimi ji žinojo, kad netrukus vėl su jais pasimatys.

Jos vyras žuvo darbe per nelaimingą atsitikimą, nors ji nemanė, kad šis atsitikimas buvo atsitiktinis. Jos nuomone, atsitiktinių dalykų apskritai nėra.

– Taip nutikti turėjo, – pasakė ji man. – Buvo beprotiškai skaudu, bet praėjus daugiau nei trims dešimtims metų suprantu, kad šis įvykis

man padėjo. Tapau tokia, kokia esu. Jei ne jo mirtis, gyvenimas man būtų susiklostęs kitaip.

Filosofiškai Perla žiūrėjo ir į dukrytės netektį. Tonia mirė aštuonerių metų nuo leukozės.

– Prarasti vaiką yra be galo skaudu. Jokie tėvai neturėtų to patirti. Tačiau taip nutinka visame pasaulyje kiekvieną mielą dieną. Ir aš tik viena iš daugelio.

Klausiausi jos, kalbančios apie dukrytę, ir stebėjausi nuo jos sklindančia ramybe.

– Esu laiminga, kad jai neprireikė ilgai kankintis. Tikiu, jog ji atėjo į mano gyvenimą išmokyti mane besąlygiškos meilės džiaugsmo. Po jos mirties ėmiau dalyti tokią meilę kitiems, net visai nepažįstamiems žmonėms. O, brangi Tonia, mielas mano angelėli...

Atminimai jos prote išblanko ir nebebuvo ryškūs, tačiau širdyje jie nė trupučio nesumenko. Perlos meilė dukteriai liko tokia pat stipri, kokia buvo.

– Meilė yra nemari, – tarė jinai spindinčiomis akimis ir papasakojo, kaip sunku jai buvo gyventi kurį laiką po Tonios mirties. Prireikė kelerių metų, kol ji vėl „įėjo į vėžes“ Tačiau Perla nelaikė savęs auka. Nors ir pažino vaiko praradimo skausmą, ji taip pat pažino ir motinystės džiaugsmą, o tai duodama ne visiems.

Sutikome, kad kiekvienas iššūkis yra savotiška dovana.

– Žmonės amžinai vaidina aukas, – tęsė ji. – Tačiau ką jie tikisi apgauti? Apvagia jie tik save pačius. Gyvenimas nėra jums nieko skolingas. Neskolingas jums yra ir joks žmogus. Skolingi *esate* tik *sau*. Todėl verčiau džiaukitės gyvenimo dovanomis ir mažiau apgailestaukite, nebūkite aukos.

Pasakiau Perlai, kad esu sutikusi ne tiek mažai tokių vadinamųjų aukų, tačiau stipriausiai mane supurtė suvokimas, jog ir pati kartais jaučiuosi panašiai. Kartais taip įsitraukiu į savo žaizdų tyrinėjimą, jog nebematau nieko kita, tik sunkumus ir vargus.

Ji linktelėjo galva ir nė nemėgino manęs smerkti.

– Visi kartais pasiduodame tokiam silpnumui. Nuoširdi atjauta ir aukos vaidmuo yra du skirtingi dalykai. Jų painioti negalima. Atjauta gydo, o vaidindami auką mes visiškai bergždžiai švaistome laiką, nuodijamės ir atstumiame nuo savęs kitus žmones. Mums niekas nėra nieko skolingas, – pakartojo ji.

Perla man nepaprastai patiko.

Ji toliau kalbėjo, kaip sunkiai gyvena daugelis žmonių, kokie milžiniški išbandymai juos kartais užklumpa, tačiau jie vis viena sugeba atsispirti ir toliau dirbti, ieškoti laimės įvairiose smulkmenose. Tačiau esama ir tokių, kalbėjo Perla, kurie nepaliaujamai skundžiasi ir verkšlena nė nenutuokdami, koks puikus iš tikrųjų yra jų gyvenimas. Pritariau Perlai, nes pati stengiuosi visada įvertinti gaunamus palaiminimus, net jei kartais būna labai sunku. Visada atsiras žmonių, kuriems daug blogiau.

Kai Perlos gyvenimas po dviejų netekčių tapo kiek normalesnis, keleriems metams ji pasinėrė į darbą. Savo darbą ji mėgo, mylėjo bendradarbius ir klientus ir stengėsi visiems padėti. Vis dėlto jos viduje buvo prasivėrusi tuštuma. Užpildyti ją buvo labai sunku. Darbas to padaryti jai nepadėjo.

Kartą ji pasišovė padėti vienam žmogui vykdyti naują bendruomenės programą. Perla pamažėle įsitraukė į šią veiklą ir pajuto jai aistrą.

– Pirmąkart po daugiau nei dvidešimties metų vėl pajutau, kad gyvenu. Ar žinai, kodėl? – paklausė ji. – Nes atradau tikslą, tikrą tikslą. Štai kodėl anksčiau viduje man buvo tuščia. Nes neturėjau tikslo.

Puikiai ją supratau. Papasakojau Perlai apie savo ankstesnius darbus, apie pastangas rasti prasmę, kol įsidarbinau slaugos sektoriuje ir ėmiau kurti muziką. Tai dalykai, kurie man teikia vis didesnį pasitenkinimą. Jai mano dabartinis darbas irgi atrodė labai prasmingas, ypač lyginant su ankstesne veikla.

Perlos namuose buvo nuostabi oranžerija, kurioje mes maloniai šildydavomės žiemos saulėje. Ten buvo šviesu ir gera. Kiekvieną rytą ratukais įveždavau ją į šią patalpą, o ant jos kelių gulėdavo bent vienas

iš šunų, kartais net visi trys. Besidžiaugdamos kiekviena diena, gerdavome žolelių arbatą. Kai pasakiau jai, kad būdama čia visai nesijaučiu dirbanti, ji pagyvėjo ir tarė:

– Žinoma, taip juk ir turi būti. Kai dirbi mylimą darbą, jis tau tarsi ir ne darbas. Ši veikla yra visiškai natūrali tavo esybės dalis.

Bendruomenės projektas pastūmėjo Perlą ieškoti kito darbo, prasmingesnio. Rado jį. Atlyginimas pradžioje buvo mažesnis, bet ji dėl to nesijaudino. Laikui bėgant, jos pajamos išaugo.

– Kartais tenka atsitraukti kelis žingsnius atgal, kad galėtum įsibėgėti prieš šuolį, – juokėsi ji. – Pinigai yra didžiulių nesusipratimų šaltinis. Dėl jų žmonės dirba nemėgstamus darbus, nes mano, jog nepajėgs užsidirbti darydami tai, kas jiems patinka. Tačiau iš tikrųjų būna visiškai priešingai. Jeigu dirbi su didžiule meile, labiau atsiveri pinigų srautui, nes esi daugiau įsitraukęs į darbą ir laimingesnis.

Panašias mintis kartą gražiai išsakė vienas mano draugas. Mes per daug sureikšminame pinigus. Išties mums reikia išsiaiškinti, ką norime daryti, o paskui susikaupti, patikėti savo jėgomis ir pradėti daryti. Nesukite sau galvos dėl pinigų. Verčiau mąstykite apie patį darbą. Tada pinigai patys ras kelią pas jus, kartais net iš sunkiai įsivaizduojamų šaltinų.

Patyriau tai pati. Pinigai man liaudavosi tekėję todėl, kad sutelkdavau dėmesį į stygių, imdavau jo bijoti, taigi realiai jį patirdavau. Kita vertus, kai nukreipdavau dėmesį į dienos grožį, džiaugdavausi gyvenimo palaiminimais ir judėdavau kryptimi, kurią man nurodydavo širdis, gaudavau visa, kas reikalinga.

Turbūt didžiausią atpildą už drąsą eiti savo keliu gavau tada, kai susiruošiau įrašyti pirmąjį dainų albumą. Ruošdamasi tam įvykiui gyvenau viename iš nuostabiausių man prižiūrėti pavestų namų. Ten buvo visos sąlygos daryti įrašus. Namas buvo puošnus, tamsiai rožinės spalvos, atsigręžęs į atogrąžų mišką. Mano numatytas laikas puikiai tiko tiek prodiuseriui, kuris šiaip buvo labai užimtas žmogus, tiek ir

kitiems muzikantams. Trūko tik vieno dalyko – pinigų! Tiek, kiek jų turėjau, buvo maža.

Vis dėlto vidinis balsas liepė ruoštis taip, tarsi nebūtų iškilę jokių kliūčių. Taip aš ir pasielgiau. Susitariau su muzikantais, o pati repetavau ir dailinau dainas. Tačiau artinantis paskirtai dienai susvyravau, ėmiau bijoti, kad viskas žlugs.

Įrašinėjimas turėjo prasidėti pirmadienį. Buvo penktadienio popietė, o pinigų vis dar nebuvo. Baimė stiprėjo. Prodiuseris tikrai nesutiks dirbti be užmokesčio. Taip pat ir muzikantai. Išsigandusi nuėjau tiesiai prie savo meditacijų pagalvėlės ir įsitaisiau ant jos. Iš akių ėmė tekėti ašaros – jos kaupėsi jau kelis mėnesius, kol stengiausi likti stipri. Dabar jos ištryško laukan. Kūkčiodama išleidau visą neviltį ir prisipažinau, jog nebepajėgiu jai atsispirti. Jėgų nebeliko. Klausiau savo vidinio balso, tačiau vis viena nesisekė. Įtampos išlaikyti daugiau nebegalėjau.

Bet staiga man viltingai sušvito mintis apie atsidavimą. Štai kur esmė! Pati jau buvau padariusi viską, ką galėjau. Dabar teliko pasitikėti aukštesnėmis jėgomis. Kadangi jaučiausi išsigandusi ir išsekusi, nusprendžiau paklausyti kokios nors muzikos ir taip mažumėlę prasiblaškyti. Kaip tik tuo metu, nieko nežinodama apie mano situaciją, paskambino draugė Gabrielė ir pakvietė mane į kavinę-knygyną. Pasiryžusi kuriam laikui užmiršti savo keblią padėtį ir linksmai praleisti vakarą, džiugiai išėjau iš namų. Ryt išauš nauja diena ir viskas išsispręs. O šiandien turiu rūpesčius nuvyti į šalį!

Gabrielė vartė knygas, o aš sėdėjau ant sofos ir plepėjau su jos drauge Leana. Buvome kartą susitikusios prieš kelerius metus. Ji pasidomėjo, kur gyvenu, tad papasakojau jai, kad prižiūriu žmonių namus. Tai ją sudomino. Pridūriau, jog taip aš išsisuku nuo nuomos mokesčio ir daugiau laiko galiu skirti kūrybai, visų pirma muzikai.

Leana tuo metu skyrėsi su vyru ir jos padėtis buvo gana paini, dėl to ir ji dabar bendraudama su manimi norėjo atitrūkti nuo savo bėdų. Taigi mūsų pokalbis natūraliai vystėsi toliau. Ji paklausė apie mano

albumą, o aš atvirai nupiešiau situaciją ir pasakiau laukianti stebuklo, paskui papasakojau, su kokiomis problemomis esu susidūrusi.

Leana dar klausinėjo apie mano albumą, apie muzikantus, instrumentus, kuriais grosime, domėjosi, kas paskatino mane kurti dainas. Paskui ji pareiškė, jog visad norėjusi remti meną, ypač dabar, kai išgyvena tokį bjaurų laikotarpį. O kadangi kitų menininkų ji nepažįstanti, tai norėtų padėti man. Žodžiu, ji atvyks pas mane pirmadienį ryte su pinigais.

Iš akių man pliūptelėjo džiaugsmo ir palengvėjimo ašaros. Negalėjau tuo patikėti! Nedvejodama nuoširdžiai apkabinau ją, tvardydamasi, kad visiškai neapsižliumbčiau. Aš išgelbėta! Tuoj įrašysiu albumą. Pinigai patys pas mane atėjo.

Leana pati stebėjo procesą. Malonu buvo matyti ją su ausinėmis gulinčią ant kilimo ir klausančią, kaip įdainuojame ir įgrojame kiekvieną dainą. Kokia dosni ji buvo moteris! Šis įvykis suteikė man didžiulių jėgų ir sustiprino mano tikėjimą. Pagalba iš tikrųjų ateina. Mums tik reikia pasitraukti iš kelio ir nesimaišyti.

Perlai labai patiko ši istorija, nes patvirtino viską, kuo tikėjo ji pati.

– Būtent taip ir atsitinka. Baimė mus atriboja nuo visko. Pinigai yra tik viena iš energijos rūšių, galinti suteikti mums daugiau galimybių ir laimės. Bet mes naudojamės jais netinkamai, suteikiame jiems valdžią, vaikomės jų, bijome, kad jų neteksime, dėl jų aukojame gyvenimo džiaugsmą ir laisvę, elgiamės taip, tarsi jie mus būtų apsėdę, – kalbėjo ji. – Bet pinigų, kaip ir oro, kuriuo kvėpuojame, yra apsčiai. Juk nesijaudiname, kad pristigsime oro. Tad nėra ko nerimauti ir dėl pinigų. Tokios mintys užkerta kelią natūraliai šios energijos tėkmei.

Supratau ją ir jai pritariau.

Perlai tą tiesą patvirtino jos pačios patirtis. Kai jie vykdė bendruomenės programą, jiems iš pradžių irgi labai trūko lėšų, tačiau kai projektas įsibėgėjo, pinigai tarsi savaime ėmė plaukti iš įvairių šaltinių.

Saulė pasislėpė už namo ir mes grįžome į svetainę prie židinio.

– Pinigai labiausiai priklauso nuo ketinimų, – tęsė ji.

Prisislinkusi kėdę arčiau prie Perlos, klausiausi jos minčių.

– Pinigai geriausiai teka tada, kai ketinimai kilnūs. Mums pavyko rasti lėšų projektui, nes mes norėjome padėti kitiems žmonėms. Žinoma, naudos iš to gavome ir patys. Taip jau atsitinka, kad dirbdami mielą darbą niekada neliekame nuskriausti. Be to, jautėme, kad gyvename prasmingai.

Perla pridūrė, jog jie jautėsi kaip sodininkai, kurie norėjo žemę padaryti gražesnę.

Prisiminiau vieną sodininkę ir aš. Pažinojau ją gyvendama Perte. Papasakojau Perlai, kaip jos sodas džiugindavo mane kiekvieną rytą, kai eidavau pro šalį. Žydinčios gėlės ir stulbinamų formų bei spalvų medžiai teikė man tiek pasitenkinimo, kad galiausiai įmečiau į jos pašto dėžutę atviruką su padėka. Sodas iš tiesų pakeldavo man nuotaiką visai dienai. Žmonės kartais nesuvokia, kiek džiaugsmo jie teikia aplinkiniams. Vieną dieną pagaliau pamačiau ir pačią sodininkę, aštuoniasdešimties metų senutę, ir prisipažinau, kaip žaviuosi jos triūsu. Ji tada suprato, kas jai parašė tą atviruką, ir tarp mūsų užsimezgė draugystė.

– Taip, prasmę jai teikė sodas. Atrasti gyvenime prasmę yra vienas svarbiausių dalykų apskritai, – vėl prabilo Perla. – Gailiuosi, kad tuščiai praleidau tiek metų darbe, kuris, tiesa, buvo malonus, bet visai beprasmis. Žinoma, galiausiai jis atvedė mane ten, kur turėjau būti, nes apie projektą man papasakojo vienas mūsų klientas. Kartais sužinome, ką norime daryti, po ilgų metų ieškojimų. Tačiau atlygis už tai būna tikras pasitenkinimas.

Pamąsčiusi apie visas savo pastangas ir išbandymus, kuriuos turėjau įveikti, kad rasčiau pasitenkinimą teikiantį darbą, pripažinau, kad stengtis ir kovoti vertėjo. Sėdėdama prie židinio su šia puikia moterimi ir trimis jos mielais šunimis jaučiausi dėkinga, kad tai ir yra mano darbas. Pasakiau Perlai ir ji nusišypsojo.

– Galėčiau apgailestauti, kad daug metų dirbau beprasmį darbą, – tarė ji, – bet neketinu to daryti. Verčiau švelniai atleisiu sau už tai, kad nesugebėjau palikti jo anksčiau, kad nepastebėjau akivaizdžių ženklų, kurie rodė man naują kryptį.

Sutikusi, kad atleisti sau daug sveikiau nei apgailestauti ir graužtis, papasakojau Perlai, kiek daug išmokstu iš savo globotinių.

– Tiesa. Tau teko didžiulė laimė tiesiogiai išvysti visas mūsų klaidas, – pritarė ji.

Pamačiau, kad pokalbis Perlą išsekino, ji jautėsi labai pavargusi. Palikau ją ilsėtis židinio šviesoje. Išeidama trumpam stabtelėjau ir atsisukau į ją, gulinčią su trimis šunimis. Per skruostą man lėtai nubėgo ašara.

Šiame darbe tikrai reikėjo šiltos širdies ir už tai aš buvau labai dėkinga. Nusišypsojusi patraukiau į virtuvę. Užsiplikiau puodelį arbatos ir atsisėdau. Nors buvo dar tik vakaras, kaimynystėje nesigirdėjo jokio triukšmo. O namų viduje visada tvyrojo ramybė.

Su Perla praleidau dar kelias savaites, bet ji su kiekviena diena vis silpo, kol galiausiai nebepajėgė net pakilti iš lovos.

Atsisveikinti su ja ateidavo draugai, tarp kurių buvo ir dirbusių bendruomenės projekte. Jie pasakojo, kaip ji pakeitė jų likimą ir kaip labai jos veikla palengvino daugelio žmonių gyvenimą. Prasmingas darbas nebūtinai turi būti grandiozinis. Kai kurie žmonės pajėgūs padėti tūkstančiams. Kiti pagelbės tik vienam ar dviem. Visų mūsų gyvenimai gali būti labai prasmingi ir bandydami rasti šią prasmę mes prisidedame prie visuotinės gerovės. Tokia veikla yra daugiau nei darbas. Tai – mūsų pačių esybės dalis.

Greitai Perla mirė. Kai tada iš jos namų išėjau į gatvę, mane užliejo nuostabūs žiemos saulės spinduliai. Sustojau ir giliai įkvėpiau, leidau jiems glostyti mano veidą.

Šypsojausi mąstydama apie Perlą, apie tą nuostabią moterį. Po visų ilgų metų aš išties radau mylimą darbą. Mano širdis džiaugėsi, nes jaučiau, kad gyvenu prasmingai.

Paprastumas

Žinoma, mirštančiojo šeima, ypač vaikai, per paskutines dienas irgi labai kenčia. Kiek mačiau aš, tų vaikų amžius būdavo 40 – 60 metų, jų pačių vaikai jau būdavo ūgtelėję ar suaugę žmonės.

Baimė prarasti tėvus (galbūt ir savo skausmo baimė) juos stipriai sutrikdydavo. Man tai nuolat primindavo, kokia ydinga mūsų visuomenė, kurioje mirtis visaip slepiama. Žmonės ne tik nepasirengę sutikti stiprių emocijų – jie siaubingai išsigąsta ir nebežino, ko griebtis. Patys ligoniai prieš mirtį dažnai atgauna ramybę, bet jų artimieji paprastai visiškai praranda pusiausvyrą, juos užvaldo baimė, net panika.

Slaugydama sunkius ligonius pažinau daugybės šeimų gyvenseną ir santykius. Pamačiau, kad žmonės neišvengia didesnių ar mažesnių konfliktų ir turi ko pasimokyti vieni iš kitų. Kartais jie net nesupranta, kokios aplinkybės įžiebia jų tarpusavio vaidus. Kai tapdavau tokių nesutarimų liudytoja, visad pasitraukdavau į šalį ir pasistengdavau besivaidijančius šeimynykščius atjausti.

Tuo metu itin išryškėja kurio nors vaiko noras valdyti situaciją – nuspręsti, kaip bus prižiūrimi ir tvarkomi namai, kas bus perkama ligoniui, kokie slaugytojai samdomi, kaip organizuojamos artėjančios laidotuvės ir panašiai. Kitiems artimiesiems bandant prisidėti ar išreikšti nuomonę, įsiplieskia kivirčai, prasideda kova dėl valdžios. Esu tokių scenų mačiusi ne vieną. Širdis plyšta, kai matau tokias kovas. Žinau, kad iš tikrųjų šitaip elgtis žmones verčia baimė.

Kad ir kaip elgtųsi artimieji, labiau už viską man rūpi sunkiai sergančio žmogaus gerovė. Taip buvo ir tada, kai slaugiau Čarlį. Kartą išgirdusi iš Čarlio miegamojo ataidinčius tūžmingus riksmus, akimirksniu įskuodžiau į kambarį. Mielas mano globotinis bejėgis gulėjo lovoje, o abipus jos stovėjo ir visiškai nebesivaldydami vienas kitą nirtulingai plūdo suaugę jo vaikai Gregas ir Mariana.

– Pakaks, – pareiškiau tvirtai, bet švelniai. – Jei jums tai būtina, pratęskite kitame kambaryje. Pažvelkite į savo tėvą. Jis juk guli čia ir jam labai sunku.

Mariana kaipmat apsipylė ašaromis ir ėmė atsiprašinėti tėvo. O jis pats atrodė ramus. Toks tikriausiai buvo visada.

– Jis vis kivirčijasi su manimi! – tarė Mariana rodydama į brolį.

Man dingtelėjo, kad ši mėlynakė ir tamsiaplaukė moteris galėtų dirbti modeliu. Deja, dabar jos akys buvo paraudusios nuo ašarų ir labai liūdnos.

Tuo metu Gregas vėl piktai suriko:

– Kurių galų turėtum gauti lygiai tiek pat. Tu pasitraukei. Stengeisi kur kas mažiau. Aš daug daugiau aukojausi. Po mamos mirties nuolat rūpinausi tėvu.

Su skaudama širdimi klausiausi Grego samprotavimų. Už šių žodžių slėpėsi trapus, mažas berniukas. Abu jie, ir Gregas, ir Mariana, turėjo tėvo bruožų, bet man pasirodė, kad Gregas, ko gera, panašesnis į savo motiną (nors nebuvau jos mačiusi). Jo plaukai buvo rusvi, o oda – šviesesnė už sesers.

Dabar Gregas buvo įpykęs. Klausiamai pažvelgęs į savo tėvą, jis pasisuko į mane ir gūžtelėjo pečiais. Tokios pat kaip sesers mėlynos jo akys buvo labai liūdnos.

– Geriausiai, jei abudu dabar išeisite iš kambario. Bent jau tėvui jūsų buvimas čia nėra į gera, – pasakiau jiems ir jie pasuko link durų.

Paskui iš Čarlio kambario išėjau ir aš. Susirinkome virtuvėje ir užsiplikėme arbatos. Mariana neturėjo ką pasakyti broliui, pridūrė, jog vaidytis čia visiškai neverta. Jaučiau, kad jie myli vienas kitą, nors ir yra prišnekėję daug skaudžių žodžių. Prisiminusi, kaip atvirumas atstatė santykius mano pačios šeimoje, padrąsinau juos išsikalbėti.

Seniau mano santykiai su tėvu buvo labai audringi ir skaudūs. Stengdamasi būti atvira ir sąžininga, atjausdama mus abu ir duodama laiko užsitraukti žaizdoms, galų gale mudviejų ryšį atkūriau. Dabar

mus sieja labai pagarbi, linksma ir miela draugystė. O buvo laikai, kai netikėjau, kad tai apskritai gali būti įmanoma. Pasirodo, išgydyti galima bet kokius šeimos narių santykius, jei tik žmonės dar myli vienas kitą ir nori susitaikyti. Akivaizdu, jog tarp Grego ir Marianos meilė nebuvo visiškai išdžiūvusi ir jie troško rasti tarpusavio supratimą. Bet viską buvo iškreipęs skausmas.

Broliui ir seseriai išsakius savo nuoskaudas, paklausiau, kokius vienas kito bruožus jie mėgsta.

– Jokių! – stačiokiškai atkirto Gregas.

Pasistengiau sušvelninti situaciją ir pakartojau klausimą. Gregas paminėjo pora dalykų. Mariana irgi išvardijo kelis teigiamus brolio bruožus. Tačiau jų ego priešinosi tokiam pokalbiui, ypač spyriojosi Grego ego, nes jam norėjosi nekęsti sesers. Tokią išvadą padariau matydama jo emocijas, be to, prisiminiau, kaip pati buvau atsidūrusi tokioje pat padėtyje prieš daug metų. Kai mano santykiai su šeima pasidarė itin įtempti, pasistengiau prisiminti tuos jų bruožus, kurie man patiko. Prisipažinsiu, pradžioje sekėsi ne geriau nei Gregui, nes mane buvo visiškai apakinusios nuoskaudos. Tačiau kai jas nuslopinau, netikėtai sau pačiai pamačiau, kad visi mano šeimynykščiai yra malonūs ir geraširdžiai žmonės, net jei ir gyvensenos skirtumai trukdė mums būti labai artimiems. Aš netgi prisiminiau, kaip jie man praeityje padėdavo, būdavo geranoriški ir nesavanaudiški, savaip rodydavo meilę. Ne visada juos suprasdavau ir kartais, matyt, kamuojama savo širdies žaizdų juos atstumdavau. Iš esmės jie buvo geri ir mieli žmonės.

Gregui ir Marianai atėjo laikas išspręsti tarpusavio nesantaiką.

Pasirodė, kad Gregas ant sesers pyksta jau kelis dešimtmečius. Ir viskas prasidėjo nuo to, kad ji išdrįso gyventi taip, koks gyvenimas ją traukė. Ji jokiu būdu netrukdė taip pat pasielgti ir Gregui. To sau neleido jis pats. Tą vakarą brolis ir sesuo išliejo daug ilgai slopintų emocijų. Jų santykiai dienai baigiantis jau buvo gerokai šviesesni. Vakare kiekvienas jų atskirtai šiek tiek pasėdėjo prie tėvo ir išvyko. Galiausiai likau aš ir Čarlis.

Linguodamas galvą ir kikendamas jis man tarė:

– Brangute, tas pyktis kaupėsi jau kokius dvidešimt metų. Visada mąsčiau, kada įvyks ugnikalnio išsiveržimas. Džiaugiuosi, kad tai nutiko man dar čia esant. Galbūt pamatysiu, kaip jie susitaikys.

Medžiuose už lango suokė paukščiai, pro šalį tankiai plazdendamas sparneliais praskrido oranžinis drugelis. Abu pamatėme jį, nusišypsojome, o tada tęsėme pokalbį. Čarlis papasakojo, kad vaikystėje jie labai gražiai sutarė. Gregas prižiūrėjo ir gynė mažąją sesutę, o ši jį tiesiog dievino. Tačiau paauglystės metais ji tapo savarankiška ir tarp jų prasidėjo nesantaika, artumas dingo.

– Nerimauju aš ne dėl Marianos. Ji visai laiminga. Nerimą man kelia Gregas. Jis niekada nesiliovė bandęs įrodyti savo viršenybės. Sakydamas, jog stengėsi dėl manęs daugiau nei Mariana, jis iš dalies yra teisus, nors ir ji man labai padėjo. Tačiau jis to nemato. Be to, turiu pasakyti, kad puikiai būčiau išsivertęs ir be Grego pagalbos. Jis šį tą nuveikdavo už mane, bet man tuos dalykus patikdavo daryti ir pačiam, – Čarlis atsiduso ir tęsė: – Jis dirba darbą, kurio nekenčia, ir augina vaikus, kurie jo beveik nemato. Kam jam visa tai?

– Ar jis žino, kad jūs jį mylite? – įsidrąsinusi paklausiau.

Jis pažvelgė į mane suglumęs.

– Na, manau, kad taip. Aš visada pagiriu, jei jis padaro ką nors gerai. Jis žino, kad didžiuojuosi juo.

– Iš kur jis tai žino? Ar kada nors tiesiai pasakėte jam, jog didžiuojatės juo kaip asmenybe, o ne vien jo darbais ar poelgiais?

Čarlis minutėlei nutilo.

– Tiesiai nesakiau. Bet jis žino... – atsakė Čarlis.

– Iš kur? – neatlyžau.

Čarlis nusijuokė.

– Ak, tos moterys... Joms būtina knistis iki pačių smulkmenų...

Paskui aš su ratukais nuvežiau Čarlį į dušą. Jis visada prašydavo vakare numaudyti jį po dušu, bet jaučiau, kad greitai ši procedūra jam taps pernelyg sunki ir jos teks atsisakyti. Kai grįžome į miegamąjį, jis

sunkiai gaudė orą ir jo kvėpavimo ritmas ne iš karto susitvarkė net kai jis atsigulė į lovą. Su kiekviena diena jis pastebimai silpo. Palikau jį ilsėtis.

Po kiek laiko išgirdau jį krebždant ir grįžau. Jis pasisuko į mane ir nusišypsojo. Atsisėdau šalia lovos, padėjau jam atsigerti ir paklausiau, ar nenori ko nors kita. Jis papurtė galvą, tada vėl prakalbo apie savo vaikus.

– Noriu, kad jie būtų laimingi. To savo vaikams linki visi tėvai. Norėčiau, kad Gregas nustotų taip sunkiai dirbti ir pradėtų gyventi paprasčiau. Jis geras žmogus, tačiau nėra laimingas, – kalbėjo Čarlis. – Paprastas gyvenimas yra laimingas gyvenimas. Taip visada gyvenome aš ir jų motina. Nors, beje, net ir neturėjome kito pasirinkimo. Tada buvo nelengva. Tačiau paprastai gyventi įmanoma ir dabar. Niekas netrukdo.

Ant židinio atbrailos stovėjo gražiai įrėminta nuotrauka, kurioje Čarlis, prašmatniai apsirengęs jaunuolis, stovėjo šalia savo nuotakos. Susimąsčiau, kaip jis su žmona augino Gregą ir Marianą. Čarlis kalbėjo tiesiai ir atvirai. Žinoma, jo atvirumas buvo šiek tiek senamadiškas, tačiau man tai patiko. Jis toliau garsiai dalijosi viskuo, kas atėjo jam į galvą.

– Žinai, dabar man vis dėlto ima atrodyti, jog jis nenutuokia, kad aš jį myliu. Tiesiai jam šito niekada nesu prisipažinęs.

– Kartais nieko sakyti nebūtina – ir taip aišku, kad žmonės vieni kitus myli. Tačiau Gregui, matyt, reikia tuos žodžius išgirsti.

Čarlis linktelėjo.

– Turiu jam tai pasakyti. Kokiame baisiame pasaulyje gyvename, jei septyniasdešimt aštuonerių metų vyras nedrįsta tarti savo sūnui, kad jį myli. Žinai, niekada nesu to daręs, – nusijuokė jis, bet tučtuojau jo veidas surimtėjo, žvilgsnyje atsirado ryžtas. Jis tęsė: – Manai, kad išgirdęs apie mano meilę jis ims gyventi paprasčiau, nes jam nebereikės siekti mano pritarimo?

Atsakiau jam, kad niekas nepajėgus nuspėti, kaip sureaguos kitas žmogus į tokius žodžius. Ar pasikeis Gregas, išgirdęs, kad tėvas jį myli? Na, bent jau tikėtina, kad pasidarys ramesnis.

Dienoms tirpstant, paprastumo tema Čarliui darėsi vis svarbesnė. Jo nuomone, žmonės per sunkiai dirba dėl pačių įvairiausių priežasčių. Dažnai jie mano, kad neturi kito pasirinkimo, nes nepajėgia išsivaduoti iš užburto rato, į kurį įsisuka siekdami patenkinti materialius šeimos poreikius. Čarlis tai suprato. Kita vertus, jis kalbėjo, kad visada lieka ir kitoks pasirinkimas.

– Kartais tereikia pakeisti požiūrį. Ar išties būtina gyventi tokiame dideliame name? Ar tikrai būtina važinėti tokiu prabangiu automobiliu? Ir kodėl žmonės negalėtų gyventi artimiau susisieję bendruomenėse?

Čarlis pasakė, kad bendruomenės labai padėtų gyventi paprastą gyvenimą. Tada nereikėtų tiek daug išteklių. Energija būtų naudojama taupiau, bendruomenės nariai padėtų vieni kitiems bėdoje. Pasak jo, bendruomenei susiburti trukdo žmonių ego ir išdidumas.

Dar jis apgailestavo, kad šiais laikais daugeliui nemažai rūpesčių kelia finansinė sfera, visos gyvenimo reikmės yra labai išbrangusios. Visuomenė praradusi tikrąsias vertybes ir jai taip pat reikėtų būti paprastesnei. O valdžia, kalbėjo Čarlis, yra verta gero spyrio į užpakalį. Žinoma, tarp politikų esama ir gerų žmonių. Tačiau jiems labai trukdo biurokratinis aparatas ir įvairūs savanaudžiai turtuoliai.

– O kad būčiau suvokęs tai anksčiau... Tada ir Gregas būtų užaugęs kitoks. Vaikai laimingesni būna tada, kai daugiau laiko praleidžia su tėvais. Jiems nereikia daugiau žaislų. Jiems reikia tėvų dėmesio. Berniukams reikalinga vyriška įtaka ir pavyzdys. Kas Grego berniukams atstos tėvą, jei jis dieną naktį dirba bandydamas įrodyti, koks solidus yra žmogus? – mąstė Čarlis. – Taip, aš myliu Gregą. Tikrai manai, kad turiu jam tai pasakyti?

Linktelėjau. Tada Čarlis uždavė man visiškai netikėtą klausimą:

– O tavo gyvenimas paprastas?

Nusijuokiau.

– Taip, fizinis mano gyvenimas gana paprastas. Be to, aš pamažėle stengiuosi supaprastinti ir emocinį gyvenimą. Man čia padeda medi-

tacija. Meditacija apskritai pakeitė mano gyvenimą. Ji leido peržengti daugybę kliūčių. Iš tikrųjų dabar gyvenu daug paprasčiau, nei gyvenau anksčiau.

Čarlis, kaip ir daugelis jo kartos žmonių, apie meditaciją žinojo mažai. Buvo girdėjęs, kad ją praktikuoja Indijoje žmonės, apsirengę oranžiniais drabužiais. Jis paprašė manęs papasakoti apie tai daugiau. Kiek įmanydama paprasčiau nusakiau jam meditacijos esmę. Išmokę sutelkti protą, išmokstame nugalėti baimę ir imame valdyti savo gyvenimo aplinkybes. Meditacija galų gale padeda geriau pažinti save ir kurti geresnį gyvenimą.

Čarlis tylėjo ir žiūrėjo į mane. Šypsojausi laukdama, ką jis pasakys.

– Oho! – galiausiai tarė. – Kodėl nesutikau tavęs prieš penkiasdešimt metų?

– Kodėl aš pati nesutikau *savęs* anksčiau? Taip būčiau išvengusi daugybės skausmo!

Paskui jis paklausė, ką turėjau omenyje kalbėdama apie fizinio gyvenimo paprastumą.

Po aibės persikraustymų ėmiau abejoti nuosavybės svarba. Kartais su savimi tempdavausi dideles krūvas daiktų. Kurių nepajėgdavau pasiimti, saugodavo savo fermoje mano šeima arba aš išsinuomodavau sandėlį. Galiausiai supratau, jog man nereikia jokios nuosavybės, kad būčiau laiminga. Kurių galų aš ją tampiausi su savimi?

Tada baldus pardaviau, o iš visų daiktų pasilikau tik namų apyvokos reikmenis, kad persikrausčiusi turėčiau viską, kas būtina. Virtuvėje mėgau naudotis nuosavais ir įprastais reikmenimis. Keliauti iš vienos vietos į kitą man labai patiko. Tai man teikė laisvės pojūtį. Tačiau laisvė turi savo kainą. Viskas turi savo kainą. Persikrausčiusi į naujus namus ne iš karto priprasdavau prie virtuvės, o kai priprasdavau, nenorėdavau jos palikti.

Vis dėlto sėsliai pragyvenusi metus ar pusantrų, vėl pasiilgdavau šuolio į nežinomybę. Daiktai tada man būdavo didžiulė našta. Todėl laikui bėgant nusprendžiau neturėti jokios nuosavybės apskritai. Jei

prireikdavo kokio nors baldelio ar šiaip daikto, tiesiog nuostabu, kaip greitai jis atsirasdavo mano naujuose namuose – jį man kas nors dovanodavo ar nusipirkdavau sendaikčių krautuvėse. Man tai patiko. Pirkti kieno nors jau naudotus, o ne naujus daiktus mane skatino ir meilė Žemei, nes tokiu būdu aš neprisidėdavau prie jau ir taip mąžtančių jos išteklių sekinimo. Lengva ranka viską į sąvartynus verčianti mūsų visuomenė, regis, užmiršta, kad kiekvienam naujam gaminiui reikalingi tam tikri ištekliai, o kiekvienas panaudotas ir išmestas daiktas užteršia aplinką. Taip, kentėti tokiais atvejais tenka Žemei. Toks vartotojiškas požiūris kelia grėsmę mūsų planetos ir visų jos gyventojų išlikimui.

Tuo metu dar turėjau krūvą daiktų, kuriuos saugojau pasidėjusi viename sandėlyje. Kai baigėsi terminas, kuriam sandėlį buvau išsinuomojusi, nusprendžiau, kad toks daiktų saugojimas – tai tuščias pinigų švaistymas ir man visiškai nereikalinga našta. Todėl padedama vieno puikaus ir patikimo draugo išdėsčiau visus nereikalingus daiktus jo kieme ir paskelbiau, kad jie labai pigiai parduodami. Naujų savininkų laukė peiliai ir šakutės, knygos, kilimai, drobės, dekoro detalės, paveikslai ir taip toliau. Su didžiuliu malonumu stebėjau, kaip žmonės džiūgauja pigiai įsigydami man jau nebereikalingus daiktus. O tai, kas liko, tą patį vakarą nuvežėme į labdaros parduotuvę.

Tuo metu jau buvau pakeitusi ir savo transporto priemonę – važinėjau batų dėžės dydžio automobiliu, kurie populiariai vadinami burbuliukais. Senasis džipas prieš metus pasitraukė iš gyvenimo atlikęs įspūdingą viražą šešių juostų greitkelyje. Dabartinis mažytis automobilis buvo neįtikėtinai ekonomiškas ir mitrus mieste. Į burbuliuką tilpo visi tie mano daiktai, kurių neišpardaviau draugo kieme ir neišvežiau į labdaros parduotuvę. Jų iš viso buvo penkios dėžės. Dviejose iš jų – mano mėgstamos knygos. Pasilikau tik tas, kurias dar ruošiausi skaityti ateityje arba kurias norėjau paskolinti kitiems, idant jie pajustų įkvėpimą. Visos kitos atsidūrė pas naujus šeimininkus, kad džiugintų juos kur kitur. Likusios dėžės buvo prikrautos kompaktinių plokštelių, žurnalų, nuotraukų albumų, kai kurių šiltus atminimus keliančių smulkmenų

ir kelių Mamos pasiūtų drabužių. Tada sėdau į burbuliuką, iki lubų prigrūstą mantos, įsijungiau muziką ir išvykau į naują gyvenimą.

Kelionėje mane lydėjo Guy Clark, The Waifs, Ben Lee, David Hosking, Cyndi Boste, Shawn Mullins, Mary Chapin Carpenter, Fred Eaglesmith, Abba, The Waterboys, JJ Cale, Sara Tindley, Karl Broadie, John Prine, Heather Nova, David Francey, Lucinda Williams, Yusuf ir Ozark Mountain Daredevils atliekama muzika. Kiekviena šių atlikėjų ir grupių daina buvo tobulas kelionės draugas. Laiminga ir laisva dainavau su jais. Žinojau, kad visa mano nuosavybė yra šalia manęs. Nuvažiavusi maždaug tūkstantį kilometrų, sustojau savo šeimos kieme. Dėžes su savo nuosavybės likučiais padėjau pas juos. Pasilikau tik kelis drabužius.

Čarlis patenkintas klausėsi iš džiaugsmo trindamas sudžiūvusias rankas. Paskui papasakojau jam šios kelionės tęsinį – kur važiavau ir kas man pakeliui nutiko. Dabar štai esu Sidnėjuje ir prižiūriu prabangius namus, nors mano gyvenimas vis viena tikrai paprastas. Tada jis suprato, ką turiu omenyje kalbėdama apie paprastumą. Sutikome, kad žmonės ne visada įsisąmonina, kaip juos slegia daiktų perteklius, net jei jie ir neketina kur nors kraustytis. Atsikratęs nereikalingos fizinės nuosavybės, žmogus visada pajunta aplink save daugiau erdvės.

Kitą dieną vėl atvyko Gregas ir visą laiką prasėdėjo su tėvu. Čarlio paprašyta paskambinau Marianai ir paprašiau jos šiandien neateiti. Ryt ji galėsianti visą dieną bendrauti su tėvu viena, be Grego. Be to, Čarlis paprašė manęs vis kyštelti pas juos galvą, jei netyčia bendrauti jiems būtų nejauku – tada galėčiau kaip nors taktiškai sušvelninti situaciją. Tačiau, laimei, to neprireikė. Pora kartų išties užėjau į Čarlio kambarį su arbata ar norėdama jam šį tą perduoti, bet aiškiai jutau, kad jie kalbasi labai svarbiomis temomis.

Paskui jie pasikvietė mane užeiti vidun. Grego akys buvo paraudusios nuo ašarų, jie laikė vienas kitą už rankos.

– Noriu, kad ir tu tai žinotum, Brone, – pareiškė Čarlis. – Myliu šį vyrą visa savo širdimi. Jis geras sūnus ir puikus žmogus.

Vos susitvardžiau, kad nepravirkčiau ir aš.

– Mano sūnus yra nuostabus, ir tiek, – tęsė Čarlis. – Jam nereikia nieko įrodinėti. Nėra nieko, ką jam reikėtų padaryti ar įgyti, kad jis taptų geresnis. Besąlygiškai myliu šį vyrą. Labai džiaugiuosi, kad esu jo tėvas.

Plačiai nusišypsojau ir pasakiau, jog Gregui irgi labai pasisekė su tėvu. Gregas nuoširdžiai linktelėjo ir rankove nubraukė vėl ištryškusias ašaras.

– Ir Tėtis mano, kad galėčiau šio bei to išmokti iš tavęs apie paprastumą, – tarė jis.

Nusijuokusi atsakiau, jog tėčiui likę užtektinai laiko, kad pats duotų Gregui kelias tokias pamokas. Man nebūtina daryti to už jį.

Rytojaus dieną apsilankė Mariana. Girdėjau, kaip ji juokiasi ir verkia kartu su savo tėvu. Šeima keitėsi pačiais šilčiausiais jausmais ir tai labai teigiamai paveikė net mane pačią. Per keletą kitų savaičių trijulė kartu praleido daug laiko ir nepaprastai suartėjo. Nė karto negirdėjau, kad Čarlis būtų atsisveikinęs su vaikais nepasakęs, kad juos myli. O jie, žinoma, kalbėjo apie savo meilę jam. Bendravimo kanalas atsivėrė pačiu laiku, kad šeima spėtų išgyti.

Kai Čarlis merdėjo, Gregas ir Mariana sėdėjo šalia laikydami po vieną jo delną. Jų prašymu, aš irgi buvau kambaryje ir stebėjau, kaip ramiai jis iškeliavo. Čarlio kvėpavimas vis lėtėjo, lėtėjo ir galiausiai sustojo. Už lango buvo vaiskus rytas ir čiulbėjo paukščiai. Matyt, jie suokė giesmes Čarliui.

Palikusi Gregą ir Marianą vienus, atsisėdau verandoje ir panirau į atsiminimus apie Čarlį, melsdamasi už jį ir linkėdama visa ko geriausio kelyje, kad ir kur jis dabar būtų. Kai vėl įėjau vidun, išvydau brolį ir seserį ant lovos krašto susikibusius rankomis ir su džiaugsmo ašaromis kalbančius apie tėvą.

Maždaug po metų gavau iš Grego elektroninį laišką. Jis su šeima pardavė didžiulį savo namą. Be to, išsiprašė, kad jo darbdaviai perkeltų jį į mažesnį miestelį – pinigų čia buvo mažiau, bet gyvenimas

ramesnis. Į darbą jis dabar važiuodavo kur kas trumpiau, tad išlošdavo po pusantros valandos kas dieną ir skirdavo šį laiką vaikams. Kadangi šeima pradėjo gyventi paprasčiau, jų kasdienės išlaidos pastebimai sumažėjo, o gyvenimo kokybė nepaprastai išaugo. Jo žmona irgi džiaugėsi pokyčiais, atsirado naujų draugų. Gregas dėkojo man už rūpestį tėvu ir šiltai atsiliepė apie Marianą – jis neseniai pas juos buvo apsilankiusi.

Aišku, šis laiškas mane labai pradžiugino. Mintimis grįžau pas Čarlį, prisiminiau mėlynas jo akis, malonią šypseną ir mudviejų pašnekesius. Žinodama, kad jo žodžiai buvo ne tik išgirsti, bet ir pritaikyti, jaučiau didžiulį pasitenkinimą.

Vis dėlto nuostabiausia staigmena man buvo Grego parašas po elektroniniu laišku. Palinkėjęs man sėkmės asmeniniame gyvenime, jis viską apibendrino dviem žodžiais: *gyvenk paprastai.*

Nusišypsojau.

Tikra tiesa, Gregai.

Trečias apgailestavimas: ak, kad būčiau turėjęs drąsos išlieti savo jausmus...

Kaip devyniasdešimt ketverių metų mirštantis žmogus, Džozefas atrodė visai neblogai. Buvo švelnus, o kai nusišypsodavo, kartais atrodydavo kaip berniukas. Išgirdusi ramų, bet itin guvų jo humorą, tučtuojau pajutau jam simpatiją.

Džozefo šeima nusprendė nesakyti jam, kad jis miršta. Man tokia situacija atrodė kebli, bet kiek įmanydama stengiausi gerbti jų sprendimą. Vis dėlto po kelių savaičių liga ėmė taip sparčiai progresuoti, kad į tai nebebuvo galima žiūrėti pro pirštus. Netrukus jis jau nebepajėgė savarankiškai vaikščioti ir su kiekviena diena darėsi vis labiau priklausomas nuo mano pagalbos. Liga tapo akivaizdi net ir be gydytojo diagnozės. Ji pranešdavo apie save kiekvieną kartą, kai Džozefas bandyda-

vo atsistoti ar atsisėsti, ar atlikti bet kokį kitą veiksmą. Šeima ir toliau slėpė nuo Džozefo tiesą apie besiartinančią mirtį, tačiau pats jis ją jautė visai aiškiai. Jis tikrai labai sunkiai sirgo.

Skausmai jam buvo malšinami stipriais vaistais. Bet kaip dažniausiai pasitaiko tokiais atvejais, dėl šalutinio medikamentų poveikio Džozefui visiškai užkietėjo viduriai. Savaime aišku, gydytojai tada išrašė šią būklę lengvinančių vaistų, bet jie menkai tegelbėjo, tad tą natūralų procesą turėjau palengvinti aš – įkišdavau jam į išangę specialią žvakutę. Vargšas senukas... Kai žmogus taip serga, jis nebeturi jokių teisių į privatumą. O ką jau kalbėti apie orumą ir savigarbą, kai esi priverstas verstis ant šono, kad slaugytoja kištų į užpakalį vaistus... Žinoma, stengiausi sušvelninti situaciją įvairiais pokštais, kad jam bent kiek būtų lengviau.

Dirbdama su mirštančiais žmonėmis, labai aiškiai mačiau, kaip sukasi gyvenimo ratas. Turbūt svarbiausia naujagimiui yra pavalgyti ir išsituštinti. Dažniausiai vėlyvo gyvenimo rudens sulaukusio žmogaus klausiama, ar jis vis dar valgo ir ar gerai veikia jo žarnynas.

Kai tokiam sunkiam ligoniui, geriančiam stiprius vaistus, pagaliau pavyksta atsikratyti žarnų turinio, visi juo besirūpinantys artimieji kaipmat lengviau atsidūsta. Tokia būdavo ir Džozefo šeimos reakcija. Žinoma, man taip pat gerokai palengvėdavo ir ne vien dėl to, kad po šios procedūros mano globotis pasijusdavo geriau – aš džiaugdavausi, kad man pavyko susidoroti su šiuo uždaviniu.

Vienas Džozefo sūnus gyveno netoli priemiestyje ir kas dieną mus lankė. Antras sūnus gyveno kitoje valstijoje, o duktė – užsienyje. Kiekvieną dieną Džozefas aptardavo su sūnumi laikraštyje perskaitytas verslo naujienas, šnektelėdavo apie kitus dalykus, kol pasijusdavo pavargęs. Pavargdavo jis labai greitai, nes jo sveikata sparčiai prastėjo. Šis jo sūnus man patiko, nors ir nejaučiau su juo stipresnio ryšio. Kokių nors priežasčių nemėgti jo neturėjau. Kai vėliau užsiminiau Džozefui, kad jo sūnus yra puikus žmogus, jis man atšovė:

– Jam rūpi tik mano pinigai.

Esu linkusi priimti žmones tokius, kokius juos matau pati, dėl to pasistengiau, kad ši tėvo pastaba nepaveiktų mano nuomonės apie sūnų.

Džozefas daug pasakojo apie savo gyvenimą ir dauguma jo istorijų bylojo apie meilę darbui. Jis ir jo žmona Gizela sugebėjo išlikti gyvi per Holokaustą ir po karo persikėlė į Australiją. Apie laiką, praleistą koncentracijos stovykloje, jis kalbėjo labai mažai. Niekada nespaudžiau, kad jis pasakotų apie tai. Aš tiesiog buvau pasirengusi klausytis, kad ir ką jis man būtų kalbėjęs. Supratau, kad prisiminti jis norėjo ne viską. Baisėjausi, kiek skausmo jis nešiojosi širdyje, ir nuoširdžiai jį atjaučiau.

Šiaip bendravimas su Džozefu vyko sklandžiai ir kitomis temomis mes kalbėjome daug. Turėjome panašų humoro jausmą ir abu buvome ramaus būdo, todėl iš karto pamėgome vienas kitą, netgi, regis, ištirpo didžiulis amžiaus skirtumas. Su maistu nuolat užeidavo jo žmona Gizela ir ragindavo vyrą pavalgyti. Ji buvo puiki virėja ir nors jis jau sunkiai tesugebėjo nuryti kąsnį, vis tiek gamino didžiulius kiekius maisto. Aišku, Gizela buvo taip pratusi gyventi, kita vertus, mačiau, kad ji šitokiu būdu neigia skaudžią tikrovę.

Šeimai pavyko įtikinti Džozefo gydytoją, kad jis irgi nieko neprasitartų ligoniui apie mirtį. Žodžiu, vyko masinis neigimas. Tačiau jie ne tik slėpė nuo Džozefo tiesą apie jo būklę ir neišvengiamą baigtį, bet netgi bandė jį įtikinti, kad jis sveiksta.

– Nagi, Džozefai, suvalgyk bent truputį. Netrukus būsi sveikas kaip ridikas, – vis kartojo Gizela.

Atjaučiau ir ją. Šitaip bijodama tiesos, ji, matyt, labai kentėjo.

Tuo metu Džozefas per dieną suvalgydavo tik indelį jogurto ir taip nusilpo, jog nebepaėjo net su mano pagalba, o jie ir toliau jam kartojo, jog jis tuoj pasveiks. Aš tylėjau, kol Džozefas to dalyko manęs paklausė pats.

Gizela ką tik išėjo iš kambario, o aš sėdėjau Džozefo kojūgalyje ir masažavau jam pėdas. Šios procedūros jam iki šiol niekas nebuvo daręs

ir kai mes pabandėme, jam labai patiko. (Mėgstu lepinti savo globotinius ir galbūt dėl to mes taip greitai suartėjame.) O kol aš minkydavau jam pėdas, šukuodavau plaukus, kasydavau nugarą ar dildydavau nagus, mes visada šnekėdavomės.

– Aš mirštu, Brone, tiesa? – paklausė jis, žmonai išėjus.

Švelniai pažvelgiau į jį ir linktelėjau.

– Taip, Džozefai. Tai tiesa.

Sužinojęs tiesą, senukas su palengvėjimu atsiduso. Vieną kartą pamelavusi Stelos šeimai, daugiau kalbėti netiesos negalėjau. Kurį laiką jis žiūrėjo pro langą, o aš toliau masažavau jam pėdas.

– Ačiū tau. Ačiū, kad pasakei tiesą, – pagaliau atsakė jis kimiu balsu.

Santūriai nusišypsojau ir vėl linktelėjau. Kelias sekundes buvo tylu. Tada jis vėl prabilo.

– Jie nepajėgia to pakelti, – tarė turėdamas galvoje savo šeimą. – Gizelai sunku man tai pasakyti. Bet ji susitvarkys. Ji tik negali apie tai kalbėti.

Sužinojęs tiesą jis nurimo; sąžiningai pasielgusi ramybę jaučiau ir aš.

– Gyventi man tikriausiai liko nedaug? – pasidomėjo jis kiek pamąstęs.

– Gali būti, Džozefai.

– Kelios savaitės ar mėnesiai? – klausinėjo.

– Iš tikrųjų aš nežinau. Tačiau spėju, kad liko tik kelios savaitės ar net dienos. Tai tik mano nuojauta ir tiksliai pasakyti sunku, – atvirai paaiškinau. Jis linktelėjo ir įsmeigė akis į langą.

Labai retai kas sugeba tiksliai numatyti, kada ligonis paliks kūną, nebent šis yra jau visai ant mirties slenksčio. Tačiau šį klausimą man užduoda visi mano globotiniai ir jų artimieji. Tuo metu patirtis man jau leido apytikriai įvertinti, kiek žmogui likę laiko, taip pat nujaučiau, kaip greitai gali keistis jo būklė. Kartais nutikdavo taip, kad prieš pat mirtį ligonis pasijusdavo geriau. Slaugytojos vaidmenį sėkmingai

atlikti labiausiai man padėjo intuicija. Ja remdamasi ir atsakiau į paskutinį Džozefo klausimą, nors dariau tai, tiesą sakant, nenoriai. Nenorėjau jam meluoti ir kalbėti apie mėnesius, nes tai buvo visiškai neįmanoma.

Baigusi masažuoti pėdas sėdėjau šalia jo ir taip pat žiūrėjau pro langą. Po kurio laiko jis nutraukė tylą.

– Kam aš tiek daug dirbau?..

Kadangi nieko neatsakiau, jis tęsė:

– Mylėjau savo darbą, iš tikrųjų mylėjau. Štai kodėl. Taip pat norėjau aprūpinti šeimą.

– Vadinasi, elgėtės gerai. Kodėl apgailestaujate?

Džozefas dabar gailėjosi, kad šeima, kai jie gyveno Australijoje, matė jį per mažai – jis visas buvo paniręs darbuose.

– Bijojau parodyti savo jausmus. Todėl vis dirbau ir neprisileidau šeimos arčiau. Bet jie nenusipelnė būti vieni. Dabar gailiuosi, kad jie anuomet nepažino manęs geriau. Aš ir pats, tiesą sakant, save ėmiau pažinti tik visai neseniai...

Malonios Džozefo akys buvo kupinos liūdesio. Abu sutikome su mintimi, kad žmonės gyvenime praleidžia daugybę galimybių geriau pažinti savo artimuosius.

Džozefas graužėsi, kad praleido galimybę užmegzti šiltesnius santykius su vaikais. Savo pavyzdžiu jis jiems tik rodė, kaip kalti ir vertinti pinigus.

– Bet kokia dabar iš to nauda? – atsiduso jis.

– Davėte jiems tai, ką vertinate pats, – atsakiau. – Dabar jie visi gali patogiai gyventi.

Jo skruostu nusirito vieniša ašara.

– Tačiau jie nepažįsta manęs. Jie manęs nepažįsta... O aš noriu, kad pažintų, – tarė Džozefas ir apsiverkė.

Tylomis sėdėjau šalia.

Kiek palaukusi tariau, kad dar ne viskas prarasta. Tačiau jis nesutiko su tuo. Jis jau per silpnas, kad pajėgtų ilgai kalbėtis, todėl esą vien

tai neleis jam labiau suartėti su vaikais. Taip pat pripažino nežinąs, kaip kalbėti su jais apie tokius gilius jausmus. Pasisiūliau pakviesti Gizelą ir sūnų į šį pokalbį – galbūt man dalyvaujant jam būsią lengviau. Tačiau jis papurtė galvą ir nusišluostė ašaras.

– Ne. Jau per vėlu. Nesakykime jiems, kad žinau. Jiems bus lengviau, jei manys, kad aš įsivaizduoju sveikstąs. Žinau, kad mirštu. Viskas GERAI.

Džozefas dabar buvo tokio amžiaus, kokio sulaukusi mirė mano Senelė. Nors jų gyvenimai labai skyrėsi, jis man šiek tiek ją priminė. Tačiau mums su Senele kalbėtis apie mirtį sekėsi lengvai. Nors ji man pasakė, kad kiti jos vaikai ir anūkai apie tai kalbėti nenorėdavo.

Ji ir jos dvynys brolis buvo vyriausi iš vienuolikos vaikų. Senelei tebuvo trylika, kai mirė jos motina, ji pati išaugino visus jaunesnius brolius ir seseris. Jos tėvas buvęs „sunkus žmogus" (kartais ji vadindavo jį mišrūnu). Jis aprūpindavęs juos maistu, bet nedavė nieko daugiau, ypač jiems trūko jo meilės.

Praėjus maždaug metams po Senelės motinos mirties, paskui ją išėjo ir jauniausia sesutė Šarlotė. Vos užauginusi jaunesnius brolius ir seseris, Senelė pati sukūrė šeimą ir susilaukė septynių vaikų, tarp kurių buvo ir mano motina. Kai gimiau aš, „putli garbanė smalsiomis akimis", Senelė išvydo manyje gyvą Šarlotę. Dėl to nuo pat pirmos dienos jautėme glaudų ryšį.

Atvykusi mūsų aplankyti, ji labai pradžiugindavo mus visus. Vaikai mėgsta svečius ir mes nebuvome išimtis. Senelė buvo smulkutė, labai guvi ir nuovoki. Tiksliau, ji buvo tiesiog nepaprasta, kitaip, beje, ir negalėjo būti, turint omenyje visą jos gyvenimą. Mane ji mylėjo besąlygiškai. Pajutau tai, kai kartą mano Mama su savo seserimi atostogavo užsienyje. Tėvas tada kelias dienas per savaitę išvažiuodavo dirbti toli nuo namų, ir mūsų prižiūrėti atvyko Senelė.

Tuomet buvau dvylikametė mergaitė, tik pradėjusi lankyti vidurinę mokyklą prie vienuolyno. Mokykla buvo paslėpta už trijų metrų

aukščio plytų sienos, jai vadovavo gana mielos vienuolės, tačiau mokyklos direktorę visos mokinės vadino Geležinveide. Vyresnės mokinės perspėjo mane nuo pat pirmos dienos jos saugotis. Per visus metus mokykloje nė karto nemačiau jos besišypsančios, nors dabar, aišku, suprantu, kad po griežta jos išore galėjo slypėti visai miela moteris.

Pirmais metais vidurinėje mokykloje norėjau naujų potyrių ir galbūt dėl to susidraugavau su dviem didžiausiomis klasės neklaužadomis, nors pati buvau paklusni ir mokytojoms vienuolėms nei direktorei į akis nekrisdavau.

Kartą per pietų pertrauką mes trys įsiropštėme į medį, nuo jo – ant tvoros, o nuo tvoros šiaip taip nusileidome ant žemės ir nubėgome į miesto centrą, kur papuošalų parduotuvėje pasivogėme po porą auskarų su savo inicialais. Tokia lengva sėkmė įkvėpė mums pasitikėjimo ir kitame parduotuvės skyriuje nusigvelbėme po lūpdažį. Trindama vieną į kitą salsvas lūpas ir juokdamasi staiga pajutau ant peties sunkų delną ir išgirdau žodžius:

– O dabar eisite su manimi!

Iš baimės sukaustytomis kojomis kartu su kita mergaite buvau nuvesta į parduotuvės vedėjo kabinetą. (Trečia mūsų draugė paspruko.) Vedėjas paskambino mokyklos direktorei ir ji pasitiko mus grįžtančias. Rankoje laikė liniuotę.

– Į mano kabinetą... – iškošė pro dantis.

Jei būtume turėjusios uodegas, jos būtų kukliai pabruktos mums tarp kojų.

Mokykla sutarė su parduotuve, jog nebus paskirta jokių bausmių ir piniginių baudų. Tačiau mes turėjome eiti namo ir pačios pasipasakoti savo tėvams, ką padarėme. Išgirdę apie mūsų „žygdarbį", tėvai turėjo paskambinti direktorei ir patvirtinti, kad viską žino. Taip pat mums visą trimestrą buvo uždrausta dalyvauti fizinio lavinimo pamokose ir tai buvo labai rimta bausmė, nes mes beprotiškai mėgome sportinius žaidimus. Be to, gavome po keletą kirčių liniuote per užpakalį. Direktorė buvo griežta dama.

Kadangi Mama viešėjo užjūryje, o Tėtis į namus turėjo grįžti tik savaitgalį, visą tą nemalonų reikalą teko sutvarkyti Senelei. Namo pėdinau baisiai persigandusi. Buvau jautri mergaitė ir labai išsigąsdavau vien kam nors pakėlus balsą. Pasivedžiau Senelę į šalį ir virpančiomis lūpomis papasakojau apie savo nuotykį. Ji sėdėjo ir klausėsi, nepertraukė manęs ir neparodė jokio susierzinimo. Palaukė, kol aš baigiau, tada paklausė:

– Ar žadi taip elgtis ir ateityje?

– Ne, Senele. Jokiu būdu, – iškilmingai prisiekiau pro ašaras.

– Ar išmokai pamoką?

– Taip, Senele, išmokau. Niekada to nedarysiu.

– Gerai, – galiausiai tarė ji. – Jei taip, nepasakokime apie tai tavo tėvui, o aš rytoj paskambinsiu į mokyklą.

Ir viskas. Ačiū Dievui! Tačiau įvykis mane taip baisiai išgąsdino, jog vagiliauti parduotuvėse daugiau minties nekilo. O į TĄ krautuvę apskritai nedrįsau įkelti net kojos.

Kai baigiau vidurinę mokyklą, iš provincijos miestelio, kuriame užaugau, išvažiavau. Nekantraudama kuo greičiau tapti savarankiška (man jau buvo aštuoniolika), priėmiau pirmą darbo pasiūlymą banke dideliame mieste netoli Senelės namų. Ilgai nemąsčiusi sutikau gyventi pas Senelę ir tetą.

Žinoma, kai tik ištrūkau iš savo šeimos fermos ir vienuolyno mokyklos aplinkos, man atsivėrė daugybė galimybių ir prasidėjo visai kitas gyvenimas. Vėliau tais metais nujautusi, kad praradau nekaltybę, mano Mama pašiurpo ir bemaž norėjo manęs išsižadėti, ji negalėjo patikėti, kad gerai išauklėtą ir sveiko proto merginą buvo galima taip lengvai palenkti. Čia ir vėl mane išgelbėjo Senelė – ji patarė Mamai neimti to taip giliai į širdį, nes „laikai pasikeitę ir ji vis viena liko gera mergina". Nuo tada mano saitai su šiomis puikiomis moterimis ėmė tik stiprėti.

Kai pažinau alkoholio pasaulį ir grįžau namo pas Senelę gerokai įkaušusi, ji dėl visa ko pastatė šalia mano lovos kibirą. Ji buvo išmintinga ir tolerantiška moteris ir suvaidino mano gyvenime labai teigiamą

vaidmenį. Žinoma, ji lengviau atsikvėpė, kai dar būdama gana jauna paskelbiau, jog alkoholis – ne man.

Senelė pergyveno visus savo jaunesnius brolius ir seseris. Jų mirtis jai buvo labai skausminga, nes ji žvelgė į juos kaip į savo vaikus. Apie tai ji man rašė savo laiškuose, kai jau pas ją nebegyvenau. Žinojau, kaip ji sielvartavo, netekusi paskutinės sesers, kaip liūdėjo matydama, jog pati sensta ir pamažu praranda savarankiškumą. Skaudėjo širdį ir man, nes galų gale įsisąmoninau, kad ji gyvens ne amžinai.

Kai susitikdavome, man kiekvieną kartą būdavo sunku sulaikyti ašaras. Todėl atvirai jai pasakiau, kaip labai ją myliu ir kaip jos ilgėsiuosi, kai ji iškeliaus į amžinybę. Paskui mums pavyko visiškai tiesiai ir be užuolankų pasikalbėti apie mirtį. Labai džiaugiuosi, kad tai padarėme. Nė trupučio nebandėme neigti to, kas neišvengiama. Ji buvo visiškai pasiruošusi mirti. (Senelė iškeliavo iš šio pasaulio gerokai vėliau, nei pati tikėjosi ir laukė.)

Grįžusi į Australiją po kelerių užsienyje praleistų metų negalėjau sulaukti, kada ją pamatysiu. Ji, žinoma, buvo labai pasikeitusi. Plaukai tapo baltutėliai, vaikščiojo ji pasiramsčiuodama lazdele ir dar labiau susitraukė. Mano Senelė visiškai paseno... Ji jau buvo perkopusi devyniasdešimties metų ribą, nors ir savotiškai žavi. Jos protas buvo nė kiek neapsiblausęs ir mes dar kokius metus normaliai bendravome.

Vieną pirmadienį, kai sėdėjau savo darbo vietoje banke (tai buvo vienas iš paskutinių bankų, kuriame dirbau), sulaukiau skambučio ir sužinojau, kad Senelė praeitą naktį miegodama mirė. Visas mano pasaulis sudužo. Užsirakinau kontoros duris ir įsikniaubusi į delnus ilgai raudojau.

„O Senele, Senele..." – nepaliaujamai kūkčiojau.

Iš darbo tądien išėjau daug anksčiau. Jaučiausi per daug nuliūdusi, kad būčiau pajėgusi aiškiai mąstyti, o ir ne kažin ką būčiau mačiusi raudonomis nuo ašarų akimis. Priartėjusi prie namų, stabtelėjau šalia pašto dėžutės, nors ir neturėjau įpročio kasdien jos tikrinti. Sklaidžiau laiškus, sąskaitas, įvairius reklaminius popiergalius ir staiga nusterau.

Tarp jų radau atviruką nuo Senelės. Jis buvo išsiųstas penktadienį, o mirė ji sekmadienio naktį. Prispaudžiau atviruką prie širdies ir vėl pravirkau iš liūdesio, galbūt drauge ir iš džiaugsmo.

Jaučiausi labai dėkinga už tokį stiprų ryšį su ja, taip pat už tai, kad drįsome pasikalbėti apie mirtį. Neliko nieko nepasakyta. Ji žinojo, kad ją myliu, o aš žinojau, kad ji myli mane. Net dar daugiau. Štai ką ji parašė: *Nepaprastai myliu tave, mano Brangioji. Taip dažnai mąstau apie tave. Tegul visas tavo gyvenimo dienas tau šviečia saulė, Brone. Su meile, Senelė.*

Pagalvojusi apie jos mirtį, kol dar tai nebuvo įvykę, dažnai susigraudindavau. Po šio įvykio, žinoma, irgi verkiau. Tačiau taip pat buvo ir ramu – žinojau, jog sąžiningai ir atvirai sutikome neišvengiamybę. Dar ir dabar jaučiu šią ramybę. Matau iš įrėmintos nuotraukos ant stalo man besišypsantį jos veidą. Kartais jos labai trūksta. Dėl abipusio sąžiningumo ir atvirumo mūsų santykiai buvo tokie ypatingi ir teigiami, jog ir dabar daro man pačią geriausią įtaką.

Mano globotinio Džozefo padėtis buvo sudėtingesnė. Jis ir jo šeima bijojo skaudžių temų. Suprasdama jo neviltį labai jį atjaučiau. Vis dar baisėjausi, ką teko patirti šiam maloniam žmogui. Gizela ir toliau vis užeidavo su milžiniškomis porcijomis maisto ir siūlydavo Džozefui valgyti. Jis švelniai jai nusišypsodavo ir kiekvieną sykį atsisakydavo. Vakarais ateidavo kitos slaugytojos, tačiau dienomis dažniausiai jį prižiūrėdavau aš. Spėjome pažinti vienas kitą ir su manimi jis jausdavosi visai jaukiai, nes man jis galėjo atsiverti.

Todėl nustebau ir nuliūdau sužinojusi, kad mane atleidžia ir kad mano vietą užims nauja slaugytoja. Jo sūnus ėmė skųstis dėl didelės slaugymo kainos. Nors bandžiau paaiškinti, jog jo tėvui likusi tik savaitė ar dvi, jis nepakeitė sprendimo, atsakė, jog Džozefas dar gali pragyventi visą amžių. Pasirodo, jis rado nelegalią darbuotoją, kuri buvo pasirengusi dirbti už kur kas mažesnį atlygį, nei reikėjo mokėti legalioms slaugytojoms.

Paprašiau Gizelos, kad ji perkalbėtų sūnų, bet nieko nelaimėjau. Jie buvo nepalenkiami. Jaudinausi ne dėl savęs – manęs jau laukė kitas darbas. Nesinorėjo palikti Džozefo, nes jis pagaliau atsivėrė, galėjo kalbėti ir jautėsi su manimi patogiai. Be jokių abejonių, jo laimė dabar turėjo būti svarbiau už viską. Jo sūnus buvo bejausmis žmogus. Juolab kad paskutinėmis dienomis Džozefui darėsi vis sunkiau dėl bendro silpnumo ir kvėpavimo sutrikimų. Taip pat atjaučiau ir naują slaugytoją, nes žinojau, kad jai bendrauti su Džozefu trukdys kalbos barjeras.

Daugiau nieko padaryti negalėjau, tad beliko tikėti, kad šie įvykiai yra Džozefo gyvenimo kelionės dalis. Iš kur mes galime žinote, kokias pamokas turi išmokti kitas žmogus? Mums tai nežinoma. Atsisveikindami stipriai apsikabinome ir nusišypsojome vienas kitam daug iškalbingiau, nei gali išreikšti žodžiai. Stabtelėjusi tarpduryje atsisukau ir paskutinį sykį pažvelgiau į jį. Dar kartą nusišypsojome vienas kitam ir aš išėjau.

Važiuodama automobiliu tolyn nuo tų namų žinojau, kad dabar jis paskendęs savo mintyse žiūri į mane pro langą. Dirbdama šį darbą susipažinau su žmonėmis, kurių kitaip niekada nebūčiau sutikusi. Abipusis bendravimas su jais man davė labai daug, net jei kartais būdavo tikrai nelengva.

Maždaug po savaitės man paskambino Džozefo anūkė ir pranešė, kad praeitą naktį jis mirė. Ši žinia manęs nenuliūdino. Liga bet kokiu atveju nebūtų leidusi jam gyventi kokybiškai. Viskas buvo tik į gera. Jaučiausi nepaprastai dėkinga, galėdama mokytis iš mirštančiųjų. Tiesa, visi mes mirsime, bet šis darbas nuolat primindavo man, kad mes galime rinktis, kaip praleisti likusį laiką.

Matydama, kaip sielvartavo Džozefas, kad nesugebėjo išlieti savo jausmų, tvirtai pasiryžau būti drąsi ir nedaryti tokių klaidų. Mano pačios privatumo sienos pamažu tirpo, aš ėmiau stebėtis, kodėl visi taip bijome atsiverti ir bendrauti su žmonėmis atvirai. Žinoma, mes tokiu būdu stengiamės išvengti skausmo, kurį kartais sukelia artimas bendra-

vimas, kita vertus, kai apsistatome sienomis, neretai imame kentėti dar labiau, nes atstumiame nuo savęs artimiausius žmones. Džozefo, mielo senuko, veidu byrančios ašaros, kai jis troško, kad šeima jį pažintų ir suprastų, mane pakeitė visiems laikams.

Sužinojusi apie Džozefo mirtį atsisėdau parke netoli paplūdimio ir tiesiog stebėjau, kas vyksta aplinkui. Parke dūko vaikai, mačiau, kaip natūraliai jie lieja savo jausmus. Nuliūdę jie verkia, o kai išsiverkia, vėl pasijunta laimingi. Jie dar nemoka slopinti jausmų.

Sukūrėme visuomenę, kurioje suaugusieji yra uždari ir susvetimėję. O štai vaikams visiškai natūralu būti kartu, reikšti savo jausmus ir džiaugtis. Jeigu mes, suaugusieji, seniau buvome nuoširdūs ir atviri, kodėl gi negalėtume šių savybių susigrąžinti?

Sėdėdama parke tvirtai pasiryžau gyventi taip, kad niekada netektų apgailestauti, kaip apgailestavo brangus Džozefas. Turiu tapti drąsesnė ir atviriau reikšti jausmus.

Sienos, juosiančios mano širdį, tapo beprasmės. Gerai bent jau tai, kad nusprendžiau pradėti jas ardyti.

Jokios kaltės

Iš saldaus miego mane pažadino skambutis. Įsispyrusi į šlepetes ir užsimetusi chalatą užlipau laiptas aukštyn pas Džiudę. Žodžiai, kuriuos nepratusi ausis būtų palaikiusi nesuprantamu murmėjimu, reiškė, jog jai paskaudo koją ir ji nori, kad paversčiau ją kiek kitaip. Kai Džiudė įsitaisė patogiau ir nusišypsojo, išjungiau lempą, darsyk palinkėjau jai saldžių sapnų ir nušlepsėjau atgal į ištaigingą ir gražią lovą.

Su Džiudės šeima susipažinau per draugus. Keletas žmonių, su kuriais mane siejo muzika, žinojo, jog dirbu slaugytoja ir prižiūriu namus, tad perdavė mano telefoną pažįstamiems, o šie – savo pažįstamiems ir taip toliau. Šiaip daugiausia slaugydavau vyresnio amžiaus ligonius, kamuojamus vėžio. Su Džiude buvo kitaip. Jai tebuvo keturiasdešimt ket-

veri ir ji sirgo šonine amiotrofine skleroze. Jos vyras ir duktė, miela devynerių metų mergaitė garbanotais kaštonų spalvos plaukais ir kerinčia šypsena, buvo mieli ir geraširdžiai žmonės, kaip, beje, ir pati Džiudė.

Buvau ne pirma Džiudės slaugytoja. Agentūra čia siuntė slaugytoją po slaugytojos, jas nuolat keisdavo. Jos vyrui tai atsibodo. Džiudė turėjo daug specialių poreikių, be to, buvo nelengva suprasti jos nerišlią kalbą, todėl jai reikėjo nuolatinio žmogaus. Poilsio laiku ir mane pakeisdavo kitos slaugytojos, tačiau aš sugebėjau per trumpą laiką pasiruošti šiam darbui.

Kadangi Džiudė beveik nebevaldė kūno, į kėdę su ratukais ar atgal į lovą ją keldavome hidrauliniu keltuvu. Su kiekviena diena jos pajėgumas bendrauti su pasauliu vis mažėjo, tačiau kai atvykau pas ją, jos kalba dar buvo truputį suprantama ir aš spėjau išsiaiškinti, kokie yra jos poreikiai. Žinoma, perdaviau tai ir kitoms slaugytojoms.

Džiudė buvo kilusi iš labai garsios ir turtingos šeimos. Pinigai jai nebuvo jokia problema. Vos išsilaikė teises, tėvai jai nupirko prabangų automobilį, kurio kaina viršijo daugumos žmonių metinį atlyginimą. O pirmą kartą į paprastą prekybos centrą koją ji įkėlė būdama maždaug dvidešimt penkerių. Vilkėjo vien dizainerių siūtus drabužius. Jos padėtis jai tai leido.

Vis dėlto Džiudė buvo kūrybinga ir praktiška asmenybė. Ji man prisipažino, kad labiausiai trokšo paprastumo. Bet tėvai primygtinai reikalavo, kad ji stotų į universitetą ir studijuotų ekonomiką arbą teisę. Kito pasirinkimo nebuvo, nors slapčia ji galvojo apie humanitarinius mokslus ar meną. Spaudžiama šeimos, Džiudė įstojo į teisę. Teisę, o ne ekonomiką ji pasirinko vildamasi, jog vieną dieną, galbūt kai tėvai mirs, ji taps nepriklausoma ir tas žinias galės pritaikyti meno srityje ar bendruomenės labui. Nepriklausoma ji netapo. Nors jos tėvas po kiek laiko mirė, šeimos reikalus perėmė motina ir buvo aišku, kad ji gyvens ilgiau nei Džiudė.

Susidomėjimas menu suvedė ją su Edvardu, kuris pats buvo menininkas. Abu jie akimirksniu pajuto vienas kitam trauką, kuri nuo to

laiko nė kiek nesumažėjusi. Visas pasaulis jiems nublanko. Džiudės tėvai, sužinoję apie dukters meilę Edvardui, pasipiktino, nes Edvardas buvo kilęs iš darbininkų šeimos, nors ir padaręs neblogą karjerą kaip menininkas. Vis dėlto jokių galimybių įtikti Džiudės tėvams jis neturėjo.

Labai liūdna, bet jai teko rinktis tėvus arba Edvardą, ir jūs jau žinote, ką ji pasirinko. Toks tėvų ultimatumas ją, savaime aišku, prajuokino. Ji mylėjo Edvardą visa širdimi, kaip ir jis ją. Todėl ji net nemąstė, ką daryti. Šeima visiškai ją atstūmė. Su ja liko tik keletas senų draugų. Ji atsidūrė kitame pasaulyje, kuris buvo daug laimingesnis ir labiau linkęs priimti įvairovę, tad greitai ją jau supo didelis būrys bendraminčių.

Po kelerių metų Džiudė ir Edvardas susilaukė dukrytės Leilos. Džiudė labai stengėsi susitaikyti su tėvais, nes norėjo, kad jie pažintų savo anūkę. Džiudės tėvas galiausiai nusileido ir prieš mirtį spėjo pasidžiaugti miela anūkėle, tačiau Edvardo pripažinti jis negalėjo. Jų santykiai stokojo šilumos. Vis dėlto iš meilės Leilai Džiudės tėvas jiems visiems nupirko didžiulius namus netoli uosto, kur jie dabar ir gyvena. (Beje, Džiudės motina tokiu vyro poelgiu labai pasipiktino.)

Viskas Džiudės šeimai klostėsi kuo puikiausiai... bet vieną dieną ji pasijuto blogai. Kaip supratau iš jos ir Edvardo pasakojimų, pradžioje jie nekreipė dėmesio į grėsmingus simptomus, netikėjo diagnoze – jų santykiai buvo pernelyg artimi. Jų meilė sykiu ir įkvėpė mane, ir draskė širdį. Šiaip ar taip, jie buvo mano kartos žmonės.

Trise praleidome daug valandų atvirai ir širdingai šnekėdamiesi. Žinoma, aptarėme ir tai, kaip svarbu priimti mirtį, net jei ji ateina tokiame amžiuje. Labai dažnas iš mūsų širdimi tiki, jog gyvens amžinai. Tačiau tikrovė kitokia. Gyvenimo audros neišvengiamai pasigvelbia net ir visai jaunus žmones. Kaip vėjo nudrėksti vaisiais virsti nespėję žiedai, jie taip ir nerealizuoja savo galimybių. Kiti sulaukia visiškos brandos ir išeina pačiame stiprume. Dar kiti sulaukia gilios senatvės...

Nors paprastai pirmieji du atvejai vadinami mirtimi anksčiau laiko, iš tikrųjų toks požiūris yra klaidingas. Visi išeiname savo laiku.

Milijonams žmonių lemta nugyventi ilgą gyvenimą. Slapta viltis, kad gyvensime amžinai arba bent jau iki gilios senatvės, virsta baisia tragedija, kai šalia miršta jaunas žmogus. Savaime aišku, tai labai skaudu. Kai kurie mano draugai neteko visai mažų vaikų ir aš kartu su jais išgyvenau jų sielvartą. Dalis jų taip ir nesugebėjo iš jo išbristi. Bet tie vaikai ar jauni žmonės, kurie be laiko miršta, vis dėlto palieka gyvųjų širdyse ypatingą pėdsaką.

Galų gale jie suprato, kokia rimta Džiudės liga. Aišku, jiems atrodė neteisinga, kad žmogus turi mirti sulaukęs tik keturiasdešimt ketverių metų.... Bet paskui jai ir Edvardui pavyko susitaikyti su tikrove ir netgi pajausti dėkingumą už tai, kad jie susitiko ir pažino tokią meilę. Taip pat jiems teko didžiulė laimė padovanoti pasauliui Leilą. Džiudė didžiavosi, kad ištisus devynerius metus augino šią žavią būtybę. Aišku, ji liūdėjo, kad nepamatys, kaip maža mergaitė užaugs, subręs ir taps moterimi. Be to, mažosios Leilos laukė kančia netekti motinos. Didžiulė paguoda jai buvo mintis, jog dukrytė turi puikų mylintį tėtį, padėsiantį jai gyvenime.

Kai atėjau į šią šeimą, Džiudė jau visiškai nebepajėgė pasirūpinti savimi, bet didžiausią neviltį jai kėlė kalba – ji darėsi vis nesuprantamesnė. Vieną naktį, kai atėjau paversti jos ant kito šono, ji prisipažino, jog labiausiai bijo, kad praradusi gebėjimą kalbėti negalės pranešti apie skausmą ir turės jį kęsti. Mąsčiau, koks sudėtingas kartais būna gyvenimas ir kokias skirtingas pamokas visi turime išmokti. Kaip baisu paskutinėmis gyvenimo savaitėmis turėti šviesų protą, bet visai nesugebėti perduoti savo minčių nei jausmų. Taip kenčia daug insulto ištiktų, smegenų traumas patyrusių ir kitomis ligomis sergančių žmonių visame pasaulyje. Kokia kančia!.. Šitaip mąstydama pajutau didžiulį dėkingumą už visa, ką turiu ir kuo galiu džiaugtis.

Džiudės kalba su kiekviena diena pamažu vis prastėjo. Kai kuriomis dienomis ji būdavo gana aiški, bet kartais suprasdavau jos norus tik todėl, kad gerai pažinojau ją ir vadovaudavausi intuicija. Tokiais atvejais Džiudę gelbėdavo speciali kompiuterinė programa. Ant specialiai tam

reikalui sukurtų akinių buvo pritvirtintas lazeris, kurio spindulį ji galėjo nukreipti į raides kompiuterio ekrane. Kai stabtelėdavo ties kuria nors raide, ji būdavo pažymima. Tada Džiudė rinkdavosi kitą raidę. Kai surinkdavo porą ar daugiau raidžių, kompiuteris pasiūlydavo jomis prasidedančius žodžius. Žinoma, toks bendravimas buvo labai lėtas, bet bent jau leido jai pranešti apie savo poreikius. Tylomis dėkojau žmonėms, sukūrusiems šią programą. Tačiau žinojau, kad neilgai trukus Džiudė nebepajėgs pajudinti galvos net tiek, kiek reikalinga tekstui surinkti.

Todėl kai tik būdavo įmanoma, Džiudės stengdavausi klausytis kuo daugiau. Perduoti ji man norėjo daug ką. Laikydavau sulčių stiklinę prie jos lūpų ir laukdavau, kol ji išgers gurkšnelį ir galės kalbėti toliau. Vieną mintį ji kartojo ypač dažnai.

– Turime nebijoti reikšti savo jausmų, – sakė ji.

Ši tiesa labai tiko man pačiai.

Nors pasirinkusi gyventi su Edvardu Džiudė sugadino santykius su motina, ji džiaugėsi šiuo savo pasirinkimu ir niekada dėl jo nesigailėjo. Taip, ji ilgėjosi bendravimo su motina, nes ši niekada nepažino pačios Džiudės kaip motinos. Jausdama, kad su motina gyvai nepabendraus, Džiudė parašė jai laišką, kuris kol kas gulėjo Edvardo kabineto stalčiuje. Džiudės motina žinojo apie dukters ligą, bet vis dar nepajėgė jai atleisti.

– Turime išmokti reikšti savo jausmus *dabar*, – kalbėjo Džiudė. – Nes niekas iš mūsų nežino, kada bus *vėlu*. Pasakyk žmonėms, kad myli juos. Pasakyk, kad jie tau brangūs. Net nesvarbu, jei jie negalės priimti tavo atvirumo ar sureaguos visiškai kitaip, nei lauksi. Svarbu, kad būsi pasakiusi. Tai tau suteiks ramybę. Žmonės tų dalykų nesupranta, kol jų neužklumpa sunki liga ar kol nemiršta kas nors iš artimųjų.

Džiudė tai suprato labai skaudžiai dar ir todėl, kad prieš metus žuvo jos gera draugė. Tai be galo sukrėtė jos pasaulį. Treisė buvo energinga ir linksma moteris. Visi ją mylėjo už nepaprastai šiltą širdį ir toleranciją, ji nieko nesmerkdavo ir nekritikuodavo. Nors draugės mirtis buvo labai skaudus įvykis, Džiudės paskui kaltė dėl nepasakytų žodžių

nekamavo. Vos keletą dienų prieš netikėtą Treisės mirtį Džiudė su ja pietavo, o atsisveikindama ją apkabino ir pasakė, kad labai ją myli ir vertina jos draugystę.

Tačiau daugumai Treisės šeimos narių ir kitų draugų pasisekė ne taip gerai. Ji buvo labai komunikabili asmenybė, visur dalyvaudavo, visus įkvėpdavo. Ir staiga jos gyvenimą nutraukė automobilio avarija. Net po metų jos draugų rate dar nebuvo nuslopę sukrėtimo ir kaltės emocijos.

– Treisė pakeitė daugelio savo draugų gyvenimus, bet jie taip niekada jai apie tai ir nepasakė. Na, Treisė ir nelaukė jokių padėkų, tikrai ne. Tačiau dabar tie žmonės gailisi, jog nespėjo jai pasakyti, kokia ji jiems buvo svarbi. Kaltės jausmas yra kaip nuodai.

Gerai supratau Džiudės mintis. Nė nebandžiau ginčytis, kaip svarbu mums būti atviriems ir neslėpti nuo artimų žmonių savo jausmų. Mane ir pačią gyvenimas buvo to dalyko pamokęs.

– Taip, – atsakiau jai. – Mums tiek daug neleidžia padaryti išdidumas, abejingumas ar pažeminimo baimė. Kai kurie poelgiai reikalauja drąsos, o kaip tik jos mums dažnai pritrūksta.

– Būtent tai ir noriu pasakyti, – toliau kalbėjo Džiudė. – Jausmus išreikšti tikrai reikia išdrįsti, ypač jei nesame pratę to daryti, nežinome, kaip į tai sureaguos kitas žmogus. Tačiau kuo dažniau dalysimės jausmais, kad ir kokie jie būtų, tuo paprasčiau tai bus. Išdidumas atima iš mūsų daug brangaus laiko. Pažvelk į mane. Nebesugebu apsitarnauti. Apie kokį išdidumą galiu kalbėti? Visi esame žmonės. Visi pažeidžiami. Toks gyvenimas.

Pastarasis gyvenimo laikotarpis man buvo nelengvas. Nusprendžiau papasakoti apie kai kurias savo bėdas Džiudei. Juk ji pati vis kartojo, kaip svarbu mums būti atviriems ir dalytis savo jausmais bei išgyvenimais.

Tuo metu sunkiai rasdavau, ką slaugyti. Darbo pasiūlymai kartais pildavosi kaip iš gausybės rago, o paskui jų staiga iš viso nelikdavo.

Dažniausiai dėl to per daug nesijaudindavau, nes gavusi atostogų skirdavau daugiau laiko kūrybai. Tačiau kartą atostogoms užtrukus gerus du mėnesius, likau beveik be lėšų. Uždirbtus pinigus paprastai investuodavau į kūrybą, dėl to santaupų neturėjau. Tokie išbandymai man buvo ne naujiena.

Panašiai būdavo ir su namų priežiūra. Kartais neturėdavau nė menkiausio supratimo, kur teks keltis sugrįžus savininkams. O pasiūlymas prižiūrėti naują namą paprastai ateidavo paskutinę minutę. Prisipažinsiu, kad kartais tokia rizika man patikdavo. Artėjant išsikraustymo datai, jausdavau stiprų adrenalino antplūdį. Ir gana dažnai nutikdavo taip, kad man paskambindavo koks susijaudinęs žmogus ir paklausdavo, ar negalėčiau prižiūrėti jo namų nuo rytojaus, nes jam reikia skubiai išvykti. Mane apimdavo didžiulis džiaugsmas. Abudu būdavome išgelbėti.

Kartais mano namų priežiūros paslaugas žmonės užsisakydavo iš anksto, dar planuodamiesi atostogas. Tada būdavau „užsakyta" prieš kelis mėnesius. Man tai, žinoma, patikdavo.

Vis dėlto nutikdavo ir taip, kad tarp vieno kliento grįžimo ir kito išvykimo įsiterpdavo keletas dienų ar net savaičių ir aš neturėdavau kur priglausti galvos. Tada keliaudavau iš miesto į provinciją ir aplankydavau kokį nors pažįstamą. Arba įsiprašydavau į laisvą kokio draugo kambarį, miegodavau ant sudedamos lovelės vestibiulyje ar panašiai. Pradžioje taip gyventi buvo net smagu. Tačiau vėliau kreiptis su tokiu prašymu į draugus man tapo tiesiog nemalonu. Kartais atrodydavo, jog piktnaudžiauju jų gerumu. Jie ramindavo mane ir sakydavo, kad taip nėra. Kai turėjau savus namus, juose niekada nestigdavo svečių, bet imti man visad būdavo sunkiau nei duoti. Laikui bėgant būtinybė prašyti draugų, ar galėčiau pas juos paviešėti, ėmė varyti mane į neviltį. Nors išsigydžiau daugybę praeities žaizdų ir mokėjau atjausti kitus, vis dar buvau valdoma senų kompleksų, nors ir stengiausi juos išrauti.

Tąkart, rodos, jau visą amžių nebuvau gavusi jokio darbo pasiūlymo, pinigai sparčiai seko ir pradėjo smaugtis neviltis. Paskambinau

pačiai artimiausiai draugei ir paklausiau, ar galėčiau pas ją apsistoti. Tačiau jai pačiai buvo sunkus laikotarpis ir ji atsakė neigiamai. Aš čia buvau niekuo dėta. Ji atsisakė mane priimti dėl nuosavų rūpesčių. Bet aš vis tiek pasijutau atstumta. Maža to – jaučiausi nesmagiai, nes priverčiau draugę pasielgti taip, kaip ji elgtis nenorėjo. Labai nenoriai paskambinau keliems kitiems draugams, tačiau sužinojau, kad jų namai pilni svečių iš kitų valstijų ar kad jie „pasinėrę į darbą ir privalo maksimaliai susikaupti" Pinigų nuomai jau neturėjau, o skolintis jokiu būdu nenorėjau, nes toks poelgis tik dar labiau būtų nugramzdinęs mane į neviltį. Tad nusprendžiau miegoti automobilyje.

Prieš kelerius metus tokia perspektyva būčiau tik apsidžiaugusi – juk važinėjau erdviu džipu ir jei tekdavo jame miegoti, pailsėdavau išties gerai. Bet dabartinis mano automobilis, vadinamasis burbuliukas, buvo toks mažytis, kad gulėti jame galėjau tik susirietusi. Be to, automobilyje nebuvo užuolaidų, tad jo viduje buvau puikiai matoma iš išorės. Vis dėlto toliau skambinėti ir maldauti, kad kas nors mane priimtų, nebepajėgiau. Kad ir kaip nenorėjau atvirai miegoti miesto gatvėse žiemą, susitaikiau su savo padėtimi ir ėmiau dairytis tinkamos vietos, kur būčiau galėjusi pastatyti savo burbuliuką.

Dar nesutemus sėdau į automobilį ir apžiūrėjau kelias santykinai saugias vietas. Taip pat reikėjo pasirūpinti ir tualeto klausimu. Kokia nors dailiai nupjauta pievelė prie žmonių namų tam reikalui tikrai netiko – nenorėjau nieko šiurpinti.

Kai žmogus neturi namų ir stengiasi niekam nekristi į akis, dienos jam labai prailgsta. Jis turi keltis ir kur nors judėti prieš patekant saulei, o įsikurti nakčiai gali tik visiems grįžus namo ir nurimus. Mano dienos slinko be galo lėtai, o naktį būdavo baisiai nepatogu, šalta ir vieniša.

Vieną vakarą, atsitiktinai nugirdusi iš kavinės sklindančią neblogą muziką, užėjau į vidų ir prasėdėjau prie puodelio arbatos iki išnaktų. Jaučiausi kaip vienos dainos herojus, kuris labai lėtai siurbčioja arbatą, kad jos pakaktų visam vakarui ir jo neišprašytų lauk. Tai

buvo viena iš pirmųjų dainų, kurią aš išmokau dainuoti pritardama sau gitara.

Saulei tekant, atvažiuodavau prie viešųjų tualetų paplūdimyje ir laukdavau, kol juos atidarys. Ten apsipраusdavau, išsivalydavau dantis, atlikdavau gamtinius reikalus ir nuolankiai iškęsdavau rūstų prižiūrėtojo žvilgsnį. Kas aš buvau jo akyse? Stovyklautoja, veltėdė, benamė? Tačiau kad ir kaip blogai jis būtų apie mane galvojęs, šios jo mintys neturėjo galios kaip nors paveikti mano savimonės – ji ir taip buvo nežmoniškai prasta. Taigi nekreipiau dėmesio į jį. Darbas su mirštančiais ligoniais išmokė mane kartais nepaisyti kitų nuomonės. Tai buvo gerai. Man visai pakako to, kas virė mano pačios galvoje.

Kitą vakarą nuėjau į Krišnos sąmonės judėjimo būstinę. Jie vykdė programą „Pamaitink alkstantį“ Atsistojusi į eilę skausmingai pajutau likimo ironiją: kai turėdavau pinigų, visada dosniai paremdavau šią programą, įmesdavau jiems į krepšį dešimties ar dvidešimties dolerių banknotą. O dabar pati varvinau seilę ir tikėjausi jų geranoriškumo. Krišnaistai man patiko. Jie buvo vegetarai, grojo gražią muziką ir maitino alkanus žmones. To man pakako.

Ryte atsisėdau ant uolos netoli uosto ir ėmiau melsti stiprybės, ištvermės ir stebuklo. Neilgai trukus netoliese pasirodė būrys delfinų ir vienas jų žaismingai iššoko iš vandens. Man staiga įsižiebė vilties kibirkštėlė. Prisiminusi kiek toliau gyvenančius draugus, nusprendžiau jiems paskambinti ir paklausti, ar galėčiau pas juos paviešėti. Jie buvo ypač mieli žmonės. O man buvo taip sunku į ką nors kreiptis pagalbos ir labai atvirai tarti: „Klausyk, patekau į bėdą. Ar galėčiau šiek tiek pas tave paviešėti?“ Ir kai jau ruošiausi tiem žmonėms paskambinti, suskambo mano pačios telefonas. Skambino Edvardas, Džiudės vyras. Mano telefono numerį buvo gavęs iš draugų. Jis pasiūlė man slaugyti sunkiai sergančią žmoną. Be to, labai norėjo, kad pradėčiau nedelsdama. Taip pat užsiminė, kad, esant reikalui, suteiktų man gyvenamąjį plotą. Tąnakt pagaliau vėl miegojau patogiai, manęs nebevargino nei mėšlungis nuo nepatogios padėties, nei šaltis. Išsimaudžiau vonioje,

pavakarieniavau ir palindau po šilta antklode. Žinojau, kad vėl užsidirbsiu pinigų. Kaip greitai kinta gyvenimas!

Iš pirmo žvilgsnio atrodė, kad kurį laiką buvau be darbo todėl, kad tiesiog neatsirado žmonių, kuriems būtų reikėję mano paslaugų. Taip, fizinėje plotmėje įvyko būtent tai. Tačiau iš tiesų tokią nelemtą situaciją sukūrė mano žema savivertė ir nuolaidžiavimas seniems kompleksams, kurie trukdė man ieškoti pagalbos. Tačiau jau buvau pasėjusi naujas mąstymo sėklas ir laukiau, kol jos duos vaisių.

(Vėliau, kai vėl kilo reikalas, paskambinau tiems žmonėms, kuriuos buvau prisiminusi sėdėdama uoste. Jie mane mielai priėmė. Aš vėl atsivėriau gerovės srautui.)

Papasakojau Džiudei, jog vis dar mokausi atvirumo, nes praeityje buvau labai uždara. Vertinau jos nuomonę, man buvo svarbu su ja tą temą aptarti.

– Visi mes turime išmokti reikšti jausmus. Kad ir kokios būtų aplinkybės, sąžiningumas ir atvirumas duoda savo vaisius. Niekada nereikia kaltinti savęs už išreikštus jausmus ir niekada nedera versti kitų jausti kaltę, jeigu jie rado drąsos apie savo jausmus pasakyti mums. Tada neteks gailėtis, jog *jau per vėlu*, net jei netikėtai mirtų koks nors mylimas žmogus.

Žvelgiau pro langą į uoste stovinčius laivelius, vandenyje ryškiai atsispindėjo mėnulis. Grožėjausi nuostabiu vaizdu.

Po poros mėnesių Džiudės būklė tapo tokia prasta, jog ją teko išvežti į palaikomojo gydymo ligoninę. Agentūroje manęs jau laukė kiti darbo pasiūlymai, taip pat manęs paprašė prižiūrėti vienus namus. Po kelių dienų užsukau į ligoninę aplankyti Džiudės ir nudžiugau ten radusi Edvardą su Leila. Kitoje lovos pusėje sėdėjo nepažįstama moteris ir aš iškart atkreipiau dėmesį, jog ji labai panaši į Džiudę.

Edvardas perdavė Džiudės laišką jos motinai. Paskubėjo tai padaryti, kol Džiudė dar buvo gyva. Dabar ji jau visai nebepajėgė kalbėti, bet viskas buvo pasakyta laiške. Džiudė parašė motinai, kad visada ją

mylėjo ir vis dar myli. Pasakė, kad jas abi sieja daug nuostabių prisiminimų. Laiške nebuvo jokių priekaištų, nes Džiudė nenorėjo, kad jos motina pasijustų kalta.

Motina dabar į Džiudės palatą ateina kasdien. Paima dukrą už rankos ir liūdnai stebi, kaip gęsta jos gyvybė.

Truputį pabuvusi šalia, pabučiavau Džiudę į skruostą, padėkojau už viską ir galutinai su ja atsisveikinau.

– Pasimatysime, kai ateis mano laikas, Džiude, – pasakiau su ašaromis, bet sykiu šypsodamasi. Ji kažin ką sumurmėjo, jos akys nusišypsojo, nes lūpos to padaryti nebegalėjo.

Edvardas ir Leila, įsikibę į abi mano rankas, palydėjo mane iki automobilio. Visų akyse blizgėjo ašaros. Tačiau meilė atvirai plūdo iš mūsų širdžių ir rauda jai nėmaž nekliudė. Edvardas papasąkojo, jog Džiudės motina daug kalbėjo dukrai, sakė, kad ją myli. Džiudė verkė. Motina kelis sykius atsiprašė, kad ją pirmiau taip smerkė. Prisipažino slapta pavydėjusi dukrai drąsos peržengti visuomenės nuomonės ribas – pati ji to padaryti savo laiku nedrįso ir pavogė iš savęs tikrą laimę.

Atsisveikindama su Edvardu ir Leila apkabinau juos abu ir palinkėjau jiems kuo didžiausios sėkmės. Mąsčiau apie nuostabiąją Džiudę, šalia jos sėdinčią motiną ir nepaprastą meilės galią.

Po kelerių metų Edvardas man parašė laišką ir maloniai nustebino. Sužinojau, kad Leila susidraugavo su savo močiute ir praleido keletą linksmų mėnesių. Džiudės motina labai pasikeitė, gal net tapo panaši į pačią Džiudę. Deja, ir ji greitai mirė... Jos turtą paveldėjo Edvardas ir Leila. Jie nusprendė palikti miestą ir apsigyventi arčiau jo tėvo, kalnuose, kur švaresnis oras. Be to, jis prieš metus sutiko naują damą ir Leila netrukus turės sesutę.

Parašiau Edvardui atsakymą ir palinkėjau jiems visiems geriausios kloties. Pridūriau, kad vis dar menu Džudę, jos šypseną, kantrybę ligos akivaizdoje, susitaikymą ir pasiryžimą perduoti savo mintis. Kaltė apnuodija. Reikšti jausmus yra būtina, jei norime gyventi laimingai.

Paskui pamačiau save sėdinčią šalia jos lovos. Už lango vandenyje atsispindėjo mėnulio pilnatis, o Džiudė buvo pasiryžusi kalbėti tol, kol jai leis balsas.

Jos dėka aš sužinojau, koks apima džiaugsmas, kai visiškai nuoširdžiai išliejame savo jausmus. Šis džiaugsmas toks pat, kokį jaučia į orą iš vandens iššokęs delfinas.

Užmaskuotos dovanos

Kelis kartus man teko pavaduoti slaugos namuose dirbančias slaugytojas ir ten aš slaugiau Alzheimerio liga sergančius pacientus. Tačiau Nensė buvo pirmoji, kuria rūpinausi jos namuose. Ši švelni moteris buvo trijų vaikų motina ir turėjo dešimt anūkų. Jos vyras gyveno kartu, bet retai beužeidavo į jos kambarį. Tiesą sakant, galima buvo nesunkiai užmiršti, kad jis iš viso gyvena tuose namuose.

Nensę pakaitom lankė trys jos seserys ir du broliai, taip pat kartais pasirodydavo kelios draugės, nors laikui bėgant jos ėmė lankytis vis rečiau. Prižiūrėti Nensę buvo sunkus ir sekinantis darbas. Ji nenustygo vienoje vietoje ilgiau nei minutę ir dažniausiai būdavo labai susikrimtusi. Nurimdavo ji labai retai, taigi galite suprasti, jog ramybės akimirkų su ja buvo mažai. Paskui jai padidino vaistų dozę ir didesnę dalį dienos ji pramiegodavo. Prabudusi kalbėdavo visiškai nerišlius žodžius ir sakinius – tai būdinga sergantiems Alzheimerio liga. Vienų žodžių dalis ji jungdavo su kitų žodžių dalimis. Kartais atrodydavo, kad ji kalba su anglišku akcentu, tačiau jos kalboje nebuvo nieko rišlaus, nuoseklaus, suprantamo. Žinoma, elgiausi su Nense taip pat švelniai ir meiliai, kaip ir su visais kitais savo globotiniais, net bandžiau pasakoti jai įvairius dalykus. Kartais ji suprasdavo, kad esu su ja, o kartais būdavo kažkur labai toli ir manęs nė nepastebėdavo, kad ir kaip aš stengdavausi atkreipti jos dėmesį.

Kartais atvažiavusi į Nensės namus aštuntą valandą ją nuprausdavau po dušu, nors tai buvo naktinės slaugytos pareiga. Taip būdavo

tada, kai ji naktį prasiblaškydavo ir ryte jai leisdavo ilgiau pamiegoti. Tačiau dažniausiai į dušą Nensė eidavo apie aštuonias. Sėdėdama ant dušo taburetės ir prausiama naktinės slaugytojos, Nensė kartais nusišypsodavo man, kai įkišdavau į vonią galvą.

Dabar papasakosiu apie vieną slaugytoją, kuri dirbo kitaip nei visos likusios ir tvirtino, jog jos šalyje tai yra normalu.

Pirmas įvykis nutiko labai šaltą žiemos rytą. Atėjusi į Nensės kambarį, išvydau ją ant lovos visiškai nuogą ir baisiai drebančią. Ji buvo ką tik nuprausta duše. Ten jos žarnynas atsipalaidavo ir ji paliko po dušo kėde krūvą išmatų. Tai manęs nė trupučio nenustebino. Ligoniams dažnai nutinka tokie dalykai, nes atsisėdę ant šios kėdės jie pasijunta panašiai kaip ant klozeto.

Dabar Nensė baisiai drebėjo ir priminė mažą, gležną vaiką. Vos pamačiusi tai, nušluosčiau ją ir užklojau šilta antklode. Naktinę slaugytoją radau vonioje. Ji valė Nensės paliktus nešvarumus. Neduoti jai pastabos tiesiog nepajėgiau, bet padariau tai diplomatiškai, tariau, jog būčiau išvaliusi tai vėliau, o ji turėjusi visų pirma pasirūpinti pačia ligone. Naktinė slaugytoja tik gūžtelėjo pečiais.

Kitas įvykis atsitiko po poros savaičių. Paprastai būnu be laikrodžio ir stengiuosi susitvarkyti dieną taip, kad nereiktų nuolat tikrintis, ar nevėluoju. Jei turiu kur nors būti punktualiai, pasilieku sau daugiau laiko. Tai man leidžia pasimėgauti kelione, trumpa ji būtų ar ilga, ir visada jausti šią akimirką, o ne skubėti mintimis į ateitį. Tą rytą gatvėse visai nebuvo kamščių, dėl to į Nensės namus atvykau daug anksčiau, nei buvau suplanavusi.

Po paskutinio incidento naktinė slaugytoja pradėjo maudyti Nensę dar anksčiau, tad aš šios procedūros nebematydavau. Šiaip su ta slaugytoja aš visai neblogai sutariau. Vienai iš kitos pamainas perimti mums pasitaikydavo jau kelerius metus, mes neretai slaugydavome tuos pačius žmones. Vis dėlto jai trūko atjautos ir supratimo. Dabar tai buvo akivaizdu. Todėl ėmiau abejoti jos, kaip profesionalios slaugytojos, kompetencija. Tokia mano nuomonė dar labiau sustiprėjo, kai tą

rytą įėjusi į vonią pasisveikinti išvydau sėdinčią ant dušo kėdės vargšę Nensę. Ji tirtėjo nuo šalčio ir kaleno dantimis.

Kai pasiteiravau, kas čia vyksta, slaugytoja paaiškino, kad jos šalyje žmonės maudomi būtent taip: iš pradžių ant kūno liejamas ledinis vanduo, paskui – šiltas, tada vėl pilamas ledinis ir taip toliau. Maudynės visada baigiamos šaltu vandeniu. Šitokia procedūra suaktyvina kraujotaką, – pasakė man slaugytoja ir tikriausiai neklydo. Nors iš patirties ir pati žinojau, jog paplaukiojusi šaltame vandenyje jausdavausi daug žvalesnė ir gyvesnė, aiškiai jaučiau, kad tokie eksperimentai čia visai netinka.

Buvo šalta. Lauke stūgavo vėjas, nuo jo gūsių virpėjo langai ir net namuose žmonės vilkėjo kelis sluoksnius šiltų drabužių. O mažoji Nensė sunkiai sirgo. Vargu ar jai reikėjo tokių žvalumo procedūrų. Ji tam buvo per silpna. Mūsų darbas – rūpintis jos gerove, užtikrinti patogumo pojūtį, o ne laikyti pasodintą duše iš baimės paklaikusiomis akimis ir nuo šalčio barškančiais dantimis. Mano įsitikinimu, vargšei senutei tereikėjo šilumos ir geros širdies.

Nors nesu baisiai valdinga, *kai prireikia*, moku būti tvirta. Tokią mano reakciją paprastai sužadina neteisybė ar žiaurumas. Kai rimtai pasikalbėjau su naktine slaugytoja, ji suprato, ką norėjau jai pasakyti, ir pažadėjo ateityje Nensę prausti tik šiltu vandeniu.

Dienos slinko įprasta tvarka. Naktinė slaugytoja ruošėsi išeiti atostogų ir gana ilgai negrįžti į darbą. Jos vieton ateiti turėjo moteris, vardu Linda, su kuria mūsų keliai ligonių namuose irgi dažnai susitikdavo. Su ja būdavo gera, mes rasdavome apie ką maloniai paplepėti ir jos darbo etika buvo išties aukšta. Džiaugdamasi dėl Nensės, sukalbėjau padėkos maldą.

Nensės kalba ir toliau liko tokia pat nerišli. Išlipusi iš lovos, ji imdavo blaškytis ir nurimdavo tik išgėrusi savo dozę vaistų. Pagal slaugos taisykles jos lova turėjo būti su aukštais pakeliamais bortais, tačiau kai ji būdavo ramesnė, aš bortus nuleisdavau ir pašalindavau mus skiriančią sieną. Nensei patikdavo, kai aš ją truputį palepindavau, pavyzdžiui,

įštrindavau jai kojas kremu ar panašiai. Bet net ir tokiomis ramybės valandėlėmis prabilusi Nensė kalbėdavo tik sau vienai suprantama kalba. Ji buvo neaiški ir be jokios struktūros, grynas visiškai nederančių tarpusavyje skiemenų kratinys. Taip ji kalbėjo jau keletą mėnesių, nuo pat mūsų pažinties pradžios.

Vieną dieną po tualeto procedūros ji įsikibusi man į ranką krypavo atgal į lovą. Iš kitos mano rankos netikėtai išsprūdo ir ant žemės nukrito tūbelė. Nusijuokiau ir tarusi Nensei kelis nereikšmingus žodžius pasilenkiau tūbelės pakelti. Kai atsitiesiau, Nensė visiškai giedru veidu ir žiūrėdama tiesiai man į akis pasakė:

– Esi labai miela...

Mano veidą tučtuojau papuošė plačiausia šypsena ir mes kokią minutę šitaip stovėjome ir šypsojomės viena kitai. Mačiau visiškai sveiko proto ir sąmoningą moterį. Tuo metu ji suprato viską, kas vyksta. Atsakiau jai:

– Tu irgi, Nense.

Ji dar plačiau nusišypsojo ir mes apsikabinome, tada vėl pažvelgėme viena į kitą. Buvo nuostabu!

Kai paskui pasodinau ją ant lovos krašto ir pasilenkiau pakelti jos kojas, Nensė vėl kažką pasakė sujaukta Alzheimerio kalba. Nieko nesupratau. Ji vėl kažin kur pradingo, nors trumpą minutėlę buvo su manimi visiškai skaidraus proto.

Galbūt Alzheimerio liga sergantys žmonės ir nesuvokia, kas vyksta didžiąją laiko dalį, bet vien tai, kad jie nesugeba aiškiai perteikti savo minčių ir dažnai yra labai sumišę, nereiškia, kad jų niekaip nepaveikia aplinkos įvykiai. Tuo įsitikinau savo akimis ir iš esmės pakeičiau požiūrį į šią ligą. Niekas neįtikins manęs, kad yra kitaip.

Po kelių savaičių papasakojau šį atsitikimą slaugytojai Lindai ir ji sutiko, kad tai nepaprastas įvykis. Neilgai trukus Linda pati tapo Nensės proto prašviesėjimo liudytoja, nors jos atvejis ir nebuvo toks šiltas. Jai, kaip naktinei slaugytojai, priklausė kas keturias valandas paversti Nensę ant kito šono, kad nesusidarytų pragulos. Linda turėdavo

įvykdyti gydytojo nurodymą net ir tada, kai Nensė kietai miegodavo. Tąkart Linda pasirodė pas Nensę apie ketvirtą ryto. Ir vos ji palietė ligonę, ši aiškiai ištarė:

– Nė nebandyk manęs judinti!..

– Gerai, Nense, – krūptelėjusi atsakė Linda. – Saldžių sapnų.

Apstulbusi Linda nuėjo miegoti.

Nensės šeimos nariai ateidavo kasdien ir pusvalandžiui mane pakeisdavo. Pamainos buvo ilgos ir varginančios ir už tokias pertraukėles jiems širdingai dėkojau. Nensės namai buvo netoli paplūdimio, todėl nuskubėdavau tiesiai ten ir atsistojusi ant uolėto iškyšulio žiūrėdavau į vandenyną. Uolų paviršius buvo šlapias ir nuklotas dumblių, tačiau aš visada rasdavau, kur pastatyti koją, ir saugiai pasiekdavau iškyšulio kraštą. Traukdavau į krūtinę vandenyno orą, džiaugdavausi gaiviu vėjeliu ir neaprėpiamomis platybėmis. O dar toliau, pačiame iškyšulio smaigalyje, kartais stovėdavo žmogus. Jis grodavo saksofonu. Tobulos melodijos tiesiog stebuklingai susiliedavo su bangų mūšos ritmu. Stovėdavau apkerėta, gerdama į save garsus ir kitus pojūčius, paskui nenoriai pasukdavau atgal. Ši muzika palaikydavo mane per likusią pamainos dalį.

Savo įspūdžius papasakodavau Nensei, nors ji ir būdavo „kažkur kitur". Aš į tai nekreipiau dėmesio. Norėjau bent kiek ją sužadinti. Visą jos pasaulį dabar sudarė miegamasis, tualetas ir svetainė.

Kelis mėnesius pasakojau jai apie saksofonininką, bet nesulaukiau jokių susidomėjimo ženklų. Ir štai vieną dieną, kai įkvėpta grįžau nuo vandenyno ir pabandžiau nusakyti jai ką tik girdėtą melodiją (jei apskritai muziką galima nusakyti žodžiais), Nensė pažvelgė man į akis ir nusišypsojo. Po poros minučių užsiėmiau namų ruoša ir išgirdau, kaip ji pradėjo niūniuoti. Tuo dienos metu ji paprastai labiausiai nerimdavo, o dabar ramiai niūniavo. Bet kaip netikėtai ji pradėjo tai daryti, taip pat staiga ir baigė. Ji vėl atsidūrė „kažkur toli" ir pradėjo murmėti visiškai nesuprantamus garsus.

Tačiau aš dar sykį įsitikinau, kad su Nense visa tą laiką kalbėjausi ne veltui. Nesvarbu, kad ji man nieko neatsako. Tai nereiškia, kad ji nieko nesupranta ir kad aš neturiu stengtis jai perduoti savo minčių. Toks elgesys, be kita ko, buvo mano saviraiškos bandymas.

Kai nuo pasaulio mane skiriančios sienos ėmė griūti, saviraiškos poreikį pajutau itin aštriai. Norėjau būti drąsi, sąžininga ir tiesi. Būtent toks elgesys teikė man vis didesnį pasitenkinimą ir man vis mažiau rūpėjo, ką apie mane pasakys kiti žmonės.

Aišku, aš žinojau, jog ne visi pritars mano asmenybės pokyčiams, net jei jie bus tikrai pozityvūs. Formavosi nauji mano mąstysenos ir elgsenos modeliai – taip atotrūkis nuo praeities pamažu augo, o aš dariausi vis stipresnė. Aplinkiniai ne visada priimdavo tai teigiamai, tačiau aš siekiau būti autentiška, o ne mechaniškai atspindėti kitų žmonių lūkesčius. Užgimė nauja mano asmenybė ir ji norėjo atsiskleisti, pasidalyti savimi.

Turėjau vieną draugę. Santykiai su ja jau daug metų akivaizdžiai stokojo pusiausvyros. Aišku, ši draugystė man buvo pamoka, kurią aš turėjau išmokti. Viską jai atvirai ir pasakiau vildamasi, kad ji mane supras. Reikalo esmė buvo tokia, kad pastangas palaikyti mudviejų ryšį dėjau tik aš viena.

Draugavome jau seniai ir tikėjausi, kad atvirumas padės mums įveikti sunkumus. Bet greitai pajutau, kad mus kartu pastaruoju metu laiko vien įprotis. Draugė pratrūko ant manęs piktai šaukti. Matyt, tokią jos reakciją sukėlė baimė ir nuoskaudos. Supratau, kad jos visiškai nepažįstu. Nė neįtariau, kad ji gali būti tokia pagiežinga. Todėl kai ji nuožmiai pareiškė, kad mūsų santykiai baigti, ramiai priėmiau jos sprendimą ir nė nemėginau prieštarauti. Atėjo laikas judėti pirmyn.

Žinoma, ilgus metus trukusią mudviejų draugystę aš prisiminiau ilgai. Tai buvo nuostabi dovana. Galiausiai lieka vien šviesūs atsiminimai... Kita vertus, tada nemačiau prasmės palaikyti santykių su žmo-

gumi, kuris nekenčia atvirumo. Niekas iš mūsų nėra tobulas, ne išimtis ir aš pati. Suprantu, kad sąmoningai arba nesąmoningai irgi prisidėjau prie draugystės žlugimo, tačiau ko verti santykiai, jei žmonės negali būti atviri ir išsakyti savo nuomonių? Tokie santykiai nebus darnūs ir sveiki.

O kitą mano draugystę atvirumas prieš kelerius metus labai sutvirtino. Sutikusi vieną seniai nematytą draugę aš jai labai atvirai pasakiau, kad man kartais reikia į ją atsiremti. Toks mano tiesumas mus suartino ir įkvėpė širdingai pasikalbėti. Ji taip pat man atsivėrė ir abipusė pagarba bei supratimas mūsų ryšį labai sustiprino. Bet mes abi pripažinome, kad visiškai pasikliauti viena kita negalime. Nesupykome dėl tokio atvirumo, tik mūsų santykiai tapo aiškiau apibrėžti. Mes priėmėme viena kitos silpnybes ir dabar mūsų santykiuose nėra jokio spaudimo ar netikrumo. Santykiai brandūs, labai atviri ir visada mus abi džiugina. Dabar esame net artimesnės, nei buvome kada nors anksčiau.

Noriu pasakyti, kad atvirai išreikšti jausmai padeda išgryninti santykius ir pakelti jų kokybę. Tai yra saviraiškos rezultatas. Kad išmokčiau taip gyventi, prireikė laiko, tačiau šie įpročiai man suteikė didžiulę laisvę. Įveikusi visus bendravimo išbandymus greitai pamatau, kaip su jais grumiasi kiti žmonės. Vertinu vaisius, kuriuos man subrandino tiesi ir sąžininga saviraiška, linkiu visiems irgi rasti savyje jėgų ir pradėti bendrauti atvirai.

Trumpas Nensės atsakymas, įterptas į beprasmį skiemenų kratinį, suteikė man neapsakomą džiaugsmą. Jei būčiau bendravusi su ja kaip su daiktu, o ne žmogumi ir tarusi sau, jog iš jos vis viena nesulauksiu jokio atsako, tokio atpildo nebūčiau gavusi.

Jeigu manome, kad kiti nutuokia apie mūsų jausmus ar visada bus su mumis, labai rizikuojame, nes iš tikrųjų niekas nežino, kada teks visam laikui išsiskirti. Todėl artimus žmones reikia branginti kaip didžiausią vertybę ir už ją dėkoti. Ne kiekviena diena būna kupina džiaugsmo. Visiems mums pasitaiko sunkių akimirkų, bet visada šir-

dyje atsiras šilumos, kuria galėtume pasidalyti su artimais žmonėmis. Todėl neužsidarykime mažučiame savo pasaulėlyje ir neužmirškime, koks neaprėpiamas pasaulis driekiasi aplink mus.

Kaip žmogus nėra deramai vertinamas ir branginamas, puikiai apdainuoja vienas garsus Australijos dainų kūrėjas ir atlikėjas Mikas Tomas (Mick Thomas). Dainos herojus taip įsisuka į gyvenimą, jog net nebepastebi, kai jo mylimoji persidažo plaukus ar pakeičia kokius kitus atributus. Pagrindinė dainos žinia tokia: „Jis pamiršo, kad ji yra graži."

Manyčiau, tas pasakytina apie bemaž kiekvieną iš mūsų. Moterys irgi liaujasi branginti savo vyrus ir nebepastebi jų vidinio ir išorinio grožio. Jos ne visada įvertina joms rodomą meilę ir dėmesį. Vaikai nebrangina savo tėvų ir priima juos kaip savaime suprantamą dalyką. Taip neretai elgiamės su draugais, broliais ir seserimis, pusbroliais, bendradarbiais, seneliais ir kitais mūsų gyvenime vienokį ar kitokį vaidmenį vaidinančiais žmonėmis.

Mes pernelyg greitai sutelkiame dėmesį į žmonių trūkumus ir net nepasistengiame pamatyti jų gerųjų savybių. To nebūtų, jei visad drįstume kalbėti atvirai. Ne sykį įsitikinau, kad už atvirumą yra atlyginama, net jei šis atlygis kartais būna ne toks, kokio laukiame. Galbūt jis yra didesnė savigarba ar gyvenimas be kaltės jausmo, o gal kokybiškesni santykiai. Svarbiausia, kad drįsę išreikšti jausmus apdovanojate ir save, ir kitus žmones. O kuo ilgiau delsiate, tuo jūsų našta tampa sunkesnė.

Nensė daugiau nieko suprantamo nebepasakė, bet tai nieko nepakeitė. Beje, vieną pavakarę Nensės proto prašviesėjimą pastebėjo jos anūkas. Jis tada dainavo, o ji atsisuko ir pažvelgė jam į akis, tada šiltai nusišypsojo. Nusišypsojo visai ne kaip Alzheimerio liga serganti senutė, o kaip anūku besididžiuojanti senėlė, patenkinta jo pasirinkta saviraiška.

Dovanos už atvirumą ir drąsą kiekvienam būna vis kitokios, bet jų sulaukiame visada.

Ketvirtas apgailestavimas: ak, kad būčiau daugiau bendravęs su draugais...

Kaip jau sakiau, retkarčiais man tekdavo padirbėti ir slaugos namuose. Gerai, kad tik retkarčiais, nes tos vietos buvo siaubingos. Ne visiems pacientams čia reikėjo intensyvios slaugos, kai kuriems užteko visai paprastos priežiūros, šiokios tokios pagalbos. Mane čia pasikviesdavo kaip atsarginę slaugytoją ir nepavesdavo rūpintis jokiu konkrečiu ligoniu.

Jei nenorite žinoti, kokia iš tikrųjų yra mūsų visuomenė, venkite slaugos namų. O jei jums tai įdomu ir jei esate pakankamai stiprūs, aplankykite juos ar net praleiskite ten šiek tiek laiko. Juose labai daug vienišų žmonių. LABAI DAUG. Ir niekas negarantuoja, kad vieną dieną ten nepateksime mes patys.

Pažintis su slaugos namų darbuotojais mane sykiu ir įkvėpė, ir pribloškė. Kai kurie iš jų buvo puikūs geraširdžiai žmonės. Jie dirbo savo darbą ir skleidė šilumą. Ačiū Dievui, kad esama tokių žmonių. Tačiau daugumoje slaugos namų personalo trūksta ir tiems žmonėms dirbti labai nelengva.

Yra ir kitokių slaugos namų darbuotojų. Jie arba pavargę nuo šio darbo, arba apskritai jo nemėgsta. Komandai, į kurią patekau aš, tiesiog baisiai trūko atjautos.

Slaugos namų gyventojai tipendavo į valgomąjį pasiramsčiuodami lazdelėmis ar vaikštynėmis. Gyveno ten ir gana pasiturinčių žmonių, nes šie slaugos namai buvo privatūs ir net gana prabangūs. Patalpų apstatymas išties džiugino akį, sodą prižiūrėjo sodininkai, vonios ir tualeto kambariai buvo nuolat šveičiami. Tačiau maistas čia buvo siaubingas. Visus patiekalus pagamindavo kitur, o čia juos tik pašildydavo mikrobangų krosnelėse, tad nelikdavo nei tikro skonio, nei aromato. Ir aptarnaudavo gyventojus labai šaltai – be jokios meilės pakišdavo jiems lėkštę, ir viskas.

Tą sykį ir aš dirbau virtuvėje. Kai pamatydavo linksmą mano veidą, slaugos namų gyventojai čiupdavo mane už rankos, kad nepabėgčiau ir bent kiek šnektelėčiau su jais. Taip buvo ir dabar. Jie norėjo bendrauti, nes buvo paprasti normalūs žmonės, tiesa, jau seni ir nusilpę. Bet jų protas dar buvo giedras ir jie troško džiaugtis. Dar prieš metus ar dvejus tie patys žavūs žilagalviai tvarkėsi visiškai savarankiškai, tačiau dabar jau jiems reikėjo didesnės ar mažesnės pagalbos.

Kai grįžau į virtuvę paimti kito padėklo su lėkštėmis, mane pasitiko pikti kelių darbuotojų žvilgsniai. Jiems nepatiko, kad aš šnekuosi ir juokauju su mūsų globotiniais. Pasistengiau nekreipti į tai dėmesio. Turėjau išspręsti vieną problemėlę. Grąžinau valgyklos vedėjai lėkštę su ėriena ir draugiškai pasakiau:

– Bernis užsisakė vištienos, ne ėrienos.

– Tegu valgo, ką jam pakišam, – atšovė vedėja ir dirbtinai nusijuokė.

– Ne, – tariau nė kiek neišsigandusi, – mes turime jam duoti vištienos patiekalą.

– Jis valgys ėrieną arba nevalgys nieko! – pagiežingai suriko vedėja.

Pamačiau, kad ta moteris labai nelaiminga. Man tapo jos gaila.

Grįžtančią pas Bernį mane prisivijo viena miela darbuotoja, vardu Rebeka.

– Nesikrimsk dėl jos, Brone. Ji visada tokia, – tarė.

Sušildyta jos šilumos nusišypsojau.

– Dėl jos aš nė trupučio nesikremtu. Man rūpi mūsų gyventojai, turintys kęsti tokį elgesį dieną iš dienos.

– Kai pradėjau čia dirbti, mane tai irgi labai erzino, – pritarė Rebeka. – Bet dabar tiesiog stengiuosi suteikti žmonėms kuo daugiau meilės ir jaukumo, kad ir kokie būtų apribojimai.

– Šaunuolė, – atsakiau ir dar kartą nusišypsojau.

Prieš nueidama savo reikalais, ji švelniai priglaudė delną man prie nugaros ir pridūrė:

– Žinai, kai kam rūpi, kad jiems būtų gerai. Mūsų nedaug, bet yra.

Kai visi gyventojai papietavo, mes išplovėme indus, o tada valgyklos personalas išėjo į lauką parūkyti. Kelios mūsų liko viduje ir susėdo paplepėti su globotiniais. Susirinko koks tuzinas žmonių ir užvirė tikros linksmybės. Negalėjau atsistebėti giedra senukų nuotaika ir jų sugebėjimu atsispirti ne itin palankioms aplinkos sąlygoms.

Kiekvienas gyventojas čia turėjo savo kambarį ir vonią. Vakarais eidama per kambarius ir padėdama senukams persirengti naktiniais drabužiais matydavau, jog kiekvienas kambarys vis kitoks ir atskleidžia gyventojo asmenybę. Ant sienų puikavosi besišypsančių artimųjų nuotraukos ir paveikslai, spinteles puošė rankomis nerti nėriniai ir pamėgti puodukai. Kai kuriuose balkonėliuose netgi stovėjo vazonai su gėlėmis.

Viena mūsų globotinė buvo Dorisė. Su šypsena įlėkusi į jos kambarį pamačiau, jog ji jau buvo apsirengusi savo rožinius naktinius. Man ji irgi nusišypsojo, o paskui nusuko žvilgsnį į šalį. Kai paklausiau jos, ar viskas gerai, ji apsipylė ašaromis. Tučtuojau atsisėdau šalia ir ją apkabinau. O ji tik kūkčiojo, įsikibusi į mane, ir netarė nė žodžio. Meldžiau stiprybės ir laukiau.

Ašaros liovėsi tekėti taip pat staigiai, kaip buvo pradėjusios. Ji išsitraukė nosinę.

– Ak, kokia aš kvaila, – pasakė šluostydamasi akis. – Atleisk man, brangioji. Esu sena nupaikusi moteris.

– Kas jums yra? – švelniai paklausiau.

Dorisė atsiduso ir papasakojo, kad gyvena čia jau keturis mėnesius ir nuo to laiko beveik nemato linksmo žmogaus veido. Ji prisipažino, kad pravirko išvydusi mano šypseną. Vienintelė jos duktė dabar gyvena Japonijoje ir jos nebėra labai artimos, nors ir dažnokai pasikalba telefonu.

– Savo gražią mažą mergaitę sūpuojanti motina nedrįstų nė pagalvoti, kad kas nors jas išskirs. Tačiau taip nutinka. Viską savaip sutvarko gyvenimas. Ne protas, ne kokie nors argumentai, o pats gyvenimas, jo

įvykiai ir aplinkybės, – kalbėjo Dorisė. – Mano dukra dabar turi savo gyvenimą... laikas išmokė mane, jog turime leisti įvykiams klostytis patiems. Tėvai duoda savo vaikams gyvybę, bet nėra jų savininkai. Mums tenka laimė vesti juos pirmyn, kol jie atsistoja ant kojų. O manoji tai jau padarė...

Iš karto pajutau šiai mielai moteriai simpatiją ir pažadėjau po pusvalandžio, kai baigsis mano pamaina, grįžti, jei ji, žinoma, iki to laiko neužmigs. Ji labai apsidžiaugė.

Kai atėjau, Dorisė sėdėjo ant lovos ir laukė manęs. Atsisėdau ant kėdės šalia. Ji paėmė mane už rankos ir pradėjo kalbėti.

– Nuo vienatvės čia pradėjau merdėti, brangioji – tarė. – Girdėjau, kad taip gali nutikti. Manau, tai tikra tiesa. Vienatvė žudo. Ak, kaip baisiai aš išsiilgstu žmogaus prisilietimo...

Pasirodo, per visus keturis mėnesius aš buvau vienintelė, kuri ją apkabino.

Ji nenorėjo apsunkinti manęs savo rūpesčiais, bet aš primygtinai paprašiau tęsti. Nuoširdžiai troškau ją pažinti, tad ji pasakojo toliau.

– Labiausiai man trūksta draugų. Kai kurie jų jau mirę. Kai kurie yra atsidūrę panašioje padėtyje kaip ir aš. Su kai kuriais ryšys tiesiog nutrūko. Norėčiau, kad to nebūtų nutikę. Mes įsivaizduojame, kad draugai visada bus su mumis. Tačiau gyvenimas juda pirmyn ir staiga susivokiame, kad pasaulyje nėra nė vieno žmogaus, kuris mus suprastų ar ką nors apie mus žinotų.

Pasisiūliau jai padėti susisiekti su draugais. Ji papurtė galvą.

– Neturiu nė siūlo galo, – tarė.

– Mielai pagelbėčiau, – pasakiau ir paaiškinau apie internetą. Ji apie tai nieko nenutuokė, bet pasistengė suprasti. Pradžioje ji atsisakinėjo, jaudinosi, kad aš prarasiu daug laiko. Tačiau galų gale įtikinau ją, kad tai bus visai paprasta. Man išties patikdavo kartais pasidarbuoti sekliu. Tarnaudama banke šiek tiek dirbau apgaulių ir klastočių prevencijos skyriuje ir ten tikrai nenuobodžiavau. Išgirdusi tai, ji nusijuokė ir galų gale su mano pasiūlymu sutiko.

Padėti Dorisei norėjau dėl kelių priežasčių. Visų pirma, kaip minėjau, iš pirmo žvilgsnio pajutau jai šiltus jausmus. Antra, ta pagalba man nieko nebūtų kainavusi. Turėjau reikiamų įgūdžių ir priemonių tai padaryti. Ir trečia, puikiai žinojau, kokia kančia yra vienatvė.

Praeityje skausmas dėl nevykusių santykių buvo mane taip išvarginęs, jog aš pasitraukiau giliai į savo vidų. Vadovavausi paplitusiu klaidingu įsitikinimu, esą atsiriboję nuo žmonių išvengsime ir skausmo. Jeigu niekas neprisiartins prie tavęs, niekas ir neįskaudins. Bet tiesa ta, kad pasveiksime tik leisdami iš širdies plūsti meilei ir mokydamiesi ją priimti iš kitų. Žinoma, tai nėra lengva.

Iš pažiūros aš su žmonėmis elgiausi draugiškai, bet vis dar tampiausi su savimi praeities nuoskaudų naštą. Žinoma, jau mokėjau atjausti tuos, kurie praeityje mane buvo įskaudinę. Tai man pavyko gana lengvai. Sunkiau sekėsi nuvyti tamsias mintis. Jos išgraužė mano sąmonėje plačias vagas ir vis nesiliovė tekėjusios. Emociškai dar išgijusi nebuvau.

Vienišiausia jausdavausi sekmadieniais. Bet ne tik. Vienatvė palieka širdyje tuštumą, kuri gali numarinti fiziškai. Skausmas darosi nepakeliamas ir kuo ilgiau jis kamuoja, tuo daugiau randasi nevilties. Per tuos metus nuėjau šimtus mylių miestų gatvėmis, užmiesčio keliais ir kitur. Sakydama „vienatvė“ turiu omenyje ne žmonių, o supratimo ir palaikymo stygių. Nesuskaičiuojama daugybė žmonių jaučiasi vieniši prigrūstuose kambariuose. Tiesą pasakius, sunkiausiai pakeliama ir yra vienatvė, kai vieniši mes jaučiamės tarp žmonių. Jei aplinkui nėra nė vieno, kuris mus suprastų ar priimtų tokius, kokie esame, mus stingdančiomis rankomis greitai palytės vienatvė. Vienatvė labai skiriasi nuo buvimo vienumoje. Būti vienumoje kitados labai mėgau, netgi jausdavausi laiminga. O vienatvę patiriame tada, kai nėra žmonių, kurie mus suprastų. Kaip tik tokia vienatvė ilgainiui ir pradėjo mane smaugti, ji vis labiau gniaužė širdį, retkarčiais galvoje netgi šmėstelėdavo mintis apie savižudybę. Aš, žinoma, nė kiek nenorėjau mirti. Troškau gyventi. Tačiau kar-

tais ištrūkti iš skausmo pančių būna labai sunku. Įsileisti meilę ir laimę į savo gyvenimą ar net sutikti, jog esu to verta, kartais būdavo taip sudėtinga, jog patrauklesnė atrodydavo savižudybės alternatyva.

Kai skausmas ir vienatvė pasiekė kritinę ribą, mano maldos sulaukė atsakymo. Man paskambino draugas. Paskambino tada, kai to labiausiai reikėjo. Jis nutuokė, kad man nelengva, bet tikrai nežinojo, kad tuo metu jau rašiau atsisveikinimo laišką ir be paliovos šluosčiausi sūrias ašaras. Buvau pasirengusi išeiti. Tiesiog nebepajėgiau toliau gyventi su nuolatiniu skausmu širdyje.

Draugas primygtinai paprašė, kad nesakyčiau nė žodžio. Man tereikės klausytis. Nenoriai sutikau. Tada per telefono ragelį išgirdau, kaip jis sau pritardamas gitara dainuoja Dono Maklino (Don McLean) dainą „Žvaigždėta, žvaigždėta naktis“ Daina buvo apie Vincento van Gogo kančias, tik mano draugas jo vardą pakeitė manuoju. Kai draugas baigė dainuoti, vis dar kūkčiojau. Nieko kita daryti nesugebėjau. Tylėdamas jis kantriai laukė, aš padėkojau jam ir padėjau ragelį. Tuo metu jokių kitų žodžių ištarti nebūčiau sugebėjusi.

Tąnakt užmigau visiškai išsekusi. Vis dėlto turėjau pripažinti, kad mano draugo supratimas ir geranoriškumas įžiebė mažytę vilties kibirkštėlę. Kitą vakarą visai netikėtai iš Anglijos paskambino kitas draugas. Po ilgo ir atviro pokalbio pajutau, kad jėgos po truputį grįžta.

Kitą kartą, kai užėjo labai sunki vidinė krizė, iš paskutiniųjų stengiausi nepasiduoti ir maldavau pagalbos. Tuo metu važiavau automobiliu ir į priekinį automobilio stiklą atsitrenkė didelis paukštis. Tas garsas mane tarsi pažadino iš snaudulio. Kadangi labai myliu gyvūnus, įvykis man nuotaikos nepakėlė, tačiau priėmiau tai kaip įspėjamąjį signalą. Gyvenimas gali labai staigiai baigtis, ar *iš tikrųjų* noriu, kad man taip nutiktų?

Padėkojau paukščiui už vaidmenį, suvaidintą mano asmeninėje evoliucijoje, ir toliau važiavau daug atidžiau. Netrukus per radiją ėmė groti klasikinį kūrinį ir mane užliejo malonūs jausmai, aš nurimau, širdgėla atlėgo. Nusprendžiau, kad būtent tai ir yra gyvenime svarbiau-

sia – nuostabios tyrumo akimirkos. Labai paprasta. Nuostabios akimirkos. Panorau gyventi, patirti ir pažinti tokių akimirkų daugiau.

Puikiai žinojau, kas tai yra liūdesys ir vienatvė, tad supratau ir Dorisės skausmą. Per pusryčius, pietus ir vakarienę Dorisę supo žmonės, bet jai labai trūko supratimo ir senų draugų. Pasiryžau palengvinti jos skausmą.

Kitą savaitę užsukau pas ją paimti sąrašėlio su vardais, kuriuos savo skrupulinga rašysena buvo priraičiusi mieloji ponia. Prie arbatos puodelio Dorisė persakė man viską, ką atsiminė apie keturias savo drauges, nurodė, kur jos anksčiau gyveno.

Vieną iš šių moterų rasti pavyko nesunkiai, bet ji buvo patyrusi insultą ir nebekalbėjo. Sužinojusi apie tai, Dorisė padiktavo man trumpą žinutę, kurią aš vėliau perdaviau tos draugės sūnui, kad jis perskaitytų ją savo motinai. Nors žinia apie draugės būseną ir nuliūdino Dorisę, dabar ji bent galėjo perduoti jai kokį nors pranešimą.

Brangi Elze, nuliūdau išgirdusi, kad tau nėra gerai. Prabėgo daug metų. Elison vis dar gyvena Japonijoje. Pardaviau savo namą ir dabar esu slaugos namuose. Tau šiuos žodžius perduos viena jauna moteris. Myliu tave, Elze.

Nuoširdžiai Tavo
Dorisė

Laiškelio turinys buvo paprastas, bet juo Dorisė pasakė viską, ką norėjo. Tą patį vakarą susisiekiau su Elzės sūnumi ir perdaviau šiuos žodžius. Neilgai trukus jis paskambino man ir pranešė, kad išgirdusi juos Elzė džiugiai nusišypsojo. Žinoma, papasakojau tai Dorisei ir ji taip pat visa nušvito.

Per kelias artimiausias savaites man pavyko atkapstyti informaciją apie dar dvi jos drauges. Abi jos, deja, buvo mirusios. Išgirdusi šias naujienas, Dorisė supratingai palingavo galva.

– Na, to buvo galima tikėtis, brangioji, – atsidususi tarė.

Tvirtai pasiryžau rasti paskutinę draugę. Naršiau po internetą, daug skambinau telefonu, bet rezultatai nedžiugino. Žmonės, su kuriais susidurdavau, buvo malonūs ir paslaugūs, bet atsakydavo maždaug taip: „Atleiskite. Vardas toks, bet šeima kita.“

Visą tą laiką lankiau Dorisę dusyk per savaitę. Vos tik atsisėsdavau, ji iškart suspausdavo mano delną ir nepaleisdavo, kol nepakildavau. O kartais ji užsispirdavo, kad negaiščiau su ja laiko – aš tikrai turinti svarbesnių užsiėmimų, tad jos lankyti neprivalau. Bet kai pakartodavau, kad bendrauti su ja man didžiulis malonumas (o taip išties ir buvo), išvysdavau jos veide palengvėjimą ir troškimą, kad užsukčiau pas ją ir ateityje. Iš senų žmonių galima labai daug pasimokyti, jie su savimi nešiojasi nemažą istorijos tarpsnį. Aš žavėjausi mudviejų pokalbiais.

Pagaliau aptikau jos paskutinės draugės Lorenos pėdsakus. Man paskambino senyvas vyriškis ir pasakė, kad anksčiau buvo jos kaimynas. Jis pranešė, į kokį priemiestį išsikėlė Lorenos šeima, ir man pavyko ją rasti. Kai paskambinau, išgirdau gergždžiantį, bet draugišką pačios Lorenos balsą. Paaiškinau jai, kas aš tokia ir kodėl jos ieškau, ji tada džiaugsmingai aiktelėjo ir mielai sutiko, kad perduočiau jos telefono numerį Dorisei.

Nieko nelaukdama nuskubėjau į slaugos namus pas Dorisę. Apkabinusi ir paslaptingai jai nusišypsojusi, ištiesiau lapelį su Lorenos vardu ir telefono numeriu. Tada ji pati sugriebė mane glėbyje ir kelissyk papurtė. Žodžiu, abiem buvo labai džiugu. Ji davė ženklą atnešti telefoną ir aš tuojau pat tą prašymą įvykdžiau.

Kai ji susiruošė skambinti, pasakiau, jog paliksiu ją vieną, bet ji paprašė, kad pasilikčiau bent tol, kol jiedvi įsikalbės. Sutikau. Mano širdis ėmė plakti greičiau.

Prispaudusi telefoną prie ausies, Dorisė laukė atsakymo. Kai išgirdo draugės balsą, jos veidas nušvito. Nors abiejų moteriškių balsai išdavė didžiulę metų naštą, kalbėjosi jos kaip jaunuolės. Be jokių preliudijų

puolė kvatotis ir tarškėti. Mažumėlę aptvarkiau kambarį, o paskui tiesiog slampinėjau iš kampo į kampą. Buvau dviejų senų draugių laimės liudytoja. Galiausiai priėjau prie durų ir pamojavau spinduliuojančiai Dorisei. Sekundėlei ji liovėsi kalbėti ir man tarė:

– Ačiū tau, brangioji. Ačiū tau.

Linktelėjau ir nusišypsojau. Leisdamasi laiptais žemyn vis dar girdėjau Dorisės juoką. Šypsena nepaliko mano veido visą kelią į namus.

Ilgai atsiminsiu tą dieną. Oras buvo puikus, tad sumaniau nueiti į paplūdimį ir paplaukioti. Maudžiausi kelias valandas. Nuotaika buvo labai pakili. Vos nusileidus saulei, grįžau namo ir neilgai trukus man paskambino Rebeka, maloni slaugos namų darbuotoja, užtarusi mane, kai susikirtau su valgyklos vedėja.

Ji pasakė, kad brangi Dorisė mirė tą patį vakarą, kai pakalbėjo su savo drauge.

Iš akių man iškart ištryško liūdesio ašaros, tačiau sykiu ir džiaugiausi. Šiaip ar taip, ši miela ponia mirė laiminga.

Tiesiog nuostabu, kaip mes galime pakeisti kito žmogaus gyvenimą, jei tik paaukosime jam šiek tiek laiko. Žinoma, keičiasi ir mūsų gyvenimas. Tokio pasitenkinimo, kokį patyriau padėjusi Dorisei, man nebūtų suteikę jokie turtai.

Viso pasaulio slaugos namuose gyvena tūkstančiai nuostabių, bet labai vienišų žmonių, tarp jų esama ir gana jaunų. Jaunas žmogus ar senas, pora valandų draugystės per savaitę gali iš esmės pakeisti jo būseną. Žinoma, geriausia būtų, jei žmonės į slaugos namus nepatektų apskritai, tačiau tai, deja, ne visada įmanoma. Pasižvalgę po šias nelinksmas įstaigas, išvysime daugybę žmonių, kurie yra lyg išmesti. Bet jei kas nors jiems nuoširdžiai skirtų bent dalelę savo laiko, jų padėtis taptų geresnė.

Dorisė iškeliavo laiku. Atėjo jos valanda ir ji jautėsi laiminga. Mes suvaidinome viena kitos gyvenimuose savo vaidmenis ir už tai aš būsiu amžinai jai dėkinga. Ji buvo išties miela moteris. Po kiek laiko susitikau su Lorena. Ji papasakojo, jog jiedvi tada kalbėjusios bent kelias valandas.

Atsisveikino abi nepaprastai laimingos. Sėdėjome su Lorena kavinėje po medžiais ir šnekėjomės apie Dorisę ir gyvenimą apskritai, paskui atėjo laikas vežti Loreną į namus. Džiaugiausi su ja susitikusi. Ir tikėjausi, kad ten, anapus mirties, Dorisė jau sutiko ir kitas savo drauges.

Tikri draugai

Karštligiškas Sidnėjaus tempas mane truputį vargino. Ir kadangi niekas prižiūrėti namų tuo metu nesiūlė, išvažiavau į pietus, į Melburną. Norėjau atversti naują gyvenimo skyrių. Nuo to laiko, kai palikau Melburną, jau buvo praėję keleri metai, tad nekantravau grįžti ir pasidžiaugti tokio kūrybingo miesto teikiamomis galimybėmis, pasimatyti su senais draugais. Mano, kaip patikimos namų prižiūrėtojos, reputacija pasiekė tą miestą pirma manęs, tad labai greitai sudariau prižiūrėjimo tvarkaraštį gerokai į priekį.

Iš pradžių apsigyvenau Merės namuose. Merė buvo priešgimdyminio centro (ten vienu metu dirbau) vadovė ir gyveno už valandos kelio į pietus nuo Melburno išvaizdžiame Morningtono pusiasalyje. Namai buvo persmelkti savo šeimininkės energijos, dėl to kaipmat pasijutau labai jaukiai. Atvažiavau rudenį ir pirmas dvi savaites praleidau vaikštinėdama pakrantės uolomis ir žiūrėdama į bangas. Susisupusi į storą apsiaustą ir užsimaukšlinusi skrybėlę, talžoma šaltų vandenyno vėjų, nueidavau ilgus atstumus ir jausdavausi labai atsigavusi. Tada jaukiai įsitaisiusi prie atviro židinio leisdavau vakarus rašydama ir grodama gitara.

Regis, būčiau galėjusi šitaip gyventi amžinai, tačiau man reikėjo pinigų, tad po kiek laiko apsiėmiau slaugyti Elizabetą. Jos situacija atrodė tragiška, bet aš vis sakydavau sau, kad kiekvienas mūsų turi išmokti savas pamokas. Kartais tragiškos situacijos paskatina žmones augti.

Mano pačios bėdos ir nepritekliai išmokė mane daug dalykų. Ne kartą laikui bėgant supratau, kad tai, dėl ko anksčiau sielojausi ir krim-

tausi, buvo tikras palaiminimas. Jei mano daliai nebūtų tekę kai kurių sunkumų, niekada nebūčiau atskleidusi svarbių tiesų. Nelengvos gyvenimo aplinkybės suteikė man stiprybės, išmokė atlaidumo, atjautos, gerumo ir aibės kitų dalykų, tad, matydama, jog su kiekviena diena darausi geresnė, esu dėkinga už visus išbandymus.

Taip, kiekvienas turi išmokti savas pamokas. Mano slaugomi žmonės – taip pat. Kad ir kokios būtų priežastys, nulėmusios tokį jų gyvenimą, už jas aš nebuvau atsakinga. Mano pareiga buvo švelniai ir su meile jais rūpintis, draugauti su jais ir padėti jiems nugyventi paskutines dienas ar savaites. Jeigu padėdavau jiems rasti ramybę, darbas suteikdavo man dar didesnį pasitenkinimą. Ne veltui sakoma, kad duodami gauname, ir aplinkybės šiuo metu tikrai man leido žmonėms duoti daug.

Visada jaučiau, kad dirbti su mirštančiaisiais man didžiulė garbė. Jų atsiminimai ir istorijos permainė mano pačios gyvenimą. Man išties nepaprastai pasisekė, jog būdama dar gana jauna galėjau pasisemti jų gyvenimo išminties. Atvykusi prie naujo globotinio durų, kaskart žengdavau į visiškai naują pasaulį. Kiekvieni namai buvo lyg nauja klasė, kurioje manęs laukė naujos pamokos. Bet kokiu atveju gaudavau milžinišką naudą.

Elizabetai buvo tik penkiasdešimt penkeri. Paskutinius penkiolika metų ji murkdėsi alkoholizmo liūne ir dabar merdėjo nuo alkoholio sukeltos ligos. Kai atvykau, ji dar miegojo, tad sūnus aprodė man namus ir nusakė jos būklę. Taip pat paaiškino, jog šeima nusprendė nesakyti jai, kad ji miršta.

„Ak, – tariau sau, – istorija kartojasi..."

Gyvenau šia akimirka, tad nusprendžiau šiuo atveju elgtis taip, kaip padiktuos situacija. Jeigu Elizabeta paklaus, ar miršta, tada ir žiūrėsiu, kaip reaguoti. Iš anksto jokių planų nekūriau. Juk įmanoma, kad ji iš viso niekada šio klausimo neužduos. Šiaip ar taip, meluoti neketinau.

Elizabeta buvo sutrikusi ir nusivylusi. Šeima išnešė iš namų visus alkoholinius gėrimus ir užrakino juos spintoje garaže (panorėję sau

įsipildavo). Kadangi ji mirtinai sirgo, jie nusprendė atimti iš jos visas galimybes toliau gerti alkoholį. Tai man atrodė neteisinga. Jai buvo likę gyventi visai nedaug, tad kam reikėjo apsunkinti jos paskutines dienas? Tačiau į jų gyvenimą kištis negalėjau.

Su alkoholizmu sergančiais žmonėmis man teko susidurti nuo labai ankstyvo amžiaus. Vėliau, dirbdama saloje ir keliaudama, dar dažniau stebėjau šį reiškinį. Alkoholis (kaip ir kiti kvaišalai) nepadeda žmonėms atskleisti gerųjų savybių, netgi jas sunaikina, o neretai sugriauna šeimos gyvenimą, atima iš alkoholiko gerus draugus, karjerą ir bendravimo su vaikais džiaugsmą. Vertingąsias žmogaus savybes iškelia tik meilė.

Žinoma, alkoholizmas yra liga. Ir nors ji išgydoma, tai įmanoma tik tada, kai ligonis sulaukia nuoširdžios kitų žmonių pagalbos. O Elizabetos vaikai elgėsi su ja labai šiurkščiai, jie nieko jai nepaaiškino ir nepasistengė jai padėti atsikratyti šio įpročio.

Aišku, Elizabeta suprato, kad sunkiai serga. Ji visai neturėjo apetito, jos energija buvo labai išsekusi, be kito žmogaus pagalbos ji nesugebėjo atlikti jokio veiksmo. Taip pat jai siaubingai trūko alkoholio. Šeima jai tik pasakė, kad gydytojas nurodęs „kurį laiką" susilaikyti nuo gėrimo. Turėjau valdytis, kad neimčiau jų smerkti, ypač kai mačiau juos pačius reguliariai maukiančius alkoholį, bet neduodančius jo mirštančiai moteriai. Tačiau kas aš tokia, kad būčiau galėjusi spręsti, kaip jiems pasielgti tokioje sudėtingoje situacijoje?

Elizabeta į lauką neišeidavo ir su niekuo nesusitikdavo. Šeima, be to, uždraudė ją lankyti kai kuriems jos draugams, nes jie irgi labai mėgo išgerti. Taigi visai suprantama, kad Elizabeta jautėsi nusivylusi ir sutrikusi – juk artimieji iš jos atėmė visus gyvenimo malonumus.

Draudimą lankytis išgeriantiems draugams Elizabeta priėmė ramiai ir nuolankiai. Žinoma, kai jų neliko, ji neteko ryšio su išoriniu pasauliu ir praeitimi apskritai. O seniau ji dirbo keliose labdaros organizacijose ir buvo labai komunikabili moteris.

Po šešių ar septynių savaičių jos jėgos ėmė dar sparčiau sekti ir jai reikėjo vis daugiau poilsio. Elizabeta mokėjo gana šmaikščiai ir neįky-

riai pajuokauti. Kartais visiškai rimtu veidu pačiu netikėčiausiu metu ji pasakydavo tikrai labai šmaikštų juoką. Juokdavausi ne tik jį išgirdusi, bet ir vėliau, kai prisimindavau pamainai pasibaigus.

Mudvi pamėgome viena kitą ir susidarėme mums priimtiną dienotvarkę, žinoma, gana suvaržytą jos šeimos draudimų. Kiekvieną rytą sėdėdavome kambaryje stiklinėmis lubomis ir gurkšnodavome arbatą. Šis kambarys buvo pats maloniausias ir šiuo metų laiku mėgautis saulės spinduliais buvo nuostabu. Kaip tik šiame kambaryje mūsų bendravimas pasiekė naują pakopą.

– Brone, kaip tu manai, kodėl aš nesveikstu? Juk jau seniai negeriu, tačiau vis tiek su kiekviena diena darausi silpnesnė? A? – paklausė Elizabeta.

Tiesiai ir meiliai žiūrėdama į ją atsakiau klausimu.

– O kaip *tu* pati manai? Neabejoju, jog jau mąstei apie tai.

Kalbėjau švelniai ir norėjau sužinoti, kokios mintys sukasi jos galvoje.

– Bijau ir pasakyti, ką galvoju, – atsiduso ji. – Priežastys man nesuvokiamos. Nors širdimi jaučiu atsakymą.

Sėdėjome tyloje ir stebėjome lauke straksinčius paukščius.

– Ar pasakysi man, jei paklausiu? Noriu atviro atsakymo.

Linktelėjau.

– Ar aš?.. – nebaigė ji klausimo.

Atjaučiau ją ir mylėjau. Laukiau, ar ji norės tęsti.

Ji norėjo.

– O Dieve, taip ir yra, – atsakė ji pati sau. – Aš mirštu, tiesa? Kaip sakoma, netrukus ištiesiu kojas? Lėksiu paskraidyt su angelais? Išleisiu kvapą? Mirštu! Aš mirštu. Tiesa?

Skaudama širdimi lėtai palingavau galva.

Tylomis sėdėjome ir stebėjome paukščius lauke. Po kiek laiko Elizabeta vėl buvo pasirengusi kalbėti. Buvau pratusi prie tokios tylos. Ligoniams kartais reikia štai tokios pauzės, kad jie viską apmąstytų ir įsisąmonintų. Tyla buvo visai natūrali.

Paskui Elizabeta pasakė, kad ji jau kuris laikas jaučia, kas jos laukia. Ją labai liūdina toks artimųjų nesąžiningumas. Šeima pasielgė žiauriai, kad atėmė iš jos draugus ir socialinį gyvenimą. Visiškai jai pritariau. Elizabeta susitaikė su mintimi, kad iš namų ji išeiti negalės, tačiau norėjo, jog ją bent retkarčiais aplankytų draugai. Patikimi pažįstamieji – kurie, šeimos manymu, neatneš jai alkoholio – kartkartėm užsukdavo, bet su jais Elizabetos nesiejo artimi saitai.

Kalbėjome labai atvirai, be jokių užuolankų. Ir kitas dienas taip pat. Ką nors slėpti nebeliko laiko. Su kiekviena diena bendravimas teikė mums vis daugiau pasitenkinimo. Aš daug metų buvau užsisklendusi savyje, o dabar visiškai laisvai kalbėjau apie įvairius asmeniškus dalykus. Stovėdama ant mirties slenksčio, Elizabeta taip pat mėgavosi nuolatinių mūsų pokalbių atvirumu. Pradžioje ji supyko ant šeimos, kad jie nepranešė jai apie artėjančią mirtį. Bet galiausiai susitaikė. Ji nusprendė, kad šeima siekia primesti jai savo valią iš baimės. Taip pasamprotavusi, ji sugebėjo jiems atleisti.

Vis dėlto ji nepajėgė apsimetinėti, jog nežino savo tikrosios padėties, ir palietė šią temą su jais per vieną iš mano išeiginių. Atvirumas visus juos suartino, o šeima tik lengviau atsikvėpė, kad niekam iš jų neprireiks pranešti jai šios lemtingos naujienos. Lengviau atsikvėpiau ir aš, nes nuogąstavau, jog už atvirumą galiu užsitraukti jų rūstybę. Tačiau kitais klausimais jie nuomonės nepakeitė ir išgeriantys Elizabetos draugai su ja pabendrauti galėjo tik telefonu.

Elizabeta su viskuo susitaikė. Man ji netgi prisipažino (nors savo šeimai to jokiu būdu nebūtų sakiusi), kad ją su tais draugais iš esmės siejo tik alkoholis. Aš tada papasakojau Elizabetai, kaip stipriai pasikeitė mano draugystės, kai ištrūkau iš žolės rūkytojų pasaulio. Labai greitai paaiškėjo, kurie mano draugai buvo tikri, o kurie tik mėgo drauge svaigintis. Pastarieji jausdavosi nesmagiai, jei būdama šalia aš nesisvaigindavau kartu su jais. Nesakau, kad jie buvo blogi žmonės. Ne. Tačiau atsisakiusi žolės pamačiau, kad su kai kuriais žmonėmis mane siejo vien jos rūkymas. Šie narkotikai buvo bendras vardiklis,

palaikęs mūsų draugystę. Gyvenimas ėmė nešti mus visiškai skirtingomis kryptimis.

– O, kad nebūčiau atitrūkusi nuo draugų, tikrų draugų... – kartą tarė Elizabeta, ir aš prisiminiau kitus savo globotinius, kurie kalbėdavo panašiai. – Alkoholis privertė mane pasitraukti iš jų rato ir dabar, praėjus penkiolikai metų, mus mažai kas besieja. Mūsų keliai išsiskyrė.

Kai kalbėjome apie žmones, kuriems buvo leista lankytis jos namuose, Elizabeta prisipažino, kad draugais jų iš tikrųjų pavadinti negali. Žodis „draugas" kartais vartojamas netinkamai. Draugystė esti kelių lygių. Pavyzdžiui, aš pastaruoju metu apie kai kuriuos savo draugus buvau linkusi mąstyti kaip apie šiltus pažįstamus. Tai nereiškia, kad jie man nėra svarbūs. Džiaugiausi, kad juos turiu, tačiau tai nebuvo tikri draugai. Pažįstami – taip. Pažintis su žmonėmis neįpareigoja ir pažįstamų galima turėti labai daug. O draugai yra tik tie, kurie lieka sunkiu metu.

– Sakyčiau, įvairiems gyvenimo atvejams reikalingi įvairūs draugai, – tarė Elizabeta. – Deja, šiam atvejui, savo mirčiai, draugų aš neturiu.

Papasakojau, kaip ir man kartais trūkdavo tikrų draugų (žinoma, mano aplinkybės nebuvo tokios tragiškos kaip Elizabetos). Tada supratau, kad egzistuoja skirtingi bendravimo lygmenys ir kad dažnai mums reikia ne šiaip pažįstamo žmogaus, o labai artimo ir supratino draugo.

Išvykusi iš salos vienu metu Europoje dirbau spaustuvėje. Bendradarbiai buvo puikūs žmonės, aš džiaugiausi galimybe praplėsti savo pasaulį. Vis dėlto salos bendruomenė mano atmintyje liko kaip šeima. Net sunku buvo su jais atsisveikinti. Europoje žmonės buvo kitokie. Žinoma, susiradau naujų draugų, nors dabar matau, kad tai buvo veikiau tik malonūs pažįstami. Kartą drauge su trimis bendraamžiais leidomės per kelias šalis į Italijos Alpes. Išsinuomojome trobelę aukštai kalnuose be elektros ir vandentiekio. Vaizdai žavėjo mane ir labai skyrėsi nuo mano mylimos Australijos kraštovaizdžių. Alpės man atrodė nepapras-

tai gražios. Maudydavomės kalnų upelyje. Nors buvo vasara, vanduo kaustė kūną, nes upelis buvo saulės atokaitoje ištirpęs sniegas. Įlindusi į nedidelį duburį, kovodavau su srautu ir gaudydavau orą. Vanduo išties buvo ledinis ir išlipusi jausdavausi lyg nutirpusi.

Kiekvieną kartą išdrįsusi išsimaudyti ledinėje upėje ar jūroje jausdavau didžiulį jėgų antplūdį ir užsimanydavau mažumėlę pasiausti. Tikriausi kiekvienas esate matę, kokie žaismingi išsimaudę tampa šunys. Jie laksto šen ir ten lyg pamišę, visai nesvarbu, patiko jiems pačios maudynės ar ne. Ledinis upelio vanduo mane veikė lygiai taip pat.

Kartą po smagaus žygio į kalno viršūnę panirau į tą upelį ir išsimaudžiusi puikios nuotaikos grįžau į mūsų trobelę. Ėmiau juokauti, laidyti geraširdiškus sąmojus ir pasakoti savo naujiems draugams kvailus anekdotus, bet greitai supratau, kad jiems nė trupučio nejuokinga. Susirūpinusios jų šypsenos tarsi klausė: „Apie ką ji čia dabar?" Sumišę jų veidai tik dar labiau mane pralinksmino ir aš jau plyšau juokais. Šie trys europiečiai buvo šaunūs ir mieli žmonės. Bėda ta, kad humoro supratimas mūsų kultūrose labai stipriai skyrėsi. Akimirksniu ėmiau ilgėtis senų draugų. Jie ne tik būtų supratę kvailus mano pokštus, bet ir būtų prie jų prisijungę patys. Su jais būtų buvę linksma.

Paskui visi susėdome žibintų šviesoje, pavalgėme ir truputį paplepėjome. Buvo smagu. Bet neilgai trukus visi, išskyrus mane, išsiskirstė miegoti. Žygis į kalno viršūnę paliko neišdildomų įspūdžių ir aš vis dar negalėjau atsipeikėti. Išties troškau tik sėdėti su draugais ir kalbėtis bei juoktis ir šitaip užbaigti nuostabią dieną.

Tačiau draugai įmigo ir trobelėje įsivyravo tyla. Nusinešusi žibintą į savo kambarėlį, pasidėjau jį ant stalo ir kitas dvi valandas praleidau rašydama. Tolumoje išgirdau varpelių skambesį ir supratau, kad tai vaikštinėja karvės, kurias vietiniai ūkininkai palikdavo slėniuose per naktį. Kaip nuostabu sėdėti mažutėje Alpių trobelėje, rašyti žibinto šviesoje ir klausytis karvėms po kaklu parištų varpelių skambesio! Buvau per visą galaktiką nuo įprasto pasaulio ir mėgavausi akimirkos ramybe. Ak, jei čia dar būtų buvę mano seni draugai...

Naktis buvo fantastiška. Deja, mano kompanionai to grožio nematė. Žinoma, man jie patiko, tačiau dabar išgyvenau ypatingus jausmus ir norėjau pasidalyti jais su tikrai artimais žmonėmis, kurie būtų galėję mane suprasti.

Taigi puikiai žinojau, ką turėjo omenyje Elizabeta, kai kalbėjo apie „tinkamus draugus". Kartais mus suprasti gali tik konkretūs žmonės ir dažniausiai jie yra seni draugai. Kaip tik jų man trūko tą naktį Alpėse ir jų dabar, gyvenimo pabaigoje, ilgėjosi Elizabeta.

Kai atėjo jos gydytojas, pasiteiravau, ar pablogėtų Elizabetos būklė, jei ji retkarčiais išgertų alkoholio. Jis papurtė galvą.

– Blogiau nebūtų. Ji jau yra pakeliui į namus. Sakiau jos šeimai, jog gali leisti jai vakarais išlenkti kokį stikliuką brendžio. O jie neleidžia? – paklausė jis.

Papurčiau galvą. Jis dar sykį pakartojo, kad alkoholis jos būklės nepablogintų.

Vėliau ramiai pasišnekėjau apie tai su Elizabetos šeima. Tačiau jie užsispyrę laikėsi savo – ne, jie tikrai neduos jai jokių gėrimų. Galiausiai paaiškino, kodėl priėmė tokį sprendimą. Supratau, kad Elizabeta, su kuria dabar leidau laiką, ir Elizabeta, kurią jie pažinojo, kai ji gėrė, buvo dvi skirtingos asmenybės. Jie teigė, jog sunkiai gali patikėti, kokia maloni ji vėl tapo nustojusi gerti – tokios jos jie nematė bent penkiolika paskutinių metų.

Per kitas dvi savaites apie Elizabetos priklausomybę sužinojau daugiau. Ji pati prisipažino, jog ir dabar nori alkoholio, kita vertus, džiaugiasi, kad bent gali atsiminti, kokia ji buvo, kai dar gyveno blaiviai. Viskas prasidėjo visai nekaltai – prie pietų stalo ji išgerdavo taurę ar dvi vyno ir kelerius metus tai visai jai netrukdė.

Tada ji ėmė aktyviai dalyvauti visuomeninėje veikloje, darbuotis kelių labdaringų organizacijų tarybose. Elizabeta prisiminė, jog dauguma žmonių toje aplinkoje alkoholiu anaiptol nepiktnaudžiavo, tačiau ji vis dažniau bendraudavo kaip tik su tais, kurie išgerti niekada

neatsisakydavo. Namuose ji jautėsi taip, lyg niekam nebūtų rūpėjusi, o naujiems draugams ji buvo svarbi ar bent jau taip jai atrodė. Dabar, šiek tiek nuskaidrėjus protui, ji suvokė, kad jie lygiai kaip ir ji stokojo dėmesio ir meilės ir tą trūkumą stengėsi kompensuoti alkoholiu.

Alkoholis sustiprindavo jos pasitikėjimą savimi, tačiau ji tada tapdavo atžari, pikta ir pagiežinga. Kaip tik dėl to ji ir prarado tuos tikrus draugus, kurie alkoholio nemėgo. Jie tiesė Elizabetai pagalbos ranką, bandė su meile jai parodyti, jog ji keliauja į niekur, bet ji buvo išdidi ir galiausiai visus juos atstūmė.

Apgirtęs jos protas priėmė tik tuos žmones, kurie nesmerkė jos pražūtingo įpročio. Jie atseit buvo ištikimi. Be to, į ją ėmė vis labiau kreipti dėmesį šeima. Aišku, dėmesys buvo negatyvus, tačiau jai vis viena tai atrodė geriau už visišką nepaisymą. Juk pirmiau, kai dar negėrė, šeima jos paprasčiausiai nepastebėdavo.

Elizabeta pamažu degradavo, jos savijauta prastėjo ir šeima turėjo vis labiau ja rūpintis. Kurį laiką ji džiaugėsi jų dėmesiu, bet galiausiai pasijuto dar nesaugesnė ir nieko verta. Iš pradžių ją skaudino šeimos dėmesio stoka, o galiausiai ji nuo šeimos tapo visiškai priklausoma. Elizabeta savęs už tai nekentė. Alkoholis visai sunaikino jos savigarbą.

– Žinai, Brone, ne visi nori pasveikti, – kalbėjo ji. – Ilgą laiką buvau viena iš jų. Susitapatinau su ligonio vaidmeniu. Nenorėjau tapti geresnė. Sulaukdavau žmonių dėmesio ir jausdavausi visai neblogai. Žinoma, apgaudinėjau save.

Elizabeta įgavo išminties ir ėmė keisti pasaulėžiūrą, deja, per vėlai. Nors jau negėrė beveik tris mėnesius, jos būklė tik blogėjo.

Išklausiusi visą Elizabetos priklausomybės istoriją supratau, kokie yra jos ir šeimos santykiai. Šeima padėjo jai atsitokėti. Nors pati tikriausiai nebūčiau šitokiais būdais kovojusi su jos priklausomybe, pripažinau, jog jie tikrai stengėsi padėti ir jai, ir sau. Jų pastangos davė vaisių. Iš dalies dėl to reikia dėkoti pačiai Elizabetai. Susidūrusi su mirtimi, ji visai kitaip pažvelgė į gyvenimą ir priėmė šią pamoką.

Per paskutines dvi savaites Elizabetos ir jos šeimos santykiai stebuklingai susitvarkė. Vienas nuostabiausių dalykų, kurių mane išmokė mirštančiųjų slaugymas, yra toks: jokiais būdais nereikia nuvertinti žmonių gebėjimo mokytis. Savo akimis pamačiau, kaip išmokę jiems skirtas pamokas žmonės galų gale atranda ramybę. Vienas iš tokių žmonių buvo Elizabeta.

Likus maždaug savaitei iki Elizabetos mirties papasakojau jos vyrui ir vienam iš sūnų, kaip Elizabeta apgailestauja praradusi ryšį su senais draugais. Paklausiau, gal dar ne vėlu susisiekti su tais žmonėmis, kad Elizabeta galėtų šnektelėti su jais bent telefonu. Šeima nebebijojo, kad draugai gali vogčia įsinešti alkoholio. Dėl to jie rūpinosi mažiausiai ir norėjo padaryti Elizabetai malonumą, taigi mano pasiūlymui pritarė.

Po poros dienų į Elizabetos kambarį įėjo dvi gražios ir malonios moterys. Kaip tik buvau patogiai pasodinusi Elizabetą, kad ji išgertų kiek arbatos. Viena jos draugė dabar gyveno kalnuose, už valandos kelio nuo miesto. Kita, išgirdusi apie Elizabetos ligą, atskrido į Melburną iš Kvinslando. Jos atsisėdo šalia Elizabetos lovos, paėmė ją už rankų ir pradėjo kalbėtis.

Palikusi jas ramiai pabendrauti, išėjau iš kambario. Išeidama išgirdau, kaip Elizabeta atsiprašo savo draugių, o jos iškart jai atleidžia. Viskas jau praeityje. Ir visai nesvarbu, – sako jos. Aš ir jos vyras laimingi susėdome virtuvėje.

Draugės išbuvo pas Elizabetą kelias valandas, o joms išėjus ji jautėsi ir pagyvėjusi, ir išsekusi. Ji tučtuojau giliai įmigo. O aš išėjau namo. Kai grįžau, Elizabeta buvo visai nusilpusi, bet norėjo kalbėtis.

– Argi ne nuostabu? Vėl išvydau jų šypsenas, – džiaugėsi ji.

Nebepajėgdama pakelti nuo pagalvės galvos, ji žvelgė į mane, sėdinčią šalia.

– Nuostabu, – patvirtinau.

– Neprarask ryšio su draugais, kuriuos labiausiai vertini, Brone. Tie, kurie priima tave tokią, kokia esi, ir kurie tave puikiai pažįsta – didžiausia vertybė. Kalbu tai iš patirties, – tarė Elizabeta ir pabandė

nusišypsoti. – Neleisk, kad gyvenimas tave nuo tokių žmonių atskirtų. Visada žinok, kur jie, ir pranešk jiems, kaip juos brangini. Ir nebijok būti pažeidžiama. Praradau tiek laiko stengdamasi neišsiduoti, kokia betvarkė mano viduje.

Elizabeta atleido sau ir liovėsi save smerkusi. Ji atrado ramybę ir senas drauges.

Paskutinį rytą vilgiau Elizabetos lūpas drėgna marle. Jai burnoje nebeišsiskyrė seilės ir kalbėti buvo labai sunku, be to, ji tiesiog nebeturėjo jėgų. Kai baigiau, ji nusišypsojo ir beveik be garso ištarė „Ačiū" Nusišypsojau ir aš. Tada pabučiavau ją į kaktą ir paėmiau už rankos. Ji vos pastebimai spustelėjo mano delną.

Namuose susirinko daug ją mylinčių žmonių. Atėjo visa šeima, taip pat prieš kelias dienas matytos dvi malonios ponios. Atsitraukiau ir leidau jai pabūti su tais, kuriuos ji labiausiai mylėjo.

Elizabeta pačiu laiku vėl įsileido į savo gyvenimą meilę ir suprato šeimos bei tikrų draugų vertę. Ji iškeliavo apsupta meilės ir žinodama, jog artimi žmonės ją nepaprastai vertina.

Dar apie draugus

Lengviausia man buvo slaugyti Harį. Jis pats buvo puikus žmogus ir man labai padėjo jo šeima. Trys Hario dukterys gyveno tame pačiame priemiestyje ir paprastai atnešdavo jam pačių pagamintą maistą, o vienas iš sūnų buvo pasišovęs jį nuolat slaugyti. Netgi suabejojau, ar aš jiems apskritai reikalinga, tačiau jie manęs nepaleido.

Didžiąją laiko dalį ten praleidau skaitydama arba rašydama. Namų ruošos darbų buvo labai mažai, nes vienintelis jų gyventojas gulėjo prikaustytas prie lovos. Tiesa, sukiodamasi virtuvėje sukūriau kelis skanių sriubų receptus.

Haris buvo raudonveidis vyriškis vešliais antakiais bei plaukų prižėlusiomis ausimis ir mokėjo užkrečiamai juoktis. Vos susipažinę, iššyk

pamėgome vienas kitą. Jau po pirmos minutės abu smagiai juokėmės. Mudviejų bendravimas nuo pat pradžių vyko sklandžiai.

Bet su Hario sūnumi Brajanu sekėsi sunkiau. Jis buvo gana kaprizingas. Su tėvu jo santykiai pašlijo prieš daug metų ir nors ryšių jie nebuvo nutraukę, labai ilgą laiką bendravo šaltai. Kiti šeimos nariai aiškino, jog taip nutiko dėl Brajano kaltės. Kadangi su šeima susipažinau visai neseniai, be to, negalėjau įlįsti nei į Hario, nei į Brajano kailį, nesiėmiau nieko kaltinti. Tiesą sakant, man nė nerūpėjo, kas iš jų kitados pasielgė negerai. Akivaizdu buvo viena: dabar Brajanas stengėsi kompensuoti prarastą bendravimą ir norėjo būti pagrindinis tėvo slaugytojas.

Kai tik norėdavau padėti Hariui, Brajanas man pasistengdavo sutrukdyti. Ir ne tik jis. Puikiai mokėjau paguldyti ar pasodinti savo globotinį taip, kad jam būtų patogiausia. Tiesiog jausdavau, kas jam yra gerai. Tačiau Hario šeimos nariai, norėdami pademonstruoti savo rūpestį, vis užeidavo į kambarį ir ligonio lovą sutvarkydavo kitaip – ne taip, kaip jam būdavo patogiausia.

Kai Brajanas kelioms valandoms išeidavo į darbą (jis tai darydavo labai nenoromis), visų pirma patogiai pasodindavau Harį. Taip pat elgdavausi ir visais kitais atvejais, kai Brajanas kuriam laikui išeidavo iš tėvo kambario, nes jis man jį prižiūrėti trukdydavo. Sūnui kur nors išėjus, Haris pats iškart paprašydavo manęs patvarkyti pagalves.

Mūsų ramybė baigdavosi tada, kai į namus pietauti sugužėdavo visa jo šeima. (Pats Haris beveik nevalgė.) Kai jų nebūdavo, rūpindavausi fizinėmis jo reikmėmis, mes plepėdavome, juokdavomės ir gerdavome arbatą.

Haris neteko žmonos prieš dvidešimt metų, bet toliau gyveno gana neblogai, dirbo mėgstamą darbą, o išėjęs į pensiją tapo dar aktyvesnis ir prisijungė prie kelių sporto ir visuomeninių klubų veiklos. Nors dabar jis sirgo nepagydoma liga, iki tol visą gyvenimą buvo visai sveikas, sportavo ir apskritai daug judėjo. Jo kojų raumenys buvo stiprūs iki šiol.

– Vertinau sveikatos dovaną, – pasakojo Haris, – buvau labai aktyvus ir nekreipiau dėmesio į metus. Žmonės patys kalti, kad prieš laiką pasensta.

Ir iš tikrųjų mačiau, kad jis dar visai neseniai buvo tvirtas ir sveikas žmogus.

– Kai išeiname į pensiją ir kai jau nebereikia rūpintis vaikais, labai svarbūs tampa draugai, – tęsė jis. – Kai mirė mano žmona, įstojau į irklavimo klubą. Vėliau prisijungiau prie žygeivių grupės ir dažnai leisdavomės į iškylas. Malonių užsiėmimų begalės. Net neįsivaizduoju, kaip seniau turėjau laiko dirbti!

Haris buvo tvirtai įsitikinęs, kad turi dalyvauti ir savo anūkų gyvenime. Senelių vaidmuo, kalbėjo jis, labai svarbus. Jie turi praleisti drauge kuo daugiau laiko. Pati mačiau, kaip Hario anūkai jį mylėjo.

– Šeima man yra svarbiausias dalykas, bet neapseičiau ir be savo bendraamžių. Jei nebūtų draugų, su kuriais susipažinau klubuose, jausčiausi labai vienišas. Trūktų man ne draugijos, nes turiu vaikų ir anūkų, o vienminčių.

Ištisas valandas mes su Hariu praleisdavome plepėdami, kol pavakario saulė įspėdavo mus apie ramybės valandų pabaigą – čia tuo metu atsirasdavo Hario šeima.

– Labai gražu, kai šeima myli ir gerbia seną žmogų, bet liūdna, kad kartais tokiems žmonėms trūksta draugų, – pridūrė Haris. – Jie suvokia tai per vėlai. Deja, taip yra ne tik su mano karta. Žvelgdamas į jaunesnius žmones, matau, jog jie taip įsisukę į visokiausius reikalus, jog neskiria nė trupučio laiko sau ir savo malonumams. Todėl jie visiškai praranda save. Viena kita valanda su draugais primintų jiems, kas jie tokie, kai nevaidina mamos, tėvo, senelės ar senelio vaidmenų. Ar supranti, apie ką aš kalbu?

Pritariau, kad tokių žmonių yra iš tiesų daug, pasakiau, jog tie mano pažįstami, kurie skiria sau bent šiek tiek laiko, yra daug laimingesni. Be to, būti su jais yra maloniau ir aplinkiniams.

– Tikra tiesa! – šūktelėjo jis ir delnu pliaukštelėjo per lovą. – Geri draugai įkvepia mums entuziazmo. Draugystė žavi, nes draugai priima mus tokius, kokie esame, jie nenori mūsų pakeisti, kaip neretai elgiasi sutuoktiniai ar šeima. Mus su draugais sieja kokie nors bendri dalykai ir tai savaime džiugina abi puses. Niekada neužmirškime draugauti, mano brangi mergaite.

Haris kalbėjo ne tuščiai. Jį tikrai aplankydavo daug senų draugų. Visi jie buvo laimingi ir geraširdžiai žmonės ir su savimi atsinešdavo daug džiaugsmo.

Vieną popietę Haris panoro, kad apie savo draugus papasakočiau aš. Papasakojau, pridūriau, kad aš keičiuosi ir tada taip pat keičiasi mano draugystės supratimas.

– Tai visai natūralu, – atsakė mano globotinis. – Draugai atsiranda ir išnyksta, vieni ateina, kiti išeina. Štai kodėl turime vertinti juos, kol jie su mumis. Kartais baigiasi bendros pamokos ir ateina laikas išsiskirti. Bet kai kurie draugai išlieka visam laikui, mus su jais sieja bendra istorija ir išgyvenimai. Tokie draugai – tai paguoda, kai prieiname kelio galą.

Paskui abu padarėme išvadą, jog moterys ir vyrai draugystę suvokia skirtingai. Moterys labiau vertina emocinį draugystės aspektą. Žinoma, tai svarbu ir vyrams, tačiau juos labiau susieja kokia nors aktyvi veikla, tarkime, tenisas, kelionės dviračiais ir taip toliau. Vyrai mėgsta aktyvią draugystę, tokią, kuri padeda jiems spręsti tiek fizines, tiek emocines problemas.

Paskui Haris sukikeno ir pamokė mane, kaip užmegzti draugystę su kokiu nors simpatišku vyruku, jei tik jis man patiktų.

– Jei pamatysi jį dirbantį, pavyzdžiui, statantį tvorą, pasisiūlyk jam padėti...

Padėkojau už patarimą ir pasakiau, kad kada nors juo būtinai pasinaudosiu.

Haris vertino senus draugus. O jie jį kasdien lankė. Netgi buvo sudarę sąrašą, kas iš jų kokią dieną ateis – kad nesugarmėtų visi kartu ir neišvargintų Hario. Jų ištikimybė mane žavėjo.

Abu pripažinome, kad tomis valandomis, kai namuose nebūdavo jo vaikų, mes puikiai leidome laiką. Galima sakyti, draugavome. Harį liūdino, jog visą likusią dienos dalį turiu sėdėti kitame kambaryje ir skaityti, užuot linksmai plepėjusi su juo. Nusijuokiau. Supratome, kad Brajanas stengiasi ištaisyti praeities klaidas ir trokšta kuo geriau pasitarnauti tėvui. Haris nenorėjo, kad sūnus nešiotųsi kaltės naštą, nors beveik neabejojo, kad visiškai jos neatsikratys. Tad jis leido sūnui jaustis reikalingam, juolab kad būti kartu jiems buvo likę visai nedaug.

– Tegu jis būna čia, – atsiduso Haris. – Net jei nesugeba tinkamai sudėti pagalvių...

Haris į savo ligą žiūrėjo filosofiškai. Jis nugyveno prasmingą gyvenimą ir dabar buvo pasirengęs išvysti, kas yra anapus. Nors kartais ir prašnekdavome apie artėjančią mirtį, paprastai jis pasukdavo pokalbį apie draugus ir žmogišką laimę. Ir vis prašydavo, kad apie savo draugus papasakočiau aš.

– Pradėk nuo vaikystės. Pasiklausykime apie tavo gimtą kraštą, – kartą tarė jis ir nusijuokė.

Aš ėmiau žodžiais piešti kaimo vaizdus ir kviečių lauką.

Kai sulaukiau dvylikos metų, mes persikėlėme iš galvijų ir liucernų fermos į avių ir kviečių fermą. Vieta buvo labai toli nuo artimiausio miestelio ir aplinkui matėme tik nuostabų dangų. Maždaug po metų netikėtai dingo mano mylima kalytė (pirmas šuo, kurį turėjau), jai tuomet buvo septyneri. Nusprendėme, kad veikiausiai jai įkirto gyvatė ir ji kur nors pasislėpusi nugaišo, nes taip jos ir neradome. Netektis mane pribloškė. Po kelių mėnesių šeima man nupirko naują šunį. Tai buvo Maltos bišonų veislės kalytę, kuri niekaip nenorėjo suprasti, jog jai skirta būti namuose, o ne lakstyti paskui aviganius po artimus ir tolimus laukus.

Mokydamasi vidurinėje mokykloje, artimiausiai draugavau su mergaite, vardu Fiona. Nors gyveno ji miestelyje, daug laiko abi praleisdavome mano tėvų fermoje. Kartkartėmis ir aš paviešėdavau pas jos

tėvus, ypač kai truputį paaugau ir susidomėjau berniukais, kurių ten netrūko. Vis dėlto turbūt labiausiai mus sujungė pomėgis vaikščioti. Sunku net įsivaizduoti, kiek mylių kartu sukorėme per draugystės dešimtmečius paplūdimiais, atogrąžų miškais, didmiesčių gatvėmis, užsienio šalyse ir kitur. Bet viskas prasidėjo nuo pasivaikščiojimų palei kviečių laukus.

Paprastai mus lydėdavo mano kalytė ir keli didesni šunys. Atsigręžusios nenustebdavome išvydusios paskui pėdinantį katiną ar net jų būrelį. Mudvi su Fiona eidavome takeliais, o šunys bėgdavo tiesiai per kviečius. Kol kviečiai būdavo dar nesuvešėję, viskas būdavo gerai. Tačiau kai suželdavo, mano mažytis šunelis juose tiesiog paskęsdavo. Mes su Fiona plyšdavome juokais. Didelių šunų galvos būdavo išnirusios iš kviečių jūros, o Maltos bišono nesimatydavo, apie jo maršrutą bylodavo tik sujudinti kviečiai. Tarpais kviečiai nustodavo judėti. Ir tada lyg povandeninio laivo periskopas iš jų išnirdavo balta šuns galvutė, pasisukiodavo į šalis, kol išvysdavo kitus šunis, tada vėl dingdavo ir kviečiais nauja kryptimi nusidriekdavo judantis pėdsakas. Tai kartodavosi po keletą kartų ir kiekvienąkart pamačiusios tą sceną mudvi su Fiona prapliupdavome linksmai juoktis, net skruostai paskausdavo, o kartais kabindavomės viena į kitą, kad nepargriūtumėme... tada iš kviečių vėl išlįsdavo balta šuns galva ir juoko priepuolis dar stipriau mus suriesdavo. Galiausiai vos pajėgdavome nustovėti ant kojų.

Nugrimzdusi į šiuos paprastus, bet brangius atminimus, supratau, kokios svarbios man yra akimirkos, praleistos su Fiona. Haris irgi kvatojosi. Ėmiau ilgėtis vaikiško nekaltumo, nerūpestingo ir nevaržomo juoko.

– Kur ji dabar? – paklausė Haris, kiek nusiraminęs.

Pasakiau, kad dabar ji gyvena kitoje šalyje ir mūsų santykiai nutrūkę. Gyvenimas tekėjo į priekį ir atsirado artimesnių žmonių. Mūsų draugystę paveikė ir kiti dalykai, pamažu kito mūsų pomėgiai ir gyvensena. Haris sutiko, jog laiko atgal neatsuksi, ir pridūrė, kad galbūt mūsų keliai vėl susitiks. Kadangi pati mačiau, kaip cikliškai rutuliojasi

gyvenimas, nesiginčijau. Visko gali būti. Palinkėjau Fionai laimės. Tylomis dėkojau jai už bendras pamokas ir draugystę.

Per artimiausią savaitę ar dvi papasakojau Hariui apie kai kurias kitas savo draugystes. Kaip aistringas žygeivis, jis pasidalijo savo gyvenimo istorijomis ir įspūdžiais apie lankytas vietas ir draugus, su kuriais vaikščiojo. Hario juokas tikriausiai praskaidrindavo net ir niūriausias nuotaikas. Nusišypsojau. Paskui Haris patvirtino, kad per jų iškylas jis visad linksmai pokštaudavęs.

Taip jau susiklostė, kad kitą savaitę ketinau palikti Harį ir leistis į šešių dienų žygį. Tą darydavome jau keleri metai iš eilės. Užsiregistravau į jį prieš kurį laiką. Ir dabar nežinojau, ar man grįžus Haris dar bus gyvas. Nuliūdau. Kai pasakiau Hariui, ką ketinu daryti, jis visa širdimi pritarė mano sumanymui ir pridūrė, jog mintimis keliaus su manimi, nesvarbu, gyvas būtų ar miręs.

Žygiuodavome atokiomis vietovėmis ir kiekvienais metais šis žygis baigdavosi prie to paties ežero. Tačiau kaskart maršrutas driekdavosi palei vis kitą ežero intaką. Tais metais pradėjome nuo pačių vienos upės ištakų ir žygiuodami jos krantais planavome pasiekti ežerą. Žygio tikslas buvo gydyti Žemę ir sveikti patiems.

Dar pasakysiu, kad tais takais kitados vaikščiojo tolimieji mūsų protėviai, nes upės anuomet atstojo greitkelius ar gatves, šalia kurių gyveno ir iš vienos vietos į kitą keliaudavo gentys. Mus išlydėjo aborigenų vyresnysis. Ta proga jis atliko apvalomąjį dūmų ritualą.

Šiais laikais atlikti tokį ar panašų žygį kartais būna sudėtinga, nes žemė turi savo savininkus. Laimei, organizatoriai iš anksto susitarė su jais, kad mes galėtume žygiuoti ir kirsti įvairių fermų teritorijas be jokių kliūčių.

Netrukus kiekvienas atrado savo žygio ritmą. Mūsų buvo maždaug tuzinas. Kai kurie ėjo grupelėmis ir visą kelią plepėjo. Kiti į pokalbius įsijungdavo tik retkarčiais. Kai kurie vis stabčiojo ir fotografavo apylinkes, dar kiti ėjo pavieniui. Kiekvieną vakarą sutartoje vietoje pasi-

rodydavo pora savanorių su poilsine ant ratų, kurioje buvo sukrauta mūsų manta, ir mes įkurdavome stovyklavietę, ant laužo išsivirdavome bendrą vakarienę. Po nuostabiai žvaigždėtu dangumi mezgėsi naujos draugystės.

Ryšys su Žeme stiprėjo sulig kiekvienu žingsniu. Nors kai sustodavome atsikvėpti nepraleisdavau progos pabendrauti su bendražygiais, eiti man labiau patiko vienai ir susikaupusiai. Kadangi toks žygis man buvo ne naujiena, visai natūraliai atsidūriau pagrindinės grupės priešakyje. Tiesa, pirmiau manęs tvirtai žingsniavo kitas žygeivis, išmintinga ir mylinti siela, kuri ir pradėjo šią tradiciją. Jis taip pat ėjo savo ritmu.

Šis žygis padėjo man nusibrėžti tam tikrus gyvenimo prioritetus. Supratau, jog daugiau nebenoriu prižiūrėti namų. Pajutau, jog atėjo laikas įsigyti nuosavą virtuvę. Anksčiau man patikęs klajokliškas gyvenimas pradėjo sekinti. Ką gi – gyvenimas keitėsi ir man teliko tyliai su tuo susitaikyti.

Spartus nūdienos tempas mus verčia užmiršti Žemę. Kad pajustume jos grožį, turime stabtelėti ir nurimti. Nors gamtoje ir anksčiau praleisdavau daug laiko laiko, per šį žygį ryšį su Žeme jaučiau labai stipriai. Supratau, kad nuo Žemės vis dėlto buvau atitrūkusi.

Pakeliui ant uolų aptikome senųjų šių vietų gyventojų raižinių, mus žavėjo šimtamečiai eukaliptai. Kai kurių jų žievė buvo išraižyta ir išpjaustyta; sužinojome, kad iš šių medžių žievės vietiniai gyventojai gamindavo kanojas. Šie seniai mirusių žmonių pėdsakai ir įkvėpė, ir gniaužė širdį. Kai kuriose vietose jautėme dideles Žemės energijos sankaupas, tad supratau, kodėl šis žygis buvo pavadintas gydomuoju.

Apylinkės, per kurias žygiavome, man priminė gimtinę. Net avių mėšlo kvapas sužadino visą srautą šilčiausių atminimų. Džiaugiausi galėdama bent laikinai pabūti sausame ir dulkėtame ore. Su kiekvienu žingsniu kūne jaučiau vis daugiau stiprybės, svajojau grįžti į pasaulį, kuriame pagrindinė transporto priemonė būtų nuosavos kojos. Tokia gyvensena man atrodė kur kas prasmingesnė už šiuolaikinį chaosą ir nuolatinį skubėjimą.

Vieną dieną trumpam atsiskyrusi nuo grupės aptikau šaltinį su duburiu. Nusimetusi drabužius panirau į jį ir ilgai turškiausi gaiviame vandenyje, jaučiau, kad švaresnis tampa ne tik kūnas, bet ir dvasia. Kiekviena tos savaitės akimirka prilygo dvasiniam palaiminimui, nes ryšys su gamta tolydžio stiprėjo.

Ėjome nuo aštuonių ryto iki penktos valandos vakaro, tada kurdavome stovyklavietę. Visą kelią gamtovaizdis be paliovos mainėsi, aptikome seniau čia gyvenusių ar keliavusių žmonių pėdsakų – tai buvo tikriausiai prieš visą amžių upėje užklimpęs ir likęs riogsoti vežimas, akmeninė trobelė be stogo, uolų raižiniai... Jie kalbėjo apie žmones, kurių pėdomis dabar mes sekėme.

Per šešias dienas įveikėme apie penkiasdešimt mylių. Ežerą pasiekėme nuvargę, bet pakilios nuotaikos. Liūdėdama atsisveikinau su naujais draugais. Taip, buvo tikrai liūdna, kad žygis baigėsi. Tiesa, po kelių dienų toje vietoje dar įvyko nedidelis muzikos festivalis. Palaukiau jo, paskui grįžau į Melburną.

Dėkui Dievui, Harį radau gyvą, tad kartu praleidome dar šiek tiek laiko. Deja, per dešimt dienų, kol buvau išvykusi, liga ji labai nualino. Kadaise tvirtų jo kojų raumenų tonusas dingo, o iš putlaus ir rausvo veido teliko išsišovę skruostikauliai ir oda, jis daug miegojo. Bet tai vis viena buvo Haris, malonus ir puikus žmogus.

Desperatiškas Brajano užsispyrimas prižiūrėti tėvą dar labiau sustiprėjo. Jis pasidarė net valdingesnis, nei buvo iki tol, ir iš namų išeidavo daugiausia valandai, kad kuo ilgiau būtų su tėvu. Džiaugiausi, kad prieš žygį aš ir Haris spėjome pasimėgauti ramybe, nes dabar tam progų neliko.

Kaip dažnai pasitaiko, gyvenimas viską sutvarko savaip. Brajanas vieną rytą buvo netikėtai iškviestas darbo reikalais ir nenoriai turėjo patikėti tėvo slaugymą man. Laimei, Haris tuomet buvo kaip reta žvalus (jei šis žodis čia apskritai tinka). Na, tiksliau, jis nemiegojo ir pajėgė šiek tiek kalbėti.

Jo paprašyta, papasakojau apie žygį, apie savo įspūdžius, apie naujus draugus, apie prasidėjusius pokyčius. Šnekėti buvo apie ką.

– Ką ketini nuveikti su draugais šią savaitę, Brone? – pasiteiravo jis silpnu balsu. – Kiek laiko skirsi geriems draugams? Štai kas mane domina.

Jo atkaklumas mane prajuokino. Pasakiau, kad draugai nepabėgs. Šiuo metu noriu pabūti su juo, Hariu, nes jis irgi yra mano draugas.

– Mylėk draugus ne dėl jų. Mylėk, nes tada geriau bus tau pačiai, – pasakė jis.

Jis buvo teisus. Su draugais reikia palaikyti ryšį nuolatos. Ypač man, kai dirbau tokį darbą. Pasaulis, kuriame dabar gyvenau, buvo gana niūrus. Mirštančiųjų ir jų šeimų liūdesį reikėjo atsverti būties lengvumu, kurį suteikti galėjo tik draugai. Man tikrai labai stigo džiaugsmo, bet iki tol nepajėgiau to sau prisipažinti.

– Esate teisus, Hari, – atsakiau.

Jis nusišypsojo ir ištiesė rankas, norėdamas mane apkabinti. Pasilenkiau prie lovos ir šypsodamasi jį apglėbiau.

Po kelių dienų Haris šį pasaulį paliko. Tai įvyko labai lengvai – jis mirė miegodamas. Telefonu apie tai pranešusi jo duktė nuoširdžiai man padėkojo. Atsakiau, jog Haris taip pat man labai daug davė. Džiaugiuosi gavusi progą jį pažinti.

„Negailėk laiko ir daugiau bendrauk su draugais“, – vis dar girdžiu jį sakant. Šie žodžiai iki šiol gyvena manyje.

Penktas apgailestavimas: ak, kad būčiau įsileidęs į savo gyvenimą daugiau laimės...

Rozmari seniau ėjo aukštas pareigas tarptautinėje korporacijoje. Galima sakyti, ji buvo moteris, pralenkusi savo laiką. Karjeros laiptais ji pakilo gerokai anksčiau, nei tapo įprasta matyti moteris, atliekančias tokius vaidmenis. Savarankiško gyvenimo pradžioje ji stengėsi paten-

kinti šeimos lūkesčius ir jauna ištekėjo, tačiau santuoka žlugo, nes vyras ją mušdavo. Skyrybos tais laikais buvo skandalingas įvykis, tad norėdama išsaugoti gerą šeimos vardą, Rozmari iš savo miestelio persikėlė į didmiestį ir viską pradėjo nuo pradžių.

Gyvenimas sukietino jos širdį. Ji padarė puikią karjerą pasaulyje, kurį valdė vyrai. Tačiau apie naujus artimus santykius su vyrais ji nė nemąstė. Ji buvo ryžtinga, protinga ir pasirengusi sunkiai dirbti, todėl tapo pirmąja moterimi valstijoje, kuri gavo tokias aukštas pareigas.

Rozmari mėgavosi valdžia. Pavaldiniai jos prisibijojo. Įprotis nurodinėti neapleido jos ir senatvėje. Nė viena slaugytoja nepajėgė jai įtikti. Rozmari visas jas išvarydavo. Patikau jai, nes pati nemažai metų buvau praleidusi banke, tad ji nelaikė manęs visiška vėpla. Man nepatiko jos elgesys, bet nemačiau prasmės įrodinėti jai, kad ji klysta. Tad palikau jai teisę galvoti apie mane, kaip jai patinka. Galų gale ji buvo jau perkopusi aštuoniasdešimties metų ribą ir laukė artėjančios mirties. Buvau pagrindinė jos slaugytoja.

Ypač sunku būdavo rytais – ligonė rodė kaprizus ir laidė mano adresu kandžias pastabas. Tuo metu jau buvau spėjusi išsigydyti daugumą savigarbos žaizdų, tad kantriai kenčiau, vis dėlto žinojau, jog yra tam tikra riba. Vieną dieną, kai ji buvo itin pagiežinga, pateikiau ultimatumą: būkite malonesnė arba aš keliauju į visas keturias puses. Tai tik dar labiau Rozmari įsiutino ir ji pati ėmė visa gerkle vyti mane lauk iš savo namų, prikalbėjo dar bjauresnių dalykų, nei iki tol buvau girdėjusi.

Jai bespygaujant priėjau ir atsisėdau šalia.

– Lauk!.. Nešdinkis!.. – nesiliovė ji, rodydama į duris.

Sėdėjau, siunčiau jai meilę ir laukiau, kol įniršio protrūkis baigsis. Galiausiai įsivyravo tyla. Nieko nesakydamos sėdėjome dar kokią minutę. Buvome taip arti viena kitos, kad panorusios būtume galėjusios apsikabinti.

– Baigėte? – paklausiau ir nusišypsojau.

– Šiam kartui, – įsižeidusi tarė.

Linktelėjau ir nieko neatsakiau. Vėl stojo tyla. Galiausiai apkabinau ją ir pabučiavau į skruostą, tada pakilau ir nuėjau į virtuvę. Po kelių minučių grįžau su karštu arbatinuku. Rozmari sėdėjo ta pačia poza ir atrodė lyg maža sutrikusi mergaitė.

Padėjau jai atsistoti ir nuvedžiau prie sofos kitoje kambario pusėje. Ten ant stalelio jau laukė arbata. Rozmari atsisėdo, o aš šypsodamasi užklojau jos kojas pledu, tada atsisėdau šalimais.

– Esu labai išsigandusi ir vieniša. Nepalik manęs, – tarė ji. – Su tavimi jaučiuosi saugi.

– Aš niekur neisiu. Viskas GERAI. Kol elgsitės su manimi normaliai, būsiu šalia, – nuoširdžiai pasakiau.

Rozmari nusišypsojo kaip vaikas, kuriam labai reikalinga meilė.

– Tada pasilik. Noriu, kad liktum.

Linktelėjusi vėl pabučiavau ją į skruostą ir ji plačiai nusišypsojo.

Po to įvykio mūsų santykiai nepaprastai pasikeitė. Ji papasakojo apie savo praeitį, prisipažino, kad atstūmė nuo savęs daug žmonių. Tai padėjo man geriau ją suprasti. Ilgą laiką pati elgiausi panašiai ir žinojau, koks puikus jausmas apima, kai taip elgtis nustojame. Paaiškinau, jog niekada nėra per vėlu įsileisti į savo gyvenimą artimą žmogų. Rozmari nežinojo, kaip tai padaryti, bet norėjo pabandyti. Ji norėjo būti geresnė.

Rozmari liga progresavo ir ji silpo su kiekviena diena. Tiesa, ji buvo linkusi neigti savo ligą, bet kai kurie požymiai aiškiai rodė, kad yra kitaip. O ji detaliai planavo, kaip tvarkys savo investicijas ir kitus reikalus, kai pasveiks. Klausiausi žinodama, kad to niekada neįvyks. Ne kartą mačiau, kaip žmonės nenustoja kūrę ateities planų, nors jų jėgos kas dieną vis menkesnės.

Rozmari reikalavo, kad telefonu organizuočiau jai įvairius dalykinius susitikimus mieste. Skambindavau iš jos miegamojo, o ji gaudydavo kiekvieną žodį ir nuolat kišdavosi į pokalbį. (Aišku, aš žinojau, kad tie susitikimai niekada neįvyks.) Rozmari buvo labai valdinga. Nors kai kurias jos užgaidas patenkinti man nebuvo sunku, kartais atvirai atsisa-

kydavau. Pavyzdžiui, neieškodavau po kelis kartus įvairių jos kažin kur nukištų daiktų – gailėjau tam laiko ir energijos.

Tačiau jos emocinės sienos pamažėle griuvo ir mudvi darėmės vis artimesnės. Rozmari giminės gyveno toli, jie jai tik reguliariai skambindavo telefonu. Dažniau apsilankydavo keli draugai, buvę verslo partneriai. Paprastai laiką leidome visiškai ramiai. Būdavome arba namuose, arba labai mielame sode.

Vieną vakarą tvarkiau skalbinius, o Rozmari sėdėjo šalia kėdėje su ratukais ir mane stebėjo. Staiga ji liepė man liautis niūniavus.

– Mane siutina, kad tu visą laiką laiminga ir dar niūniuoji, – niūriai pareiškė ji.

Baigiau darbą, uždariau skalbinių spintos dureles ir nustebusi atsisukau į ją.

– Taip, tai tiesa. Tu nuolatos niūniuoji ir nuolatos esi laiminga. Norėčiau, kad kartais jaustumeis blogai, – pakartojo ji.

Ji dažnokai nepasidrovėdavo skleisti tokių nuotaikų ir aš jau spėjau prie to priprasti. Užuot ką nors atsakiusi, manieringai jai nusilenkiau, tada iškišau liežuvį ir juokdamasi išėjau iš kambario. Rozmari mėgo mane už tokius išsišokimus ir kai po kurio laiko grįžau į kambarį, ji šelmiškai šypsojosi. Daugiau niekada nebandė šitaip tiesiai smerkti šviesios mano nuotaikos.

– Kodėl esi laiminga? – kitą rytą paklausė ji manęs jau ramiau. – Kalbu ne apie šiandieną, o apskritai. Kodėl esi laiminga?

Nusišypsojau. Jei girdžiu tokį klausimą, vadinasi, tikrai atrodau neblogai. Tačiau mano gyvenimas tada, tiesą sakant, klostėsi ne itin sklandžiai ir klausimas apie laimę man buvo labai aktualus.

– Nes laimė – tai pasirinkimas, Rozmari, kurį stengiuosi daryti kiekvieną dieną, – atsakiau jai. – Tačiau kartais nepavyksta. Mano gyvenimas irgi nelengvas. Kitaip nei jūsų, bet tikrai ne rožėmis klotas. Tačiau užuot mąsčiusi apie įvairias blogybes ir bjaurius žmonių poelgius, visur bandau įžvelgti palaiminimus. Stengiuosi įvertinti kiekvieną akimirką. Esame laisvi rinktis, į ką sutelkti dėmesį. Renkuosi

teigiamus dalykus; dėl to mes ir susipažinome, dėl to dirbu mylimą darbą ir nespaudžiu savęs, kad per tam tikrą laiką žūtbūt gaučiau planuotas pajamas. Branginu savo sveikatą ir kiekvieną dieną, praleistą šiame pasaulyje.

Įsmeigusi į mane akis, Rozmari įdėmiai klausėsi.

Ji nežinojo, kad slaugydama ją pati galynėjausi su rimta liga. Prieš kurį laiką man padarė nedidelę operaciją, paskui atliko papildomus tyrimus, ir gydytojas susirūpinęs pranešė, kad reikalinga dar viena operacija, kur kas sudėtingesnė nei pirmoji. Atsakiau jam, jog pagalvosiu. „Nieko negalvokite. *Privalote* ryžtis šiai operacijai, kitaip jūsų gyvybei iškils pavojus“, – perspėjo jis.

Pakartojau, kad pagalvosiu. Kūnas jau buvo davęs man kelias svarbias pamokas. Tai manęs nė kiek nestebino, nes žmogaus kūnas yra tarsi praeities talpykla, kur sudėtas visas mūsų patirtas skausmas ir džiaugsmas. Kelis kartus buvau sunegalavusi ir anksčiau, bet tada fizinės problemos dingo, kai išsigydžiau emocijas. Panašiai nusprendžiau pasielgti ir dabar.

Papasakojau apie šią savo problemą tik keliems žmonėms. Atvirai sakau, kad buvau išsigandusi. Supratau, kad siekdama įveikti šį išbandymą turėsiu visomis išgalėmis sutelkti dėmesį į norimą tikslą, į sveikatą. Taigi nenorėjau, kad mane šioje gijimo kelionėje lydėtų kitų žmonių baimė. Išlieti emocijas ir paleisti iš savo esybės gelmių ten susikaupusius dalykus man dabar tapo daug svarbiau, nei buvo kada nors anksčiau. Gyvenimas trumpam nusidažė tamsiomis spalvomis. Iš gelmių į paviršių ėmė kilti daug praeities skaudulių.

Kartą pasidarė taip sunku, jog ėmiau net džiaugtis mintimis apie mirtį, paprašiau ligos, kad kuo greičiau mane pasiimtų. Rimtai permąsčiusi visą savo gyvenimą ir susitaikiusi su ankstyva mirtimi, pajutau neįtikėtiną ramybę. Netgi ėmiau didžiuotis savimi, kad gyvenau tokį nepaprastą gyvenimą ir kad klausiausi širdies balso.

Tačiau mirti man buvo anksti.

Meditavau, skaičiau knygas apie savigydą, praktikavau vizualizacijos technikas ir kėliau į paviršių skausmingas emocijas. Prasidėjo pokyčiai. Galų gale susivokiau, kad blogiausia jau praeityje ir kad aš sveikstu.

Tomis dienomis mane pakvietė prižiūrėti labai mielą namuką, apraizgytą vijoklių ir apjuostą aukšta tvora. Jis stovėjo prabangiame priemiestyje ir buvo beveik nematomas. Man tai patiko. Visada mėgdavau pamirkti vonioje, o ji tuose namuose buvo milžiniška. Atsidūrusi tokioje malonioje aplinkoje, nusprendžiau keletą dienų papasninkauti (gėriau vien sultis), pamedituoti ir tiesiog pabūti tyloje.

Kūnas visad pasakydavo man, kur susikaupusios skausmingos emocijos. Kai tik išlįsdavo koks smulkus fizinis negalavimas, imdavau analizuoti savo pastarojo meto mintis ir poelgius. Taip ilgainiui išsiugdžiau labai stiprų ryšį su kūnu ir jis man pats pranešdavo, kaip jį reikia gydyti. (Dabar visad turiu galvoje, kokią didžiulę laisvę mums suteikia gera sveikata. Ir žinau, kaip sunku ją susigrąžinti.)

Gyvendama toje trobelėje meditavau pagal vieną neseniai perskaitytą knygą. (Meditacijos įgūdžių jau turėjau iš anksčiau.) Knygos autorius kalbėjo apie ląstelių sąmonę – esą į jas galima kreiptis ir jų paprašyti, kad jos pasveiktų. Tai yra gydymas ląstelių lygmenyje. Vieną rytą atsisėdau ant meditacijų pagalvėlės ir panirusi į savo esybės gelmes ėmiau siųsti ląstelėms prašymą išlaisvinti mane iš ligos gniaužtų.

Staiga mane pradėjo baisiai pykinti. Nubėgu į tualetą ir ėmiau vemti. Vėmiau, rodės, visą amžinybę. Nešvarumai veržėsi iš giliausių kūno sluoksnių. Galų gale pajutau, jog manyje neliko visiškai nieko. Išsekusi ir apsvaigusi atsisėdau ant grindų ir atsirėmiau į vonią, laukiau, kol vėl ims tąsyti. Taip ir nutiko, o paskui – darsyk, kol galiausiai pykinimas liovėsi. Pasiremdama į vonią atsistojau ir iš lėto nusvirduliavau į meditacijos kambarį. Skaudėjo skrandį. Vis dėlto atsigulusi ant minkšto kilimo pasijutau nepaprastai apsivaliusi. Užsitraukiau ant savęs storą antklodę, susiriečiau kaip embrionas ir neprabusdama pramiegojau kokias šešias valandas.

Pažadinta vakaro vėsos, išvydau į kambarį krintančią blausią šviesą. Susivyniojusi į antklodę, žiūrėjau į ją ir jaučiau, kad pradedu naują gyvenimą. Nebyliai dėkodama už supratimą, kuria linkme eiti, ir išgyti padėjusią drąsą, nusišypsojau sau. Kūnas po dienos įvykių vis dar buvo silpnas. Tačiau išsijudinusi pajutau juo pulsuojančias palaimos bangas. Po pasninko pirmąkart pasigaminau švelnaus maisto ir žiūrėdama į jį tyliai nusijuokiau. Liga pasitraukė.

Kūnas pagijo ir po to laiko nepajutau jokių grėsmingų simptomų. Gerbiu kiekvieno žmogaus pasirinkimą, kaip jam gydytis – ar tai būtų chirurginė operacija, koks nors natūralus gydymo būdas, Rytų tradicija ar vakarietiški medikamentai, tačiau pati pasirinkau tinkamiausią sau būdą. Tam prireikė sutelkti visus įgūdžius ir žinias, tačiau ligą įveikiau.

Ėmiau dar labiau branginti gyvybės dovaną ir kas dieną vis iš naujo pasiryždavau būti laiminga. Stengiausi, kad tai taptų man įpročiu, neatsiejama mąstysenos dalimi. Žinoma, pasitaikydavo dienų, kai laiminga jaustis negalėdavau, bet tada su tokia būsena susitaikydavau ir bent jau įgydavau ramybę. Susitaikyti su sunkumais būdavo lengviau tada, kai tikėdavau, kad jie tikrai praeis ir kad netrukus būsiu apdovanota.

Todėl kai Rozmari paklausė, kodėl visada niūniuoju ir esu laiminga, galvoje man gimė toks atsakymas: ką tik patyriau savo pačios sukurtą stebuklą, pajutau savo galią ir gyvenimo siunčiamą palaimą.

Vėliau tą dieną Rozmari prisipažino, jog irgi nori būti laiminga, bet nežino kaip.

– Na, galite pusvalandžiui tiesiog apsimesti, kad esate laiminga. Kai šypsositės, neišvengiamai pakis ir emocijos. Todėl pamėginkite bent pusvalandį nesiraukyti, nesiskųsti ir nekalbėti nieko neigiama. Kalbėkite malonius dalykus, sutelkite dėmesį į sodą ar kokį kitą gražų objektą. Ir, aišku, neužmirškite šypsotis.

Pridūriau, kad dėl laimės kartais reikia sąmoningai pasistengti.

– Man vis atrodo, kad esu neverta laimės, – atsakė Rozmari. – Kai žlugo mano santuoka, pasijutau kalta, kad apjuodinau šeimos vardą. Kaip man dabar būti laimingai? – paklausė ji taip nuoširdžiai, kad man net suspaudė širdį.

– Leiskite sau. Leiskite sau būti laimingai. Pasirinkite laimę, nes esate puiki moteris, – tariau jai.

Pati seniau jaučiausi kaip dabar Rozmari. Žinojau, ką tai reiškia. Priminiau, kad jos šeimos nuomonė pagrobs iš jos laimę tik tuo atveju, jei ji pati tai leis, o paskui ėmiau juokauti ir praskaidrinau jai nuotaiką.

Rozmari iš pradžių dvejojo, tačiau paskui iš tikrųjų davė sau leidimą būti laimingai. Ji galų gale išlindo iš apsauginio kiaukuto, ėmė dažnai šypsotis ir juoktis. Kiekvieną kartą, kai ją apimdavo bloga nuotaika ir kai ji bandydavo mane pavarinėti, nusijuokdavau ir paklausdavau:

– Ar tikrai?..

Užuot tapusi dar atžaresnė, kaip kad būdavo pirmiau, ji ir pati imdavo juoktis, o paskui jau daug švelniau paprašydavo ką nors padaryti. Prašymą aš mielai ir be jokios sumaišties įvykdydavau.

Vis dėlto jos sveikata geso ir dabar ji pati tai pastebėjo. Nors nesiliovė kalbėti, kaip ji išmokysianti mane tvarkyti investicinius reikalus, ji nebenustebdavo, kai aš neparodydavau jokio entuziazmo įsitraukti į šį pokalbį. Be to, Rozmari vis rečiau pakildavo iš lovos. Kadangi apiprausti ją lovoje buvo daug paprasčiau nei vežti į dušą, jai teko su ta švaros procedūra susitaikyti.

Jei ką nors tvarkydama per ilgai užsibūdavau kitoje namo dalyje, ji išsiilgdavo mano draugijos ir mane pasikviesdavo. Rozmari dabar gulėjo ligoninės lovoje, o jos pačios lova tuščia stovėjo šalimais. Ligoninės lova su hidrauliniais prietaisais buvo būtina, nes kitaip aš ar naktinė slaugytoja nebūtume įstengusios pasodinti Rozmari į vežimėlį. Kadangi jos lova liko tuščia, ją užėmiau aš. Kartais atsiguldavau ant jos ir mudvi imdavome šnekėtis.

Ilgainiui abi įpratome kartu nusnūsti popiečio miego. Jeigu jai ko nors prireikdavo, galėdavau iškart padėti. Pabudusios pasipasakodavo-

me viena kitai sapnus ir toliau gulėdavome retkarčiais pasišnekučiuodamos, kol man ateidavo laikas keltis ir tvarkytis. Abiem mums toks ritmas labai tiko.

Vieną popietę, kai šitaip gulėjome ir šnekučiavomės, Rozmari paklausė, kas tai yra mirtis, į ką ji panaši. Šį klausimą man dažnai užduoda bemaž visi mano globotiniai. Tai lyg nėščia moteris klaustų jau pagimdžiusios moters, kas yra gimdymas. Ar svečioje šalyje susiruošęs pabūti turistas kamantinėtų jau ten buvusio keliautojo, į ką ta šalis panaši... Žinoma, mirštantys ligoniai negali pateikti šio klausimo jau patyrusiems mirtį, todėl jie tomis temomis kalbina gydytojus ar slaugytojus – žmones, kurie būna arčiausiai mirštančiųjų. Kai dabar išgirstu tokį klausimą, nuoširdžiai papasakoju apie Stelą, kuri išėjo iš šio pasaulio šypsodamasi. Stelos istorija visada juos nuramindavo.

Šiuolaikinė visuomenė sunkiai sergančių ir mirštančių žmonių dvasine bei emocine gerove rūpinasi labai menkai. Jei tokiems žmonėms nenusišypso laimė atsidurti aplinkoje, kur šie gyvenimo aspektai yra deramai vertinami, jie lieka visiškoje nežinioje. Tokia padėtis juos labai gąsdina, jie jaučiasi vieniši ir atskirti nuo sveikų žmonių pasaulio. Gydyti kūną yra vienas dalykas, o rūpintis dvasia – visai kitas. Šiuolaikinėje Vakarų kultūroje tarp jų yra atsivėrusi praraja. Kol šios dvi sferos nebus suvienytos, mirštantiems žmonėms susitaikyti su savo padėtimi bus labai sunku.

O ko kita tikimės slėpdami mirtį nuo visuomenės akių? Mirštantiesiems kyla tiek daug klausimų, atsakymus į kuriuos jie būtų galėję rasti daug anksčiau, jei būtų susimąstę, jog vieną dieną mirs. Užduoti anksčiau, šie klausimai būtų padėję suvokti gilesnes tiesas ir laiku atrasti ramybę. Tada jiems nereiktų bijoti ir visomis išgalėmis neigti artėjančios mirties, kaip labai dažnai pasitaiko.

Rozmari irgi ilgai nenorėjo susitaikyti su skaudžia tikrove. Vis dėlto atėjo laikas, kai į veidą alsuojančios mirties neigti ji jau nebegalėjo. Ji tada panoro daugiau būti viena ir „daug ką apmąstyti“

Kai vieną vakarą įėjau į jos kambarį, ji pareiškė štai ką:

– Gaila, kad neleidau sau būti laimingesnei. Kokia nelaimėlė buvau! Man niekada nė nedingtelėjo, kad esu verta geresnės lemties. Taip, buvau verta geresnės lemties, dabar tuo neabejoju. Be to, puikiai suprantu, kaip kvaila buvo pykti ant tavęs, kad jautiesi laiminga.

Atsisėdau ant jos lovos krašto, o ji kalbėjo toliau:

– Mes iš tikrųjų galime pasirinkti laimę. Kita vertus, galime ją nuo savęs nustumti, jei tik manysime, kad nesame jos verti, jei pernelyg rūpinsimės, ką apie mus pagalvos kiti. Laimės gauname tiek, kiek sau leidžiame jos gauti. O Dieve, kodėl nesupratau to anksčiau? Kiek daug aš praradau!

Meiliai jai nusišypsojau.

– Aš irgi taip pat klydau, Rozmari. Kad ir kaip kas buvo praeityje, dabar išmintingiausia atleisti sau, o ne graužtis. Gerai, kad nors dabar įsileidote į savo gyvenimą šiek tiek laimės.

Atsiminusi visus mūsų pokštus, Rozmari nusijuokė ir vėl pralinksmėjo.

– Žinai, Brone, imu patikti sau, kokia esu šiomis dienomis. Jaučiuosi šviesesnė, nei kad buvau dar visai neseniai.

Pasakiau, kad tokia ji patinka ir man.

– Turbūt pradžioje buvau tikra tironė? – juokais paklausė ji prisiminusi pirmąsias mūsų savaites kartu.

Mudvi ne tik juokavome. Būdavo, kad kartu liūdėdavome ir švelniai susikibusios už rankų verkdavome, nes žinojome, kas jos laukia. Džiaugiausi, kad bent gyvenimo pabaigoje ji patyrė šiek tiek laimės. Tada ji taip nuostabiai šypsodavosi. Ir dabar regiu tą šypseną.

Paskui prie jos ligos prisidėjo plaučių uždegimas. Paskutinį vakarą ji ėmė dusti nuo gerklėje susikaupusių gleivių. Atvyko keli giminaičiai ir draugai. Ir ji mirė. Miela moteris išėjo į kitur.

Dar turėjo atvykti slaugytoja iš vietinės gydymo įstaigos. Ji pasirodė praėjus dešimčiai minučių po ligonės mirties. Kol Rozmari gi-

minės ir draugai šnekučiavosi virtuvėje, mes su slaugytoja apvalėme ir aprengėme ją švariais naktiniais. Ši slaugytoja niekada nebuvo mačiusi Rozmari gyvos, todėl paklausė, kokia asmenybė buvo velionė.

Pažvelgusi į savo brangios draugės kūną ir ramų dabar amžinai užmigusį jos veidą, nusišypsojau. Užplūdo prisiminimai apie kartu praleistas popietes, kai gulėjome šalimais stovinčiose lovose. Prieš akis iškilo piktos, o paskui besijuokiančios Rozmari vaizdas.

– Ji buvo laiminga, – atsakiau. – Taip, ji buvo laiminga moteris.

Taip pasakiusi, nė kiek nesumelavau.

Laimė yra dabar

Didžiausia filosofė iš visų mano globotinių neabejotinai buvo Ketė. Nuomonę ji turėjo visais klausimais. Be to, ta nuomonė nebuvo akla. Ketė vertino žinias ir per penkiasdešimt vienus savo gyvenimo metus buvo jų sukaupusi išties daug. Ji gyveno tame pačiame name, kuriame buvo gimusi.

– Čia gimė ir mirė mano motina. Ketinu pasielgti taip pat, – tvirtai pareiškė ji.

Be kita ko, ji labai mėgo maudytis vonioje, todėl svarbiausi mūsų pokalbiai per pirmus du slaugos mėnesius vyko jai išsitiesus vandenyje, o man sėdint šalia, ant kėdės. Kadangi ir pati mėgau pamirkti šiltame vandenyje, buvau pasiryžusi padėti Ketei kuo ilgiau džiaugtis vonios malonumais. Deja, neilgai trukus ji nusilpo ir nebepajėgė įlipti į ją ir iš jos išlipti net su mano pagalba. Pavojus susižeisti tapo pernelyg didelis.

Kai maudėsi paskutinį kartą, Ketė pravirko ir jos ašaros byrėjo į vandenį.

– Netekau visko. O dabar atsisveikinu ir su vonia, – raudojo ji. – Greitai nebepajėgsiu vaikščioti. Paskui – net atsistoti. Viską praradau... gyvenimas baigiasi...

Netrukus jos rauda virto nevaldomu kūkčiojimu. Nors labai ją atjaučiau ir pati vos laikiausi nepravirkusi, džiaugiausi, kad ji sugeba taip atvirai reikšti emocijas.

Ketės verksmas liejosi iš pačių jos sielos gelmių. Išverkusi, regis, viską, kas ten buvo, ji ramiai atsisėdo vonioje; sėdėjo išsekusi nuo kūkčiojimo, įbedusi akis į vandenį ir jo paviršiaus ratilėlius. Tada iš vidaus siūbtelėjo nauja sielvarto banga ir buvo dar gaivališkesnė nei pirmoji. Ketė verkė dėl kiekvieno liūdno prisiminimo, dėl visų prarastų žmonių, dėl visų tų, kurių neteks, kai mirs.

Kiekvieną sykį, kai stodavausi eiti norėdama palikti ją vieną su savimi, ji papurtydavo galvą ir prašydavo neišeiti. Todėl sėdėjau ant kėdės ir nieko nekalbėdama siunčiau jai meilę. Reginys vėrė širdį, bet žinojau, kad jai tai padės.

Praslinko dar pusvalandis ir vanduo vonioje atvėso. Pasiūliau įleisti šiek tiek karštesnio, bet Ketė papurtė galvą.

– Ne, viskas GERAI. Jau laikas, – tarė.

Tada ištraukė vonios kamštį ir žvilgsniu paprašė padėti jai išlipti. Nušluosčiusi aprengiau ją melsvu chalatu, apaviau ryškiai raudonomis šlepetėmis ir išvežiau vežimėliu į saulutę.

– Paklausyk paukštelio čiulbesio, – tarė ji nurimusi ir šyptelėjo.

Abi sėdėjome ir mėgavomės giesmėmis, o kai iš tolėliau augančio medžio atsiliepdavo jo pora, mudvi persimesdavome žvilgsniais.

– Kiekviena diena yra dovana. Taip buvo visada, bet tik dabar, kai gyvenimas tapo lėtesnis, aš sugebu suvokti prabėgančių dienų grožį. Mes taip dažnai neįvertiname turimų dovanų. Paklausyk.

Iš netoliese stovinčių medžių nesiliovė sklidęs melodingas čiulbesys.

Ketė kalbėjo, kokią didžiulę galią turi dėkingumas. Ji tai suprato tik tada, kai neteko sveikatos. Pasakė, kad žmonės yra godūs ir iš gyvenimo nori gauti kuo daugiau. Ne, tai nėra blogai, juk žmogus turi augti, plėstis. Tačiau mes negalime turėti visko, tad visų svarbiausia yra įvertinti ir branginti, ką jau turime. Gyvenimas bėga labai greitai, ar mes būtume jauni, ar seni....

Ketė buvo teisi. Kiekviena diena pati savaime yra dovana ir palaiminimas. Šiaip ar taip, mes teturime šią akimirką, ir nieko daugiau.

Jau dvidešimt metų vedžiau dėkingumo dienoraštį, į kurį kiekvieną vakarą užrašydavau keletą dalykų, už kuriuos tą dieną jausdavausi dėkinga. Dažnai tų dalykų būdavo visai nemažai. Bet retkarčiais, tamsiomis gyvenimo dienomis, sunkiai rasdavau bent vieną. Vis dėlto visada stengiausi. Galų gale net ir tokiais atvejais dienoraštyje atsirasdavo naujų įrašų apie mano dėkingumą – už tyrą vandenį, vietą išsimiegoti, maistą, nepažįstamo žmogaus šypseną ar paukščio giesmę. Stengiausi išsiugdyti įprotį padėkoti už visus palaiminimus, net jei jie ne visada būdavo akivaizdūs. Sulaukusi bet kokios dovanos, tylomis sukalbėdavau dėkingumo maldą ir taip sėjau šio įpročio sėklas. Labai dažnai dėkodavau gamtai. Pavyzdžiui, kai vėjelis pabučiuodavo man į skruostą, padėkodavau jam ir už sveikatą, kad galiu būti lauke ir jį jausti. Tačiau tokiomis padėkomis aš neapsiribojau. Didžiausias mano dėkingumo praktikos šuolis įvyko tada, kai suvokiau, jog dėkoti turime už kiekvieną gyvenimo situaciją, už visas aplinkybes, kad ir kokios jos būtų. Už patį gyvenimą.

– Turbūt sulauki daugybės gyvenimo palaiminimų? – paklausė Ketė.

– Kai leidžiu, kad taip būtų... Kai atsimenu, kokia esu vertinga. Žinoma, palaiminimai daug dažniau aplanko mane, kai būnu dėkinga. Bet kartais pati užstoju jiems kelią.

Ketė nusijuokė iš mano samprotavimų ir linktelėjo.

– Taip, jie nori mums lietis, – pritarė ji. – Bet jei už juos nepadėkojame, jie liaujasi. Dauguma žmonių net nesupranta, kaip gerai jie gyvena. Taip ilgą laiką buvo ir man. Susipratau gerokai vėliau, bet dar prieš ligą.

Pasėdėjusios saulėkaitoje, su Kete grįžome į namus. Buvo pietų laikas. Atnešiau ledų ir garuose virtų vaisių. Nieko kita sukramtyti ji nebegalėjo, be to, nejautė maisto skonio. Paskui užkėliau jos kojas ant lovos, patogiai paguldžiau ir užtraukiau miegamojo užuolaidas. Neseniai gydytojai jai padidino skausmą malšinančių vaistų dozę, dėl to ji

būdavo labiau atsipalaidavusi, bet ir vangesnė. Taigi nepraėjo nė minutė, ir ji jau giliai miegojo.

Į pavakarę pasisveikinti užsuko buvusi Ketės draugė ir partnerė. Daugiau nei prieš dešimtmetį jiedvi išsiskyrė, bet draugiški jausmai tarp jų neišblėso, jos nelaikė širdyje jokių nuoskaudų. Jų draugystė buvo švelni ir pagarbi. Reguliariai lankėsi ir vyresnis Ketės brolis su žmona ir vaikais, taip pat jaunesnis brolis. Kasdien užbėgdavo keli kaimynai; radę progą ateidavo kiti draugai ir buvę bendradarbiai. Žmonės Ketę mylėjo.

Iš lankytojų pokalbių susidariau įspūdį, kad Ketė seniau buvo aistringai pasinėrusi į darbą, bet taip pat nestokojo šilumos visiems aplinkiniams. Dabar ji, kaip ir visi sunkūs ligoniai, vis prašė lankytojų papasakoti, kas vyksta jų gyvenimuose ir pasaulyje už jos namų tvoros. Patys nebegalėdami gyventi tame pasaulyje, namuose įkalinti žmonės gardžiuojasi kiekvienu naujienų apie jį trupinėliu. Neretai draugai ir giminės tokiais atvejais tiesiog neturi ką pasakyti. Bet žinios iš išorės, kad ir visai nereikšmingos, teigiamai veikia ligonį ir palaiko jo entuziazmą. Tai pastebėjau daug kartų.

Ir Ketė troško žinoti visas naujienas. Tačiau lankytojai sunkiai įstengdavo išpildyti jos prašymą, nes jiems plyšo iš skausmo širdis, kai matydavo artėjančią brangaus žmogaus mirtį. Man su ja bendrauti sekėsi lengvai ir mes kalbėjomės apie viską. Todėl jos draugės Siu paprašyta vieną dieną prabilau apie čia ateinančių žmonių emocijas.

Siu, kai čia būdavo, labai stengdavosi išsaugoti giedrą nuotaiką, nors iš tiesų vos tramdydavo ašaras. Prieš kiekvieną apsilankymą ji sėdėdavo automobilyje ir kaupdavo jėgas, kad nepalūžtų ir atrodytų linksma. O išėjusi iš Ketės namų imdavo raudoti.

– Nujaučiu jos būseną, – prisipažino Ketė. – Bet kaip aš jai galiu padėti, kai ir pačiai baisiai liūdna?

– Jums nereikia užsiversti jos sielvarto ant savo pečių, – pritariau jai. – Bet leiskite jai atvirai reikšti savo jausmus, nenukreipkite temos kita linkme. Jai reikia išsikalbėti. Nesistenkite numalšinti jos liūdesio.

Ji, man atrodo, jūsų to ir neprašo. Ji tik nori jums pasakyti, kaip ji jus myli... tačiau ji negalės tarti šių žodžių, jei negaus jūsų sutikimo.

Ketė suprato mane ir pasakė, jog jaučiasi labai prastai, kad verčia visus savo lankytojus sielvartauti. Ją tokia situacija labai trikdė.

– Ak, Kete, ko vertas išdidumas tokiu laiku? – paklausiau jos tiesiai, bet švelniai.

Ji nusijuokė.

– Atmeskite jį ir leiskite žmonėms pasakyti, kaip jie jus myli, – tariau.

Ketė vėl nusijuokė. Minutėlę tylėjome. Paskui ji tarė:

– Kai supratau, kaip sunkiai sergu, išmokau priimti savo jausmus, o ne slopinti juos. Jie vis kyla iš vidaus, o leidžiu jiems būti. Štai kodėl nesivaržiau verkti šalia tavęs, kaip buvo tądien vonioje. Taip, visai nebandau užgniaužti jausmų. Jie bet kokiu atveju tėra šalutinis mano minčių produktas. Galbūt jei pradėčiau mąstyti apie geresnius dalykus, užgimtų ir šviesesni jausmai. Tačiau jie yra tokie, kokie yra. Tad geriau juos iš savęs paleisti, nesinešioti jų su savimi. Ir kiti žmonės, mano lankytojai, tegu elgiasi taip pat. Nenoriu, kad jie bijotų čia išlieti savo jausmus.

Ketė papurtė galvą ir atsiduso. Bet minutėlę pamąsčiusi, nusišypsojo ir pridūrė:

– Manau, atėjo laikas man tapti drąsesnei. Turiu leisti ir jiems paverkti.

Pritardama linktelėjau. Žinojau, kad kartais tokią padėtį galima palengvinti tiesiog švelniu humoru ir pokštais. Tačiau dabar ji tikrai turėjo leisti savo draugams išlieti jausmus. Jie mylėjo ją ir turėjo teisę jai tą dalyką pranešti net ir su ašaromis.

Neilgai trukus įvyko daug nuoširdžių pokalbių tarp Ketės ir jos lankytojų. Pokalbiai, nors kartais ir labai liūdni, buvo persmelkti meilės ir atvėrė žmonių širdis.

Vieną tokią graudžią dieną po gausių džiaugsmo ir liūdesio ašarų, kai išėjo paskutinė draugė, Ketė su meile pažvelgė į mane.

– Taip, išties svarbu išleisti jausmus ir juos priimti. Tai sveika ir mano draugams, – pasakė ji. – Be to, dabar jiems liks daug geresni atminimai apie mane. Ir jie neturės nešiotis viduje tų užsigulėjusių emocijų.

Pritariau jai ir linktelėjau. Buvau tai patyrusi pati. Mes turime išmintingą sielą, bet kad ją pažintume, turime išleisti į paviršių jausmus. Priešingu atveju jie sielos išmintį užtemdys. Ketė padarė panašią išvadą, tik išreiškė ją savais žodžiais.

Kadangi ji ir taip buvo liauna, labai greitai ėmė atrodyti liguista, nes svoris nesiliovė kritęs.

– Mano laikas baigiasi. Negaliu nematyti pranašingų ženklų, – pareiškė ji vieną rytą, sėdėdama ant naktipuodžio.

Tokie pokalbiai su globotiniais, kai jie ryte atlikdavo gamtinius reikalus, man buvo ne naujiena. Manęs tai nė kiek netrikdydavo. Padėjusi Ketei grįžti į lovą pritariau jai, jog iš tam tikrų ženklų tikrai galima spręsti, jog jos laikas artėja prie pabaigos.

Įsitaisiusi lovoje ji tęsė:

– Nė kiek neapgailestauju dėl nugyvento gyvenimo, nes visa, ką dariau, padėjo man mokytis. Tačiau jei dar galėčiau ką nors pakeisti, įsileisčiau į savo gyvenimą daugiau laimės.

Mane tokie jos žodžiai truputėlį suglumino. Žinoma, buvau ne kartą juos girdėjusi iš kitų globotinių, bet Ketė man atrodė laiminga. Na, bent jau tiek, kiek laimingas gali būti mirštantis žmogus, kuris mato visą savo kūno nykimo procesą. Paprašiau paaiškinti, ką ji turi omenyje.

Ketė atsakė, kad ji labai mėgo savo darbą, tačiau per daug rūpinosi jo rezultatais. Ketė dirbo su sunkiai auklėjamais paaugliais ir norėjo visą pasaulį padaryti geresnį.

– Visi turime tam tikrų gabumų. Visai nesvarbu, koks mūsų darbas. Svarbus yra noras sąmoningai prisidėti prie geresnio pasaulio kūrimo. O pasaulis pasikeis tik tada, kai suvoksime, kad visi esame tarpusavyje susiję. Vienas žmogus nepajėgus padaryti nieko apčiuopiama. Todėl turime dirbti kartu visos visuomenės labui, o ne konkuruoti tarpusavyje ir įrodinėti savo viršenybę...

Ketė buvo smarkiai išsekusi ir daugiausia laiko praleisdavo lovoje, bet jis vis dar turėjo ką pasakyti. Jos filosofiniai polinkiai nė kiek nesusilpnėjo. Tryniau jos rankas ir delnus kremu, o ji tęsė:

– Visi galime teigiamai prisidėti prie visuotinės gerovės. Aš savo indėlį jau padariau. Bet ieškodama gyvenimo tikslo užmiršau džiaugtis. Visas mano dėmesys buvo sutelktas į rezultatus – stengiausi rasti širdžiai mielą ir drauge visiems reikalingą darbą. Tačiau radusi jį, per daug laukiau rezultatų.

Apie tai man kalbėdavo ir kiti slaugomi žmonės. Jie dirbdavo, siekdavo didelių rezultatų ir visiškai užmiršdavo šią akimirką. Ketei rūpėjo kelionės tikslas ir ji pamiršo pačią kelionę. Toks pavojus gresia visiems, man – taip pat.

– Aš atėmiau iš savęs laimę, – kalbėjo ji. – Štai ką norėčiau pakeisti. Žinoma, svarbu rasti savo tikslą ir jo siekti. Bet jeigu mūsų laimė bus kur nors ateityje, priklausoma nuo tam tikrų sąlygų, dabar jos nejausime, būsime nelaimingi. Tai yra negerai. Žmogus turi būti laimingas dabar, o ne kada nors ateityje.

Ketė atsiduso. Ilga ir jausminga kalba ją išvargino.

Sutvarkiau jos antklodes ir nužingsniavau į virtuvę užkaisti arbatos. Sode skindama šviežią cintrinžolę permąsčiau Ketės žodžius. Į galvą man atėjo labai panašūs kitų mirštančių žmonių žodžiai. Man buvo labai lengva būti dabartyje ir jausti dėkingumą už šią gyvenimo akimirką.

Kai gėrėme arbatą, Ketė paklausė, kur aš gyvenu. Nusijuokusi paaiškinau, kad kaip tik šį klausimą labai dažnai užduoda visi mano draugai, paskambinę man telefonu. „Kur prisiglaudusi šiomis dienomis?“ – tai žodžiai, prie kurių mano ausys buvo pratusios. Taigi papasakojau Ketei apie savo klajones, apie ligonių slaugą ir namų priežiūrą. Užsiminiau, kad dabar toks klajokliškas gyvenimas pradeda mane varginti. Nežinojau, kur gyvensiu artimiausioje ateityje. Be to, buvo atsibodę nuolat keltis iš vietos į vietą. Seniau man toks gyvenimas patiko, bet dabar ėmė varginti.

Tuo metu turėjau išsinuomojusi kambarį pas vieną pažįstamą moterį. Buvo neblogai, vis dėlto gyvenau jos valdose ir nesijaučiau kaip namie, abejojau, ar ten man bus komfortiška ilgesnį laiką.

Tokia situacija tik dar labiau sustiprino savo kampo poreikį. Jau beveik dešimt metų praėjo nuo to, kai turėjau savo virtuvę ir namus. Troškimas tuos dalykus susigrąžinti augo sulig kiekviena diena. Ketė pasakė, jog penkiasdešimt vienus metus pragyvenusi tuose pačiuose namuose ji sunkiai įsivaizduoja mano dabartinį gyvenimą. Savo ruožtu prisipažinau, kad ir aš neįsivaizduoju savęs jos vietoje, nes širdimi klajoklišką gyvenimą mėgau, nors jis dabar ir buvo mane išsekinęs. Norėjau turėti nuolatinį stogą virš galvos, vietą, kur bet kada galiu grįžti iš savo kelionių ir prisiglausti. Atsibodo taip dažnai keisti namus.

Visas mano brandus gyvenimas buvo susijęs su klajonėmis. Tačiau aš pamažėle keičiausi ir ankstesnis gyvenimas manęs nebetraukė, netgi neturėjau energijos taip gyventi. Iš tikrųjų dabar labiau už viską norėjau nuosavos virtuvės ir tik man vienai priklausančios erdvės.

Ketė sutiko, kad gyvenimas ir mūsų polinkiai keičiasi, paskui ji nusijuokė ir pridūrė, jog tokie žmonės kaip aš padeda visuomenei išlaikyti pusiausvyrą – atsveria tokius kaip ji, kurie vienoje vietoje pratūno po pusę amžiaus. Nusijuokėme. Mūsų gyvenimai išties labai skyrėsi, bet sykiu jautėme stiprų tarpusavio ryšį.

Paskui Ketė pasidomėjo, kaip aš tapau slauge, ir labai nustebo, kai papasakojau apie kelerius banke praleistus metus.

– Negaliu nė įsivaizduoti tavęs ten, – tarė.

– Aš taip pat, – nusijuokiau.

Išties nuostabu, kiek daug visko sutelpa į vieną gyvenimą. Aš iš tikrųjų nebegalėjau įsivaizduoti savęs tame pasaulyje. Banko tarnautojos uniforma niekada man netiko, juo labiau buvo svetimas griežtas darbo ir laisvalaikio ritmas.

Ketė ėmė kamantinėti, kiek laiko dar ketinu dirbti šį darbą ir ar svajoju apie kokį kitą užsiėmimą. Ką nors slėpti nemačiau jokios pras-

mės. Net apsidžiaugiau, kad pasitaikė galimybė atvirai pašnekėti šia tema. Iš tikrųjų turėjau daug planų ir sumanymų ir kai kalbėjau apie juos Ketei, man pačiai darėsi aiškiau, ką veiksiu toliau gyvenime.

Neseniai man į galvą šovė mintis mokyti muzikos moteris, kalinčias kalėjime. Iki tol nieko nežinojau apie kalėjimo sistemą, tačiau ši idėja vis neapleido manęs. Sumanymo sėkla netgi ėmė augti – neseniai susipažinau su viena žymia moterimi, kuri ėmėsi globoti mane ir davė daug patarimų, kaip gauti reikiamą finansavimą.

– Taip, grįžk į gyvenimą, Brone. Žinoma, tu dabar darai labai gerą darbą, matyt, jis tau buvo skirtas. Bet man atrodo, kad jis tave vargina, – pasakė Ketė.

Ligonius slaugiau jau aštuonerius metus ir tikrai dabar pajutau, jog pasiekiau ribą – toliau plėstis šioje srityje nebebuvo kur. Atėjo laikas keistis.

Man būdavo malonu matyti, kaip gyvenimo saulėlydyje žmonės atranda ramybę. Mylėjau šį darbą. Kita vertus, norėjau įkvėpti žmonėms viltį ir paskatinti juos pakeisti savo gyvenimą anksčiau, nei juos užklups mirtis. Be to, troškau kūrybinio darbo, kurį būčiau galėjusi dirbti savo namuose (vyliausi juos vieną dieną įsigyti).

Išsikalbėjusi pajutau dar didesnį įkvėpimą užsiimti kūryba ir pradėti mokyti muzikos kalinčias moteris. Apie tai seniai svajojau ir tikėjau, kad man pavyks. Mano, kaip slaugytojos, karjera turėjo greitai baigtis. Tam atėjo laikas. Atidaviau šiam darbui beveik viską, ką galėjau.

Prieš pat mirtį Ketė ėmė jaustis geriau. Panašų pagerėjimą buvau mačiusi ne kartą. Todėl paskambinau visiems, kam ji buvo brangi, ir pakviečiau juos dar su ja pabūti, nes žinojau, kad netrukus jos gyvybė gali užgesti. Kai kurie jų aplankę Ketę nustebo ir nesuprato, kodėl aš juos taip skubiai iškviečiau – ligonė buvo gana energinga ir atrodė visai neblogai. Tokį palaiminimą kai kurie žmonės gauna po ilgos ir sunkios ligos. Jis padeda jiems likti artimųjų atmintyje su įprasta gyvybės kibirkštėle. Iš Ketės kambario dvi dienas skambėjo juokas, ji buvo visiškai aiškaus proto ir energingai bendravo su draugais ir šeima.

Tačiau atvykusi pas ją kitą dieną išvydau mirštančią moterį, sunkiai sugebančią ištarti bent žodį. Visiškai suglebusi Ketė gulėjo lovoje, jos būsena per kitas tris dienas nė kiek nepagerėjo. Ją dar sykį aplankė kai kurie draugai. Išėjo jie tylūs ir žinodami, kad su Kete atsisveikino galutinai. Į trečios dienos vakarą pasidarė aišku, kad nakties ji nebeišgyvens. Todėl kai pasibaigė mano pamaina, pasilikau su Ketės broliu ir broliene. Nepatyrusi naktinė slaugytoja niekada nebuvo mačiusi mirties, dėl to labai apsidžiaugė, kad šalia buvau aš. Prisiminiau, kaip ir aš pati iš pradžių tokiose situacijose jausdavausi labai nejaukiai. Supratau, koks ilgas mano nueitas kelias. Kai pradėjau šią veiklą, nė nenutuokiau, kiek nuostabių žmonių sutiksiu ir kiek pamokų jie man suteiks.

Netrukus atvažiavo medicinos sesuo. Ketė tuo metu miegojo.

– Šis vakaras jai paskutinis, – pasakė medicinos sesuo mums visiems. – Ryto ji nesulauks.

Švelniai padėkojome jai, o aš palydėjau ją iki automobilio.

– Ji mirs po kokios valandos, – patikslino medicinos sesuo, kai atsisveikinome prie vartų. Mane apėmė ir džiaugsmas, ir liūdesys. Liūdėjau, kad reikia atsisveikinti ir išsiskirti. Džiaugiausi, nes jos kančios artėjo prie pabaigos, širdyje jaučiau jos skleistą meilę. Skruostais man lėtai nuriedėjo kelios ašaros.

Ketė nelaukė valandos. Ji iškeliavo, vos grįžau į jos kambarį. Jos kvėpavimas ėmė lėtėti, o paskui nutrūko. Žiūrėdama į ją, gulinčią lovoje, kai jos dvasia dabar jau buvo kitur, nusišypsojau, o galvoje man vis skambėjo jos žodžiai, pašnibždomis ištarti praeitą rytą: „Nebūk su mirštančiaisiais amžinai, įsileisk į savo gyvenimą bent kiek džiaugsmo.“

– Laimingos kelionės, mano drauge, – tylomis pasakiau iš visos širdies.

Paskui prie manęs priėjo ir mane apkabino jos brolis ir brolienė. Reikėjo pradėti formalumus, tad paskutinį sykį pažvelgiau į Ketės kūną, kurį tiek kartų prausiau ir masažavau. Tačiau Ketės jame nebebuvo. Jos dvasia nukeliavo savo keliais. Širdyje liko tik jos švelni šypse-

na. Paskutinį kartą išėjusi iš Ketės namų užvėriau paskui save vartelius ir nužingsniavau žibintų apšviesta ramia priemiesčio gatve.

Po artimo žmogaus mirties pasaulis man visada atrodydavo siurrealistiškai. Viską, netgi save, regėdavau tarsi iš šalies. Ir šį kartą beveik nesuvokiau, kad mane supa žmonės. Įlipau į tramvajų. Pasaulis buvo kažin kur kitur, o aš sėdėjau ir mąsčiau apie Ketę ir nuostabias kartu praleistas akimirkas.

Tramvajus stabtelėjo prie raudono šviesoforo, ir aš tada pakėliau akis į gatvę, pamačiau, kaip į restoraną eina žmonės. Jie juokėsi. Vakaras pasitaikė malonus, visi aplinkui buvo žvalūs ir linksmi. Matydama tokios laimės ženklus, aš išvargusi nusišypsojau. Tai buvo vienas iš tų vakarų, kai laimė tvyro visame ore.

Aplinkinių juokas mane užkrėtė, ragino ir pačią džiaugtis. Kai tramvajus vėl pajudėjo, žvelgdama pro langą susimąsčiau apie žmogaus širdies gerumą. Tada savo pačios širdyje pajutau malonią šilumą ir dar sykį nusišypsojau.

Nemąsčiau nei apie praeitį, nei dabartį. Laimė yra dabar. Ten, kur esu aš.

Gyvenimas yra geras

Vienas iš paskutinių mano globotinių buvo slaugos namuose prisiglaudęs vyriškis. Jis man paliko labai gražų įspūdį. Prisiminsiu šį žmogų ilgai. Prisipažinsiu, kad į tokias įstaigas padirbėti eidavau labai nenoriai. Vos įžengdavau į slaugos namus, aplinka kaipmat numušdavo man nuotaiką ir sugniauždavo širdį. Tokį darbą sutikdavau dirbti tik tada, kai neturėdavau jokių pasiūlymų slaugyti ligonius namuose. Bet šiuo atveju buvo kitaip. Labai apsidžiaugiau, kad sutikau čia ateiti.

Kai susipažinome, Lenis jau buvo arti mirties. Mane pasamdė jo dukra, ji žinojo, kad slaugos namų personalas per daug užimtas, kad rūpintųsi juo taip, kaip norėjo ji. Didžiąją dienos dalį Lenis miegojo,

o nubudęs gerdavo arbatą, bet atsisakydavo bet kokio maisto. Kai pramerkdavo akis, Lenis paplekšnodavo per lovos kraštą, kad atsisėsčiau šalia jo, nes garsiai kalbėti jis neturėjo jėgų.

– Gyvenimas buvo geras, – sušnabždėdavo jis. – Taip, geras gyvenimas.

Šie jo žodžiai visų pirma reiškė, kad laimė labiau priklauso nuo mūsų pačių pasirinkimo, o ne nuo išorinių aplinkybių. Lenio gyvenimas anaiptol nebuvo iš lengvųjų. Abu jo tėvai mirė jam dar nesulaukus keturiolikos metų, keli broliai ir seserys pasekė tėvų pėdomis, o kiti pasklido po pasaulį ir jis neteko su jais ryšio. Būdamas dvidešimt dvejų, Lenis sutiko savo gyvenimo meilę Ritą ir, kaip pats sako, „tučtuojau griebė ją į žmonas"

Pora dovanojo pasauliui keturis vaikus. Vyriausias jų sūnus žuvo Vietnamo kare. Kai pokalbis pakrypdavo ta linkme, Lenis imdavo purtyti galvą. Apie karo beprotybę jis kalbėjo labai nuožmiai, sakė niekada nesuprasiąs, kaip kas nors drįsta manyti, esą karas gali atnešti ilgalaikę taiką. Dar jis mėgo kalbėti apie dabartinio pasaulio pamišimą ir liūdesį. Greitai ėmiau vertinti šio mielo vyriškio nuovoką ir filosofinį nusiteikimą.

Retkarčiais prie mūsų prieidavo viena ar kita slaugos namų darbuotoja ir pasiūlydavo Leniui maisto, bet jis visą laiką tik nusišypsodavo ir papurtydavo į pagalvę atremtą galvą.

Vyriausia Lenio dukra ištekėjo už kanadiečio ir persikraustė pas jį. Po šešių mėnesių ji žuvo per pūgą nesuvaldžiusi automobilio.

– Spindinti žvaigždutė, – kalbėjo Lenis apie ją. – Ji visada buvo spindinti žvaigždutė, bet staiga užgeso visiems laikams.

Dirbdama slaugytoja jau seniai nebesistengiau slopinti ašarų ir emocijas reiškiau vis natūraliau. Visuomenė verčia mus nešioti geros išvaizdos kaukes, tačiau už tai mes galų gale sumokame labai daug.

Nuoširdžiai ir atvirai reikšdama emocijas ne kartą padėjau ir savo globotinių šeimoms, nes tada jie irgi leisdavo sau pravirkti. Kai kurie žmonės nuo pat vaikystės tai sau uždraudžia – verkti negalima! O aš su

kiekviena diena dariausi vis ištikimesnė nuoširdumo ir atvirumo šalininkė. Todėl kai Lenis pasakodavo apie savo gyvenimą, mano skruostais kartkartėmis nusirisdavo ašara.

Lenio jaunėlis sūnus Alisteris buvo per jautrus gyventi šiame pasaulyje ir susirgo psichikos liga. Tomis dienomis dar nebuvo sukurta efektyvių tokių ligonių gydymo priemonių ir jie dažniausiai keliaudavo į specialias prieglaudas. Lenis su Rita norėjo prižiūrėti Alisterį namuose, jaukioje aplinkoje, bet gydytojai neleido. Likusius gyvenimo metus Alisteris praleido apsvaigintas psichotropiniais vaistais ir Lenis nematė jo besišypsančio.

Vienintelė likusi dukra gyveno Dubajuje, kur pagal sutartį dirbo jos vyras. Ji paskambindavo į slaugos namus ir aš su ja pasikalbėdavau. Lenio dukra buvo maloni moteris, deja, ji arčiau tėvo būti negalėjo.

Mylima Lenio žmona Rita mirė nesulaukusi penkiasdešimtojo gimtadienio, praėjus vos keleriems metams po to, kai atidavė Alisterį į psichiatrų rankas. Sirgo ji tik kelias savaites. Ir vis dėlto Lenis tvirtino, kad jo gyvenimas buvęs geras. Apsiašarojusi paklausiau, kodėl jis taip sako.

– Pažinau meilę ir jos per visus tuos metus nė trupučio nesumažėjo, – atsakė jis.

Grįždama pas jį kiekvieną dieną meldžiausi, kad jis vis dar būtų ten. Žinojau, kad jis pats nekantravo iškeliauti, susitikti su Rita ir prarastais vaikais. Linkėjau, kad tas susitikimas iš tikrųjų įvyktų, kita vertus, norėjau, kad Lenis šiame pasaulyje dar pabūtų. Galėjau iš jo daug ko išmokti.

Dirbo Lenis sunkiai, per daug sunkiai. Bet kitaip savo skausmo numaldyti jis nemokėjo. Vėliau, patartas Dubajuje gyvenančios dukros, jis kreipėsi į psichoterapeutą ir išmoko savo skausmą išsakyti. Pasakodamas apie praradimus jis dvasiškai pasveiko ir dabar galėjo laisvai šnekėti apie savo gyvenimą. Pasakiau, jog labai džiaugiuosi, kad taip įvyko.

Paskui Lenis susidomėjo mano gyvenimu ir labai nustebo išgirdęs, kaip aš, jauna moteris, pardaviau visą savo nuosavybę, susikroviau į automobilį likusią mantą ir išvykau bastytis po pasaulį – į nežinią.

Papasakojau, kaip mano gyvenimą paveikė pirma rimta draugystė su vyru. Tada dar nebuvau gerai savęs pažinusi (beje, nesu visiškai pažinusi savęs ir dabar). Gyvenau ne taip, kaip norėjau, ir jaučiau kvietimą nerti į nežinomybę. Kai santykiai su tuo vyruku nutrūko, pajutau dar nepažintą laisvės jausmą. Tada man buvo dvidešimt treji ir pradėjau nevaržomai džiaugtis gyvenimu.

Po kelių mėnesių automobiliu važiavau į draugės vestuves. Kelionė truko šešias valandas ir aš netikėtai pajutau troškimą visada būti kelyje. Važiuoti ilgus atstumus man tapo visiškai natūralu. Tai buvo visiška laisvė – svarbiausia mano asmenybės varomoji jėga. Darydama įvairius sprendimus, pirmiausia apsvarstydavau, kaip jie paveiks mano laisvę. Suprantama, laisve galime džiaugtis ir gyvendami patį įprasčiausią gyvenimą. Laisvė visų pirma yra proto būsena. Didžiausia laisvė yra laisvė būti savimi, nesvarbu, kokiame mieste ar miestelyje gyventume.

Lenis kalbėjo, kad dauguma partnerių mano, jog antroji pusė yra jo nuosavybė. Bet kokiuose santykiuose reikia ieškoti kompromisų ir nebijoti įsipareigojimų, ypač jei pora turi vaikų. Tačiau kiekvienas žmogus turi teisę būti toks, koks jis nori. Paskui pasakiau Leniui, kad ketinu atsisakyti slaugytojos darbo.

– Taip, – tarė jis. – Tavęs, Brone, laukia geras gyvenimas. Nėra reikalo visą laiką būti šalia mirties. Grįžk į gyvųjų tarpą.

Kai jis ištarė šiuos žodžius, nusišypsojau. Man jie nuskambėjo kaip palaiminimas.

Slaugos namus globojo viena krikščionių organizacija. Po Ritos mirties Lenis liovėsi vaikščioti į bažnyčią. Ne todėl, kad būtų praradęs tikėjimą – jam buvo per daug skaudu būti bažnyčioje ir negirdėti šalimais giedančios žmonos balso. Leniui, tiesą sakant, visai nerūpėjo, ar slaugos namai priklauso krikščionims, ar kokiai kitai bendruome-

nei, ar iš viso neturi nieko bendra su religija. Jis bet kokiu atveju netrukus keliaus namo, pas Ritą, ir to jam užteko. Šiaip ar taip, slaugos namai buvo krikščioniški ir juose šalia etatinio personalo dirbo daug savanorių.

Vienas iš savanorių buvo Rojus. Jis vaikščiojo po slaugos namus ir skaitė jų gyventojams Bibliją. Prieš kelis mėnesius siūlėsi paskaityti ir Leniui, bet šis mandagiai atsisakė. Rojus neatlyžo ir dar kelis kartus bandė įtikinti Lenį pasiklausyti Biblijos ištraukų, bet vis sulaukdavo neigiamo atsakymo.

Tačiau Rojus buvo atkaklus (jis jautė pareigą padėti mirštančiam žmogui), ir Leniui galų gale pritrūko jėgų priešintis. Rojus ateidavo kiekvieną vakarą ir skaitydavo Bibliją. Skaitydavo ilgai. Būtų ėmęs žiovauti net ir koks sveikas Biblijos mylėtojas. Iš mandagumo visaip stengiausi būti atidi ir klausytis, bet kartais imdavau snūduriuoti. Maža to, kad Rojus skaitė Bibliją – perskaitęs kokią ištrauką jis norėdavo ją aptarti. Mano, kaip Lenio slaugytojos, pareiga buvo užtikrinti paciento gerovę. Taigi kartą ramiai jam paaiškinau, kad Lenis pajėgia kalbėti tik tada, kai turi tam energijos.

– Žinau, kad esi labai maloni dama, Brone, – ramiai kreipėsi į mane Lenis vieną dieną, kai Rojus išėjo iš jo kambario. – Ir žinau, kad esi labai tolerantiška. Bet jei tas tipelis dar kartą čia pasirodys, taip spirsiu jam į pasturgalį, kad jis nuskris į Afriką.

Nusijuokėme. Abu beveik neabejojome, kad rytoj Rojus ateis lygiai tuo pačiu laiku kaip ir šiandien.

– Kam man visas šis religinis šlamštas? Viskas paaiškės danguje, – linksmai tarė Lenis. – Be to, aš tiesiog negirdžiu, ką jis sako. Neturiu jėgų.

– Jo ketinimai geri, Leni. Ir tai svarbiausia, – atsakiau.

Rojus buvo lipšnus žmogus, aišku, jis norėjo gero, tačiau elgėsi kaip juokdarys. Monotoniškai ir nuobodžiai žerdamas Biblijos žodžius, jis visiškai nesugebėjo atskleisti jų išminties.

– Skaitydamas jis bent jau netrukdo pasnausti, – nusijuokiau aš, o Lenis linktelėjo galvą.

Tuo metu man pasiūlė slaugyti kitą ligonį, tačiau atsisakiau. Norėjau išlydėti šį nuostabų žmogų, jei jau taip jam buvo lemta. Taip pat nenorėjau kelti rūpesčių jo dukrai Rozai. Juk baisu, kai tavo tėvas miršta kitoje šalyje, o jį prižiūrinčios slaugytojos keičiasi kas kelios dienos. Be to, man patiko tylūs pokalbiai su Leniu ir aš norėjau, kad jie truktų kuo ilgiau.

Deja, jie baigėsi greičiau nei tikėjausi.

Buvo ketvirtadienio popietė. Gatvėse ir parduotuvėse visi baisiai skubėjo. Slaugos namuose, kai į juos atvažiavau, taip pat jautėsi skuba. Slaugytojos dardėjo koridoriais su ratuotais staleliais, ant kurių buvo sukrautos lėkštės su maistu. Gydytojai zujo po palatas ir apžiūrinėjo ligonius. Gavusios daugiau nurodymų, nei sugeba įvykdyti, susijaudinusios lakstė medicinos seserys. Kai kurios jų vežimėliais pirmyn atgal vežiojo savo globotinius, o jie tuščiais žvilgsniais žiūrėjo į erdvę, iš pravirų jų burnų tekėjo seilės. Tokių tragiškai liūdnų vaizdų slaugos namuose niekada nestinga ir ši diena nebuvo išimtis.

Eidama pro vieną kabinetą nugirdau, kaip ten susirinkusios merginos apkalba savo bendradarbę. Nusistebėjau, kad apsuptos mirties jos sugeba švaistyti energiją tokiems lėkštiems užsiėmimams. Spėjau labai daug išmokti iš savo brangių ligonių ir savo pačios gyvenimo. Supratau, jog dalykai, kuriems savo energiją skiria dauguma žmonių, yra visiškai nereikšmingi. O ypač čia, kur gyvenimo laikinumas toks akivaizdus.

Kaip įprasta, vos įėjusi į truputį pritemdytą Lenio kambarį atsidūriau tarsi kitame pasaulyje. Iškart pajutau ramybę. Taip buvo nuo pat mūsų pažinties pradžios ir jau tada tai jam pasakiau.

– O taip, čia ramu, – nusišypsojęs atsakė jis. – Tačiau ne kiekvienas tai pajunta. Darbuotojai čia laksto genami įvairiausių reikalų ir nė nepastebi, kokia aplinkui tvyro atmosfera.

Vėliau pati ne kartą įsitikinau, kad Lenis sakė tiesą. Tik nedaugelis čia apsilankiusių žmonių pajunta ramybę. Turbūt tik tie, kurie yra ramūs patys.

Prisitraukusi kėdę arčiau prie miegančio Lenio ėmiau skaityti knygą, bet mintys sukosi apie jį. Po kurio laiko jis sukrutėjo ir pamatė mane šalimais. Ištiesė ranką ir aš ją spustelėjau. Nusišypsojęs jis vėl užmigo. Praėjo kelios valandos. Retkarčiais Lenis sujudėdavo ir tada aš jam paduodavau atsigerti.

– Gyvenimas buvo geras, – ramiai pertraukė tylą pabudęs. – Geras buvo gyvenimas.

Tada vėl ėmė snūduriuoti. Palinkusi virš lovos žiūrėjau į jį skaudama širdimi. Susimąsčiau, kodėl negalėjau rasti kitokio darbo, kuriame manęs taip nedraskytų emocijos. Skausmas kartais tikrai būdavo nepakeliamas. Vis dėlto žinojau, kad kiti darbai nebūtų suteikę man tokių palaiminimų, kuriuos gavau slaugydama sunkius ligonius.

– Taip... Geras gyvenimas, – pakartojo jis, vėl atmerkęs nuvargusias akis ir nusišypsojęs. Pamatęs, kad verkiu, suspaudė mano ranką.

– Nesijaudink, mano mergaite, aš pasiruošęs.

Jo balsas tapo vos girdimu kuždesiu.

– Noriu, kad šį tą pažadėtum.

Norėjosi verkti, bet aš pasistengiau nusišypsoti. Ši šypsena išties buvo ne šypsena, o ženklas, kad stengiuosi būti stipri, nors ir nesiseka.

– Žinoma, Leni.

– Nesijaudink dėl smulkmenų. Jos nesvarbios. Svarbi tik meilė. Jei atminsi, kad meilė amžina, tavo gyvenimas bus geras.

Lenis ėmė kvėpuoti neritmingai ir dėl to jam tapo sunku kalbėti.

– Ačiū už viską, Leni, – tariau pro ašaras. – Nepaprastai džiaugiuosi, kad susitikome.

Galėjau ir norėjau pasakyti daug daugiau, bet kaip tik tie paprasti žodžiai geriausiai perteikė mano jausmus. Pabučiavau jį į kaktą ir jis vėl užmigo.

Sėdėjau ir nė kiek nesidrovėdama verkiau – tarsi būčiau atsukusi ašarų čiaupą. Lenis nepabusdamas miegojo kelias valandas. Galbūt jis niekada nebepabus. Tyliai sėdėjau ir žiūrėjau į jį. Kaip ir laukiau, į palatą įžengė Rojus.

Norėjau nusijuokti, žinojau, kad Leniui tokia situacija irgi būtų pasirodžiusi juokinga, jei jis ją būtų pamatęs. Bet jis miegojo.

Iš švelnios mano šypsenos ir užverktų akių Rojus viską suprato.

Mano skruostais vėl iš lėto nusirito kelios ašaros. Jas sužadino geraširdiškas Rojaus veidas ir geri jo ketinimai, nors ir žinojau, kad Lenis Rojaus vizitu nė kiek nebūtų apsidžiaugęs.

Rojus atsisėdo ant kito lovos krašto ir atsivertė Bibliją, bet prieš pradėdamas skaityti klausiamai pažvelgė į mane. Aš gūžtelėjau. Rojus suprato, kad gali elgtis kaip tinkamas. Taip pat jis, regis, pagaliau suprato, kad Leniui mielesnė ramybė. Atversta Biblija liko gulėti ant jo kelių. Jis jos skaityti nepradėjo. Už pagarbą šiai akimirkai pajutau jam dėkingumą. Nebuvo jokio reikalo skaityti Biblijos, nes akimirka ir taip buvo šventa.

Užmerktomis akimis Lenis ištiesė ranką, siekdamas manęs. Atsistojau ir padaviau jam savąją. Jo kvėpavimas buvo tankus ir neritmingas. Pajutau labai pažįstamą kvapą, kurio apibūdinti niekaip negalėčiau. Tai buvo mirties kvapas.

Staiga atmerkęs akis Lenis pažvelgė tiesiai į mane ir nusišypsojo. Tai buvo visai kitas Lenis. Regėjau visą jo sielos didybę. Jo šypsenoje nebuvo nė ženklo ligos. Šypsojosi siela, išsilaisvinusi iš ego pančių.

Nuo jo spinduliavo tyra meilė, visiškai nesuteršta jokių priemaišų, švytinti ir džiaugsminga.

Mano širdis atsivėrė, nusišypsojau jam ir aš. Abu džiaugsmingai šypsojomės ir žinojome, kad galiausiai svarbu yra tik meilė. Iki tol man niekas taip nevaržomai nesišypsojo, niekam taip nesišypsojau ir aš. Niekas netrukdė. Tebuvo likęs tyras džiaugsmas. Siuntėme vienas kitam meilės spindulius ir laikas aplinkui tarsi sustojo.

Tada Lenis užmerkė akis, bet šypsena nuo jo veido nedingo. Išliko ji ir mano veide, nes mano širdis buvo visiškai atsivėrusi.

Po poros minučių Lenis nustojo kvėpuoti.

Rojus sėdėjo ant kito lovos krašto ir viską stebėjo. Šis reginys permainė jo gyvenimą. Užvertęs Bibliją jis tyliai pasakė supratęs, kokia yra Dievo meilė, pridūrė, jog pamatęs priešmirtinę Lenio ramybę patyrė stebuklą. Sutikau, jog Dievo keliai nesuvokiami.

Kurį laiką sėdėjome su Rojumi tyloje. Žinojau, kad visa akimirkos didybė dings, kai tik pranešiu personalui apie Lenio mirtį (tą turėjau padaryti nedelsdama). Atsisveikindamas Rojus ilgai laikė mano ranką, jis bandė rasti tinkamus žodžius, abejojo, ką reikėtų sakyti ar kaip įvardyti, kas įvyko. Jis nenorėjo manęs paleisti, tarsi būtų bijojęs, kad jam vienam dabar įspūdžių bus per daug.

– Gavome didžiulį palaiminimą, Rojau. Tik tiek mums ir reikia žinoti, – pasakiau jam draugiškai.

Jis kaip išgąsdintas vaikas vis dar laikėsi įsikibęs į mano ranką.

– Tau viskas bus gerai, Rojau.

– Kaip man paaiškinti tai kitiems? – paklausė jis maldaujamai.

– Galbūt tau neprireiks niekam aiškintis, – nusišypsojau. – O gal prireiks. Esu įsitikinusi, kad jėga, ką tik parodžiusi mums šį stebuklą, padės tau rasti tinkamus žodžius, jei jie bus reikalingi.

Purtydamas galvą ir su džiaugsminga išraiška veide jis tarė:

– Mano gyvenimas niekada nebebus, koks buvo.

Meiliai nusišypsojau jam ir mes apsikabinome.

Sutvarkiusi visus dokumentus, išėjau iš slaugos namų. Lenio kūnu dabar rūpinosi kiti žmonės. Piko valandos jau buvo pasibaigusios ir vėlyvo vakaro šviesos įspūdingai apšvietė medžiais apsodintą alėją. Mano širdis buvo atvira ir šypsojosi. Mylėjau visus ir viską aplinkui.

Taip, šiame darbe būna ir sunkumų, ir džiaugsmo. Joks formalus išsilavinimas nebūtų man suteikęs tokios patirties, kiek davė kuklus slaugytojos vaidmuo.

Vis dar pakylėta gautos meilės dovanos, plačiai šypsodamasi ėjau ir verkiau džiaugsmo bei dėkingumo ašaromis.

Gyvenimas yra geras, Leni.

Gyvenimas išties geras.

Laikai keičiasi

Mirštančių žmonių slaugymas mane ir pakylėjo, ir išsekino. Mano gyvenime per tuos metus, kai dirbau slaugytoja, įvyko begalė teigiamų pokyčių, tačiau aš jau buvau pasirengusi imtis kitokio darbo – mokyti įkalintas moteris kurti dainas ir jas dainuoti.

Turėjau atlikti daug procedūrų, sugaišti daug laiko, daug ką sužinoti apie įvairius privačių projektų rėmimo fondus ir išmokti rašyti prašymus. Nemažai man pagelbėjo moterų grupė, jau keletą metų kalėjimuose rengianti teatrinės vaidybos kursus. Sužinojau, kad pirmą kartą atsikrausčiusi į Melburną gyvenau visiškai šalia jų. Tiesa, tada dar nebuvau sukūrusi nė vienos dainos, tad ir pažintis su jomis tada buvo neaktuali. Tačiau eidama gerai pažįstama gatve į jų susirinkimo vietą vis viena džiūgavau ir mąsčiau, kaip labai nuo to laiko pasikeitė mano gyvenimas ir aš pati.

Pradėjau nuo Viktorijos valstijos kalėjimų, bet nesulaukusi susidomėjimo nusprendžiau pabandyti Naujajame Pietų Velse – dar ir dėl to, jog ten turėjau pažįstamą vyruką. Nesitikėjau, kad iš tų santykių išeis kas nors gera, tačiau maniau, kad jei būsime šalia, bent jau galėsime pabandyti. O dabar mus skyrė tūkstančiai kilometrų. Pasirinktame regione taip pat gyveno mano pusbrolis, labai mielas žmogus. Jis pasisiūlė priglausti mane, kol rasiu, kur gyventi.

Didžiausia mano pagalbininkė, kai ieškojau kalėjimo programos finansavimo, buvo Liza. Mudvi bendravome jau kelis mėnesius. Liza tvirtai tikėjo, kad radę reikiamus žmones ir pasinaudoję jų pagalba mes

įstengsime padaryti bet ką. Jos tikėjimas man teikė drąsos. Taip yra kalbėję ir mano slaugyti globotiniai – kad vienas žmogus negali padaryti nieko gera. Mums reikia dirbti kartu. Liza ragino rasti rėmėjų. Ėmiau jų aktyviai ieškoti. Iš pradžių sekėsi sunkiai ir aš dar kartą prisiminiau, kad gyvenimas vyksta ciklais. Ateina laikas, kai apsukame visą ratą ir pradedame iš naujo.

Prieš persikeldama į provincijos miestelį, kuriame aš užaugau, mano šeima gyveno Sidnėjaus pakraštyje. Tomis dienomis, aštuntajame dešimtmetyje, ta vieta labiau priminė kaimą nei miestą. Ten pradėjau lankyti mokyklą. Ir štai dabar, kai po daugybės skambučių ir elektroninių laiškų galiausiai radau savo programos rėmėją, paaiškėjo, kad jis susijęs su mano pirmąja mokykla. Praėjo trisdešimt penkeri metai ir aš vėl esu toje pat vietoje, matau pažįstamą žaidimų aikštelę. Ratas apsisuko. Šis sutapimas nuspalvino kalėjimo projektą labai gražiais jausmais.

Mane labai palaikė vieno moterų kalėjimo administracijos entuziazmas. Ten man padėti pasišovė viena labai veikli moteris. Ji visiškai pasikliovė mano vizija ir pristatė šį sumanymą savo vadovybei, paskui pažadėjo aprūpinti muzikos instrumentais ir kitomis priemonėmis. Kiti kalėjimai, su kuriais buvau užmezgusi ryšį, tokio palaikymo nesiūlė, vieno jų administracija man pasakė, kad pati turėsiu pirktis net tušinukus ir užrašų knygeles. Todėl nusprendžiau pradėti projektą ten, kur buvau labiau laukiama.

Visą amžių iš vietos nejudėję reikalai staiga ėmė darniai klostytis ir vos po poros dienų jau riedėjau automobiliu į šiaurę. Maždaug mėnesiui apsistojau pas savo pusseserę, gyvenau drauge su didžiule jos šeimyna, kurią sudarė trijų kartų žmonės, neskaitant septynių kačių ir trijų šunų. Toks gyvenimas po ilgų ramaus darbo ir namų priežiūros metų buvo keistas, bet smagus. Ir vis dėlto nuosavo stogo virš galvos ilgesys nenuslopo, tad nepaisydama kalbų, kad būstą čia išsinuomoti labai sunku, greitai radau nuostabią trobelę Žydrųjų kalnų papėdėje su šalimais tekančiu upeliu ir už kelio besidriekiančiais krūmynais. Man ją išnuomojo ilgam laikui.

Tiesa, trobelė buvo tuščia, be baldų, be jokių daiktų apskritai. Tačiau tai buvo smulkmena. Jaučiau, kad elgiuosi gerai. Taip lengvai man atitekęs šis būstas tik sustiprino tą tikėjimą. Neabejojau, kad gausiu viską, kas bus reikalinga – taip man būdavo anksčiau, taip nutiko ir šį kartą. Visos reikmės ėmė į mane plūsti srautu. Pusseserės pažįstami žmonės sudovanojo man visus reikalingus baldus, virtuvės reikmenis, patalynę, gavau netgi skalbimo mašiną ir šaldytuvą, ak, ir dar – antikvarinį rašomąjį stalą! Buvo nuostabu.

Vos atvažiavusi į Naująjį Pietų Velsą, nusipirkau miegamąjį furgoniuką. Nors jau tada galvojau apie nuolatinę pastogę, dar ketinau aplankyti kelis liaudies muzikos festivalius įvairiose šalies vietose, tad man reikėjo lovos ant ratų. Tai kur kas geriau nei miegoti palapinėje. Be to, tuo metu apylinkėse vyko kasmetinis apsivalymas nuo nereikalingų daiktų – žmonės šalikelėje krovė senus baldus ir kitą mantą ir visa tai galima buvo susirinkti (kas likdavo, išveždavo miesto šiukšliavežiai). Čia susirinkau viską, ko man dar trūko trobelėje. Žmonės net padėjo tuos daiktus pakrauti į mano furgoniuką. Visai naujas mano namuose buvo tik vienas daiktas – labai patogus spyruoklinis čiužinys.

Taigi pradžioje turėjusi tik šešias dėžes su manta (jos lengvai tilpo į mano nediduką automobilį), po trijų savaičių jau mėgavausi visai apstatytu dviejų kambarių nameliu, kuris atrodė taip, lyg būčiau gyvenusi jame jau daug metų. Ir dabar su didžiuliu malonumu atsimenu tas dienas.

Pirmą naktį atsiguliau svetainės viduryje, ištiesiau į šalis rankas ir plačiai nusišypsojau. Nuosava erdvė! Pagaliau vėl turiu nuosavą erdvę. Jaučiau tokį palengvėjimą, dėkingumą ir džiaugsmą, jog beveik mėnesį išeidavau tik svarbiausiais reikalais. O grįžusi apsižvalgydavau ir vėl imdavau šypsotis. Norėjau kuo daugiau būti čia.

Nors man ir nepasisekė gauti visų prašytų lėšų, kalėjimo programą vis dėlto pradėjau tikėdamasi laikui bėgant sulaukti paramos iš kitų fondų. Bet net ir turimos lėšos mane labai pradžiugino, o visų puikiausia buvo stebėti, kaip ši idėja virsta tikrove. Kadangi lėšas man suteikė

privatus asmuo, kalėjimų administracijos vertinimu, turėjau savanorės statusą ir man nereikėjo jokios formalios kvalifikacijos. Jie tiesiog susipažino su mano programa ir jai pritarė. Ir štai aš atsidūriau ant kalėjimo salės scenos su gitara rankose prieš didelį būrį nuteistų moterų.

Kadangi iki tol niekada neteko mokyti kitų žmonių, stovėdama ten ir jausdama daugybę žvilgsnių (kai kurie jų buvo gana nedraugiški) jaučiausi keistai. Iš pradžių kiek sutrikau, bet paskui susikaupiau – gavau šį darbą ir turiu su juo susidoroti. Prisiminiau savo mokymo planą ir sutelkusi ryžtą pradėjau pamoką. Iš pradžių moterų veidai buvo akmeniniai. Galbūt kalinės taip mane tikrino, o gal nenorėjo rodyti savo emocijų, nes, kaip jaučiau, kalėjime tai nepriimta. Tačiau po kiek laiko jos atsipalaidavo ir suprato, kad užsiėmimai bus visai smagūs. Visų pirma norėjau pamokyti jas kurti visai paprastus dainų žodžius. Ir pasistengiau, kad tas procesas būtų spontaniškas. Pasakydavau pirmą posmelio eilutę ir pasiūlydavau joms ekspromtu sukurti kitą, paskui eilutę sukurdavau aš ir laukdavau, ką iš salės pasiūlys mano naujosios mokinės.

Iš pradžių aktyvios buvo tik kelios moterys, bet netrukus ledai ėmė tirpti ir pirmos pamokos pabaigoje jau dalyvavo visa salė. Dauguma moterų pasirodė šaunios eiliuotojos ir joms tai išties patiko.

Visi kalėjimo administracijos darbuotojai buvo labai geranoriški, tad aš, ilgai viena dirbusi slaugytojos darbą, pasijutau komandoje. Vis dėlto buvau įspėta neprisileisti kalinių per arti, kad paskui netektų gailėtis. Pačiai užteko sveiko proto, kad suprasčiau, kur esu. Žinoma, elgiausi atsargiai, tačiau žvelgiau į šias moteris ne kaip į kalines. Jos man visų pirma buvo mokinės, norinčios išmokti groti gitara ir kurti dainas. O paskui netgi pajutau, kad jos yra mano draugės.

Su kiekviena mokine bendravau nuoširdžiai, stengiausi jai padėti, dėl to laikui bėgant mus skiriantys barjerai susilpnėjo, atsirado ir vis stiprėjo abipusis pasitikėjimas. Bendravome, kaip paprastai tarpusavyje bendrauja moterys, skatinau jas per kūrybą realizuoti savo moterišką švelnumą. Dainų kūrimo pamokos tapo labai asmeniškos ir padėjo mano mokinėms gydytis sielos žaizdas. Moterys mokėsi išleisti susikau-

pusias emocijas, išsivalyti ir kurti šviesius tekstus. Kaip ir tikėjausi, jų dainose buvo daug pykčio ir nuoskaudų. Tačiau buvo ir dainų, kuriose atsispindėjo gražios svajonės bei siekiai. Paklaustos, ką norėtų darytų, jei nebūtų jokių suvaržymų – nei finansinių, nei geografinių, nei išsilavinimo, moterys pradėjo svajoti ir galbūt pirmąkart per daug metų įsiklausė į savo širdis. Viena pasakė, kad gyventų su savo vaikais ir į jų gyvenimą nesikištų jokios valstybinės institucijos, antra – filmuotųsi muzikos klipuose, trečia pasidarytų riebalų nusiurbimo operaciją. Kita moteris norėjo gyventi šeimoje be prievartos (nes buvo daug jos patyrusi), jos draugė troško visiems laikams atsikratyti priklausomybės nuo narkotikų, dar kita svajojo patekti į Rojų ir pasakyti savo seniai mirusiai motinai, kad ją myli.

Darėmės vis atviresnės ir labai reta pamoka praeidavo be ašarų. Prieš tai sutarėme dėl labai svarbaus dalyko: niekada nesišaipyti iš kitų moterų jausmų ir priimti juos šiltai, kad ir kokie jie būtų. Moterys, kurios anksčiau nesutardavo, galų gale rado bendrą kalbą ir netgi pajuto viena kitai draugiškumą. Buvo toks atvejis, kad viena moteris kurį laiką nenorėjo lankyti užsiėmimų, nes juose dalyvavo jos „priešė". Man pavyko ją perkalbėti ir maždaug po keturių pamokų jos susitaikė ir iš širdies ėmė girti viena kitos dainas. Tokia ir buvo mūsų užsiėmimų esmė. Nors visiškai atvirai reikšti jausmus moterims prireikdavo drąsos, kitos už tai jas imdavo gerbti. Su tikru susidomėjimu jos visos klausėsi, kaip gimsta likimo draugių dainos.

Didžiulis iššūkis joms buvo dainuoti priešais auditoriją. Vis dėlto jos palaikė viena kitą ir suprato, kiek į tas dainas sudėta skausmo. Viena kalinė, vardu Sendė, sukūrė dainą apie savo sudėtingą lemtį. Ji gimė mažame miestelyje baltojo vyro ir aborigenės šeimoje ir paskui ją atstūmė tiek baltieji, tiek aborigenai. Panašių jausmų buvo kupinos ir kitos mokinės, tad palaikė ją ir pritarė, kaip svarbu išlieti užsilikusias nuoskaudas.

Kita kalinė, vardu Deizė, tiek daug kartų buvo patekusi į kalėjimą, jog net nebeatsiminė, kiek laiko sėdi jame už paskutinį prasi-

žengimą. Ji man papasakojo, jog atvesta į teismą visiškai nekreipdavo dėmesio, kas vyksta aplinkui, tiesiog „atsijungdavo" nuo aplinkos. Ji sukūrė dainą apie savo teistumus ir išliejo nepasitenkinimą, jog jos gyvenimas dabar yra „šlykščios sistemos dalis ir jai pačiai nebepriklauso" Kita mokinė, vardu Liza, parašė dainą sūnui ir apdainavo, kaip ji juo didžiuojasi. Kiekvieną kartą dainuodama šią dainą ji labai susijaudindavo. Mačiau, kad ji didžiuojasi ne tik sūnumi, bet ir savimi, kad sugeba kurti.

Dainuodamos ir kurdamos moterys apsivalydavo ir išsikraudavo, net jei ir jaudindavosi atsidūrusios kitų kalinių dėmesio centre. Spontaniška saviraiška kitų žmonių akivaizdoje visada duoda daug geresnį rezultatą nei rašymas ant popieriaus. Pati ilgus metus buvusi pernelyg drovi ir baikšti, švelniai raginau jas atsiskleisti, ir baimės gniaužtai pamažu silpnėjo. Kartą net iš džiaugsmo apsiverkiau, kai po kelių mėnesių viena labai nedrąsi mano mokinė atliko pačios sukurtą dainą daugiau nei šimto klausytojų auditorijai.

Noriu pasakyti, kad nuolatinių mokinių turėjau nedaug, tačiau tai tiko ir man, ir joms. Per pirmas kelias pamokas salė buvo sausakimša, tačiau netrukus dauguma jų nubyrėjo ir liko apie dešimt. Nenuliūdau, nes darbas su mažesniu mokinių skaičiumi visada yra veiksmingesnis. Ateidavo vis naujų moterų, bet paprastai nedaugelis pasilikdavo ilgesniam laikui, jos greitai suprasdavo, jog per vieną dieną neišmoks groti gitara taip, kaip groja tikros scenos žvaigždės. Be to, kalinėms reikėjo labai daug dėmesio ir jei jų būtų buvę daugiau, nebūčiau sugebėjusi padėti kiekvienai. Mano mokinių sukurtos dainos buvo nuostabios – jos įkvėpė ir gydė. Be to, mus ėmė sieti labai šilti jausmai. Po sudiržusia išore tos moterys buvo visiškai normalios – jos mylėjo savo vaikus, troško meilės ir pagarbos, norėjo jaustis reikalingos ir gyventi prasmingą gyvenimą.

Labai nedaugelio iš jų nekamavo kaltės jausmas už įvykdytus nusikaltimus. Jos norėjo tapti geresnės. Tragiškos mano mokinių istorijos bylojo apie labai žemą jų savigarbą, jos jautėsi tarsi užburtame rate

ir svajojo iš jo ištrūkti. Kalėjo jos už įvairius nusikaltimus, kai kurios už – nelegalią prostituciją. Buvo ir tokių prostitučių, kurios specialiai padarydavo kokį nedidelį nusižengimą, už kurį joms skirdavo kelių mėnesių bausmę – tokiu būdu šaltuoju metų laiku jos apsirūpindavo šilta pastoge ir maistu. Kitos buvo nubaustos už narkotikus, smurtą, sukčiavimą, vagystes (viena moteris vogė iš parduotuvių, kad išmaitintų šeimą), kelios čia pateko todėl, kad ne sykį buvo pagautos neblaivios prie vairo.

Teismams rūpi tik pats nusikaltimas, o ne žaizdos, kurios privertė žmogų tą nusikaltimą padaryti. Nors šis kalėjimas buvo vadinamas pataisos įstaiga, iš tikrųjų nuoširdžiai norinčios pakeisti savo mąstymo ir elgsenos įpročius kalinės galėjo tikėtis tik labai ribotos pagalbos. O to reikėjo labiausiai, nes tik pakeitę mąstyseną ir elgseną žmonės sugebės išsiveržti iš užburto žemos savigarbos, narkomanijos, smurto šeimoje ir nusikalstamumo rato. Galimas dalykas, kad kai kurie nusikaltėliai toliau darytų nusikaltimus net ir sulaukę pagalbos. Tačiau jei tos moterys, kurias pažinau per muzikos pamokas, būtų gavusios nuolatinę paramą kalėjime ir už jo ribų, tikrai būtų pakeitusios savo gyvenimą.

Kalėjimo administracijoje dirbo malonūs žmonės, bet jiems buvo sunku ką nors pakeisti. Taip pat čia lankydavosi kelių religinių organizacijų siųsti savanoriai, bet jų pagalbos irgi neužteko. Didžioji kalėjimui skiriamų lėšų dalis buvo eikvojama apsaugai ir bereikalingiems biurokratiniams formalumams, o ne vidinio gydymo ir paramos tikslams. Kalėjime, kuriame kalėjo maždaug trys šimtai moterų, dirbo tik du psichologai ir juos prisišaukti būdavo labai sunku dėl didelio jų darbo krūvio. Kalinčių moterų savivertė ir laisvėje buvo nedidelė, o kai jos pateko čia, visai liovėsi save gerbusios.

Kartą pamačiau dokumentinį filmą apie meditacijų programą kalėjime ir pasiūliau „savo" kalėjimo administracijai surengti šį tą panašaus, netgi pasakiau, kad rasčiau kvalifikuotų instruktorių, kurie galėtų mokyti kalines medituoti. Tačiau iš manęs tik pasijuokė. Todėl dariau,

ką man leido daryti ir ką pati sugebėjau. Norėjau, kad mano mokinės per muziką atskleistų geriausias savo savybes. Daugelis jų per visą gyvenimą nebuvo girdėjusios nė vieno komplimento, todėl joms būdavo labai malonu išgirsti mano teigiamus ir labai nuoširdžius atsiliepimus apie jų kūrybą.

Ėmusios pasitikėti manimi, jos savo ruožtu papasakojo man šį tą apie kalėjimo vidaus gyvenimą.

Kartą viena mano mokinė atėjo į pamoką labai suirzusi. Kai paklausiau, ar ji jaučiasi gerai, išgirdau atsakymą:

– Taip, dabar jau viskas gerai. Bet rytas buvo bjaurus. Viena mergšė pabandė mane išvesti iš proto, tai sukišau jos galvą į drabužių džiovintuvą... bet dabar viskas gerai.

Truputį nustebusi palingavau galva, tarsi sakydama „suprantu“

– Sakau, kad viskas gerai, – pakartojo ji. – Esu čia, o dabar laikas muzikuoti. Visi tie dalykai nesvarbūs, kai aš čia. Jei nebūtų šių pamokų, į kurias atėjusi nusiraminu, galbūt būčiau ją užmušusi. Tačiau jaučiu, kad jie man tuoj uždraus vaikščioti čia. Tada man tikrai galas!

Pasakiusi tai, ji ėmė šlifuoti praeitą savaitę pradėtą kurti dainą. Pridursiu, kad ji buvo iš tiesų labai talentinga ir turėjo puikų balsą. Gailėjausi, kad nesutikau jos kitomis aplinkybėmis, nes būtume labai maloniai pasiklausiusios viena kitos dainų laužo šviesoje.

Su kiekviena savaite mačiau, kaip keičiasi mano mokinės. Buvo nepaprastai džiugu. Kalėjimo administracija irgi džiaugėsi teigiamais pokyčiais. Muzikos pamokos greitai tapo svarbiausiu kalėjimo gyvenimo įvykiu.

Tuo metu nutrūko mano artimi santykiai su vienu vyruku. Susipažinome, kai dar gyvenau Melburne. Jis pats buvo iš čia, iš Naujojo Pietų Velso, ir tada mus skyrė didžiulis atstumas. Kai į Naująjį Pietų Velsą atvykau ir aš ir kai fizinio atstumo neliko, mes vienas nuo kito nutolome dvasiškai. Supratau, jog likusi su juo negalėsiu judėti ten, kur mane pakvies širdis. Mūsų požiūriai buvo per daug skirtingi. Nors

po išsiskyrimo išliejau nemažai ašarų, gyventi kitaip, nei sakė mano vertybės, aš negalėjau.

Namuose jaučiausi puikiai ir mielai priimdavau retus svečius. (Juk paskutinius du dešimtmečius viešnia nuolat būdavau aš.) Ir visai ne keista, kad po tiek klajonių metų ėmiau darytis namisėda. Potraukį kur nors nukeliauti pajusdavau labai retai, tad nusprendžiau, jog turiu susirasti darbą, kurį galėčiau dirbti neišeidama iš namų.

Kadangi jau turėjau patirties, kaip mokyti žmones kurti dainas, laisvalaikiu parengiau internetinius šio meno kursus. Pagreitį pamažu įgavo ir rašytinė kūryba – mano straipsnius ėmė spausdinti įvairūs žurnalai. Be to, vedžiau tinklaraštį ir jį su kiekviena diena skaitė vis daugiau žmonių, o tai padėjo man užmegzti ryšius su bendraminčiais ir teikė įkvėpimo. Ši sėkmė paskatino mane suabejoti, ar verta toliau tęsti sunkų savo kūrybos dainų atlikėjos gyvenimą. Kai dirbau kalėjime, koncertuodavau retai – per visą tą laiką surengiau tik kelis geresnius pasirodymus labai mielai publikai. Rašymas ir darbas namuose dabar man jau buvo arčiau širdies.

Iš esmės mane šiame krašte laikė namukas ir darbas moterų kalėjime. Draugų čia neturėjau. Netgi tie, kurie buvo užsilikę iš seniau, išsilakstė savais keliais. Širdimi jaučiau, jog vieną dieną vėl gyvensiu kaime – kaip ir vaikystėje. Daugiau nei du dešimtmečius klajojusi, ėmiau ilgėtis atvirų kaimo erdvių.

Taip, tikrų draugų čia neturėjau. Juos man atstojo mano mokinės. Iš pradžių mus skyrę barjerai gerokai sumažėjo, kartais net jausdavau, kad niekuo nesiskiriu nuo kalinių ir kad galėčiau būti viena iš jų. Žinoma, pasitaikydavo akimirkų, kai bendrystės pojūtis susilpnėdavo – juk aš nebuvau niekaip nusikaltusi, kad būčiau galėjusi tapti tikra tos vietos gyventoja. Tiesiog su įkalintomis moterimis mane siejo artumas, atsirandantis tarp nuoširdžiai bendraujančių žmonių. Be to, ir pati dar nešiojausi seno skausmo žymę (nors praeitis jau nebeveikė manęs taip stipriai kaip anksčiau). Galbūt tai irgi sustiprino mano saitus su mokinėmis, nes ir jų praeityje nestigo skausmo ir sielvarto.

Kai pradėjau kalėjimo programą, personalas mane pamokė, kaip bendrauti su kalinėmis, ką joms kalbėti, į kokius klausimus neatsakinėti (pavyzdžiui, man patarė nesakyti, kur aš gyvenu). Šiaip stengiausi bendrauti su moterimis kuo nuoširdžiau ir atviriau. Juk tiesa suartina žmones. Jos klausinėjo manęs apie mano praeitį ir aš atvirai pasakojau, kas mane seniau vertė kentėti ir blogai jaustis.

Čia aš išmokau priimti gerumą. Mokėjau jį duoti, bet priimti – ne. Todėl pajutusi savo mokinių meilę ir nuoširdų sugebėjimą suprasti svetimą skausmą, buvau priblokšta. Jos išties buvo pačios geriausios ir mieliausios mano sutiktos moterys. Visos buvo daug prisikentėjusios, dauguma jų nepaprastai ilgėjosi savo vaikų ir šeimos. Jų širdys buvo geros. Taip, jos dabar mokėjo už savo klaidas, tačiau beveik visos dėl tų klaidų gailėjosi ir buvo pasiryžusios pradėti kitokį gyvenimą.

Tačiau lėšos, kurios buvo skirtos programai, baigė ištirpti. Be to, praleidusi beveik metus tarp kalėjimo sienų pajutau, jog ši veikla atima ne mažiau jėgų nei sunkių ir mirštančių ligonių slaugymas. O galbūt mane sekino pats gyvenimas... Aplink mane buvo tiesiog per daug liūdesio ir kančios. Atmindama, kaip sudėtinga buvo gauti finansavimą pirmam kalėjimo programos ciklui, susimąsčiau, ar rasiu jėgų viską pakartoti iš pradžių.

Apsisprendžiau vieną vakarą, kai bandydama užmigti varčiausi lovoje. Atėjo laikas grįžti į kaimą. Kalėjime padariau viską, ką galėjau.

Dauguma mano pirmųjų mokinių jau išėjo į laisvę, kitos nekantriai laukė, kol ir prieš jas atsidarys kalėjimo vartai. Man atėjo laikas pasirūpinti savimi. Pranešiau kalėjimo administracijai ir namelio savininkui, kad išvykstu. Pradėjau kurti naujus planus.

Mano tėvai jau buvo seni. Santykiai su jais buvo šilti. Todėl nusprendžiau apsistoti kur nors netoliese, bent jau kad automobiliu iki jų būtų ne daugiau kaip dvi trys valandos kelio. Australijoje toks atstumas yra visai nedidelis. Ir dar – norėjau, kad šalia tekėtų upė ar upelis.

Ėmiau ieškoti nuomos skelbimų internete, pati padaviau skelbimą į vietinį laikraštį. Iš pradžių paieškos buvo nesėkmingos, tačiau neilgai trukus aptikau nedidelį, bet puikų namuką. Man tiko ir vieta, ir nuomos kaina. Greitai aš jau gyvenau fermoje, kuriai priklausė du tūkstančiai akrų žemės.

Tamsa ir aušra

Pro namuką linksmai čiurleno upelis. Jis teikė kraštovaizdžiui nepaprasto žavesio. Tolumoje augo didingi medžiai. Ištisą dieną savo giesmes suokė paukščiai, o naktį juos pakeisdavo varlės. Kiekvieną vakarą man virš galvos nušvisdavo milijonai žvaigždžių – tai visai kas kita nei gatvės žibintai. Buvau laiminga, ypač kai jaukioje verandoje saulei leidžiantis grodavau gitara ar klausydavausi į ploną stogą barbenančio lietaus. Tariausi patekusi į dangų ir širdyje man vis skambėjo dėkingumo malda.

Kaime neišvengiamai tenka paaukoti kai kurias miestietiškas pramogas ir meno renginius, nors, tiesą sakant, būdavo jų ir čia, šiose apylinkėse. Radusi progą, sėsdavau į automobilį ir keliaudavau į kurią nors pusę. Šiaip ar taip, šie dalykai nebuvo man itin svarbūs. Vėl grįžau prie gamtos ritmo ir pagaliau ėmiau gyventi gyvenimą, kuris man atrodė išties prasmingas. Didžiulėje fermos teritorijoje tarp kalvų ir slėnių buvo išsibarstę penki namai, viename iš jų gyveno savininkas, kuris tvarkė visus fermos reikalus. Man, kaip nuomininkei, tereikėjo mėgautis gyvenimu.

O gyvenimas, kai persikėliau čia, kaipmat tapo lengvesnis. Jaučiausi tarsi grįžusi namo. Ilgai slaugiusi mirštančius žmones ir paskui dirbusi kalėjime buvau išsekusi. Džiaugiausi, kad galiu padaryti profesinės veiklos pertrauką ir kurį laiką pagyventi iš santaupų. Ilgainiui nuspręsiu, ko imtis toliau. Su kiekviena diena mano savijauta vis gerėjo,

jaučiausi vis labiau atjaunėjusi. Mano kūnu tekėjo teigiama energija, o protas prisipildė šviesių minčių. Klajodama po kalvas, gėrėjausi gamtos paprastumu ir drauge – jos sudėtingumu. Mano esybė sveiko.

Prabėgę metai subrandino savo vaisius. Kai prisimindavau švelnias akimirkas ir pokalbius su savo globotais ligoniais, imdavau šypsotis. Nors tos dienos dabar atrodė labai tolimos, kartais net nerealios, iki šiol jaučiau už jas didžiulį dėkingumą.

Dabar troškau pabūti namuose ir tęsti savo kūrybinę kelionę. Buvau įsitikinusi, kad atėjus laikui savaime paaiškės, kokius kitus žingsnius turiu žengti. Juk kaip tik taip nutikdavo praeityje. Ramaus gamtos grožio apsuptyje iš manęs stebuklingai liejosi muzika ir kaip niekad anksčiau sekėsi rašyti, nusistovėjo mano emocinis gyvenimas.

Tačiau tokia idilė truko neilgai. Nė nenutuokiau, kad šitaip ramiai leisdama laiką netrukus panirsiu į tamsiausių išgyvenimų sūkurį. Iš mano esybės gelmių ėmė kilti tamsa. Beveik per vieną naktį dingo visos energijos atsargos – tarsi kas nors iš elektros lizdo būtų ištraukęs maitinimo laidą. Viskas nutiko taip netikėtai! Gulėjau ant grindų kaip krūva griaučių be lašelio energijos.

Mintys susirasti kokį laikiną darbą, kad užsidirbčiau šiek tiek pinigų ir susipažinčiau su vietiniais žmonėmis, išsisklaidė kaip rūkas pūstelėjus vėjui. Neįmanoma atrodė net mintis su kuo nors susitikti. Nebuvo nė kalbos apie įsidarbinimą, net ir laikiną. Tapau tiesiog nepajėgi dirbti. Ėmiau ieškoti tokios krizės priežasčių. Buvo nelengva, tačiau kito pasirinkimo neturėjau. Privalėjau vėl išgyti, kad tapčiau visiškai laisva nuo praeities. Šie mėnesiai buvo sunkiausi gyvenime. Tūnojau gilioje tamsiausios depresijos duobėje, o galvoje ėmė suktis mintys apie savižudybę.

Tomis dienomis manęs negalėjo pažinti net artimiausi žmonės. Ir pati sunkiai įstengiau patikėti, kad štai taip man atsitiko. Buvau sutikusi daug depresija sergančių žmonių, bet niekada nepagalvojau, kad vieną dieną ir aš pakliūsiu į jos gniaužtus.

Keli mano draugai griežtai atsisakė tuo tikėti. Negi ši palūžusi moteris yra ta pati Bronė, kuri visada sugebėdavo pakelti žmonėms nuotaiką? Regėdami mane tokią nelaimingą jie nenutuokė, kaip elgtis. Žinoma, siūlydavo man įvairias išeitis, bet tuo metu tie pasiūlymai buvo visiškai nerealūs, tad po tokių pokalbių pasijusdavau dar labiau nesuprasta.

Iš tiesų labiausiai depresija sergantiems žmonėms reikia, kad kiti juos priimtų. Depresija gali sužadinti teigiamus asmenybės pokyčius, jei žmogui leidžiama įveikti šią ligą taip, kaip jam patogiausia. Tiesa pasakius, šią būseną depresija pavadino tik šiuolaikinė visuomenė. Depresija gali sužlugdyti, bet gali ir paskatinti keistis, jei tik žmogui užtenka ryžto, atsidavimo ir tikėjimo. Žinoma, tai visai nereiškia, kad ta būsena yra maloni.

Kartais prabusdavau kūkčiodama ir pirma mintis būdavo išsikalbėti su geru draugu – man dabar kaip niekada pirmiau reikėjo atjautos ir kantrybės. Arba imdavau galvoti apie save ir mane apimdavo baisus sielvartas, kad gyvenimas toks neįmanomai sunkus – ir ne tik dabar, toks jis jau daug metų. Jaučiau, kad neturiu jėgų pradėti visko iš naujo, ir sykiu žinojau, jog privalau tai padaryti. Kur tų jėgų pasisemti? O gal kas pasibels į mano duris ir pasiūlys tobulą išeitį? Pasiūlys gerą darbą? Ne, apie tai nebuvo ko nė svajoti, juolab kad šiose vietose beveik nieko nepažinojau.

Nė vienas iš artimiausių žmonių nenutuokė, kaip mane guosti ir įkvėpti man stiprybės, tad toliau telefonu dalijo įvairiausius niekam tikusius patarimus. Jie mane vertė „ką nors daryti“, kad tik nesimurkdyčiau savo liūdesyje. Bet aš tokiems veiksmams dar nebuvau pasirengusi. Jei pavykdavo siurbliu išsivalyti namus (tai pareikalaudavo iš manęs antžmogiškų pastangų), tardavau sau: „Šiandien, Brone, šauniai padirbėjai. Šį tą nuveikei.“ Anksčiau galėdavau išsiurbliuoti penkis namus, nueiti į miestą papietauti, paskui pėsčiomis nužingsniuoti kelias mylias ir valandą plaukioti jūroje ar upėje ir vis tiek jausdavausi energinga. Tokia yra depresija – ji atima jėgas ir visiškai išsekina žmogų.

Geriausia, ką tokiais atvejais gali padaryti draugai ir artimieji – susitaikyti su esama ligonio būkle. Galbūt jis ją įveiks, o galbūt ir ne. Visai tikėtina, kad jis neužsiliks toje duobėje, ypač jei pats norės išsikapstyti. Mylimų žmonių palaikymas sustiprina šią galimybę. O spaudimas ją mažina. Kenčiantis žmogus turi susitaikyti, kad toks dabar yra jo gyvenimas, idant nespaustų pats savęs, nes tai tik dar labiau jį gniuždo. Vis dėlto susitaikyti su tuo man pavyko ne iš karto, aš dar bandžiau grumtis su savo nepajėgumu ir gyventi „normalų gyvenimą“

Grįžusi gyventi į kraštą, kuris labai priminė vaikystę ir jaunystę, aš tarytum vėl susiliečiau su anomis dienomis patirtu skausmu. Kai lioviausi rūpintis kitais žmonėmis, mano gyvenimo tempas sulėtėjo ir prieš kelis dešimtmečius jėga užspaustas skausmo statinės dangtis pokštelėjęs nulėkė. Tiesa, skausmas pamažu sunkėsi pro plyšelius visą pastarąjį dešimtmetį, todėl aš domėjausi savigyda ir mokiausi įveikti nesveikas emocijas. Šiaip taip su skausmu susitvarkydavau. Tačiau dabar jo buvo per daug. Visa jaunystėje patirta kritika, kai aplinkiniai nepriėmė manęs tokios, kokia buvau, kai kenčiau jų rėkimą ir patyčias – visas šis viduje sukauptas skausmas dabar iš gelmių išsiveržė į paviršių. Ir aš vis nesilioviau verkti.

Kai norime iš tikrųjų išgyti, kito pasirinkimo nėra – turime atsigręžti į tikrovę, į skausmą, turime pripažinti kančios buvimą ir sutelkti pastangas, kad ją įveiktume. Niekas neatims iš mūsų išmoktų pamokų ir niekas neišmoks jų už mus. Žmonių meilė, žinoma, padeda, ir jos srautas, plūstantis iš brangios Mamos ir poros senų draugų, man buvo didžiulė parama. Vis dėlto išgyti man reikėjo pačiai. Atėjo laikas pažvelgti į save ir iš esmės apsivalyti, išmesti lauk senas vidines šiukšles.

Tai vyko įvairiais būdais. Žinoma, verkiau. Išsilieti taip pat padėjo rašymas. Pirmą kartą gyvenime klykiau. Ne rėkiau, o iš tikrųjų klykiau. Iš manęs veržėsi pirmykštis riksmas. Džiaugiausi, kad gyvenu atokiau nuo kitų žmonių ir galiu vienumoje tvarkytis su ištikusia suirute taip, kaip diktavo kiekviena diena. Išklykiau viską, ko buvau nepasakiusi

jaunystėje mane įskaudinusiems žmonėms. Klykiau skausmo kupinus garsus be jokių žodžių. Nevaldomai rėkiau iš visiškos nevilties, iš baisaus skausmo. Gulėjau išsekusi ir pamažu sveikau.

Anksčiau, kai būdavau jausmingiau nusiteikusi, dažnai prilygindavau žmogų rožės žiedui, o mokymosi procesą – to žiedo išsiskleidimui. Sluoksnį po sluoksnio mes skleidžiame nuostabią savo esybę, kol galiausiai pasiekiame centrą, pačią esmę, šerdį. Dabar apimta liūdesio ir nevilties atsisakiau šios teorijos ir nusprendžiau, kad augimas panašesnis į didelio svogūno lupimą. Nulupę kiekvieną kitą vieną sluoksnį, patiriame naują skausmą ir graudžiai pravirkstame. Būtent taip galėjau pasakyti apie save. Lupau gerokai apdžiuvusį ir didoką svogūną. Kiekviena išlieta ašara, kiekvienas užrašytas sakinys, pasidalyta mintis padėjo nulupti dar vieną lukštą.

Ne laimės meldžiau kiekvieną dieną, o stiprybės priimti savo būseną. Pradžioje energijos vos pakako vien raudai, vėliau – jau galėjau sėdėti verandoje ir stebėti gamtą. Tada buvau sugrubusi, nukamuota emocijų ir neapsakomai pavargusi nuo gyvenimo.

Aišku, žinojau, kad laimė yra pasirinkimas, tačiau dabar rinktis galėjau nedaug – tik pakilti iš lovos ar įžvelgti ką nors gražaus tarp ašarų upelių. Tie pasirinkimai, kad ir visiškai nereikšmingi, man buvo milžiniškas pasiekimas. Veiksmai, kuriuos kitados atlikdavau be jokių pastangų (pavyzdžiui, atsibudusi šokdavau iš lovos, atsakydavau į telefono skambučius, susišukuodavau vėjo suveltus plaukus ir taip toliau) dabar tapo žygdarbiais ir reikalavo didžiulio susikaupimo.

Kiekvienas sveiksta ir gydosi žaizdas savaip. Neketinu smerkti tų, kurie tokiomis aplinkybėmis geria raminamąsias tabletes, tačiau gerai žinojau, kad tai ne mano kelias. Turėjau rasti priemonių, kurios būtų tikusios man. Kiekviena diena buvo vis kitokia. Kai kurios jų buvo sklidinos tamsos, ašarų ir širdį draskančio sielvarto. Kai kuriomis po truputį funkcionavau, išsekusi ir matydama pasaulį lyg per miglą, tačiau tvirtai pasiryžusi pasigaminti sveiko maisto ir dalį jo užšaldyti, kad galėčiau gerai maitintis užėjus tamsesniam tarpsniui. Būdavo dienų,

kai rasdavau energijos ir vaikščiodavau tarp kalvų ir laukų, toli nuo žmonių akių traukdama į save gamtos vaizdus ir garsus.

Stengiausi kasdien medituoti. Baisu net pagalvoti, ką būčiau dariusi, jei nebūčiau turėjusi tokios galimybės. Anksčiau kaip tik meditacija padėjo man atsikratyti milžiniškos nesveiko mąstymo dalies. (O kančia, kaip aš žinojau, yra tik mąstymo produktas.) Tad ir dabar meditacija buvo neatsiejama sveikimo proceso dalis. Abejojau, ar apskritai įmanoma susidoroti su šia liga be meditacijos. Medituodami įprantame stebėti savo mintis ir galų gale įsisąmoniname, kad jos – tai nes mes. Mintys sudaro protą ir nors protas yra mūsų dalis, esame kur kas daugiau už protą, be to, ne visos mintys, besisukančios prote, iš tikrųjų yra mūsų. Daugelis jų yra kitų žmonių į mus nukreiptos projekcijos.

Štai todėl aš du sykius per dieną sėsdavau medituoti ir bandydavau tapti tikrąja savo minčių ir proto šeimininke. Prireikė didžiulio ryžto, kad galėčiau tęsti šią praktiką, nes labai trukdė dvasinis skausmas. Vis dėlto medituodama jaučiau, kad galiu savo gyvenimą suvaldyti. Ramiai stebėdama savo mintis panirdavau į tylą, į meilės ir tikrumo būseną, patikėdavau, jog ši vidinė suirutė vieną dieną būtinai baigsis. Manyje buvo ramybė, bet reikėjo ją pasiekti. Norėdama su ja susiliesti, turėjau daugiau pasistengti, išties daugiau. Iš paskutiniųjų pasiryžau medituoti kas dieną, kad ir kas būtų. Meditacija mane gelbėjo.

Be to, kaip jau sakiau, daug verkiau. Verkiau iš pačių sielos gelmių. Bet verkdama kartojau sau, kad greičiausiai ateityje manęs laukia puikus gyvenimas, jei tik įveiksiu šį skausmą ir pagysiu. Kabinausi į viltį. Kai dabarties akimirką visiškai užgožia praeities skausmas, kartais bent kiek būseną praskaidrina tik šviesesnės ateities viltis. Viltis dabar palaikė ir mane. Nurimdavau ir užsisvajodavau, kaip vėl būsiu sveika, kaip skleisiu savo talentus, dirbdama mylimą darbą uždirbsiu normalius pinigus, juoksiuosi su draugais, turėsiu nuosavą žemės sklypą šalia švarios upės, vėl drįsiu mylėti ir auginsiu savo vaikus. Bet karščiausiai troškau vėl būti laiminga ir džiaugtis gyvenimo dovana.

Tačiau iš tikrųjų geriausia, ką galėjau padaryti – likti dabartyje, susitelkusi į šią akimirką. Gyvenimas tokioje nuostabioje aplinkoje man buvo nepaprasta parama, nes aplinkui, gamtos pasaulyje, vyko tiek įvairiausio veiksmo, jog kartais jis visiškai įtraukdavo mane – stebėdavau vabzdžius ir paukščius, klausydavausi vėjo šnaresio medžių šakose, žiūrėdavau į dangų ir gėrėdavausi nuolatiniais jo pokyčiais.

Paskui kreipiausi pagalbos į vieną socialinę darbuotoją. Ta nuostabi moteris buvo dar vienas mano gyvenimo palaiminimas. Ji ne tik praktikavo tokią pačią meditacijos techniką, bet ir atstojo man veidrodį, kuriame aš pamačiau save. Jos padedama, išvydau save įvairiais rakursais, pažinau savo gerą širdį. Supratau, kiek daug energijos nukreipiau kitų žmonių priežiūrai ir kaip dažnai visai užmiršdavau save, visai neskirdavau dėmesio sau pačiai. Pavyzdžiui, visai neseniai aš padėjau vienai kenčiančiai draugei ir priėmiau didelę dalį jos skausmo. Jai tapo lengviau, o man – sunkiau. Gelbėdama ją, ėmiau skęsti pati.

Iš dalies taip elgtis mane vertė ankstesnės kitų žmonių nuomonės apie mane, kurios vis dar darė man įtaką pasąmoniniame lygmenyje. Dabartinį mano virsmą sužadino ryžtas visiškai išsivaduoti iš šių kliūčių. Dalį atjautos, kurią iki šiol skirdavau kitiems žmonėms, turėjau nukreipti į save. Taip, aš tvirtai suvokiau, jog būtina atjausti ir save pačią. Miela socialinė darbuotoja padėjo man įžvelgti blogus savo įpročius, kuriuos praeityje įsitvirtinau norėdama palaikyti išorinę ramybę, o pastaruoju metu puoselėjau iš atjautos. Socialinė darbuotoja bendravo su manimi kaip psichoterapeutė. Man toks stilius labai tiko, jos atvirumas buvo išties veiksmingas, ypač kai ji paklausė manęs, ar tik aš „nesiekiau aukso medalio slaugytojų olimpiadoje“

Pamažu aš pasiekiau pačią savo žaizdų šerdį, vietą, iš kurios visos jos buvo kilusios, ir pagaliau pradėjau galutinio išsilaisvinimo procesą.

Ėmiau mokytis būti gera sau ir priimti šį gerumą iš kitų. Buvau tikrai verta gėrio ir laimės. Net jei kiti tuo netikėjo, man jų nuomonė nebebuvo svarbi. *Dabar tikrai žinojau, kad esu verta nepaprasto gėrio.*

Tas žinojimas nusileido į pačias mano sąmonės gelmes. Mano žvilgsnis krypo vis gilyn, kur glūdėjo visų mano dvasinių problemų priežastys.

Žemos savivertės liekanos tirpo ir su kiekviena nedidele pergale prieš save dariausi vis sveikesnė ir laisvesnė nuo senų mąstymo ir elgsenos modelių.

Kartais imdavau pykti ant savęs, kad neišsikapanoju iš depresijos taip greitai, kaip man norėjosi. Bet pyktis, kad ir į ką jis būtų nukreiptas, žmogų tik dar labiau gniuždo. Suvokusi tai, nurimdavau ir grįždavau į dabartį, į šią akimirką ir nukreipdavau žvilgsnį į gamtos grožį už lango, pasiklausydavau muzikos ar padainuodavau pati. Tada vėl tapdavau pajėgi susitaikyti su savo padėtimi, žinodavau, jog žingsniuoju pirmyn taip greitai, kaip sugebu.

Viena sena draugė tuo metu man nuolatos atsiųsdavo nuostabių natūralių odos priežiūros produktų. Taigi ėmiau skirti nemažai laiko sau ir kruopščiai įsitrindavau kūną losjonais, rūpindavausi savimi tiek fiziškai, tiek dvasiškai ir stengiausi kompensuoti ankstesnį tokio rūpesčio stygių. Po tokių procedūrų visada pasijusdavau kur kas geriau, o mano kūnas imdavo skleisti dievišką aromatą.

Vis dėlto atsispirti skausmui dar buvo nepaprastai sunku ir nors po kelių mėnesių tokių kančių jau kartais pasitaikydavo visai neblogų dienų, netrukus depresija ir juodos mintys užpuldavo mane dar aršiau. Jos nesirengė lengvai pasiduoti, nes jas kurstė neigiami mano įpročiai, kuriems buvo daugiau nei keturiasdešimt metų. Tiksliau, jie buvo ne mano – man juos primetė kiti žmonės. Mano protas veikė kaip savarankiškas ponas ir nenorėjo suteikti man laisvės.

Savo pačios šeimininke dariausi labai iš lėto. Pamažėle tolau nuo praeities, vis geriau suvokiau savo vertę ir grožį, puoselėjau pozityvias mintis, stengiausi elgtis su savimi pagarbiai ir meiliai. Pavyzdžiui, kiekvieną kartą praeidama pro veidrodį pasisveikindavau su savimi ir palinkėdavau sau pačios geriausios lemties. Labai padėjo meditacija, malonios vonios procedūros ir sveikas maistas. Tunelio gale pamačiau spindulėlį. Tačiau, kaip pasirodė, manęs dar laukė lemiama dvikova.

Aš ir depresija. Ji pasiduoti nenorėjo. Iš mudviejų galėjo likti tik viena: arba aš, arba depresija.

Šiuo svarbiausiu metu, kai grūmiausi norėdama kartą ir visiems laikams atsisveikinti su senuoju *aš*, galiausiai pasidaviau. Man tiesiog pasidarė per sunku. Ką tik jaučiausi visai neblogai. Tačiau kad pasiekčiau šį tašką, prireikė tiek daug pastangų, jog staiga susivokiau likusi absoliučiai be jėgų...

Mintys vėl ėmė suktis apie savižudybę. Padariau viską, ką galėjau, ir tai mane mirtinai išvargino. Jėgų nebeliko ir aš tenorėjau numirti. Troškau, kad šis gyvenimas pasibaigtų.

Angelo vaidmenį šioje situacijoje suvaidino vienas senas draugas, su kuriuo šilti santykiai mus siejo jau daugiau nei dvi dešimtis metų. Jis man reguliariai skambindavo ir nevengdamas necenzūrinių žodžių sugebėdavo mane atitraukti nuo juodų minčių. „Pakelk ****** ragelį! Nė negalvok ****** nusižudyti. Na, ****** kalbėk!“ – kartodavo jis tol, kol aš imdavau pro ašaras juoktis. Nors jo metodas buvo gana neįprastas, šis žmogus turėjo labai plačią širdį ir savo humoru mokėjo praskaidrinti pačią juodžiausią neviltį. Jo pastangos davė vaisių. Man reikėjo juoko ir aš žinojau, kad jis mane labai myli. Juokas yra vienas menkiausiai įvertintų gydymo būdų.

Tačiau vieną dieną jis nepaskambino, ir aš tada pasiekiau visišką dugną. Pasiryžau nusižudyti ir net ėmiau keverzoti atsisveikinimo laiškelį.

Sakoma, jog tamsiausia valanda visada būna prieš aušrą. Ta valanda išties buvo tamsiausia. Nebegalėjau gyventi tokio gyvenimo. Blogiau jaustis nebuvo įmanoma. Nekenčiau savęs už silpnumą, kad pasidaviau ir nenugalėjau savo proto. Nekenčiau, nes tiek ilgai leidau ant savęs versti šiukšles. Nekenčiau, nes pritrūkau drąsos susikurti gyvenimą, kokio norėjau ir kokio buvau nusipelniusi. Nekenčiau beveik viso savo gyvenimo ir visos savęs. Taip, ši valanda tikrai buvo pati tamsiausia.

Tą pačią akimirką, kai baigiau keverzoti nevilties ir liūdesio kupiną atsisveikinimo (ir drauge atsiprašymo) laiškelį, suskambėjo telefonas.

Pradžioje dingtelėjo neatsiliepti, bet paskui labai nenoriai pakėliau ragelį – gal tai tas pats draugas? Bet išgirdau ne draugo balsą. Balsas man apskritai buvo visiškai nepažįstamas. Skambino moteris, draudimo kompanijos agentė. Ji žvaliai pasisveikino su manimi ir pasiūlė apsidrausti nuo nelaimingų atsitikimų!

„Nuostabu, – tariau sau. – Man neleidžia žmoniškai nė nusižudyti. Siūlo pagalbą tam atvejui, jei man nepavyktų."

Reikalas tas, kad nusižudyti ketinau su savo automobiliu nuskriejusi nuo stataus skardžio. Neabejojau, kad po tokio skrydžio viskas bus baigta. Visą šį įvykį buvau labai nuodugniai apgalvojusi, nes nenorėjau palikti kokių nors spragų. Apmąsčiau smulkiausias detales.

Tačiau netikėtas pasiūlymas apsidrausti (aš jo lyg per miglą atsisakiau) priminė man, kad bandymas gali ir nepavykti. Be to, prisiminiau visus seniau pažinotus greitosios pagalbos darbuotojus. Jie buvo labai mieli žmonės. Kaip jie jausis atvažiavę į įvykio vietą ir regėdami sumaitotą mano kūną? Už ką jiems toks sukrėtimas? O jeigu liksiu gyva, bet prikaustyta prie vežimėlio? Netikėtas draudimo agentės skambutis išsklaidė tamsią miglą, į kurią mane buvo įstūmusi kančia.

Šis lemiamas lūžis tapo svarbiausia mano gyvenimo akimirka. Staiga supratau, kad nė trupučio nenoriu žalotis savo gražaus ir sveiko kūno – juk jis man leido judėti, mėgautis laisve ir patirti tiek daug nuostabių dalykų. Mirti nebenorėjau. Vėl mylėjau save.

Iškart po skambučio širdies plote pajutau skausmą ir suvokiau, jog vargšė, švelni ir graži mano širdis jau prisikentėjo per daug. Ji nebebūtų pakėlusi daugiau saviniekos. Kad išgytų, jai reikėjo meilės. Ir visų pirma ši meilė turėjo sklisti iš manęs pačios.

Jokių apgailestavimų

Tiesiog neįtikėtina, kaip greitai viskas ėmė keistis po šio įvykio. Depresija pasitraukė per naktį, drauge su ja nuslinko ir sunkus tamsos

debesis. Ji tik ir laukė, kol pasirodys meilė, o kai tai nutiko, suprato, kad jos vaidmuo jau baigtas, ir pasišalino. Kelias artimiausias dienas praleidau medituodama, kaupdama energiją ir bandydama atsigauti dvasiškai. Tai pamaitino mano širdį taip, kaip vonios ir kitos procedūros atgaivina ir atjaunina kūną. Kasdien leisdavausi į ilgus, bet ramius pasivaikščiojimus po aplinkines kalvas, žavėjausi gyvenimu naujai atgimusio žmogaus akimis. Išvydau nepaprastai gražų pasaulį, o ankstesnį su visa jo kančia pamiršau.

Norėdama pažymėti naujo gyvenimo pradžią, sugalvojau atsisveikinimo ir pasisveikinimo ritualą. Laukuose prisirinkau šakalių ir sukūriau nuostabų laužą. Norėjau tinkamai atsisveikinti su savo senuoju *aš* ir pasveikinti naująjį. Ant vieno popieriaus lapo surašiau visas neigiamybes, kurių jau buvau pasirengusi atsisakyti visiems laikams, o ant kito – dalykus, kuriuos norėjau pasveikinti ir priimti į savo gyvenimą. Nusileido saulė ir užsižiebė pirmosios žvaigždės, o aš laiminga stovėjau šalia ugnies, kuri šildė ir gydė. Įmetusi į laužą pirmąjį popieriaus lapą, padėkojau savo senajai asmenybei ir atsisveikinau su ja. Tada įsmeigiau akis į ugnį ir sėdėjau jausdama sau ir gyvenimui begalinę meilę. Buvau nepaprastai už viską dėkinga.

Laužas toliau jaukiai ruseno. Pakėliau galvą į dangų, apžvelgiau besidriekiančią neapmatomą žvaigždžių maršką ir su pasitenkinimu pripažinau, jog visi šie išgyvenimai išties pagimdė naują žmogų. Dabar buvau tokia asmenybė, kokia visą laiką norėjau ir stengiausi tapti. Jai pagaliau buvo leista pasirodyti. O asmenybė, taip dažnai ieškojusi pasiteisinimų prieš kitus, dešimtmečius nešiojusi savyje skausmą ir negalėjusi patikėti, kad yra verta laimės, tapo nebereikalinga. Jos vaidmuo buvo atliktas ir jos nebeliko. Švelniai padėkojau jai, nes ji mano asmeninėje evoliucijoje buvo reikalinga.

Kiekviena kita diena buvo vis šviesesnė. Regėjos, kad tik dabar atradau gyvenimą. Niekada dar nesijaučiau tokia laisva. Iki tol nepažinta laimė, visiškai nesuvaržyta, džiaugsminga ir nesutepta kaltės jausmo, tapo bemaž natūralia mano būsena. Sutūpę ant tvoros man suokdavo

nuostabūs paukščiai, kiti plasnodavo paskui mane, kai apimta palaimos vaikščiodavau po laukus. Visi mano jausmai tapo daug aštresni ir jaučiausi, lyg ką tik būčiau baigusi savaites trukusią tylios meditacijos sesiją. Ši būsena nė kiek nesilpnėjo. Gamtos garsai pasidarė aiškesni, o spalvos – ryškesnės ir gyvesnės. Aplinkui savo namuką dabar įžvelgiau bent trisdešimt žalios spalvos atspalvių.

Praeitis man dabar neteko ankstesnės svarbos. Tai buvo gyvenimo tarpas, kai aš kaupiau išmintį. Nė viena išmokta pamoka nenuėjo veltui, tačiau aš jau buvau pradėjusi kitą etapą. Nebeliko jokio poreikio ką nors įrodinėti, aiškinti, dėl ko nors teisintis. Skruostus sopėjo nuo nuolatinės šypsenos. Beveik per naktį gyvenimas persikėlė į visiškai naują plotmę. Be jokių pastangų pradėjau gyventi dabartimi.

Plačiai atsivėrė naujų galimybių durys. Vaisius ėmė duoti visi mano praeities bandymai kurti ir ugdytis dvasią. Gyvenimas įgavo milžinišką pagreitį ir iš sunkiausiai įsivaizduojamų šaltinių pradėjo plaukti nauji darbo pasiūlymai. Šias gausos duris atvėrė meilė sau, būtent ji davė leidimą, kad į mano gyvenimą pradėtų plūsti visos gėrybės. Jos buvo ir anksčiau, tačiau laukė, kol aš galėsiu jas priimti. Laikui bėgant, šis gėrybių srautas tik stiprėjo. Aplink susibūrė ratas žmonių, kurie mane palaikė tiek profesinėje, tiek dvasinėje srityse. Vertinau visus gaunamus palaiminimus ir stengiausi dar geriau pažinti bei suprasti save.

Tada vėl prisiminiau tuos nuostabius žmones, kuriuos slaugiau ir išlydėjau į kitą pasaulį, pajutau, koks stiprus su jais dvasinis ryšys. Naujai besiskleidžiąs mano gyvenimas buvo kaip tik toks, kokio troško šie žmonės, kai kalbėjo apie savo apgailestavimus. Paskutinėmis savaitėmis ar dienomis, atkritus visoms netikroms vertybėms, jie pamatydavo, kokį džiaugsmą jiems buvo suruošęs gyvenimas, jei tik jie būtų gyvenę taip, kaip jiems liepė širdis.

Apgailestavo ne visi mano slaugyti žmonės. Kai kurie jų sakė, jog kai ką būtų darę kitaip, bet jų negraužė joks gailestis. Jie buvo visiškai patenkinti nugyventais metais ar bent jau gražiai susitaikę su prabėgusiu gyvenimu. Deja, tokių buvo nedaug. Dauguma apgailestavo ir

labai troško būti išgirsti, norėjo pranešti apie savo klaidas liekantiems gyventi žmonėms.

Girdėdama mirštančiųjų apgailestavimus, tvirtai pasiryžau gyventi taip, kad pati išmušus lemtingai valandai dėl nieko nesigailėčiau. Negalėjau nepasinaudoti šia išminties dovana ir nepasimokyti. Dabar, pakėlusi didžiausius išbandymus, supratau, kokie jie sudėtingi gali būti. Taip pat supratau, koks džiaugsmas laukia mūsų, kai juos įveikiame.

Visi turime galimybę būti laimingi ir visi galime tikėtis gyvenimo dovanų. Jos ima lietis mums, kai pasiruošiame jas priimti. Jos laukia kiekvieno. Jums tereikia atverti joms kelią – tapti savo minčių šeimininkais ir pašalinti visas jų tėkmei trukdančias dvasines užtvaras.

Turėkite galvoje, kad mokymasis niekada nesiliaus. Nemanykite, kad pasiekę tam tikrą augimo pakopą galėsite sau tarti: „Puiku. Dabar jau viską supratau, tad galiu atsipalaiduoti." Asmeniškai aš nepraleidžiu nė vienos dienos nesupratusi apie save ko nors nauja. Tačiau kad ir ką suprasčiau, vis viena besąlygiškai myliu save ir nė neketinu už ką nors savęs smerkti, na, nebent kartais iš savęs švelniai ir draugiškai pasijuokiu.

Didelės išminties šaltinis buvo, kaip sakiau, mano slaugyti globotiniai. Jogos mokytoja Stela priminė man, kaip svarbu mokėti atsiduoti likimui ir su juo susitaikyti. Stela pasiekė visišką ramybę ir mirė su šypsena veide.

Iki šiol ausyse skamba Greisės žodžiai: „Gyvenk, kaip tau sako širdis. Niekada nesirūpink, ką pagalvos kiti." Greisė labai apgailestavo, kad neišdrįso gyventi taip, kaip norėjo pati. Ji pildė kitų žmonių norus ir lūkesčius.

Norėdami būti savimi, turime būti drąsūs. Taip jau yra. Kartais prireikia tiesiog antžmogiškos drąsos. Pradžioje kartais net patys nenutuokiame, kas tokie esame ir kuo norime užsiimti. Tik širdimi jaučiame ilgesį. O kai pabandome tai paaiškinti žmonėms, net ir artimiems, dažnai atsitrenkiame į nesupratimo sieną ir dar labiau imame abejoti savimi.

Daugiau nei prieš du tūkstantmečius Buda kalbėjo taip: „Protas jokių atsakymų neduos, o širdis nepaklaus klausimų." Širdžiai viskas aišku, ji nukreipia mus į džiaugsmą ir ramybę, jei tik turime jėgų atsispirti proto diktatui. Širdžiai plečiantis, džiaugsmo ir ramybės gyvenime daugėja. Tarsiu taip: laimė jūsų trokšta ne mažiau nei jūs trokštate jos.

Dėl laimės verta pasistengti. Koks likimas laukia tų, kurie stengtis atsisako, parodė vieno mano globotinio gyvenimas. Tai buvo Entonis. Jis anksti pasidavė nelemtoms aplinkybėms ir mirė neišnaudojęs nė mažos dalies savo galimybių. Į Entonį panašūs milijonai žmonių. Jie nelaimingi, tačiau nieko nedaro, kad būtų kitaip. Kiekviena jų diena yra pilka rutina – saugi, užtikrinta, bet neteikianti jokio pasitenkinimo.

Kuo ilgiau gyvename tokioje aplinkoje ir liekame jos produktais, tuo labiau neigiame savo galimybes pažinti tikrą laimę ir pasitenkinimą. Tačiau aš jau tvirtai žinau, kad gyvenimas per trumpas ir mes negalime pasyviai stebėti, kaip jis teka pro šalį. Mums duota galimybė jį susikurti tokį, kokio norime.

Mes esame vienaip ar kitaip susipančioję – visai kaip vijokliai, apraizgę nuostabias gėles Florensijos rūmuose. Pančius nusimesti sunku. Daugumą žmonių jie laiko apraizgę ne vieną dešimtmetį ir bandymai juos sutraukyti dažnai būna labai skausmingi.

Tačiau aš tvirtinu, kad tuos pančius galima sutraukyti. Turėsite būti ryžtingi, drąsūs ir pasirengę išmesti iš gyvenimo viską, ko jums nereikia, pavyzdžiui, tai gali būti nesveiki santykiai – tarkite jiems „gana" Turėsite elgtis su savimi pagarbiai ir geraširdiškai, nes tokio elgesio esate verti. Tačiau visų labiausia padėsite sau išsivaduoti iš nuosavų pančių tada, kai tapsite savo minčių ir įpročių stebėtojais. Kai išmoksite pažvelgti į save iš šalies, lengviau rasite tinkamiausią išeitį iš visų nepalankių situacijų.

Jūsų gyvenimas priklauso jums ir tik jums. Ir jei tas gyvenimas neteikia jums bent šiokios tokios laimės ir jūs nebandote nieko daryti,

kiekvienos naujos dienos dovaną paleidžiate vėjais. Pradėti galima nuo mažyčių žingsnelių, nuo visai, regis, nereikšmingų sprendimų. Žinoma, ir nuo atsakomybės – už savo laimę atsakome tik mes patys ir niekas kitas neturi teisės spręsti, kada mums būti laimingiems.

Kad būtume laimingi, turime būti drąsūs. Bet tokia pat drąsa būtina žmogui, kad jis, gulėdamas mirties patale, įstengtų pripažinti savo klaidas. Didžiausia iš klaidų, kaip patyriau iš savo globotinių, buvo jų nesugebėjimas atskleisti savo tikrosios tapatybės. Jie nebuvo savimi.

Taip paskutinėmis gyvenimo savaitėmis kalbėjo mano globotinis Džonas. Jis gailėjosi, kad gyvenime per daug dirbo ir dėl darbo paaukojo laiką, kurį būtų galėjęs praleisti su savo mylima žmona. Paskutinėmis savaitėmis, sėdėdamas balkone ir stebėdamas uosto šurmulį, jis labai apgailestavo. Nėra nieko bloga mylėti savo darbą. Tiesą pasakius, taip ir turėtų būti. Negerai yra prarasti pusiausvyrą ir nebematyti nieko, tik darbą. Vis dar girdžiu gilius šio mielo žmogaus atodūsius, kai jis bandydavo susitaikyti su nevykusiais praeities pasirinkimais.

Prisiminiau savo globotinį Čarlį ir jo samprotavimus apie paprasto gyvenimo naudą. Visiškai jam pritariau. Vertinga yra žmogus dvasia, o ne jo materiali nuosavybė. Sunkūs ligoniai tai puikiai supranta. Visi jų įgyti daiktai ir turtai galiausiai praranda bet kokią prasmę. Ir tuo metu jie taip pat visai nebesijaudina, ką apie juos mano ar kalba kiti žmonės.

Galų gale žmonėms išties svarbu, kiek meilės jie suteikė savo artimiesiems ir kiek laiko praleido užsiimdami mėgstama veikla. Noriu pabrėžti, jog nė vienas jų nesigailėjo, kad turėjo sukaupęs per mažai materialios nuosavybės. Kur kas labiau jiems rūpėjo dvasinis palikimas, teksiantis liekantiems gyventi – ar tai būtų šeima, visuomenė ar dar kas nors.

Materialūs dalykai dažnai mums neleidžia ištrūkti iš nepasitenkinimo spąstų. Mes į tuos dalykus kabinamės ir jie mus supančioja. Išeitis iš tokios padėties yra paprastumas. Turime atmesti idėją, kad

materialūs dalykai mums padės realizuotis. Ne! Kiekvienam iš mūsų nesustodamas tiksi laikrodis, skaičiuojantis gyventi likusį laiką. Bet taip pat mums priklauso teisė rinktis, kaip praleisime tas dienas.

Kaip gerai suprato mano slaugyta Perla, įvairūs dalykai ateina į mūsų gyvenimą tada, kai yra reikalingi. Ji kalbėjo, jog svarbiausia yra atrasti tikslą ir nuoširdžiai dirbti savo darbą, kad ir koks jis būtų; žinoma, turime nebijoti stygiaus. Nes viską, ko mums prireikia, mes gauname be jokių apribojimų, jei tik sugebame tą gerovės srautą priimti. Gyvenimas labai greitai baigiasi, kalbėjo Perla. Tai tiesa. Todėl turime gyventi taip, kad artėjant pabaigai nepradėtume apgailestauti.

Deja, žmonėms dažnai būna sunku išlieti savo jausmus. Dėl to sielvartavo ir mano globotiniai, ypač Džozefas. Jis norėjo parodyti savo jausmus, bet nežinojo, kaip tai padaryti, nes anksčiau niekada nebuvo to bandęs. Jis merdėjo jausdamas, kad šeima jo gerai nepažįsta. Žinoma, dėl to Džozefas labai krimtosi. Kartėlis, kurį žmonės nešiojosi savyje dėl neišsakytų jausmų, dažnai įgauna įvairių kūniškų ligų pavidalus.

Išdrįskite reikšti savo jausmus. Iš pradžių gal bus sunku, gal artimieji jūsų netgi nesupras, tačiau laikui bėgant pamatysite, kad nuoširdumas pakylėja santykius į visai kitą lygį.

Mes nežinome, kiek dar būsime čia ir kiek čia bus mums artimi žmonės. Todėl geriau jau dabar pasakykite (jei dar nesate to padarę), kaip juos vertinate ir branginate. Kaip sakė miela mano globotinė Džiudė, kaltė yra nuodai ir geriau jų išvengti. Be to, jausmus reikšti gera ir malonu – tik reikia įprasti tai daryti ir neišsigąsti pradinės žmonių reakcijos.

O jei nešiojatės su savimi kaltės naštą, kad nespėjote ko nors pasakyti artimam žmogui, dabar pats laikas atleisti sau. Būkite sau švelnesni. Tempdamiesi paskui save kaltės naštą, negerbiate savo gyvenimo. Tokie jūs buvote anksčiau. Dabar esate kitokie. Tegu jūsų dabartinė asmenybė atleidžia senajai asmenybei. Sėkite atlaidumo sėklas.

Jeigu išlieję jausmus nesulaukite žmonių atsako, tai nereiškia, kad jie jūsų neišgirdo ar kad jums nederėjo būti atviriems. Puikus to pavyzdys yra Alzheimerio liga sirgusi Nensė. Įsitikinau, kad ji mato ir supranta kur kas daugiau, nei atrodo žvelgiant iš šalies. Gerumas ir atvirumas gydo mūsų santykius. Kartais mums atrodo, kad žmonės mūsų negirdi, tačiau paskui paaiškėja, kad išgirstas buvo kiekvienas žodis. Nors iš tiesų svarbu net ne tai. Svarbu, kad drįsę atvirai išlieti savo mintis ir jausmus patiriame ramybę patys. Jei kuris nors iš mano aplinkos žmonių dabar netikėtai paliktų šį pasaulį, jokios kaltės nejausčiau. Visiems esu pasakiusi, kaip juos myliu ir kaip jiems dėkoju už jų dovanas. Taigi išsakykite žmonėms savo jausmus. Gyvenimas yra trumpas.

Mano globotinė Dorisė, kai rado savo seniai nematytas drauges, patyrė tikrą džiaugsmą ir pasitenkinimą. Dėl prarasto ryšio su draugais apgailestauja daugybė žmonių. Pati tai esu mačiusi. Žinau, kokia vertybė sunkiomis gyvenimo minutėmis, ypač mirties akivaizdoje, yra seni ir ištikimi draugai.

Draugai atspindi mūsų gyvenimo istoriją. Tačiau kai tas gyvenimas tampa per greitas, vietos draugams jame dažnai nelieka. Tai klaida, kurios paskui žmonės gailisi. Stenkitės neprarasti ryšio su tais žmonėmis, kurie jums svarbiausi ir brangiausi. Būtent iš šių žmonių galime tikėtis pagalbos, kai jos mums išties prireikia. Arba atvirkščiai – pagalbą jiems suteikiame mes. Žinoma, kartais jie negalės fiziškai būti šalia, o mes negalėsime būti drauge su jais, bet atminkite, kad net pokalbis telefonu gali labai nuraminti žmogų, suteikti jam stiprybės sunkiu metu.

Draugų palaikymas ir atlaidumas labai padėjo mirštančiai Elizabetai. Ji ilgus metus murkdėsi alkoholio liūne ir pagaliau rado ramybę. Tačiau ne visada pavyksta rasti po pasaulį išsibarsčiusius draugus. Štai kodėl labai svarbu šių ryšių neprarasti. Niekas nežino, kokia ateitis mūsų laukia ar kada imsime ilgėtis draugų, tad geriausia pasirūpinti, kad santykiai neišblėstų. Kas gi yra svarbiau už meilę ir artumą?

Šias tiesas man dar kartą patvirtino mano globotinio Hario istorija. Paskutinėmis gyvenimo dienomis jį palaikė seni draugai. Nors kitiems šis metas atrodo niūrus, mirštantys žmonės trokšta kuo geriau praleisti kiekvieną likusią dieną. Draugų humoras praskaidrina sunkią nuotaiką ir suteikia mirštančiajam bent kiek laimės. Nesvarbu, kiek jums liko gyventi, draugai net pačią juodžiausią minutę privers jus nusišypsoti.

Paskui aš prisiminiau Rozmari – kaprizingą globotinę, kuri mane iš pradžių norėjo išvaryti iš savo namų. Kai galų gale susidraugavome, ji nuoširdžiai prisipažino, jog niekada neleido sau būti laimingai. Šis pripažinimas nepaprastai pakėlė jos likusio gyvenimo kokybę. Rozmari labai ilgai manė esanti neverta laimės, nes neišpildė šeimos lūkesčių. Tačiau gyvenimo pabaigoje ji suprato, kad laimė yra tik jos pačios pasirinkimas. Paskutinėmis gyvenimo savaitėmis ji daug šypsojosi.

Viena pagrindinių tokios laimės sąlygų yra džiaugtis ir mėgautis kiekvienu pasirinkto kelio žingsniu. Apmąstydama prabėgusius metus mano globotinė Ketė papasakojo, kiek daug ji neteko laimės, nes nemokėjo džiaugtis gyvenimu ir jai per daug rūpėjo darbo rezultatai. Dažnai manome, kad laimė priklauso nuo kokių nors aplinkybių, tačiau iš tiesų yra atvirkščiai – aplinkybės palankiai ima klostytis tada, kai atrandame laimę.

Nors kiekvieną dieną laimingi būti nesugebėsime, protą nukreipti šia linkme yra įmanoma. Pati tapau kur kas ramesnė ir laimingesnė, kai išmokau kreipti dėmesį į visus aplink esančius gražius dalykus. Ypač tai padeda liūdesio akimirkomis. Protas sukelia daug kančių, bet kai jį įvaldome, galime susikurti puikų likimą. Mes turime daug priežasčių liūdėti, graužtis ir kaltinti gyvenimą, tačiau gyvenimas nėra mums nieko skolingas. Tik nuo mūsų pačių priklauso, ar išnaudosime jo teikiamas galimybes, ar jas praleisime.

Vienos gyvenimo pamokos būna džiaugsmingos, kitos kelia kančią. Kai su tuo susitaikysime, įgysime dvasinę pusiausvyrą ir kančia mus skaudins mažiau. Galiausiai išmoksime laviruoti tarp gyvenimo rifų ir skausmo liks vis mažiau.

Nebijokite būti linksmi. Leiskite sau kartais atsipalaiduoti. Jums tereikia duoti sau leidimą. Ir žinokite, kad tai galima padaryti be jokių svaigalų. Taisyklė, jog suaugę žmonės turi visada būti rimti ir jiems nedera kvailioti, sukurta nelaimingų žmonių. Jei per daug rimtai žvelgsite į gyvenimą ar pernelyg rūpinsitės, kaip atrodote kitų akyse, vieną dieną dėl to imsite gailėtis. Džiaugsmas yra gyvenimo dovana, tad neatstumkite jos.

Žinoma, jūsų laimė labai priklauso nuo požiūrio. To mane išmokė Lenis, mano slaugytas vyras. Nors labai daug netekęs, jis tvirtino, kad gyvenimas buvo geras. Jis sugebėjo pamatyti šviesiąją gyvenimo pusę, sutelkė dėmesį į teigiamus dalykus. Tik nuo mūsų priklauso, ką pasirinksime matyti – juoda ar balta.

Nors mano globotiniai apgailestavo dėl kai kurių dalykų, visi jie galiausiai atrado ramybę. Kai kurie jų nepajėgė atleisti sau iki pat paskutinių gyvenimo savaičių, tačiau vis viena padarė tai prieš pat mirtį. Nors iš pradžių jie bandė neigti savo padėtį, pyko, graužėsi ir blogiausia – smerkė save. Vis dėlto paskui į paviršių ėmė kilti teigiami jausmai ir tie žmonės galiausiai atleido sau už tai, dėl ko apgailestavo, nesvarbu, kaip labai tas gailestis juos kankino. Dauguma mano globotinių labai troško, kad iš jų apgailestavimų pasimokytų kiti.

Pridursiu, kad visi jie turėjo daugiau ar mažiau laiko ir galėjo apmąstyti savo gyvenimus. Tačiau tokia prabanga suteikiama ne visiems. Juk kiti šį pasaulį palieka visai netikėtai. Todėl svarbu jau dabar apmąstyti gyvenimą, nes vėliau tam laiko gali ir nebūti. Baisu bus mirties akimirką suvokti, jog visą gyvenimą tuščiai vaikėmės laimę ir priklausėme nuo kitų žmonių ar aplinkybių malonės, o progos pakeisti kryptį tiesiog liko neišnaudotos.

Ramybė, kurią prieš mirtį rado visi šie man brangūs žmonės, yra prieinama dabar pat, todėl nereikia laukti paskutinių valandų. Jūs turite galimybę pakeisti savo gyvenimą, tad pradėkite vadovautis širdimi, kad paskui netektų apgailestauti.

Išmokite būti geri ir atlaidūs. Atleiskite ne tik kitiems, bet ir sau. Kol sau neatleisite, jūsų prote tūnos blogio sėklos – taip buvo atsitikę

man. Atlaidumas ir gerumas neleis šioms sėkloms sudygti ir sykiu pasės naujas sėklas, kurios atėjus laikui nustelbs senąsias ir subrandins visai kitokius vaisius. Tačiau tai užtruks. Net ir geros sėklos subrandina vaisius ne iš karto, todėl turėsime būti kantrūs. Visi esame nuostabūs ir unikalūs žmones, o mūsų galimybes riboja tik mūsų pačių mąstymas.

Laikas įsisąmoninti savo pačių ir kitų žmonių vertę. Užmirškite visą kritiką. Būkite geri sau ir kitiems. Ugdykitės atjautą ir pasistenkite suprasti, kaip atrodo pasaulis kitų žmonių akimis, pajauskite, ką jaučia jų širdys. Jūsų bendravimas ir santykiai tada ims keistis, jūs liausitės kritikuoti ir imsite karščiau mylėti. Atjauta daro stebuklus.

Atleiskite sau už tai, kad kaltinote kitus dėl savo skausmo. Išmokite būti švelnūs sau, susitaikykite su savo žmogiškosiomis silpnybėmis ir trūkumais. Patys irgi atleiskite tiems, kurie kentėdami kaltino dėl to jus. Visi esame žmonės. Visi esame pasakę ir ne itin gražių žodžių, pasielgę ne itin švelniai.

Gyvenimas labai greitai baigiasi. Tegu jo pabaigos neužtemdo jokie apgailestavimai. Taip gyventi reikia drąsos, tad rinkitės būti drąsūs. Teisę rinktis turime visada. Atitinkamas bus ir atlygis. Branginkite likusį laiką ir įvertinkite visas iš gyvenimo gautas dovanas, iš kurių pati nuostabiausia yra jūsų esybė.

Šypsokitės ir žinokite

Šiandien dar yra likę dalykų, kurie mane trikdo. Tačiau mano gyvenimas jau toks, kokį aš jį ir įsivaizdavau. Ir pati esu tokia, kokia visada norėjau būti. Man padėjo drąsa, kantrybė, asmeninė drausmė ir meilė. Gyvenimas išties gali būti lengvas ir džiaugsmingas. Jis gali tekėti sklandžiai ir spontaniškai. O mes galime augti ir džiaugtis visomis jo dovanomis, nes jų esame verti. Turime tuo tikėti.

Paskutinės krizės metu mano tikėjimą palaikė štai šis trumputis žodžių junginys: *Šypsokis ir žinok*. Tomis sunkiomis dienomis senasis

mano *aš* iš paskutiniųjų kovojo dėl savo išlikimo, todėl patikėjau, kad nesu verta savo svajonių. Tačiau beužgimstantis naujasis *aš* jau žinojo, kad esu verta visko, kas geriausia. Todėl meldžiau kokio nors paprasto ir aiškaus pamokymo, kuris būtų man davęs postūmį ir padėjęs neprarasti vilties. Ir tada iš mano esybės gelmių nuskambėjo šie žodžiai: *Šypsokis ir žinok.*

Užrašiau šiuos žodžius ant lapelių ir prilipdžiau įvairiose namų vietose, kad jie nuolat kristų man į akis. Kiekvieną kartą eidama pro juos užtvirtindavau įsipareigojimą *šypsotis ir žinoti,* atmindavau, kad sunkumai praeis ir jų vietą užims pasitenkinimas ir laimė. Be to, kai šypsomės, daug lengviau būna tikėti. Šis pamokymas kaipmat pakeldavo man nuotaiką ir įtikindavo, kad netrukus rasiu dar daugiau priežasčių šypsotis. Kai tik nusišypsodavau, iškart pajusdavau, kad viskas gerai. Taigi šypsojausi.

Vėliau po apačia prirašiau kitus žodžius: *Dėkok ir žinok.* Jie reiškė, kad aš tikiu geriausia baigtimi ir iš anksto už ją dėkoju. *Šypsokis ir žinok, dėkok ir žinok* tapo mano mantra, tad aš leidau dienas šypsodamasi ir žinodama, aišku, jeigu tik pajėgdavau. Tai labai stiprino mano tikėjimą, o tikėjimas gimdė norą dėkoti – mano maldos, svajonės ir ketinimai jau išgirsti. Vienintelė užduotis buvo *šypsotis ir žinoti, dėkoti ir žinoti.* Tokia praktika skatino mane šypsotis daug daugiau.

Tiesa, būdavo valandų, kai man stigdavo jėgų, idant iš šių žodžių įstengčiau pasisemti tikėjimo. Tokia buvo paskutinė juodžiausio liūdesio ir nevilties diena. Tačiau paskui gyvenimas pakrypo visiškai kita linkme. Neklydau sakydama sau, jog daugiau nebegaliu gyventi su praeities skausmu. Tuo baigėsi mano senasis gyvenimas – toks, kokį jį iki tol pažinojau. Fiziškai numirti man neprireikė. Dvasiškai mirė tik senoji mano asmenybė. Senasis *aš* neištvėrė skaisčios meilės šviesos ir ilgai brendę išsprogo naujo gyvenimo pumpurai.

Kai *šypsojausi ir žinojau*, mano svajonės rodėsi man vis realesnės, jos tapo mano dalimi ir man kuo plačiausiai atsivėrė naujų galimybių durys. Svajonės buvo jau čia pat ir tik laukė, kol leisiu joms virsti tik-

rove. Aš su džiaugsmu širdyje atsivėriau ir leidau gerovei lietis į savo būtį. Gerovė tekėjo pačiais įvairiausiais pavidalais ir palietė tiek asmeninį, tiek ir profesinį mano gyvenimą.

Po kurio laiko gavau savo brangių tėvų kvietimą atšvęsti pas juos veganiškas Kalėdas. Nusišypsojau iš visos širdies sulaukusi geriausios pasaulyje kalėdinės dovanos. Daugiau nei du dešimtmečius svajojau bent jau apie vegetariškas Kalėdas. Kai šventinė diena atėjo, viskas įvyko taip sklandžiai ir maloniai, jog visi sutikome, kad tos Kalėdos buvo vienos iš nuostabiausių mūsų kada nors atšvęstų. Šypsodamasi ir juokaudama Mama su manimi pjaustė daržoves, Tėtis rinko muziką. Vėliau, namuose skambant šeštojo dešimtmečio *kantri* melodijoms, visi juokėmės, plepėjome ir nuostabiai vaišinomės. Buvo džiugu ir gera.

Mano profesinė veikla dabar klesti, ji man teikia pasitenkinimą ir prasmės pojūtį. Nors kartais su meile dirbti galima ir darbdaviams, man labiausiai tiko individuali veikla. To visada labiausiai troškau – gyventi savo gyvenimą ir dirbti nepriklausydama nuo kitų. Turėjau labai stiprų motyvą stengtis, man viskas buvo aišku, be to, padėjo dar ankstesniais laikais išsiugdyta asmeninė drausmė.

Mezgiau naujas pažintys su vietiniais gyventojais, turėjau daug naujų idėjų ir jaučiau vis didesnį jaudulį. Kelių visuomeninių grupių padedama pradėjau vesti dainų kūrimo kursus. Malonu buvo vėl mokyti ir būti savo pačios viršininke, be to, milžinišką pasitenkinimą jaučiau matydama, kaip keičiasi mano naujieji mokiniai.

Praeityje buvusi pernelyg rimta, dabar nusprendžiau, kad atėjo metas įsileisti daugiau džiugesio ir į savo profesinę veiklą. Todėl ėmiau rengti pasirodymus vaikams iki penkerių metų amžiaus. Matydama, kaip džiugiai dainuoja ir striksi šie žavūs, nesuvaržyti žmogučiai, pati irgi nesitverdavau džiaugsmu. Žinoma, tęsiau literatūrinius bandymus, taip pat pradėjau kurti dainas naujam savo albumui. Net nuostabu, kokie atsiveria žmogaus kūrybiniai ir fiziniai gebėjimai, kai jis išsinarplioja iš senų pančių.

Toliau populiarėjo mano tinklaraštis ir prie mano darbo jungėsi vis daugiau žmonių. Be kita ko, sukūriau kolekciją linksmų ir pozityvių marškinėlių, lipdukų ir krepšių su eilutėmis iš savo dainų ir straipsnių. Taigi nestokojau idėjų, o jas lydėjo motyvuoti veiksmai.

Ir sutikau mielą draugą. Leisdama su juo rudenio vakarus mąstydavau, kaip labai pasikeitė mano gyvenimas. Beje, prieš sutikdami vienas kitą turėjome daug ko išmokti ir daug ko atsisakyti... o kai pribrendo laikas, mudu susitikome. Mūsų abiejų gyvenimai išsiplėtė.

Vėl prisiminiau gyvenimo ciklus. Per kitus žmones man buvo parodyta mirtis. Tam tikra prasme patyriau ir nuosavą mirtį, nes liovėsi egzistavusi senoji mano esybė. Ji varžė mane kelis dešimtmečius ir kai jos nebeliko, tapau laisva bei nusimečiau visai nereikalingą naštą.

Aš augau ir vysčiausi, dar geriau pažinau save ir dar karščiau pamilau. Mylėjau savo drąsą. Mylėjau širdį. Mylėjau kūrybingumą. Mylėjau savo protą ir kūną. Mylėjau savo gerumą. Mylėjau save visą.

Mano gyvenime įvyko ir kitokių permainų. Aš ruošiuosi tapti mama. Manyje auga brangus kūdikėlis. Aš jau pradedu jausti motinystės dieviškumą, didžiulę palaimą ir dėkingumą už šį potyrį. O juk ne taip seniai buvau prislėgta vienatvės, liūdesio ir nevilties. Kiek daug visko gali tilpti viename gyvenime! Ačiū Dievui, kad tada nenutraukiau savo gyvybės. Ačiū Dievui!

Saitai tarp manęs ir mano vaikelio stiprėja su kiekviena diena. Džiaugiuosi, jog mano sveikata nepriekaištinga, nes daugelis kitų nėščiųjų kenčia rytinį pykinimą. Nėštumas man kelia tik teigiamus jausmus ir pojūčius, žinau, kad netrukus aš vesiu naują sielą jos žmogiškuoju keliu, kol ji subręs tiek, kad galėtų pati skristi pasirinkta kryptimi. Mirtis ir įvairiausios pabaigos iš tikrųjų yra neatsiejama gyvenimo dalis, bet taip pat jį sudaro ir gimimas bei pradžios. Esu dėkinga, jog tiesiogiai ir simboliškai susidūriau su daugeliu iš jų.

Keista, bet vienas sunkiausių dalykų daugeliui žmonių (anksčiau tarp jų buvau ir aš) yra pripažinti, kad jie verti gyvenimo dovanų. Jie nesugeba priimti gyvenimo teikiamo gėrio.

Todėl būtina mokytis priimti, jei išties trokštate, kad jūsų svajonės išsipildytų. Kiekvienas iš prigimties dosnus žmogus žino, jog duoti yra didžiulis malonumas. Tačiau jei būsite dosnūs, bet neleisite sau nieko gauti iš kitų, jūs užkirsite kelią natūraliai energijos tėkmei ir pažeisite pusiausvyros principus, be to, neleisite kitiems žmonėms pajusti davimo malonumo. Todėl leiskite duoti ir kitiems. Jūs esate verti gauti.

Jei dar nebandėte dalytis su kitais savo gėrybėmis, pabandykite. Tiesiog duokite nesitikėdami nieko gauti mainais. Manau, jums tai patiks. Duokite vien dėl malonumo duoti. Jei darysite tai iš kokių nors išskaičiavimų, davimas nebus tikras. Nebus tikras davimas ir tada, jei paskui priminsite apie tai žmogui. Arba lauksite, kad tas gėris jums grįžtų. Taip, jis grįžta, bet ne visada tučtuojau ir ne visada taip, kaip laukiate.

Mes galime pakeisti pasaulį, galime pakeisti žmones. Juos keičiame keisdamiesi patys. Kai geriau tampa mums patiems, mes gauname daugiau galimybių teigiamai paveikti kitus. Galime suartinti žmones ir pašalinti visuomenėje tarpstančią disharmoniją. Galime būti laimingi. Galime gyventi taip, kad mirties akivaizdoje dėl nieko neapgailestautume.

Visi mes savaip trapūs – tarsi plono stiklo lempelės. Įsivaizduokite seną elektros lemputę su apvaliu stiklo gaubtu, dengiančiu metalinę spiralę. (Naujoviškos energiją taupančios elektros lempos jau kitokios.)

Tad mes esame kaip tos lemputės – trapūs. Iš mūsų vidaus šviečia nuostabi šviesa, kuri gali išsklaidyti bet kokią tamsą. Taip būna, kai gimstame – šviesa spindi labai skaisčiai ir džiugina visus žmones. Žmonės žavisi mūsų grožiu ir spindesiu. Tačiau vėliau lempelės stiklą ima dengti purvas. Purvas ne mūsų. Purvu mus apdrabsto kiti žmonės. Galbūt tai šeima, gal giminės, gal draugai ir bendraklasiai, gal bendradarbiai, gal visa visuomenė. Mus visus jie paveikia skirtingai. Vieni tampa aukomis, kiti – priekabių ieškotojais, vieni priima purvą vidun ir ilgai nešiojasi jį savyje, kiti lengvai jį nusipurto. Tačiau purvas paliečia mus visus, jis temdo prigimtinę mūsų šviesą ir grožį.

Kadangi purvais drabstosi tiek daug žmonių, mes dažniausiai nusprendžiame, kad jie, matyt, teisūs. Tad prisijungiame prie jų ir patys tepamės save purvu. O kodėl gi ne? Juk visi jie negali klysti. Maža to, jei jau drabstomės purvais save, visai tinkama bus ir aptaškyti juo kitus. Taip, drabstysiuos pats ir leisiu drabstytis kitiems. Galiausiai taip aplimpame įvairia nešvara, jog pasijuntame labai apsunkę, o mūsų šviesa visai apsiblausia. Kiekvienas mūsų esybės colis tampa padengtas nešvara ir purvu. Ir tai ne vien kitų, bet ir mūsų pačių drabstymosi pasekmė. Daugelis tamsoje skendi jau taip seniai, jog su tamsa yra visai susitaikę.

Ir štai vieną dieną prisimename, kad iš mūsų sklido nuostabi šviesa. Dažniausiai tai įvyksta, kai būname vienumoje. Tada kyla noras vėl suspindėti ir gyventi be purvo. Imame kartoti, kad mums jau gana. Nebeleidžiame, kad kiti mėtytų į mus purvą. Kai kam tai nepatinka. Tačiau jei būsime ryžtingi, nuo tų, kurie nesidrabstę negali, pasitrauksime ir palengva pradėsime lupti nuo savęs purvo sluoksnius. Žinoma, tai reikia daryti labai atsargiai, nes po šiuo purvu esame labai trapūs. Jei darysime tai skubotai, lempelė suduš ir apskritai nebesuspindės.

Taip lėtai ir kantriai valomės nuo savęs purvą. Galiausiai pro jį prasimuša mažytis šviesos spindulėlis ir mes išvystame, kokie esme gražūs. Mes sužavėti. Tačiau neretai atsitinka taip, kad tada mus vėl kas nors apdrebia purvu arba patys tai padarome, nes išsigąstame savo šviesos. Ir turime pradėti nuo pradžių. Vėl valomės purvą ir vėl sušvinta mūsų vidinė šviesa. Su kiekvienu šviesos spinduliu jaučiamės vis geriau, imame suprasti, kaip nuostabu gyventi be purvo. Tada imame atjausti visus tuos, kurie dar vaikšto apdrabstyti ar apsidrabstę purvais. Tvirtai pasiryžtame gyventi švarūs ir neteršti kitų. Kaipgi mes šviesime visu savo gražumu, jei ir toliau taškysimės? Toliau šveičiamės savo purvą, o mūsų spindesys stiprėja, netgi pamatome, kad mūsų šviesa paskatina ir kitus žmones valytis. Norime jiems padėti, tačiau tai jie turi padaryti patys. Galime tik juos įkvėpti ir paskatinti, o paskui tegu jie dirba vieni, savo greičiu ir savaip. Žinoma, ne kiekvienas randa drąsos ir jėgų atsikraty-

ti viso purvo iš karto. Mes kantriai ir atjaučiai juos stebime, nes patys gerai suprantame, kad apsivalymas neretai būna labai skaudus ir bauginantis.

Mums gera. Šis jausmas naujas, bet mums jis labai patinka. Todėl visiems laikams liaujamės tepęsi purvu, todėl mūsų šviesa vis skaistėja, mes pamilstame atrastą grožį. Iš mūsų dabar visomis kryptimis trykšta šviesa. Bet seniausias purvas yra stipriai priaugęs prie mūsų ir nušveisti jį sunkiausia. Kuo esame arčiau stiklo, tuo atsargiau turime šveisti. Tai atsakingiausias apsivalymo etapas. Ne visi sugeba jį atlikti. Darbas buvo sunkus ir mes labai nuvargome. Be abejo, jau esame visai kiti žmonės, nei buvome šio darbo pradžioje. Galbūt užteks? Galbūt galime gyventi su šiuo paskutiniu purvo sluoksniu ir šviesti tiek, kiek dabar šviečiame? Tačiau šviesa nori, kad mes spindėtumėte dar ryškiau. Ji verčia mus stengtis ir neleidžia užsibūti vienoje vietoje.

Pagaliau viskas baigta. Mūsų spindesys stulbina kiekvieną, o ypač – mus pačius. Anksčiau nė nenutuokėme, kad galime būti tokie nuostabūs ir šviesūs. Buvome tai pamiršę, kaip ir daugelis kitų žmonių.

Jie – tarsi lemputės, kurios mano, kad suspindėti yra pernelyg sunku, kad tai beveik neįmanoma užduotis, tad buriasi tamsoje ir įtikinėja viena kitą, kad šitaip jos yra laimingos. Kam šis alinantis darbas, jei esame taip įpratę nešiotis ant savęs purvą? Man patinka gyventi taip, kaip gyvenu, sako kai kurie žmonės, o purvais drabstytis ketinu ir toliau. Štai tuoj aptėkšiu šias laimingas ryškias švieseles. Kaip jos drįsta šitaip linksmintis?

Purvą pamėgę žmonės susirenka tiek purvo, kiek tik pajėgia rasti aplinkui. Smagiau jie jaučiasi darydami tai drauge su savo bendraminčiais. Tačiau jei aplinkui daug šviesos, ją užtemdyti darosi vis sunkiau. Purvas prie lempelių nelimpa. Visada prilipdavo, bet dabar nelimpa.

Jie nežino, jog šviesa, kad ir paslėpta po purvo sluoksniu, visus tuos metus vis stiprėjo. Dabar ji tokia skaisti ir šilta, kad purvas niekada nebeprilips. Jis paprasčiausiai nuslysta nuo visiškai švarios lempelės ir nepalieka nei ženklo, nei įspūdžio.

Mumyse spingsi nuostabi šviesa, turinti galimybę suspindėti visu ryškumu. Tačiau kad nusimestumėte visą ilgus dešimtmečius nešiotą purvą, reikalinga kantrybė ir švelnumas. Kuo daugiau šios nešvaros pašalinate, tuo vaiskiau spindi jūsų tikroji esybė.

Kad ir kaip kas būtų, renkamės mes patys. Galime pasirinkti šviesą, galime pasirinkti tamsą ir apgailestavimus, kurie ypač skaudūs tampa gyvenimo saulėlydyje.

Būkite tokie, kokie esate, raskite būties pusiausvyrą, kalbėkite atvirai, vertinkite mylimus žmones ir leiskite sau būti laimingiems. Taip jūs pagerbsite ne tik save, bet visus tuos, kurie paskutinėmis savaitėmis liūdėjo, neišdrįsę to padaryti anksčiau. Renkatės jūs. Jūsų gyvenimas priklauso jums. Užklupus išbandymams, kai galva sprogsta nuo minčių ir kai sunku būna rasti išeitį, atminkite, jog jūs norite to paties, ko nori jūsų širdis. Kartais reikia tiesiog pasitraukti į šalį. Padarykite, ką galite, o tada pasitraukite. Pasitraukite patys sau iš kelio.

Atsidūrę tokioje padėtyje išsitieskite ir atloškite atgal pečius, tada giliai ir su meile įkvėpkite. Didžiuodamiesi savimi, kad esate tokie, kokie esate, ženkite pirmyn. Visiškai pasitikėkite savimi, žinokite, kad esate verti didžiausių dovanų, ir neabejokite, kad jūsų maldos jau išgirstos. Ir atminkite vieną trumpą žodžių junginį: Šypsokitės ir žinokite.

Tiesiog šypsokitės ir žinokite.

Ware, Bronnie
Va286 5 dažniausios apgailestavimų priežastys mirštant : kaip išeinantieji permaino mūsų gyvenimus / Bronnie Ware ; [iš anglų kalbos vertė Tadas Jurevičius]. – Kaunas : Mijalba, 2013. – 224 p.
ISBN 978-609-8050-62-2

Australų rašytoja ir dainininkė Bronnie Ware kelerius metus slaugė sunkius ligonius ir mokėsi iš jų gyvenimo išminties. Į šią knygą sudėti autentiški jos pasakojimai apie žmonių jausmus, kuriuos jie patiria gyvenimo saulėlydyje.

Knyga padės naujai permąstyti savo gyvenimą ir jo prasmę, įkvėps gyventi laimingiau. Taip pat rekomenduojama slaugos ir socialiniams darbuotojams.

UDK 821.111(94)-3+616-08+159.923.2+165.242.1+17.02

Bronnie Ware
5 DAŽNIAUSIOS APGAILESTAVIMŲ PRIEŽASTYS MIRŠTANT
Kaip išeinantieji permaino mūsų gyvenimus

Vertė Tadas Jurevičius
Viršelis Aidos Čeponytės

Tiražas 1500 vnt.
Išleido leidykla „Mijalba“, Kaunas
www.mijalba.com
tel.: 8 687 86760,
el. paštas: info@mijalba.com

Spausdino UAB „BALTO“
Utenos g. 41A, LT-08217 Vilnius
tel. 85 210 1111, faks. 85 210 1118
www.logotipas.lt; www.balto.lt



Po daugelio metų pasitenkinimo neteikiančio darbo **Bronnie Ware** pradėjo prasmingo darbo paieškas. Nors ir neturėdama formalios kvalifikacijos bei patirties, ji ėmėsi palaikomojo slaugymo.

Besirūpinant mirštančiaisiais, Bronnie gyvenime įvyko svarbūs virsmai. Vėliau ji sukūrė tinklaraštį ir paskelbė straipsnį apie dažniausius jos slaugytų žmonių apgailestavimus. Straipsnis „Penkios dažniausios apgailestavimų priežastys mirštant" taip išpopuliarėjo, jog per pirmus metus jį perskaitė daugiau nei trys milijonai skaitytojų visame pasaulyje. Daugelio prašoma, Bronnie dabar dalijasi savo asmenine istorija.

Bronnie gyvenimas buvo spalvingas ir įvairiapusis. Pati gyvendama pagal mirštančiųjų suvoktas pamokas, ji suprato, jog kiekvienam, jei tik jis sąmoningai stengsis, įmanoma mirti visiškai ramiu protu. Šiame nuoširdžiame pasakojime Bronnie aiškina mirštančiųjų jai persakytų apgailestavimų svarbą ir kaip galime pozityviai pritaikyti juos, kol dar turime laiko.

Ši knyga suteikia mums geresnio pasaulio viltį. Žavūs Bronnie memuarai virto drąsia, gyvenimą keičiančia knyga, kurią perskaitę imsite labiau atjausti žmones ir įsikvėpsite gyventi tą gyvenimą, kuriam išties čia esate.

www.bronnieware.com



ISBN 978-609-8050-62-2
9 786098 050622



Mijalba